రతి

హిత్య మాసపత్రిక

ంపాదకుడు :

క శంభుప్రసాద్

1954

సంచిక 7

సంపుటము 31

ెల ఒక రూపాయి

ఆంధ్ర ప్రజానీకానికి ... రణాలు

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రిక ద్వారా ...జానీకమునకు
పరిచయము గలిగిన యీ గ్రం...మూవద్ద
చిల్లరగాను, టోకుగాను దొ...

రాజూ పేద	(మార్క్ ట్వే...	2-0-0
టామ్‌సాయర్	(,,	2-0-0
హకల్ బెరీఫిన్	(,,	2-0 0
విచిత్రవ్యక్తి	(,,	2-0-0
కాంచనద్వీపం	(స్టివెన...	1-8-0

పై ఐదింటికి అనువాదం: నండూ... ...హన రావు

అల్లీబిల్లీలోకంలో అమ్మా...	1-0-0

(లూయీకెరోల్) అనువాదం : ...సాద రావు

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో ...డర్ డ్యూమా)

(రెండుభాగములు) ఒక్కొక్క...	3-8-0

అనువాదం : సూరంపూ...రామ్

డాన్ క్విక్‌సెట్ మూలం : సె...	2-0-0

(అనువాదం) విశ్వాత్ముల న...మూర్తి

రెండు మహానగరాలు	(...హరి)	3-0-0
ఆత్మకథ రెండుభాగములు	(...గాంధీ)	
	ఒక...ం	5-0-0
శ్రీమద్భగవద్గీత	(కా. నాగేశ్వ...ంతులు)	4-0-0
ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర		2-0-0
శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతః		
ఉద్యోగపర్వము		1-0-0
బసవపురాణము	(పాల్కు...నాథకవి)	4-0-0

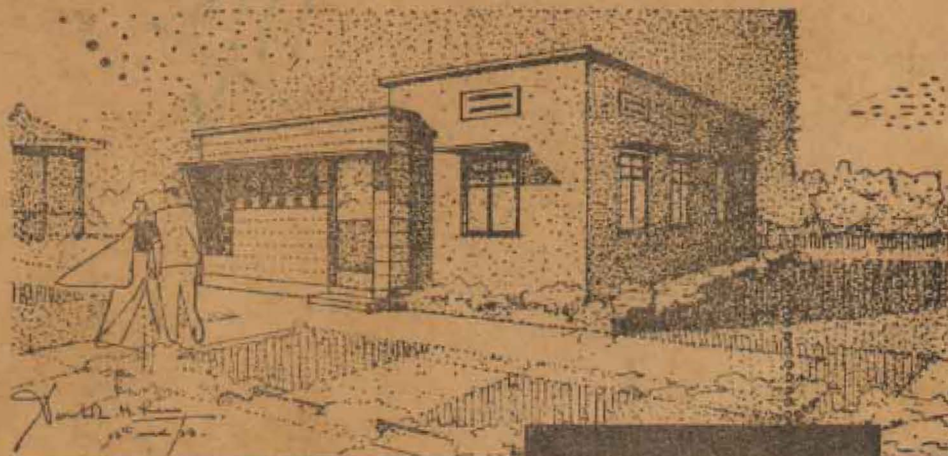
ఆంధ్రగ్రంథమాల, ...రాసు 1.

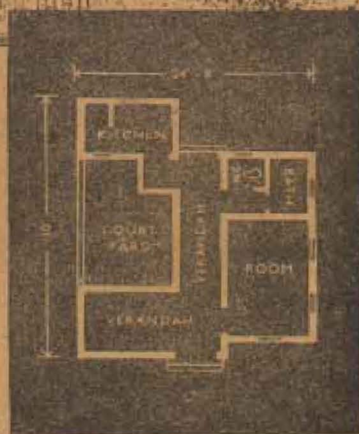
విషయానుక్రమణిక

—:o:—

జూలై 1954

తక్కువఖర్చుతో మనోహరమై శాశ్వతముగానుండు కాంక్రీటు ఇల్లు

ఇందులో చూపబడిన ఇల్లు ఢిల్లీలో ఆయిన ఇంటర్‌నేషనల్ ఎగ్జిబిషన్ ఆఫ్ లోకాస్టు హౌసింగ్‌లో చూపబడినది. ఈ ఇల్లు అన్ని సీతోష్ణములకు తగినట్లు ముందుగా తయారైన కాంక్రీటు బ్లాకులతో కట్టబడినది. దీనిని అతి త్వరితముగా కట్టవచ్చును. ఇది హౌసింగు స్కీములకు విడికట్టడములకూ కూడా ఉపయోగించవచ్చును. కాంక్రీటుతో కట్టిన ఇండ్లు ఏమరమ్మత్తు లేకుండా అగ్నిప్రమాదముగాని చోరభయముగాని లేకుండా యుండి శాశ్వతమై నివసించువారికి సౌఖ్యము విశ్రాంతి కలుగచేయును.

వివరములకు :

ది కాంక్రీటు ఎసోసియేషన్ ఆఫ్ ఇండియా

0, మౌంటురోడ్, మద్రాసుకు వ్రాయుడు

ఎసిసి

సేల్సు మేనేజర్లు :

ది సిమెంట్ మార్కెటింగ్ కంపెనీ ఆఫ్ ఇండియా.లి.

SISTA'S CHI - 171

భారతి ముప్పదియొకటవ సంపుటము

[1954 జూలై - డిసెంబర్]

అకారాది విషయసూచిక

జయ ఆషాఢము | భారతి | సంపుటము 31 సంచిక 7

సాయంసంధ్య

శ్రీ రమణారెడ్డి

అస్తంగత మార్తాండ హేమరుచి శశికార కపరంబెత్తిన హారతి,
కంటే! అభ్రచర మ్మేఘమ్ములు కప్పురపారతిమీది ధూపములు,
అలలై, విలసత్కాల భుజంగమ గతులై, యూహామతులై, లతలై
సడిసేయకయే, నడయాడుంగద, ఉడుమణులను ఫణమందు తాల్చుగద;
చిత్రకోటి రూపముల నందుగద, పశ్చిమ వృక్ష మ్మెగ్రాకుం గద!
పడమటింట నే శుచిమతి దిద్దెనొ మణి దీపమ్ముల మ్రుగ్గు లందముగ!
ఏ సాంబ్రాణికి పుట్టిన వీ పొగ తావులు సాయం వాయు స్పర్శల!
ఎట్టి యపూర్వ మనోహరచిత్రము తరువు ల్తాపిన సంధ్యాగగనము!
ఎంత సంచలన మెంత సంభ్రమము శ్వేత విహంగశ్రేణీ విహరణ
మెంతటి దెంతటి దీ కవి యానందము! నిరవధికము రసనిమజ్జనము!
నాస్తిని అస్తిగ మార్చంగలిగిన దేది మరెయ్యది భావనకంటెను?

ఆంధ్ర హైకోర్టు స్థాపన

ప్రధాన న్యాయమూర్తి గౌ॥ కోకా సుబ్బారావుగారు

తమకు ప్రత్యేకంగా హైకోర్టు కావలెననెడి ఆంధ్రుల చిరకాలకోరిక యీ 1954 జూలై 5వ తేదీ నాడు యీడేరుచున్నది. హైకోర్టు అంటూ ఒకటి ఏర్పడినంత మాత్రమున మన కర్తవ్యము తీరిపోలేదు. మనము అందుకు అర్హులమని ఋజువు చేసుకొని దానిని ఒక ఆదర్శ సంస్థగా తీర్చి దిద్దుకొనుటకు కాయశక్తులా కృషి చేయవలసి వున్నది. న్యాయమూర్తులు, న్యాయవాదులు, ప్రజలు సహకరించి వ్యవహరించిన నాడే అది సాధ్యమగును. హైకోర్టువారు నిర్వహించవలసిన విధులు క్లిష్టమూ, సున్నితము అయివుంటాయి. వ్యక్తికీ వ్యక్తికీ, వ్యక్తికీ ప్రభుత్వానికీ వచ్చే తగాదాలను విచారించి న్యాయాన్ని నిర్ధరించాలి. ప్రజల జీవన్మరణ సమస్యలకూర్చి నిర్ణయాలు జరపటమే గాక రాజ్యాంగంలో నిబిడీకృతమైన ప్రజల ప్రాథమిక హక్కులు పాలింపబడేట్లు చూడాలి. ఈ కర్తవ్యమును నిష్కర్షగా పాలించుటకును న్యాయమూర్తులు స్వతంత్రులుగను, నిష్కర్షగను వ్యవహరించుటకును అనువైన బాహ్యాభ్యంతర వాతావరణమును ఏర్పరుపవలెననునది స్పష్టమగుచున్నది.

ప్రజాస్వామ్య ధర్మనిర్వహణలో న్యాయనిర్వహణ సంస్థల ప్రాధాన్యమును గుర్తించియే భారత రాజ్యాంగకర్తలు న్యాయనిర్వహణము నిరాఘాటముగ సాగుటకు వీలయిన ఏర్పాట్లను సాధ్యమైనంతలో కల్పించియున్నారు. రాష్ట్ర గవర్నరుతోను, రాష్ట్ర ప్రధాన న్యాయమూర్తితోను సంప్రదించియే భారత రాష్ట్రపతి న్యాయమూర్తులను నియమించును. వారి జీతములు ఇదమిత్థమని నిర్ణయింపబడి శాసనసభల ఓటుతో ప్రమేయము లేకుండా ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండియే ఇవ్వబడుచున్నవి. న్యాయమూర్తుల పదవీ విరమణ వయస్సు నిర్ణయింపబడినది. వారు దుర్వర్తన పరులైనారని ఋజువై పార్లమెంటువారిచే విచారింపబడి, ⅔ మెజారిటీతో శిక్ష న్యాయమైనప్పుడే తప్ప వారిని పదవులలోనుంచి తప్పించుటకు వీలులేదు. న్యాయ నిర్వహణలో న్యాయమూర్తులు చేయు పనులను పార్లమెంటులో గాని రాష్ట్రశాసన సభలలో గాని విమర్శించుటకు వీలులేదు. ఇదే లక్ష్యాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని వారిపట్ల కొన్ని విధులు నియమింపబడినవి. వారు పదవినుంచి విరమించిన తరువాత భారతదేశములో ఏ కోర్టులోను ప్రాక్టీసు చేయుటకు వీలులేదు. రాజ్యాంగము ప్రకారము హైకోర్టు జడ్జీలుగా వారికి వచ్చు జీతభత్యములు తప్ప వేరేవిధముగా ఆర్జించుటకు వీలులేదు. న్యాయమూర్తి స్వతంత్రముగను విచక్షణను ఉపయోగించి న్యాయనిర్వహణ చేయుటకు రాజ్యాంగము అవసరమైన పద్ధతులను ఎన్నిటిని విధించినను మానవసహజమైన ప్రవృత్తిని మరువలేము. న్యాయమూర్తి కూడా మానవమాత్రుడే గదా! అందువల్ల న్యాయమూర్తులు న్యాయనిర్వహణకు తమ జీవితముల నంకితము చేయవలెను. తమవద్దకు వచ్చు తగాదాలను నిష్పాక్షికముగా విచారించి, ఎట్టి ప్రేరణలకు లొంగకుండా తీర్పుల నివ్వవలెను.

మనరాష్ట్రములో న్యాయనిర్వహణ చక్కగా జరుగవలెనంటే న్యాయవాదవృత్తిలో ఉన్నవారు కూడా పాలించవలసిన విధులు కొన్ని వున్నవి. కక్షలే కారణంగా, వృథా ప్రయాసతో కూడిన తగాదాలను విసర్జించి, వ్యవహారమును క్షుణ్ణముగా ఆకళింపు చేసుకొని, సమర్థములూ, సంక్షిప్తములూ అయిన వాదనలతో శీఘ్రముగను, నిష్కర్షగను తగవులు పరిష్కారమగుటకు తోడ్పడవలెను. అల్లాగే ప్రజలు కూడా న్యాయనిర్వహణకు తోడ్పడవచ్చును. సక్రమసంఘనిర్వహణమునకు నిర్మింపబడిన సంస్థ

ఆంధ్ర హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి గా॥ కోకా సుబ్బారావుగారు

ఆంధ్ర హైకోర్టు న్యాయమూర్తి
గా॥ పలగాని చంద్రారెడ్డిగారు

లలో న్యాయసంస్థకూడా ఒకటని వారు మరువరాదు. ప్రజలచే సృష్టింపబడిన ఈ ఉన్నత న్యాయస్థానమునకు ఉన్నతాసనము నిచ్చినగాని వారు తమ క్లిష్టమైన విధులను నిర్వహించుట కష్టమనునది స్పష్టము. అందువల్ల చాటు మాటుగా గాని, బహిరంగముగా గాని ఏ న్యాయమూర్తిని గూర్చిగాని, హైకోర్టును గూర్చి గాని పరుషవాక్యము లాడకుండుట అలవాటు చేసుకొవలెను. అట్లుగాక దురాలోచనతోను, అరకొర జ్ఞానముతోను, న్యాయమూర్తులను న్యాయస్థానములను విమర్శించినందువల్ల, తుదకు ఆ పదవుల సంస్థల ప్రతిష్ఠ నేలపాలు కాగలదు. న్యాయస్థానముల ప్రాధాన్యమును తగ్గించుటకుగాని, వాటి శక్తిని బలహీనము చేయుటకుగాని ఎట్టి విధముగాను యత్నింపక ప్రజలు న్యాయస్థానములతో హృదయపూర్వకముగా సహకరింతురని నేను నమ్ముచున్నాను. అట్లు సహకరించనిచో తమ హక్కుల నిమిత్తము తాము నిర్మించుకొన్న సంస్థను చేజేతులా నాశనము చేసుకొన్నటుల గాగలదు. ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రజాస్వామ్యసంస్థల అభ్యుదయప్రగతిలో జూలై 5 తేదీ ఆంధ్రులు పర్వదినముగా పరిగణింపదగినది.

ఆంధ్ర హైకోర్టు న్యాయమూర్తి
గా॥ కొండగుంట ఉమామహేశ్వరంగారు

ఆధునిక విజ్ఞాన పరిణామం

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు

"ఆకాశ వక్రత్వ భావాన్ని ఐన్‌స్టైన్ ప్రతిపాదించేశారు కదా, భౌతికవిజ్ఞానం పురోగమిస్తుండిన సుమారు 300 ఏండ్లలోను ఈ భావానికి ఎందుకు ప్రాధాన్యం రాలేదంటారు?"

"ఐన్‌స్టైన్ అయినా ఉన్నట్లుండి ఉభేస్తుగా ఒక్కసారి ఈ భావాన్ని లోకొని కండీయలేడు. విజ్ఞాన గమనంలోనే ఈ భావోత్పత్తికి అనుకూలమైన పరిస్థితులు ఏర్పడుతు వచ్చేయి. అయితే ప్రకృతి చాల సుందరమైనది సరళమైనది అన్న విశ్వాసంతో ప్రకృతి పరిశీలనకు ఐన్‌స్టైన్ పూనుకొన్నాడు. అంతేకాక, భౌతిక యాథార్థ్యాన్ని అవగాహన చేసికొనడానికై తపిస్తున్న మానవులకు సుస్థిరమైన కొన్ని విశ్వనియమాలను ఐన్‌స్టైన్ ప్రతిపాదించేడు. ప్రకృతి గమనాన్ని ఒకే ఒక సిద్ధాంతంతో నిరూపించాలన్న మహదాశయంతో ప్రచోదింపబడిన ఐన్‌స్టైను భౌతికవిజ్ఞానంయొక్క పరిమితత్వాన్ని చూపి, తాత్వికంగా నూతన దృక్పథాన్ని పెంపొందించేడు.

"ప్రపంచంలో అభివ్యక్తంగానున్న బహుధానేకత్వం యథార్థంగాదనీ, ఈ అనేకత్వంలో ఏకత్వం ఉందనీ మనీషాపరులు విశ్వసిస్తూ వచ్చేరు. ఆ భావం శాస్త్రవిజ్ఞానంలోకూడా ప్రవేశించింది. జగన్నిర్మాణానికి అవసరమైనవి కొద్దిపాటి భూతాలు మాత్రమే అని వివిధకాలాలలో వివిధదేశాలవారు నిర్ణయించేరు. వాటి సంఖ్య మూడునుండి ఏడువరకు ఉండవచ్చునన్నారు. మూలతత్వ (*element*) భావాన్ని ఆమోదించిన ఆధునిక విజ్ఞానులు వాటి సంఖ్య 92 వరకు పెంచేరు. కాని, ఇటీవల అది 100 వరకు పెరిగింది. ఈ మూలతత్వాలలో కూడ ఒకదానిని మరొక తత్వంగా మార్చవచ్చుననీ, సామాన్యలోహాలను బంగారులోనికి మార్చవచ్చుననీ నమ్మిన విజ్ఞానులు, చాలమంది, తత్వాంతరీకరణాన్ని సాధించడానికి ప్రయత్నించేరు. ఆనాటి రసవాదు లూహించినట్లు కాక, వేరొక విధంగా ఈనాడు మాత్రం తత్వాంతరీకరణం సాధ్యమౌతూంది."

"కాని, ఈ మార్పు భారీగా సాగించే అవకాశం లేదని చెప్పేరుకదండీ?"

"ఔను. ప్రస్తుతం గమనింపతగిన విషయమేమంటే సహజాతబోధనవల్ల కొన్ని శతాబ్దాలనుండి మానవు డూహించిన ఒకానొక అభిప్రాయం యథార్థమైనదే అని కాలం నిర్ణయించింది. అంతమాత్రాన్ని వైజ్ఞానికంగా ప్రాచీనులు తత్వాంతరీకరణాన్ని సాధించేరని చెప్పలేము. కాని, విజ్ఞానం పెంపొంది తునకు అత్యంత స్వల్ప పరిమాణంలోనైనా దానిని సాధించగల అవస్థను చేరుకొంది. ఆదినుండి దేనికై మానవ హృదయం తపిస్తుందో దానిని భౌతిక విజ్ఞానులీనాడు హస్తగతం కావించుకొన్నారన్న సత్యం హృదయ స్థైర్యానికి తార్కాణం.

"అనేకత్వంలో ఏకత్వం కనుగొందామన్న వాంఛకూడ అట్టిదే. విజ్ఞాన పురోగమనానికి మూలాధారమదే. విద్యుత్తు అయస్కాంత తత్వాలగురించి యోచిస్తే వాటివిషయమై ప్రాచీన గ్రీకులే కొంత పరిశ్రమ చేసినప్పటికి సుమారొక శతాబ్దం క్రిందటి వరకు అవి విభిన్న రాసులనే భావముండేది. 19-వ శతాబ్దంలో విజ్ఞానులు ఆయిర్‌స్టెడ్, ఫారడేలు చేసిన ప్రయోగాలవల్ల వాటి పరస్పరసంబంధం స్పష్టమైంది. తీగలోనుండి విద్యుత్తు ప్రవహించినప్పుడెల్లా ఆ ప్రవాహాన్ని ఆవరించి అయస్కాంత క్షేత్రముంటుందని ఆయిర్‌స్టెడ్ నిరూపించేడు. ఆ అయస్కాంత క్షేత్రబలానికీ, తీగలోనుండి ప్రవహించు విద్యుత్ప్రవాహబలానికీ, తీగనుండి దూరానికీ గల సంబంధాన్ని పారిమాణికంగా నిర్ణయించేడు. అంటే, స్థావరవిద్యుత్తు నాశ్రయించి అయస్కాంత క్షేత్రముండదు. ఎప్పుడైతే విద్యుత్తు ప్రవహిస్తుందో అప్పుడు దాని నావరించి అయస్కాంత క్షేత్రం ప్రత్యక్షమౌతుంది.

"స్థిరంగానున్న అయస్కాంతం చుట్టూ అయస్కాంతక్షేత్రంమాత్రమే ఉంటుంది. కాని, చలనంలోనున్న అయస్కాంతంవల్ల విద్యుత్ప్రవాహం జనిస్తుందని ఫారడే ప్రయోగాలుచేసి రూపించేడు. విద్యుజ్జనకయంత్రాలకీ మాత్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతూంది. ఇట్టి ప్రయోగాలవల్ల విద్యుదయస్కాంతక్షేత్ర (*Electromagnetic field*) భావం జనించింది. కాంతి, వేడి, రేడియో తరంగాలు మొదలైనవన్నీ విద్యుదయస్కాంత తరంగాలే. ఈ విధంగా విద్యుత్తుని అయస్కాంతత్వాన్ని ఒకే బలంగా భావించడానికి అవకాశం కలిగింది. సూక్ష్మ పరిశీలనవల్ల మరొక మహత్తర సత్యం వెలువడింది. గురుత్వాకర్షణ బలం తప్ప ఈ భౌతికజగత్తులోనున్న బలాలన్నీ విద్యుదయస్కాంతత్వ సంభూతాలే. అణువులలో పరమాణువులను బంధించు రసాయనిక బలాలు, పెద్ద ద్రవ్యఖండాలను బంధించు సంశ్లేషక (*Cohesive*) బలాలు, వస్తువులు బలప్రయోగానికి లోనైనప్పుడు అవి వాటి సహజాకారాన్ని సంరక్షించుకోడానికి తోడ్పడు స్థితిస్థాపక (*elastic*) బలాలు; ఇవన్నీ ద్రవ్యఖండాల అన్యోన్య ప్రవర్తనలో జనిస్తున్నాయి. ద్రవ్యమంతా పరమాణు నిర్మితం; వివిధ విద్యుత్కణాల కూడికవలన పరమాణువు లేర్పడుతున్నాయి. కాబట్టి, అంతిమ విశ్లేషణలో మిగిలేవి విద్యుత్కణాలు. అవి నిరంతర చలనంలో నున్నాయి. చలన విద్యుత్ వల్ల అయస్కాంతత్వం జనిస్తుంది. కాగా, పైని వివరించిన రకరకాల బలాలకు కారణం విద్యుదయస్కాంతత్వమే.

"విద్యుదయస్కాంత సంఘటనలకు గురుత్వాకర్షణ సంఘటనలకు అద్భుతమైన సామ్యముంది. పరమాణు కేంద్రంయొక్క విద్యుదయస్కాంత క్షేత్రంలో ఎలక్ట్రానులు పరిభ్రమిస్తున్నాయి; సూర్యుని గురుత్వాకర్షణ బలక్షేత్రంలో గ్రహాలు పరిభ్రమిస్తున్నాయి. అంతేకాదు; భూమి అయస్కాంతమన్న సత్యం సులభంగా నిరూపించవచ్చును. స్వేచ్ఛగా విక్రమించగల అయస్కాంత సూచి, ఎల్లప్పుడూ, ఉత్తర దక్షిణ ముఖంగానే ఉంటుంది. సూర్యుడు సైతం పెద్ద అయస్కాంతమే. సూర్యుని ఆవరించి బలమైన అయస్కాంతక్షేత్రముంది. నక్షత్రాలు కూడ పెద్దపెద్ద అయస్కాంతాలే.

"ఈ సామ్యమే ఐన్‌స్టైన్‌ని ఆకర్షించింది. గురుత్వాకర్షణకూడ విద్యుదయస్కాంత సంబంధమైన బలమే అని నిరూపించడానికి ఆయన ప్రయత్నిస్తున్నాడు."

"ఈ బలాల స్వభావమేమిటో, అవి ఎలా ప్రవర్తిస్తాయో విజ్ఞానులు నిర్ణయించగలిగేరా?"

"లేదనే చెప్పాలి. మనచుట్టూఉన్న ప్రపంచాన్ని అవగాహనచేసికోవడమూ, వివరించడమూ విజ్ఞానంయొక్క లక్ష్యం. కాని, ప్రకృతిని అవగాహన చేసికోవడమంత సులభం కాదు వివరించడం. యథార్థానికి గురుత్వాకర్షణను, విద్యుత్తుని, అయస్కాంతత్వాన్ని విజ్ఞానం వివరించలేదు. వాటి ఫలితాలను కొలవగలదు; కొన్ని నియత పరిస్థితులలో అవి ఎట్లుంటాయో జోస్యం చెప్పగలదు. అంతేకాని, వాటి యథార్థ స్వభావంగురించి ఆధునిక విజ్ఞానికికూడా సరియైన జ్ఞానం లేదు. అంతేకాదు; రానురాను, భౌతికజ్ఞానం పెరుగుతూన్నకొద్దీ, ఈ దుర్జ్ఞేయ బలాల యాథార్థ్యాన్ని మానవు డెప్పటికైనా తెలిసికొనగలడనే భావాన్నికూడా, ఆధునిక విజ్ఞానులలో చాలమంది ఆమోదించలేకపోతున్నారు. ప్రస్తుత జ్ఞానానుసారం విద్యుత్తేమిటి? అను ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పకొంటే అదీవిధంగా నుంటుంది: 'ఇల్లు చెట్టువంటి వస్తువుకాదు విద్యుత్తు; వస్తువులు ప్రవర్తించే విధానమది. ఏ పరిస్థితులలో వస్తువులను విద్యుతీకరించగలమో, విద్యుతీకరింపబడినవస్తువు లెట్లు ప్రవర్తిస్తాయో వివరించినప్పుడు విద్యుత్తునుగురించి మనం చెప్పవలసినదంతా చెప్పినట్లే."

"అదేమిటండీ! విద్యుత్తు అంటే ఎలక్ట్రానుల ప్రవాహమని చాలసార్లు చెప్పేరే. ఇప్పుడు విద్యుత్తు అంటే తెలియదంటారు?"

"ఒక తీగెలోనుండి ఎలక్ట్రానులు ప్రవహించినప్పుడు కొన్ని ఫలితాలు కలుగుతాయి. ఆ ఫలితాలనుబట్టి విద్యుత్ ప్రవాహభావాన్ని సమర్థించుకొంటున్నాము. ఒక పరిస్థితిని ఊహాకందేటట్లు చిత్రించుకోవలసిన అవసరముంది. ఎలక్ట్రానుల ప్రవాహాన్నే విద్యుత్ప్రవాహంగా భావించి ఆప్రవాహంలో కలిగినమార్పులకు దానిఫలితాలలో మార్పులకు గల సంబంధాన్ని పారిమాణికంగా వివరించడం సాధ్యమైంది. ఆ వివరణ సత్యంగా కనిపిస్తుంది. అందుచేత విద్యుత్ప్రవాహమంటే ఎలక్ట్రానుల సక్రమ గమనమే అని ఊహించుకోవడం తప్పుకాదు. కాని.

అదే యథార్థమనుకోవడం పొరపాటు. అంతిమ సత్యాన్ని తెలిసికొనే అవకాశం లేదన్న వాదాన్ని ఈమధ్యవరకు విజ్ఞానులు ఏవగించుకొనేవారు. ప్రకృతిని పరిశీలించినప్పుడు విశదమయే స్వయంవిదిత సూత్రాలను చర్చించి, ప్రకృతియొక్క అంతిమ యాథార్థ్య విషయమై మానవుడు సరియైన జ్ఞానం సంపాదించగలడని రెండువేల సంవత్సరాల క్రిందట తత్వజ్ఞుడైన అరిస్టాటిల్ నమ్మేడు. ఉదాహరణకు: ప్రతి పదార్థానికి జగత్తులో యుక్తమైన స్థానముంది అనేది ఒక స్వయంవిదిత సూత్రం. అందుచేత, వస్తువులకు భూమి ఆశ్రయం కాబట్టి అనవలంబన వస్తువులు భూపతితమౌతాయని చెప్పవచ్చును. భూమిపై ఎత్తు ప్రదేశాలలో నుంటుంది పొగ; అది దాని సహజస్థానం, కాబట్టి, పొగ పైకెగసిపోతుంది. ఈవిధంగా సూత్ర నిర్ణయం చేసిన అరిస్టాటిల్, సంఘటనలు ఎందుకు సంభవిస్తాయో వివరింపబూనుకొన్నాడు. సంఘటనలు ఎట్లు సంభవిస్తాయో వివరించడానికి గెలిలియో పూనుకొన్నప్పుడు ఆధునికవిజ్ఞానం జనించింది. దీనికి ప్రాతిపదిక ఏమంటే విజ్ఞాని శాసించగల పరిస్థితులలో ప్రయోగం చేయగల సామర్థ్యాన్ని సంపాదించడం. ప్రయోగాలు చేయడంవల్ల అనేక ప్రకృతి నియమాలు తెలియవచ్చేయి. యంత్ర శాస్త్రానికి పునాదులు గెలిలియో వేసేడు. తరువాత దానిని విజ్ఞాని న్యూటన్ పెంపొందించేడు. 300 సంవత్సరాలు పెరిగిన విజ్ఞానంలో జగత్తు ఒక మహత్ యంత్రమనే భావం కలిగించింది. ఈ యంత్రంలో నున్న వివిధ రకరకాల బలాలు, ప్రకంపనాలు, తరంగాలు. ఏ మాత్రం భావమైనాసరే ఒక నమూనా సహాయంతో ఊహించుకోగల అవకాశం కలిగింది. 1890 ప్రాంతంలో జగద్విషయమై తెలిసికోవలసినదంతా తెలిసిందనుభావం విజ్ఞానలోకంలో ఉదయిస్తోంది. కాని, ఆ శతాబ్దం పూర్తిఅయే పదేండ్లలోను కొన్ని సంఘటనలు సంభవించేయి. యాంత్రిక జగద్భావానికవి ఆఘాతం కలిగించగా విజ్ఞానలోకంలో అలజడి కలిగింది. సంఘటనలు ఎందుకు సంభవిస్తున్నాయో గెలిలియో వివరించేనని గమనించేము. కాని, ఆ వివరణ సమగ్రం కాదని బోధపడింది. ఆ ప్రశ్నకు విజ్ఞానం సమాధాన మీయగలదా అను సంశయం జనించి సుమారు 30 సంవత్సరాలు కావచ్చింది. ఇప్పటి పరిస్థితి మరీ అయోమయంగా నుంది. విజ్ఞానపథాన్ని ఆశ్రయించిన మానవుడు ప్రకృతిని అర్థం చేసికొన్నాడా, ఎప్పుడైనా అర్థంచేసికోగలడా అని సతమతమౌతున్నారు నేటి విజ్ఞానులు."

"విజ్ఞానాన్ని విడిచిపెట్టి వేదాంతంలో ప్రవేశిస్తున్నారేమిటండీ? ప్రకృతి శక్తులను ఇంత అద్భుతంగా సాధిస్తున్న విజ్ఞాని ప్రకృతిని అర్థంచేసికోలేకపోవడమేమిటి?"

"అదే విశేషం. జ్ఞానం వృద్ధిపొందుతూన్నకొద్దీ ప్రకృతివిషయమై మనకున్న అభిప్రాయాలు స్పష్టమౌతాయనీ బలపడతాయనీ ఆశిస్తాము. కాని, దానికి వ్యతిరేకంగా, అవి బలహీనమై, క్రొత్తవాటికి తావియ్య మొదలుపెట్టేయి. జగత్తు సమగ్ర యంత్రమన్న భావం నిజం కాదేమో అని సందేహం కలిగించే కొన్ని విషయాలు అగోచరమైన పరమాణు ప్రపంచంనుండి, అనవగాహ్యమైన అంతర్నక్షత్రాంతరాళ గాంభీర్యాలనుండి వెలువడ్డాయి. వాటిని పారిమాణికంగా వివరించడానికై ఈ శతాబ్దపు మొదటి 30 ఏండ్లలో రెండు మహత్తర సిద్ధాంతశాఖలను సంపాదించవలసి వచ్చింది. అందొకటి క్వాంటం సిద్ధాంతం; అది, శక్తి ద్రవ్యముల మూలరూపాలను చర్చిస్తుంది. రెండవది సాపేక్షతాసిద్ధాంతం; అది, ఆకాశం, కాలం, జగన్నిర్మాణాలగురించి చర్చిస్తుంది.

"ఈ రెండుసిద్ధాంతాలూకూడా ఆధునిక విజ్ఞాన భావసౌధానికి మూల స్తంభాలు. వాటికి సంబంధించిన విషయాలను యోగ్యమైన గణిత పరిభాషలో అవి వివరిస్తాయి. ఉదాహరణకు, కాంతి ప్రసారం ఏ నియమాలననుసరించి జరుగుతుందో వాటిని నిర్వచించే సమీకరణాలని ఆ సిద్ధాంతాలు ప్రతిపాదించేయి. అయితే, అందులో మరొక గొప్ప విశేష మేమంటే పరమాణువు యథార్థంగా కాంతి ఎట్లు ప్రసరిస్తుందో, ఆ కాంతి ఏవిధంగా ఆకాశయానం చేస్తుందో మనకు తెలియదు; అవింకా దుర్జ్ఞేయమైన ప్రకృతి రహస్యాలే. ఇంకొక ఉదాహరణ రేడియోధార్మికత్వం. ఒక నిర్ణీతకాలంలో ఒక నియతరాశి రేడియమందలి పరమాణువులలో కొన్నిమాత్రం విచ్ఛిన్నమౌతాయని జోస్యం చెప్పడానికి రేడియోధార్మికత్వాన్ని శాసించు నియమాలు విజ్ఞానులకు సహాయపడతాయి. అయితే, వాటిలో ఏ పరమాణువులు విచ్ఛిన్నమౌతాయో, అవి ఏవిధంగా ఎంచుకోబడతాయో ఇంతవరకు విజ్ఞానులకు తెలియదు.

"వీటి పర్యవసాన మేమంటే, ప్రకృతిని గణిత పరిభాషలో వర్ణించు సమీకరణాలని అంగీకరించినప్పుడు పంచేంద్రియములద్వారా అనుభూతమైన ప్రపంచాన్ని విజ్ఞానులు విడిచిపెట్టవలసివచ్చింది.

ఇది తిరోగమనం కావచ్చు. కాని, దీని ప్రాముఖ్యాన్ని బోధపరచుకోవడానికి భౌతిక విజ్ఞానసీమ నతిక్రమించి ఆత్మ విద్యారంగంలో ప్రవేశించాలి. మానవునికి జ్ఞానోదయమైనప్పటినుండి పరిశీలకునికి ప్రకృతికిగల సంబంధమెట్టిది, జగత్స్వరూప మెట్టిది అను ప్రశ్నలు తత్త్వవేత్తలను వేధిస్తున్నాయి. గ్రీకు తత్త్వజ్ఞుడైన డెమొక్రిటస్ 2300 ఏండ్ల క్రిందట అన్నాడు: 'తీపి చేదు, చలి వేడిమి, ఎరుపు నలుపు మొదలగు రంగులు: ఇవన్నీ మన భావనలోనే కాని యథార్థంగా లేవు. యథార్థంగా నున్నవి మార్పులేని కణాలు, పరమాణువులు, శూన్యాకాశంలో వాటి గమనాలు మాత్రమే! గెలిలియో కూడా ఇట్టి అభిప్రాయాన్నే వెలిబుచ్చేడు. శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాలు కేవలం ఆత్మగతమైనవనీ, ఒక వస్తువును తాకినప్పుడు కలిగే బాధగాని జిలకాని దాని గుణం కాజాలనట్లే ఇవి కూడా దాని గుణాలు కావనీ భావించేడు. కాంతి, వేడి, వర్ణం మొదలైనవే కాక గమనం, ఆకారం, వ్యాప్తి కూడ కేవలం అభివ్యక్త గుణాలని రుజువుచేస్తానన్నాడు జర్మన్ గణితశాస్త్రవేత్త లైబ్నిట్జ్. చక్షురింద్రియ సహాయంతో నిమ్మపండు పచ్చగాను గుండ్రంగాను ఉన్నదని చెప్పగలిగినట్లే, స్పర్శవల్ల అది నున్నగా నుందని చెప్పకలుగుతున్నాము. పసుపు అనేది లోకసమ్మతి వల్ల నిర్ణయింపబడిన రంగు. ఇంద్రియజ్ఞానం వినా దానికి ప్రత్యేకమైన అస్తిత్వం లేదు. అట్లే మిగిలిన గుణాల విషయం.

"ప్రతి వస్తువు దాని గుణాల సముదాయం. గుణాలు మనస్సుచేతనే గ్రహింపబడతాయి; అంటే వాటి ఉనికి మనసులోనే కాని బాహ్యంగా లేదు. పరమాణువునుండి నక్షత్రాలవరకు వివిధ పరిమాణాలలో ద్రవ్యఖండాలను, కాస్మిక్ కిరణాలనుండి రేడియో తరంగాలవరకు బహువిధ శక్తి తరంగాలను కలిగిన వస్తుగత జగత్తు యావత్తు మన చైతన్యముచే నిర్మింపబడినదే, కాని, దానికి సహజంగా ఉనికి లేదని తత్త్వవేత్తలు భౌతిక విజ్ఞానులుకూడ నిర్ణయానికి వచ్చేరు. మానవుడు పంచేంద్రియాల ద్వారా సేకరించిన సాంకేతిక జ్ఞానసంభారంతో నిర్మించిన మహోసౌధమీ జగత్తు. మనస్సు లేనిదే విశ్వంలో ఏ వస్తువుకీ వస్తుత్వం లేదని తత్త్వవేత్త బెర్కలే అభిప్రాయం. మనం వస్తువులను చూడనంతకాలం, వాటి జ్ఞానం మన హృదయంలో లేనంతకాలం వాటికి ఉనికి లేకపోవాలి, లేదా, జగదాత్మ మనస్సులో ఉండాలి అని బెర్కలే అంటాడు. ఈ తర్కాన్నే మరి కొంతదూరం తీసికొనిపోయిన ఐన్‌స్టైయిను ఆకాశము కాలముకూడా అంతర్జ్ఞానంయొక్క రూపాలంటాడు. ఆకాశంలో గోచరించు వస్తువుల ఏర్పాటుగా తప్ప ఆకాశానికి వస్తుత్వయాథార్థ్యం లేదు. కాలాన్ని కొలుచు సంఘటనలక్రమంతప్ప కాలానికి ప్రత్యేకమైన ఉనికి లేదు. చైతన్యం వినా కాలాకాశాలు లేవు."

"ఆధునికవిజ్ఞాన పరిణామం ఎంత అద్భుతంగా ఉందండీ! దృఢమైన భౌతికసూత్రాలతో ప్రారంభించి, తుదకు, 'అనాత్మవాదానికి గొడ్డలి పెట్టు అయిందే." అంటూ లావణ్య విస్తుపోయింది.

* సావిత్రి *

"శండిల"

"సావిత్రీ! భానుమూర్తి మళ్ళి వాళ్ళింటికి రమ్మని మరీమరీ చెప్పిపోయాడు. రోగం నయమయ్యేదాకా అక్కడే ఉండమన్నాడు. పోనీ వాడేనా వాడు పైవాడు గాదుగా. మనమూ ఒక విషయం ఆలోచించాలి. ఉన్నది పట్నవాసం. సూర్యం చూస్తే ఇంకా కుర్రతనపు చేష్టలు మానలేదు. ఈరోజుల్లో ఇంటద్దె కలిసొచ్చినా కలిసిరావచ్చేమే. ఏమంటావ్" మేనత్త రత్తమ్మ చెబుతున్న మాటలు శ్రద్ధగా వింటోంది పదిహేడేళ్ళ వయస్సు గల పడుచుపిల్ల సావిత్రి. అయిదారు విషయాలు ఆలోచించి "ఎందుకత్తయ్యా! పట్టుమని పదిరోజులు గడిచేస్తే తెల్లారిపోతుంది. దగ్గు బాగా తగ్గిపోయాక మనమే వెళ్ళిపోవచ్చు. మళ్ళీ ఇంతలో ఈమార్పెందుకూ" అన్నది సావిత్రి. భానుమూర్తికి సాధారణంగా పొరుగువాసన కిట్టదే. ఏదో ప్రతిఫలం లేనిదే పల్లెత్తు సాయం పరాయివాడికి చెయ్యడు. అట్లాంటివాడు ఉన్నట్టుండి అత్తయ్యనూ తమనూ కామాటంతో వాళ్ళింటికి వచ్చెయ్యమన్నాడంటే?—ఈ రోజుల్లో ఎవడిమటుక్కు వాడికే సంసారం వెళ్ళబెట్టుకోవడం కష్టంగా వుంది; మరి ఈ ఆహ్వానం ఎందుకొచ్చినట్టు? "డాక్టరుకూడా కొంచెం స్థలం మార్పిడి అవసరమన్నాడు. భానుమూర్తికి మాత్రం ఏ పదిమంది వున్నారు. ఒక్కడే హోటలు మెతుకులు కతుకుతూ బతుకుతున్నాడు. పెళ్ళాంపోయి ఇంకా ఏడాది దాటలేదు. అది బ్రతికుంటే అక్కడే ఉండి పొమ్మనేది. కాబట్టి రాత్రికి అబ్బాయొచ్చాక ఆలోచించుకుందాం. జావ తెచ్చిపెట్టు" అంది రత్తమ్మ. సావిత్రి అత్తగారికి జావ గాచి పెట్టడానికి లోపలికెళ్ళింది. రత్తమ్మ దగ్గుతూ, "పిచ్చిపిల్ల ఇంకా సంసారం బరువు తెలుసుకోలేదు" అనుకుంది.

సావిత్రి తండ్రి జగ్గరాజూ, రత్తమ్మా పెత్తండ్రి పినతండ్రి బిడ్డలు. పాపం! ఆ పిల్లకు చిన్నతనంలోనే తల్లిదండ్రులు పోతే నలుగురూ రత్తమ్మనే పెంచమని ఆమె పాలబడేశారు. అప్పటికే తన పెనిమిటిపోయి ఆరేళ్లయింది. ఒక్కగా నొక్క కొడుకు సూర్యాన్ని పెట్టుకుని స్వంతవూళ్ళో అయిదెకరాల మాగాణీ సేద్యం చేయించుకుంటూ ఉంది రత్తమ్మ. బంధువులంతా చెప్పినమాట తీసెయ్యలేక సరే అంది. సావిత్రి పెద్దదగినకొద్దీ ఒద్దికా, పొందికా నేర్చుకుని నలుగురిలోనూ తల్లో నాలుకైపోయింది. ఇంట్లో పనంతా ఏడోఏటనే చక్కబెట్టడం నేర్చుకుంది. అప్పుడే ఆ పేవాళ్లు ఇరుగూ పొరుగూ "రత్తమ్మా—ఇంకెక్కడపై సంబంధాలు చూస్తావు సూర్యానికీ, సావిత్రికీ ముడెట్టి వాళ్ళింత కాచిపోస్తాంటే కృష్ణా, రామా అనుకుంటూ కూర్చుందూ" అని. వాళ్లమాటలకు నవ్వుకొని "బి. ఏ. ప్యాసైతేనేగాని మా బంగారు తండ్రి సూర్యానికి పెళ్ళి చెయ్యను" అనేది. సూర్యం రెండెకరాలు ఖర్చుచేసి బి. ఏ. నాలుగుసార్లు తప్పి ఇంటిదగ్గర కూర్చున్నాడు. స్నేహితులు మప్పిన సిగరెట్లు త్రాగడమూ, పేకాడడమూ మిగిలాయి చివరకు. ఈ మధ్య జోరుగా డబ్బు తగలెయ్యడం మొదలెట్టాడు.

చూసి చూసి రత్తమ్మ సూర్యానికి పెళ్లి చెయ్యలేకనే పోయింది. అంతా సుస్తీఘటం తాను. సావిత్రి కావాలనీ ఉంది; కట్నంకానుకలూ, ముద్దు ముచ్చటలూ రావనే దిగులూ ఉంది. "కానీ చూద్దాం" అనుకొంటూండగానే ఈ మాయదారి క్షయదగ్గు వొచ్చిపడింది. అందరూ పట్నంలో మకాం పెట్టమంటే పొలంమీద అయిదువందలు అప్పుతెచ్చి నగరంలో ఇల్లొకటి అద్దెకు తీసుకొని మందు పుచ్చుకొంటోంది. ఎదిగిన పిల్ల సావిత్రే ఆమెకు అహర్నిశాలూ శుశ్రూష చేస్తోంది. రోజులు గడిచినకొద్దీ సావిత్రిమీద వాత్సల్యం దానంతటదే బలంగా అలుముకుంటూంది రత్తమ్మలో. "ఈపాటికే చేసెయ్యవలసింది—ఏమిటో ఏకసుస్తీ అయిపోయింది. సూర్యం చూస్తే

దురలవాట్లు మరిగి పాడైపోతున్నాడు—పెళ్ళైతే కొంచెం బరువు మోస్తాడు" అంటూ ఎన్నోసార్లు సతమతమైంది. ఈ మాటలు వింటూంటే సావిత్రికి రత్తమ్మ జబ్బుకూడా తన మేలుకోసమే వచ్చినట్లని పించి లోలోపల తీయనికలలు కంటోంది. అయితే ఆమె జబ్బు త్వరలో నయమయ్యేటట్లు కనిపించడం లేదు

పట్నంలో తమకు పరిచయమైన బంధువు భానుమూర్తి ఒక్కడే. ఎప్పుడూ తియ్యగా మాట్లాడు తుంటాడు. రెండురోజుల కొకసారైనా రత్తమ్మను చూసిపోతుంటాడు. వద్దంటున్నా వినక బత్తాయిలూ, దానిమ్మపళ్లూ, ద్రాక్షా తెచ్చి పడేసిపోతూంటాడు. ఒకటి రెండుసార్లు తనకు మల్లెపూలు కూడా తెచ్చి వుంచాడు. అతనిది పెద్దాస్తి. పట్నంలో నాలుగు మేడలు అద్దెకు త్రిప్పుకున్నాడు. నెలకు ఎంత లేదన్నా మూడువందలు పైచిలుకు వస్తుంది. అతను మరీమరీ పట్టుబడుతున్నాడు రత్తమ్మని రమ్మని. డాక్టరుగూడా మకాం మార్పు చేయమన్నాడు.

జావగాచుకున్న సావిత్రికి గతమంతా తెలుసు కొంటూంటే భావి అగమ్యగోచరంగావుంది. "వెర్రి డమా - మానసిమా"—తానైతే పెండ్లికాని పిల్ల. సూర్యం చూస్తే ఎప్పుడూ క్లబ్బులోనే ఉంటూ డబ్బు చీట్లాటకు తగలేస్తున్నాడు. తాను అతని ఉప్పుతిని పెరిగి, చెప్పుచేతల్లో మెసిలి తెగించి ఎలాగ మందలి స్తుంది. రత్తమ్మ అన్నా అతను పట్టించుకోడు. గారాబుకొడుకు. రోజురోజుకీ రత్తమ్మ పరిస్థితి విష మిస్తోంది. డబ్బు మంచినీళ్లలా ఖర్చయిపోతోంది.

జావ త్రాగినతర్వాత రత్తమ్మకు నిద్ర పట్టింది. సావిత్రి సూర్యంకై ఎదురుచూస్తూ ఏదో కథల పుస్తకం తిరగేస్తోంది. చదువుతోందన్న మాటే గాని, ఆమె మనసు మనసులో లేదు. గడియారం పన్నెండు కొట్టింది. సాయంత్రమనగా — భానుమూర్తి రావ డానికి గంటముందు — వాలుకున్న రౌతుందేమో— వెళ్ళిన సూర్యం ఇంకా మెతుకులకు రాలేదు. పేకా టలో మునిగి ఊళ్ళకుళ్లు తగలేసుకున్న జమీం దార్ల కథలు తాను చదివింది. "సూర్యం అంత వాడు గాకపోయినా—ఏముందీ ఎంతచెట్టు కంత గాలి" అనుకుంటోంది. సాయంత్రం భానుమూర్తి పారేసిపోయిన సమస్య ఆమె మెదడులో అలా ఇరు క్కుని తెగకుండా ఉండిపోయింది.

ఇంతలో సూర్యం వచ్చాడు. "అమ్మ పడు కుందా—నీవు భోంచేసేవా" అన్నాడు లోపలికి అడుగు పెడుతూనే. "ఆ! జావతాగి పడుకుంది త్రియ్య. మీరు చెయ్యనిదే నే నెలా తిన్నా" అంది సావిత్రి. "ఎన్నిసార్లు చెప్పలేదు నాకోసం కూర్చోవద్దని నే భోంచెయ్యను—గ్లాసెడు మజ్జిగియ్యి" అన్నాడు. సావిత్రి లోపలికివెళ్ళి మజ్జిగ గ్లాసులోపోసి ఉప్పు కలిపి తెచ్చింది. సూర్యం త్రాగుతూంటే ప్రస్తా వన ప్రారంభించింది. "భానుమూర్తి సాయంత్రం మీరు వెళ్ళాక వచ్చాడు. అత్తయ్యను మరీమరీ తమ యింటిదగ్గరుండమని బ్రతిమాలాడు. మీ కేమంటారో నని మాటివ్వలేదు" అంటూన్న సావిత్రితో "అఖ్ఖ ర్లేదు—పదిరోజు లిక్కడుంటే సరి—రోగం నయ మవగానే మనింటికే పోవచ్చు" అన్నాడు సూర్యం ముసిగా. "డాక్టరుగారు ఇంకా నెలా పదిహేను రోజులైనా ఉండాలన్నారు. పైగా ఏవో క్రొత్త ఇంజక్షన్లు కొనాలన్నారుగా" అని ప్రొద్దుటిసంగతి మరచిపోయిన సూర్యానికి జ్ఞప్తిచేసింది సావిత్రి.

వీధి వసారాలో అమర్చిపెట్టిన మడత మంచంమీద మేనువాల్చి ఆలోచించాడు సూర్యం— ఆవాళ అనుకోకుండా అరవైజను పేకల్లు పంచి పెట్టాడు. ఎదురు మంచిగాకనో ఇంట్లో పోరువల్లనో ఎత్తుకున్న ముక్కల్లా ముక్కలు చేసేపేటి ఆటను. డబ్బు సీదాగా ఖాళీ అయిపోయింది. అమ్మకూ సావిత్రికీ తెలిస్తే ఏమనుకుంటారో. ఇంక తివవద్ద మిగిలింది రేపు సాయంత్రమే వచ్చే నెలకు ఇంటికివ్వ వలసిన అద్దె ఇరవైరూపాయలూను. తన ఊరికి సొమ్ము పంపమని రైతుకు వ్రాస్తే ఇంకా మనియార్డరు రానే లేదు. రేపు క్లబ్బుకు ఖాళీచేతులతో వెళ్ళడమా— మానడమా—పోడిగా చూడగా తిప్పక ఆటకు వెళ్ళి తీరాలన్న నిశ్చయానికి ఒకే ఒక ఊహ తట్టింది అతనికి.

దటుక్కున లేచాడు. లోపల అమ్మ మంచం ప్రక్కన తుంగచాపమీద బొంతపరచుకుని పగలల్లా ఇంటిచాకిరీ చేసి వొళ్లుమరచి నిద్రపోతున్న సావిత్రిని సమీపించాడు. తన ఊహ ఆమెతో ఎలా చెప్పాలి? గదంతా చీకటిగా ఉంది. దీపం ఆరిపోయిందో ఏమో! "సావిత్రీ!" ఒకసారిపిలిచాడు. పాపం! అలసి సొలసిన ఆ పిల్లకు మెలకువరానిదే. ఆమె దగ్గరగా వెళ్ళి తట్టిలేపాడు. ఆమె కళ్లు నులుముకుంటూ లేచింది. "ఇంత రాత్రివేళ లేపారెందుకూ" అంది. "రేపు ప్రొద్దున్నే మనం మకాం మార్చేద్దాం. అమ్మ

జబ్బు నయమవాలంటే మార్పు అవసరం. రోగం ప్రతిఘటిస్తూనే ఉందిగాని తగ్గుముఖం పట్టడం లేదు. భానుమూర్తి ఇంటికి వెళదాం." అంటున్న సూర్యం ఆలోచనలో జరిగిన మార్పుకు ఆశ్చర్యపడి "అతడు రమ్మన్నాడు గదా అని వెడితే బాగుంటుందా" అంటున్న తన అనంగీకారం సూర్యంముందు సావిత్రి బలంగా వ్యక్తం చెయ్యలేకపోయింది. "అబ్బే—రేపు ఈ ఇల్లు ఖాళీ చేసెయ్యాల్సిందే—తప్పదు. ప్రొద్దున్నే అమ్మతో చెబుతా" అంటూ వీధి వసారాలోకి వెళ్ళిపోయాడు సూర్యం. ఇంత రాత్రివేళ తన్ను ఎన్నడూ లేనిది సూర్యం చీకటిలో తట్టి లేపడం అందునా ఏకాంతంలో ప్రశాంతంగా ఉన్న చీకటిలో ఇలా క్రొత్త గొంతుతో మాట్లాడ్డం సావిత్రికి విడ్డూరంగా వుంది. రత్తమ్మలోవలె ఇటీవల సూర్యంలో కూడా తనంటే ఆప్యాయత, ప్రేమా పొడుకొంటున్నాయని ఆమెకు ఈ సంఘటన ఋజువు చేసింది. లేకుంటే లోగడ ప్రతి చిన్నవిషయమూ తల్లీ కొడుకులు నిర్ణయించడమూ, తాను నోరెత్తకుండా ఆదరించడమూ పరిపాటి. ఈనాటినుండే ఆమె జీవితంలో ఒక మార్పు మొదలుపెట్టింది. తాను ఒక ఆరిందాగా, పెద్దదిగా, ఓరిమిపరురాలుగా వారిద్దరి దృష్టిలోనూ పెరిగి వారికి మరింత దగ్గరయింది. ఇది ఆమెలో ఎనలేని ఆనందం కలిగించింది. అయితే మకాం మార్పిడి విషయమే ఆమె తనలో సంబాళించుకోలేక పోతోంది. ఎంత ఆప్యాయతగా వస్తున్నా భానుమూర్తి అంటే తనకు క్రొత్తే. కాకున్నా ఇంటిలో అత్తయ్యతో ఎప్పుడూ పడివుండేది తను. సూర్యం చూస్తే తిండేనా తినకుండా తిరుగుతూండే మనిషి. ఏమో! భానుమూర్తి ఎటువంటివాడో—కాకపోయినా నిజంగా రత్తమ్మదీనా అభిమానమేనా అతన్ని పిలిచేటట్లు పురికొల్పుతా—ఇంతలో చటుక్కున ఒక క్రొత్త ఊహ తొలకరి మెఱుపులా ఆమె మనోవీధిలో దూసుకుపోయింది. తనకు సూర్యంతో పెళ్ళియిపోయివుంటే ఎంతబాగుండేది. దాని వెనకనే ఒక చిన్న సమస్య—సూర్యం ఇంతలో ఇంతకే తన ఊహ ఎందుకు మార్చుకున్నాడు. ఆమె చిన్ని మెదడులో ఈ సమస్యలు తేలిగ్గా పరిష్కరింపబడలేక పోతున్నాయి.

2

మరునాడు ప్రొద్దున్నే బండి అద్దెకు కట్టించి సూర్యం భానుమూర్తియింటికి మకాం మార్చేశాడు. సావిత్రికి ఇది ఇష్టంలేకపోయినా చేయక తప్పింది గాదు. భానుమూర్తి కిది అనుకోకుండా జరిగింది; కాబట్టి అతను ఎంతో ఆనందం అనుభవించాడు. అతని సంతోషాన్ని రత్తమ్మ ఒకలాగా, సూర్యం ఇంకొకరీతిగా — అందరికంటె సావిత్రి ఇంకొక మాదిరిగా అర్థం చేసుకున్నారు. మన మనస్సులో తిష్ఠ వేసుకున్న అనుమానం కారణంగా జరిగే ప్రతి దాన్నీ మన గీటురాయిమీద గీచి చూసుకుంటాం. ప్రతిసన్నివేశమూ, పరిస్థితుల్లో వచ్చే ప్రతిమార్పూ దాన్ని బలీయం చేస్తున్నట్లు భావిస్తాం. అది మంచైతే ఆనందమూ చెడుగైతే బాధా మనకుగా మనం నెత్తిన రుద్దుకుంటాం. మానవసహజమైన ప్రవృత్తుల్లో ఇదొకటి. ఇంతకీ చెప్పవలసిన విషయం సావిత్రి కిది చేదుగానే రుచించింది. సామాను లింట్లో సర్దకుండానే సూర్యం క్లబ్బుకు వెళ్ళిపోయాడు. అనుకోకుండా పదిహేను రూపాయలు కలసి వచ్చాయి అతనికి.

భానుమూర్తి బజారుకువెళ్లి ఇంట్లోకి కావలసిన సరుకులూ, రత్తమ్మకి పళ్ళూ, కూరలూ తెచ్చాడు. ఆవాళటికి అతను ఎప్పటిలాగా హోటల్లోనే తిన్నాడు. డాక్టరువచ్చి రత్తమ్మను పరీక్ష చేసి సుమారు నెలా పదిహేనురోజులైనా ఉండాలని చెప్పి పోయాడు. అతనికి కొంత డబ్బు భానుమూర్తే చెల్లించడం సావిత్రి స్వయంగా చూచింది. తాను ఎవ్వరినీ ఏమీ అనడానికి వీల్లేకుండా ఉంది. భానుమూర్తితో ఎదటబడి మాట్లాడ్డానికి ఎంతో భయంగా ఉంది. ఇలాగే రెండు మూడురోజులు గడిచాక ఒకనాడు రత్తమ్మ సావిత్రిని పిలిచి "ఏమే — వాడికి లేకపోతే ఆడదానివి నీకేనా మర్యాదా, మంచీ ఉండక్కర్లేదుటే! ఇంతగా మన్ని ఆదుకొంటూన్న మా నాయన భానుకి రెండు మెతుకులే వండి పెట్టలేవా. నేను మంచమెక్కడం ఎంత ప్రారబ్ధ మొచ్చిపడిందే—ఇంతకీ నా కర్మ" సావిత్రి కేం సమాధానం చెప్పాలో పాలుపోవడం లేదు. క్రమంగా ఎవరో పెద్దబరువును తనమీద మోపుతున్నట్లు క్రుంగిపోయింది. "తెలిసిందిగాదు అత్తా. మీరు ఆనక చెప్పండి రేపటనుంచీ ఇక్కడే తినమని. పెళ్ళికాని పిల్లను నేనెలా నోరు మెదపను ఆయనముందు. మీరే చెప్పండి!" అంది రుద్ధ కంఠంతో. "పిచ్చిపిల్లా వాడుమాత్రం పైవాడామ్మా! మా అక్కయ్య వుంటే ఎంత ఎరమరిక లేకుండా ఉండేది! సరే—నేనైనా చెబుతాలే" అంటున్న రత్తమ్మ మాటలు విని సావిత్రి లోపలికెళ్ళిపోయింది. రాత్రి పన్నెండు గంటలకు ఇంటికొచ్చిన కొడు

వతో గూడా అదే వణిగింది రత్తమ్మ. ఇదంతా విని ఈవేళగూడా సీదాగా జేబు ఖాళీచేసి వచ్చిన సూర్యం పోకడ కనిపెట్టి దుఃఖంతో కళ్లు మూసుకుంది సావిత్రి. మరువాడు ప్రొద్దున్న సూర్యం కటువుగా మాట్లాడాడు. "ఇంకా తనకు ప్రపంచ జ్ఞానం తెలీదుట; పెద్దాళ్లను చూసైనా నేర్చుకోవడం లేదుట; ఇప్పటినుంచైనా మంచి అలవాట్లు చేసుకోవాలట; తాను ఆయన ఇంట్లోపడి తింటూ ఆయనకు తిండి పెట్టకపోవడానికి ఎంతో భానుమూర్తి కుములుతున్నాట్ట!" ఈ చివరి చురుకు ఆమెలో పౌరుషం రేకెత్తించింది. నిజంగా భానుమూర్తి అలా మథనపడుతున్నాడా—ఆమెకు వాస్తవంగా ప్రత్యుత్తరం రాలేదు. కాగా భానుమూర్తి లోలోన ఎంతో ఖులాసాగా ఉన్నట్లు గుర్తించింది ఆమె అనేకసార్లు. తాను పన్నిన వ్యూహంలో జయసూచనలు గాంచినప్పటి సేనాధిపతి పొందే ఆనంద రేఖలు అతని కళ్లల్లో కొద్దిగానైనా సావిత్రి చూడలేకపోలేదు. కనుక సూర్యం చేసిన ఈ మందలింపు ఆమెకు అన్యంగా తోచింది.

మరునాటినుంచి సావిత్రికి మరీ క్లిష్టపరిస్థితి వచ్చిపడింది. భానుమూర్తి ఊళ్లోపనులు చూసుకుని వేళగాని వేళ భోజనానికి వచ్చేవాడు. రత్తమ్మ మంచంపైనే ఉందిగదా. సూర్యం ఎప్పుడూ ఊరు పట్టుకునే తిరిగేవాడు. రోజూ ఇంటికి ఉత్తరాలు వ్రాయడం, రైతులు డబ్బు పంపారో లేదో అని పణుక్కుంటూ పదేపదే పోస్టాఫీసు కెళ్ళివస్తూ, వాళ్ళేమీ పంపకపోతే తిట్టుకోవడం, మధ్య మధ్య తన మీద గూడా చీకాకుపడడం అలవాటు చేసుకుంటున్నాడు. తానొక్కర్తే ఏకాంతంగా భానుమూర్తికి భోజనం పెట్టవలసివచ్చేది. అయితే అతనుమాత్రం ఎప్పుడోగాని ఆమెతో మాట్లాడేవాడు గాదు. ఏదేనా నూటికీ కోటికీ మాట్లాడినా ఆమె వంటకాలను ప్రశంశించడం, రత్తమ్మ యోగక్షేమాలు తెలుసుకోవడం, సూర్యాన్ని దుయ్యబట్టడం ఇట్లాంటివే జరుగుతూండేవి. సావిత్రి మాత్రం చాలాసార్లు 'మౌనంగా ఉంటూనే భాను తన నేత్రాలతో ఆమెను నఖశిఖ పర్యంతం త్రాగేద్దామా' అని విఱ్ఱు చూపులు ప్రసరిస్తున్నాడా అని అతని వైఖరినిబట్టి అనుమానం పడుతూండేది. ఇంటి ఖర్చులతోబాటు భానుమూర్తి అప్పుడప్పుడు సూర్యానికి పెట్టుబడి పెడుతూండేవాడు గూడా పేకాటకు—ఈ ఆదరణలు, అనుకోని ప్రేమలు కేవలం ఆయన ఊరికేనే చూపుతున్నాడా అని ఆమె రంధి. దీనివల్ల ఒకటిమాత్రం పరిణమించింది. రత్తమ్మకూ, సూర్యానికీ భానుమూర్తిపై మమకారం ఎక్కువైంది. ఏనో పొలంమీదవచ్చే శిస్తులు తెచ్చుకుంటూ ఇక్కడే ఉండిపోతే ఎంత బావుంటుందీ! అనుకోనేదాకా వారి మనస్తత్వాలు మారిపోయాయి.

ఒకనాడు సావిత్రి వంట చేస్తూంటే చిన్న తమాషా జరిగింది. పోపుల పెట్టెకోసం అలమారు తెరచిన ఆ పడుచుకంటికి అపుపించిన రెండు వస్తువులు ఆమెను పులకితాంగిని చేశాయి. ముప్పేట గొలుసు ఒకటి—రెండోది ఒక గాజులజత. అట్లాంటి నగలు సావిత్రి అనేకసార్లు ఇతరులవద్ద చూచింది. అప్పుడు వాటిని చూచిన దృష్టే వేరు. కన్నె ప్రాయపు ఆకర్షణకు లొంగి ఇప్పుడామె కేవలం ఇంకొకదృష్టితో చూడసాగింది. అబలత్వం ఆమెను ఆవహించింది. లాలస లలనకో బలహీనత. సహజ దౌర్బల్యాన్ని ఆమె ప్రతిఘటించలేకపోయింది. ఔను! ఆ లేత్రాయపు కన్నె హృదయం బరువైన జీవితంలోని అనుభవాలెన్ని చూసిందీ? చటుక్కున ఆ గొలుసు మెడలో వేసుకుంది. గాజులు సరిగా చేతులకు సరిపోయాయి. ఎవరో తనకోసమే చేయించి పెట్టినట్లుంది. ఒక్క అంగలో నిషవలోనికి దూకి నిలువుటద్దంముందు నిలచింది. నిజంగా తనలో ఇంత అందం ఇమిడివుందా. నివురుగప్పిన నిప్పులా సొగసుదనం తనలో దాగుక్కొని వుంది. భానుగాని సూర్యంగారి అప్పుడప్పుడు దప్పిగొన్న అడవి మృగాలవలె తనను శరీరంలో కణకణమూ మ్రింగివేయాలని ఎందుకు చూస్తున్నారో తనకు తాను తెలుసుకో గలిగింది. మళ్ళీ అద్దంలో తన ప్రతిబింబం చూసుకుంది. చిరునవ్వుతో మురిసిపోయింది. గిరుక్కున మెడ వెనక్కు త్రిప్పి ఆ సోయగంగూడా చూడదలచింది. గొలుసు ఆ తిరుగుడులో పేటలుగా చీలి ఆమె గుండెలను బలంగా ఆవరించింది. ముప్పేట గొలుసు ఆమె గుండెను గట్టిగా అదిమిపట్టి గుండెలో నుండి పైకుబికే హృదయంలోని పొంగును దేన్నో అణచివేస్తున్నట్లు ఆమెకుతోచింది. ఆ ఉవ్వెత్తుగాలేచే శక్తి యౌవ్వనపుపొంగు గాదు; శారీరక ప్రకోపం అంతకన్నా కాదు. ఆమె ఎన్నడూ ఊహించలేని ఆమెలో నిబిడీకృతమైఉన్న ఒక దివ్యశక్తి, అంతర్వాణి నేను ఆమె కేదో చెప్పడానికి ఉద్వేగంతో ఆమె ఎద తలుపుల్ని తెరచుకొని వెలికి వస్తూంది. సావిత్రి నిశ్చేష్టురాలైంది.

"సావిత్రీ! ఈ నగలెవరివే వెర్రిదానా! ఇవి భానుమూర్తి ప్రథమకళత్రం జానకివే—నీవు వాటిని

ధరించావు. వీటిని ధరించే ప్రాణికోసం ఉబలాట పడేముందు ఆతివ్ని కూడా ధరించగలనో లేనో అని ఆలోచించుకో—కేవలం నగలూ, నాణేలూ గాదు ప్రపంచంలో ప్రధానం! నీతీ, నియమమూ, సౌశీల్యమూ స్త్రీకి పుట్టుకతో వచ్చిన పెట్టని భూషణాలు. వాటి నెవ్వరూ దొంగిలించలేరు—

కాగా ఈ వస్తువులు—కన్నెపడుచా—పిచ్చి రామచిలుకా! నిన్ను పట్టుకోవడానికై వేటకాడు పన్నిన ఉచ్చులలోని జీడిపలుకులు ఇవి. జాగ్రత్త ఇప్పుడైనా ప్రతిమించలేదు—వీటిని తప్పించుకొని ఎక్కడికైనా ఎగిరిపో"—సావిత్రికి ఒడలంతా గగుర్పొడిచి ముచ్చెమటలు పోసింది ఈ అంతర్వాహినీ తరంగాలు పెల్లుబకడంతో. ఆమె కళ్లు చెమ్మగిల్లాయి. ఇంతటి బరువైన, బలమైన సందేశం ఇవ్వడానికి ఆ కన్య లేతహృదయం ఎంత సతమతమైపోయిందో—అప్రయత్నంగా ఆమె నోట పిచ్చిగా రెండుముక్కలు భయంతో వెలువడ్డాయి. —ఎక్కడికి ఎలా ఎగిరిపోనూ" ఎదురుగా గోడకు తగిలింపబడ్డ రవివర్మ చిత్రం చూచింది. యమధర్మరాజు క్రూరంగా సత్యవంతుని ప్రాణాలులాక్కుపోతూంటే వెర్రిగా సావిత్రి వెంబడిస్తోంది పతికై. "ఔను! ఆమె జయించింది నేనెందుకు నిలవరించలేను" అనుకొని ఆత్మవిశ్వాసం నింపుకొని త్రుటిలో ఆ నగలు తీసేసి యథాస్థానంలో వుంచి మళ్లీతన నిత్యకృత్యంలో లీనమైంది. భా-ఇదేమిటి ఇంత బేలనయ్యాను' అనుకొంది.

మధ్యాహ్నం రెండింటికి భానుమూర్తి భోజనానికి వచ్చాడు. మాట్లాడకుండా మజ్జిగ పోసుకోవడందాకా వచ్చింది వాయి. ఇంక ఉండబట్టలేక సావిత్రే ప్రారంభించి "మఱచిపోయి అలమారులో వుంచేసినట్లున్నారు కాసులు పేరూ, గాజుల జతాను. తీసి జాగ్రత్త పెట్టండి" అంది. "ఆ—ఇక్కడ మాత్రం పైవాళ్లెవరున్నారూ! కాకపోయినా అది బ్రతికున్నపుడు అన్నీ తానే దక్కబెట్టుకునేది. తర్వాత క్రమేపీ నాబుద్ధి మందగిస్తోంది. ఏం బ్రతుకో—వెధవజన్మ" భానుమూర్తి కంఠం రుద్ధమైంది. "ఇదిగో—అలా ఇదవకండి. మనం మాత్రం కలకాలం ఉట్టిగట్టుకు ఊరేగుతామా. విచారించి ప్రయోజనం?—ఊరుకోండి" ఇది మానవ సహజమైన సంతాపం, సావిత్రిసానుభూతి వెల్లడిచేసింది. పీటమీదనుంచి లేస్తూ దుఃఖం నిండుకున్న కళ్లతోనే సావిత్రివైపు ఒకసారి చూశాడు—ఆ కన్నీళ్లి వెనుక దాగివుండే ఆ ప్రాణి ఎందుకో తన సానుభూతిని మరీ మరీ లాక్కొవ తాపత్రయ పడుతున్నాడని గ్రహించిన సావిత్రి గుండె గతుక్కుమంది. చేతులు కడుక్కొని తుండుగ తుడుచుకొంటూ "పోనీ సావిత్రీ—అవి అలాగ బందిఖానాలో పడిఉన్నట్లు ఇనప్పెట్టెలో ఎన్నాళ్లైనా మూలుగుతాయి. నీవు వేసుకో ఏమీ అరిగిపోయేవీ విరిగిపోయేవీ గావుగా" అంటూ ఆమె సమాధానానికైనా వేచియుండక నడవలోకి నడచాడు. సావిత్రి చెప్పబోతూనే ఉంది. "వద్దు అవి నాకెందుకూ—జాగ్రత్త పెట్టండి." భానుమూర్తి నగలను, జవాహరీని ఖాళీచేసిన ఇనప్పెట్టెలో తన హృదయాన్నుంచి శాశ్వతంగా బందీ చేయబోతున్నాడేమో అని హడలిపోయింది. ప్రాణంలేని వస్తువుల స్థానే తన పవిత్రమైన, ప్రాణంకంటె మిన్నయైనదాన్ని దేన్నో అతడు లాగివెయ్యడానికి గేలం వేస్తున్నట్లు పసికట్టింది ఆ పడుచు.

3

రత్తమ్మ ముకొంరార్చి ఇరవైరోజులయ్యింది. అయినా గుణమేమీ కానరావడంలేదు. డాక్టరు రోజూ పరీక్షచేసి సూదిపోట్లు పొడిచి వెడుతూనే ఉన్నాడు. క్రమేపీ ఆమె స్థితి క్షీణిస్తోంది. రెండు నాళ్ళ నుంచీ మరీని. కళ్లలో నెత్తురుజీర పడుతోంది. రోజు రెంతో బరువుగా దొర్లుతున్నట్లనిపించింది సావిత్రికి. సూర్యం బొత్తిగా ఇల్లుమొహం మఱచిపోతున్నాడు. తల్లిజబ్బు అలాగుండేదే అనేక్షా నెలకొన్నది అతనిలో. పేకాటకు ఇంటిదగ్గరనుంచి వొచ్చిన డబ్బు చాలడంలేదు; భానుమూర్తి ఇచ్చే అప్పూ చాలడంలేదు.

ఆవాళ శనివారం. ప్రొద్దుటనే స్నానం చేసి పూజాదికాలు ముగించుకొని సావిత్రి వంట పనిలో లీనమైంది. వసారాలో మంచంమీద రత్తమ్మ నిద్రపోతోంది. పదకొండు గంటలకే ఊళ్లో తనకు రావలసిన ఇళ్లద్దె బకాయిలు వసూలు చేసుకోవడానికి వెళ్లాడు భానుమూర్తి. సూర్యం రైతుతో మాట్లాడ్డానికి స్వగ్రామం వెళ్లాడు. మనసు పరిపరి విధాలపోయి యేమీ తోచక దిగులుపడి అలాగే రెండుగంటలసేపు కూర్చుండి పోయింది. ఇంతలో నడవలో గడియారం తొమ్మిదిన్నర కొట్టింది. అత్తయ్యకు జావ కాచడానికి పొయ్యిమీద నీళ్ళు పెట్టింది.

నీళ్లు సలసల మఱుగుతున్నాయి. వాటిలో రవ్వ వేసింది. రవ్వతో కలసి ఉడికే జావ కెరటాలు లేస్తోంది. కళపెళ ఉడుకుతోంది. ఆమె తరుణ హృదయంలో ఒక్కసారి ఎన్నో తీయని కోర్కెలు కళ్లు

ఉన్నట్లూ వాటికి జాలిలో పొంగులు తాళం వేస్తున్నట్లూ అనిపించింది. జీవితంలో సుఖం అన్నది తీయగా ఉంటుందనుకోవడమే గాని ఎన్నడూ చవి చూడని పడుచు. ఆద్వారం తెరచుకుని పట్టుపాన్పుల పై పరిచబడ్డ ఆ అందాల దొంతరలను అమాంతంగా కౌగలించుకునే పుణ్యక్షణం ఎప్పుడొస్తుందో గదా! ఆహా! జీవితంలో యౌవ్వన ప్రభావం వర్ణనాతీతం. ఊహించిన కొద్దీ ఆమెలో భావాలు సముద్ర కెరటాలవలె ఉబుకులెత్తుతూ ఉవ్వెత్తుగా లేచి ఎదురు తాకే ఆస్కారం లేక తమకు తామే ఢీకొని ప్రిదిలిపోయి నురుగులు గక్కి ఉక్రోషంతో వెనక్కు పోతున్నాయి. ఈ వీచులతో సావిత్రి మేనుస్నానం చేసి, పరిశుద్ధతను కూర్చుకొన్న ఆమె శరీరంలో అవయవాలన్నీ గగుర్పాటుతో కీలక స్థానంలో నిలుచున్న కాటపారుల్లా నిటారుగా నిలుచున్నాయి. ఆమె అందచందాలు ఆక్షణంలో అక్కడున్న ప్రాణవిహీనములైన పాత్రలకు తెలుసు; అక్కడ పరివ్యాప్తమైఉన్న పంచభూతాల కెలుక— ఇట్టి సంఘర్షణ ఆమె ఏకాంతంగా ఉండగా జీవితంలో పొందడం ఇదే ప్రప్రథమం.

భావజలధిలో మునిగి జావ పొంగి పోవడం చూపడం అశ్రద్ధ చేసింది. పాత్ర అంచుల మీదనుంచి పొర్లి పొయ్యిలోపడ్డ తరకలు ఆమెను ఈ ప్రపంచం లోకి లాక్కొచ్చాయి. పీటమీదనుండి లేచి పొయ్యి మీదికి వంగి రెండు చేతులనుఎత్తి గిన్నెను తీయడంలో సవరించుకోని ఆమె పమిటకొంగు పొయ్యి లోకి పడిపోతూన్న క్షణంలో—"ఆఁ—ఆఁ— సావిత్రీ అంటూ" ముందుకువచ్చి ఆమె పమిటనుఎత్తి భుజాలమీదకు చేర్చి ఆమెను పొదివి పట్టుకొన ప్రయత్నించాడు భానుమూర్తి. 'ఈయనెప్పుడొచ్చాడు— భా—ఇదేమిటో' అనుకుని కలవరొక్క కోపంలో కాళ్ళ దగ్గరున్న గరిటె పొయ్యిలోకి దొర్లింది. అగ్ని వాలుకలుచాస్తూ భానుమూర్తి కోపంలా ఎగబాకుతూంది సావిత్రిముఖం దెసకు. గుప్పున సెగదగిలి ఆమె కళ్ళు మూసుకుంది. ఇదంతా కొన్ని క్షణాల్లో జరిగి పోయింది. సావిత్రికి నిలువునా ప్రాణాలు పైకెగసిపోయాయి "మీరు—వదలండి— ఇదేంన్యాయం—" పెనగులాడుతోంది అతనిచేతులు విదిలించుకోవడానికి. నోటితో కరుద్దామా! గోళ్ళతో రక్కుదామా! ఏంచేయాలీ కబంధహస్తాల్ని ఛేదించడానికి—ఆమెకేమీ తోచడం లేదు. భానుమూర్తి చిత్రప్రతిమయై ఆమెనింకా అలా పట్టుకునే ఉన్నాడు. అతని భావం ఆమెకు అర్థంకాలేదు. అతడు తన్నేంచేద్దామని అలా పట్టుకున్నాడు?

చుట్టూ ఆధారానికై ప్రాకులాడింది లాభం లేక పోయింది పాదముల ముందున్న ఇనుపగరిటె పన్నుకొస ఆమె దేహపు కొరకొర చూసింది. వెంటనే చేతిని అటుపోనివ్వి గరిటె దీసి ఉన్నట్లుండి ఒక్క పెట్టు తన భుజాల్ని అదిమే ప్రేళ్ళమసెత్తిపై వుంచింది. పొయ్యిలోఉండి కొద్దిసేపేఅయినా గరిట ఎర్రగా కాలిపోయి ఉంది. 'కెవ్వు'న కేక పెట్టి 'అబ్బా! ఎంతపని చేశావు సావిత్రీ!' అంటూ రెండు గజాల దూరాన కూలబడ్డాడు భానుమూర్తి. మదం వొదిలి మళ్ళీ స్పృహలో కొచ్చాడు. సావిత్రిపై చింత నిప్పులు కురిపిస్తూ "సరే! నీ ఇష్టంవచ్చినట్లు చేద్దామను కుంటున్నావు. పెళ్లి కావలసిన దానివి జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకో. నాకా ఇంకా ముప్పై దాటలేదు ఆస్తిపాస్తులు గలవాణ్ణి. నీ ఉద్దేశం నేను కావాల్నే క్రితమే తెలుసు కున్నాను. దారిద్ర్యం గతి ఏమవుతూందో తెలుసుకో—డాక్టరు మాతో చెప్పలేదు. నాలుగైదు రోజుల్లో రత్తమ్మ కాలం చేస్తుంది పొలం తనఖా పెట్టి డబ్బుదెచ్చి పేకాడి తగలేస్తు న్నాడు. ఈమధ్య త్రాగుడు కూడా అలవాటుచేసు కున్నాడు—" అంటూ బొబ్బలెక్కిన చేతిని చూపుతూ "సరే—నేను దీన్ని ఎన్నడూ మరువ లేను—ఇంకా నీవేమో వివేకంగా ప్రవర్తిస్తా వను కున్నా—బాగా ఆలోచించుకో సావిత్రీ—నీభవిష్యత్తు నీచేతుల్లో ఉంది. నన్ను పెళ్లిచేసుకు సుఖించినా సరే—లేక కాదని కష్టపడ్డా సరే. నేను నిన్నేమీ చెడిపో మనడం లేదు. సంపన్న గృహిణిత్వ వృద్ధిలోకి రమ్మంటున్నా" అంటూ దరిదర బయటకు నడిచాడు. "పిల్లింకా తనయింట్లో వుంటున్నారు; సూర్యం తనదిబ్బ వాడు కుంటున్నాడు; సావిత్రి మాత్రం తాను తెచ్చిన పూలు పెట్టుకొనేది, ముద్దుగా తనతో మాట్లాడేది; ఇంట్లోకి ఏమికావాలన్నా వినయ విధేయతలతో తనతో చెప్పి తెప్పించుకునేది. వచ్చి ఇన్నాళ్ళైనా కనీసం కళ్లెత్తైనా తనపై అయిష్టం ప్రకటించలేదు; ఆమె దొంగ అమాయకపు పిల్ల; తనవంటి ధనికుణ్ణి, ప్రాయంలో ఉన్నవాణ్ణి కాదంటుందా అని భ్రమపడి ఎంత తొందర పడ్డాను! సరే సిరిరా మోకాలొడ్డింది. మీద ఈమె గతి ఏమవుతుందో చూస్తాగా" అనుకొని డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్లిపోయాడు.

ఇంక సావిత్రి. తాను మూర్ఛిల్లి పోయినట్లై అయింది. పంచేంద్రియాలు పని చేయలేదు ఆమెకు.

కళ్లు తెరచి తన శరీరాన్ని తానే అసహ్యించుకొంది. ఎంతలో ఎంత మార్పు—సుగంధ్రకితం నవనవోన్మేష భావాలతో పుష్పంలా వికసితమై వున్న ఆమె దేహం ఇప్పుడు ఊపిరికి ఏంపెలో పారేసిన లేతతోటకూర కాడలాగైంది. తన్నెందుకు దేవుడిలా పుట్టించాలి! 'ఛీ—ఛీ' ఎంత అప్రతిష్ఠ—తన్ను, స్నానం చేసిన పవిత్రశరీరను, అనాఘ్రాతమైన తెల్లని వస్త్రం జారిన దాన్ని—తుచ్ఛుడు భానుమూర్తి తాకి, లేత సూర్యబింబిని కర్కశకర యుగ్మంలో నలిపి వేయ ప్రయత్నించినట్లు కౌమారాన్నే నలిపి వేయ ప్రయత్నించి—మైలపరచాడు. కుమిలి కుమిలి ఏడుస్తోంది. రక్షణ లభిస్తుందను కున్న ఇల్లు త్రాచు పాముకిరవయ్యింది. ఇంకతనకెది దిక్కు? తానాశ పెట్టుకుని ఆకాశవీధిలో గాలిమేడలు నిర్మించే—సూర్యం త్రాగుబోతు; జూదరి. సమాజంలో ఒక ఉచ్ఛిష్టంగా మారి పోయింది అతని బ్రతుకు. ఇంతకీ ఇప్పుడు తన్ను పెళ్లి చేసుకోమంటే ఏమంటాడు—తనను ఇంత చేసిన భానుమూర్తి ఆ అమాయకుణ్ణి మాత్రం పాడు చెయ్యడని నమ్మకం?

సావిత్రి భానుమూర్తిని శాపపెట్టింది, అసలు పురుష ప్రకృతే విచిత్రమైంది. ఇట్లాంటి అవస్థల్లో స్త్రీలు ప్రయోగించే ప్రతి అఘాతమూ కూడా అల్లాంటి పురుషులవల్ల ఎంతో నోర్పిగ్గా సహింపబడతాయి. ఎన్ని తిట్లు తిన్నా అవమానం పొందరు. గోళ్లతో శరీరమంతా నెత్తురులు చిమ్మేట్లు రక్కినా సహిస్తారు. వాతలు లెక్కపెట్టరు. ఇన్ని బాధలూ తనవల్ల పొందుతున్న ప్రాణిపై సహజంగా అబలమనస్సుకి సానుభూతి కలిగిందా—సరి. అతడు విజయం సాధించాడన్నమాటే. స్త్రీ తాను స్వయంగా చేసిన ఆ ప్రయోగాలే విచ్ఛిన్నకత్తులై ఆమె అమూల్య శీలాన్ని ఖండ ఖండాలు చేస్తాయి—

క్రమంగా కాస్సేపటికి ఆమెలో ఇంకో ఊహ లేచింది "అరే—ఏం చేసుకున్నాడో—బ్రతిమాలితే విడిచేవాడు గాదూ—" బాల్య చాపల్యం ఇంకా వదల్లేదు ఆమెలో—పోనీ—ఇతన్ని పెళ్లి చేసుకుంటే—ఏం—ఇతనికేం తక్కువ? రేపు చేసుకోమంటే సూర్యం ఏమంటాడో! రత్తమ్మ బాగా ఉండగానే పెళ్లి జరిగి ఉండవలసింది; కాలేదు. ఆమె ప్రాణం హరీ అంటే తనభావి!—ఇంతలో రత్తమ్మ మూలుగు వినిపించింది—జాలిపట్టుకు వసారాలోకి వెళ్లింది. దొంగతనం చేసిన దానికిమల్లె రత్తమ్మ మొహం చూడలేక పోతుంది సావిత్రి. "ఇలా రా అమ్మా—ప్రక్కన కూర్చో" అంది దీనంగా రత్తమ్మ. తలవంచుకుని కళ్ళనీళ్లు నింపుకొని అత్తయ్య చెప్పే మాటలన్నీ శ్రద్ధగా వింటోంది. "పిచ్చితల్లీ నీవు పసివానివి సావిత్రీ—నేనింక నాలుగైదు రోజుల కన్న ఎక్కువ కాలం బ్రతకను. కళ్లారా సూర్యమూ నీవూ కాపురం చేస్తుంటే చూడ్డామను కున్నా. ఈ జన్మకు ఆభాగ్యం నాకు లేదు. ఒక్క కోరిక చెల్లించు తల్లీ! సూర్యం బొత్తిగా పాడై పోతున్నాడు. చిన్నప్పటినుంచి నేను పెట్టిన గారాం వాణ్ణి ఈస్థితికి లాక్కొచ్చింది. త్రాగుడుకూడా మొదలు పెట్టాట—నేనుపోయాక నీవూ, వాడూ చెట్టుమీద పక్షుల్లా మిగిలి పోతారు." అని కన్నీళ్లు గ్రుక్కుకుంది. "విచారపడకండి, అత్తా—మీమాట నేను అక్షరాల పాటిస్తాను. చెప్పండి" అంది ఏడుస్తూ సావిత్రి. "ఇంకనుంచి సూర్యం బాధ్యత చిన్నదాని వైనా నీమీదే పెట్టుకున్నా—ఎలాగైనా సరే ప్రయత్నించి మనదారికి తీసికెళ్లిపో వాణ్ణి. మనసైతే [illegible] చాలా మంచివాడు. ఎలాగో త్వరగా మూడుముళ్ళూ పడేటట్లు చూసుకో—సూర్యమూ నీవూ మళ్లీ ఆ యింట్లో దీపం పెట్టి పదికాలాలు బ్రతకాలి" ఆయాసపడు తోంది మాట్లాడలేక రత్తమ్మ. సావిత్రి మౌనంగానే ఆమె చేతిలో చేయినుంచింది. ఇంతలో కెరటంలాగా పెద్ద దగ్గవచ్చింది రత్తమ్మకు. ఆమె లేచి దగ్గలేక పోయింది. శ్లేష్మంతో పాటు లేకిలో నెత్తురుకూడా ముద్దముద్దలుగా పడిపోయాయి సావిత్రిగుండె ఝల్లు మంది.

ఆవాళ భానుమూర్తి అసలు ఇంటికే రాలేదు. సావిత్రికి అన్నం సహించలేదు. నట్టనడి సంద్రంలో చుక్కానిలేని నావ పెనుతుఫానులో కొట్టుమిట్టాడు తున్నట్టుంది ఆమె బ్రతుకు. రాత్రి ఒంటిగంటకు వచ్చాడు సూర్యం చినిగిన బట్టలతో. తప్పత్రాగి ఉన్నాడు. భోజనానికి లెమ్మంటే ఆమెను కొట్ట బోయాడు. మాట్లాడితే "గ్లాసు—గ్లాసు" అంటూ అరవడం మొదలు పెట్టాడు. రాత్రల్లా బేజారైన గుండెలో సావిత్రికి నిద్ర పట్టనే లేదు.

4

మరి వారం రోజులకు అనుకున్నంత పనీ జరిగి పోయింది. రత్తమ్మ ఇంటిల్లిపాదినీ దుఃఖసముద్రంలో ముంచి స్వర్గస్థురాలైంది. ఆమె కన్ను మూసేసరికి దగ్గర సావిత్రి తక్క ఒకరెవ్వరూ లేరు. కడసారి చూపులుకూడా దీనాతిదీనంగా ప్రార్థించాయి సావిత్రిని సూర్యం భారం వహించమని పదేపదే. ఆవిడ తనువు చాలించిన గంటసేపటికి భానుమూర్తి

వచ్చాడు ఇంటికి. పనిచేసే కుర్రాడిని వెంటనే తీసుకురమ్మని సూర్యం కోసం కబురుపెట్టాడు క్లబ్‌కి. సూర్యం నెత్తీనోరూ మొత్తుకుంటూ వచ్చాడు. ఇరుగు పొరుగు వాళ్లు నలుగురూ సాయంచేసి రత్తమ్మ శవాన్ని శ్మశానంకు చేర్చారు. అందుకయ్యే ఖర్చంతా భానుమూర్తే భరించాడు. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలయ్యింది చితికి అగ్గి పెట్టే సరికి అత్తయ్యదేహం అగ్ని కాహుతి అవుతూంటే కడుపు తరుక్కుపోయేటట్లు బావురుమని యేడ్చింది సావిత్రి.

ఆపిల్లకు ఆక్షణంలోనే అసంసారం బరువు మీదపడి ఆమెను బొత్తిగా భూమిపై అణచివేస్తున్నట్లనిపించింది. చితిపైరేగిన జ్వాలలు ఆకశంలోకి నాలుకలుచాస్తూ ఎగబ్రాకుతున్నాయి. ఆమెకు ఆలోచనలు పరిపరి విధాల పోతున్నాయి. 'రేపటి నుంచీ ఇలాంటి సూర్యంతో బ్రతుకెలాగ? చిన్నవాడు గాదు కదా! అరవయ్యొవ్యపడి వగరబడి రత్తమ్మ కాలం చేసింది. రేపటినుంచీ జరగవలసిన కర్మకాండ! దానాలు ధర్మాలు. చుట్టాలు పక్కాలు. వచ్చే పోయ్యే వాళ్ళ పరామర్శలు—భోజనాలు బొట్లు వాయినాలు. అహో! తను వెళ్లినా దివమెళ్ళనంటారు ఇందుకే గాబోలు—పాపం! పిచ్చివాడు! తొమ్మిది నెలలూ మోసి కని పెంచి గారాబుతండ్రిని చేసిన రత్తమ్మచావుకు సూర్యం ఎంత విలపిస్తున్నాడో—ఏమిటో! వెనకబ్రతుకు—ఉన్నన్నాళ్ళూ నాయిల్లూ నావాకిలీ—నాసౌఖ్యమూ ఎంతసేపూ 'నా'గోలే! బొంది బూడిదౌతుంటే ఏమీ అక్కర్లేదుగదా! ఒక్కరూ కూడారారుగదా! ఈ జీవితమంతా ఒక మహా మాయావ్యూహం—ఇందులోబడి సుళ్ళుబడి గుంజం తిరుగుతూంటుంది ప్రాణి. దీనికి ఎన్ని మెరుగులూ, ఎన్ని ఊహలు. ఎన్ని కొంకులు ఎన్ని కోరికలు ఎన్ని...' ఆలోచిస్తూ అలా చూస్తుండగానే మంటలు క్రమంగా చల్లారి పోయాయి. అంతాలేచి ఇళ్లకు చేరుకున్నారు.

కర్మయావత్తూ శాస్త్రోక్తంగా భానుమూర్తే సూర్యంచేత చేయించాడు. 'ఆమెకు ఏమీలోటు చెయ్యలేదన్నారు' చూడవచ్చిన బంధువులంతా. వాళ్ళల్లో అంతా తలోకలాగునా సూర్యం భవితవ్యం చిత్రించుకున్నారు తమలో. కొందరు 'నాయనా-త్వరలో ఆపిల్లగొంతుకూడా పూర్తిచేసుకుని ఇంటి దగ్గరే కొండ్రడిచూసుకుంటూ పడిఉండమన్నారు. మరి కొందరు సావిత్రిని 'నీవే చూసుకోవాలింక—పాపం! పసిదాని నెత్తిన ఎంత బరువెత్తిపోయిందో రత్తమ్మ' అన్నారు కళ్ళనీళ్ళు నింపుకుతూ. ఇంకా కొందరు 'ఆసమయానికి పినతల్లిమీద అభిమానం ఉంచుకున్నాడు భానుమూర్తి—ఏమాటకదే చెప్పుకోవాలి. ఈరోజుల్లో ఇంతఖర్చు ఎవడు భరిస్తాడమ్మా! లేదంటే అరసంచి పైచిలుకు అయివుంటుంది. కాకపోయినా అధికవంతుకు గూడా అవసాన కాలానికి ఎవరినో ఒకర్ని చూపిస్తాడు' అన్నారు.

పన్నెండోనాడు సమారాధన జరిగింది. బంధువులంతా ఎవరిమటుకువారు జారుకున్నారు. మరి రెండురోజుల అనంతరం సూర్యం భానుమూర్తి లెక్క చూసుకున్నారు జమాఖర్చు—సరిగ్గా అయిదు వందలడెబ్బై అయింది చిల్లరకాగితాలు పాతికా చేతిలో పెట్టి ఆరువందలకీ నోటువ్రాయించుకున్నాడు సూర్యంచేత భానుమూర్తి. పాతబకాయి నాలుగు వందలకీ సరేసరి నోట్లుండనే ఉన్నాయి! ఏదో—స్థిమితపడ్డాక నెలా రెండునెలల్లో బాకీసీదాగా ఎత్తేసేలాగ చూడు' అన్నాడు సూర్యంతో.

సాయంత్రం సూర్యం మళ్ళీక్లబ్బుకువెళ్ళాడు. ఇంట్లో ఏడుస్తూ సావిత్రి ఒకర్తే కూర్చుంది. భానుమూర్తి మెల్లిగా ఆమెను ఓదార్చసాగాడు "ఇంక రోజూఏడ్చి ప్రయోజనంలేదు. సూర్యం పరిస్థితి చూస్తున్నావుగా. ఇప్పటికైనా సరే—నేనొక్కటడుగుతున్నా—నీతోఅన్న విషయమై జాగ్రత్తగా ఆలోచించావా? నీయిష్టం వచ్చినట్లు చేసుకో—అభ్యంతరంలేదు—నేను ఆవాళ అలాగచెయ్యడం నాదే పొరబాటు. కేవలం భ్రమపడి అలాగచేశాను. నీకుకూడా ఇష్టమే నేమో అనుకున్నాను. దానికి నీవేమీ చింతించకు—ఏమంటావ్" అని ప్రశ్నించాడు. సావిత్రికి మరీదుఃఖం అధికమయ్యింది. ఆమె ఆలోచిస్తూంది 'భానుమూర్తి భ్రమించడంలో తప్పు చెయ్యలేదేమో. అంతకుపూర్వం చూపులతో భావాలు ప్రకటించడంతప్ప తానూ, అతడూ ఎదుటపడి ప్రత్యక్షంగా ఆసందర్భంగూర్చి ప్రస్తావించుకోనిదే'—గుండెధైర్యంగా చిక్కబట్టుకొని రత్తమ్మకు తాను చేసిన వాగ్దానం వ్యక్తపరచింది. భానుమూర్తి ఒక దీర్ఘ నిశ్వాసం విడిచాడు "సరే—ఇంక ఈక్షణం నుండీ నేనుగాని నీవుగాని ఆసమస్యను తలపెట్టవద్దు. జరిగిపోయిందేదో జరిగింది. రేపటినుండి పదిహేను రోజులలో మరి నీవేమి ఆలోచిస్తావో సూర్యంతో—మరేం చేసుకున్నా సరే—మీరిద్దరూ ఇక్కడనుంచి మకాంమార్చేటట్టు చూడాలి. నేనుమాత్రం ఎన్నాళ్లు పోషిస్తాను—ఏదో ఇంకో సంబంధమైనా చూసుకోవాలిగా. బాగా ఆలోచించుకోండి అనక" అంటూ

లేచాడు భానుమూర్తి. మళ్ళీ యథావిధిగా ప్రారంభ మయ్యింది పాడుజీవితం సూర్యానికి. రాత్రి పన్నెం డింటికి మైకంలో గడపత్రొక్కాడు. సావిత్రి పడి పోకుండా అతన్ని చెయ్యి బట్టుకొని మంచంపై వాల్చింది. ఏదో అనునయించడానికి ప్రయత్నిస్తే ఆమెపై చెయ్యిచేసుకుని రెండుకొట్టాడు చెంపపై. ఆమెకు ప్రాప్తించిన దురవస్థకు మళ్ళీ భావురుమని ఏడ్చింది. కంటికి కునుకులేదు. ఈమధ్య భానుమూర్తి గూడా ఇంటికిరావడం మానేశాడు రాత్రిళ్ళు.

మరునాడుదయం సూర్యం సావిత్రీ ఘర్షణ పడ్డారు. సంభాషణలు తీవ్రంగా సాగించుకుంటుండగా భానుమూర్తి ప్రవేశించాడు. అతను వచ్చిన తర్వాత గూడా తీక్షణంగా మాట్లాడు కుంటున్నారు—

"ఏమైనాసరే రేపు మకాం మార్చెయ్యాలి. భానుమూర్తిగారు చెప్పనే చెప్పారు" అంది సావిత్రి. "అలాగేలే—ఇంకా పెలగాలుండి పనేలేనా చూసుకుని" సూర్యం.—"ఇంకా ఈ ఊళ్ళో ఉండడమా. వద్దు—ఎంతమాత్రం వద్దు."

"ఔను—నీకుమాత్రం లోటేమిటి—ఏం తక్కువౌతోంది ఈఇంట్లో"

"అదేమిటి అలా మాట్లాడుతున్నారు—చెరుకు తియ్యగాఉందని వేళ్ళతో పెల్లగించుకు తింటారా"

"నీఇల్లులాగ చూసుకుంటున్నావుగా! ఏం ఇబ్బంది వచ్చిపడింది"

"నాయిల్లా" సావిత్రి గజగజ వణకిపోయింది. ఆమెకు సూర్యం ఇలాగనడంలో అర్థంకనపడలేదు. సూర్యం తన్ను అనుమానిస్తున్నాడు జీనితో—"ఏం—ఏమీ ఎరగనట్లు మాట్లాడుతున్నావు" అని చెయ్యి చేసుకోవడానికి లేచాడు సూర్యం. భానుమూర్తి కలుగ చేసుకున్నాడు. "తగ్గుసూర్యం తగ్గు—పెళ్ళి కాని పిల్లపై అలా చెయ్యి ఎత్తడానికి నీకు అధికారం ఎవడిచ్చాడు" అన్నాడు. సూర్యంపై ఖరీ క్షణంలో మారిపోయింది. మతిపోయినవాడైనట్లయ్యాడు. "ఔను—భామా—క్షమించు. మాఅమ్మ బ్రతి కున్నట్లే చనువుగా అనుకొని మూర్ఖత్వం ప్రకటిం చాను. నేనింకా పిచ్చిలోనే ఉన్నాను. కాకపోతే ఈమెకూ నాకు సంబంధం ఏమిటి?— నే నెవరిని ఈమెను శాసించడానికి—చివరకు నాబ్రతుకు ఇలా బ్రద్దలు చేసుకున్నాను. ఒకరిని అని ప్రయోజనం శూన్యం దీపం ఉండగా ఇల్లు చక్కబెట్టుకోకపోతే ఏమవుతుంది. యౌవనం మైకంలో పడుచుదనపు బింకంతో ఏమేమో అనుకొని ఏదేదో చేసేశాను. సావిత్రి పెళ్ళికాని పిల్ల—కన్య. ఆమెను శాసించడానికైనా నాకు అధికారంలేదు-అధికారం ఎన్నేళ్ళు పెంచితేమాత్రం ఎంత శుశ్రూష చేస్తేనేం—ఎంత ప్రేమచూపితేమాత్రం ఒకరిసొత్తు మనదౌతుందా—ఎరువు ఏడాదుంచుకుంటే మాత్రం స్వంతం ఎట్లా గౌతుంది" అనుకుంటూ పిచ్చిధోరణిలో పడి వలవల ఏడ్వడం ప్రారంభించాడు.

సావిత్రికి మూలిగే నక్కమీద తాటిపండు పడ్డట్లయింది. ఉన్నవాటి కిదో జతగొంది. కానిఒకటి: ఇతః పూర్వం వచ్చిన ఆపదలన్నింటిని సైపడానికి నిర్మితమయ్యే దుర్భేద్యమైన మహాదుర్గంవంటి మన స్సులో తనకు తెలియకుండా పునాదులు ఊగిస లాడుతున్నట్లు కనుపిస్తోంది. ఇలాంటప్పుడు ఏది దారి? సూర్యం ఇలా మారిపోవడానికి కారణం? అసలు ప్రపంచం అంతే ఇంతా? లేక మహాకష్టాలు లేనిదే పెనుతుపాను లేని సాగరంవలె జీవితంలో చేవ వుండదా? తనను ఈబాగ్నాల్ప మంచి సూర్యం లేచి వెళ్ళిపోయాడు—అతనితో మాట్లాడడానికైనా అవకాశం లేకుండా అస్త్రం చేతలేని యోధుణ్ణి శరపరంపరలచేత వొళ్ళంతా తూట్లుపొడిచి పోయి వట్టు తిన్న దిగ్భ్రాంతిను చేసి, వెన్నులో పొడిచేసి, తనదొంగను పొడిచేసి, మనస్సును హూనంచేసి వెళ్ళి పోయాడు—ఇదంతా చూస్తూ భానుమూర్తి రాయిలా పడి వుండిపోయాడు.

తల్లి దండ్రులులేని తాను—ఊహరాని పసి తనం నుండి చీమూ నెత్తురూ ధారవోసి ఎవరికైతే సేవచేసిందో, మానాభిమానాలను మంటగలుపుకొని ఎవరికైతే దాసిగా బ్రతికిందో, గాలిమేడలు కట్టు కొని దృఢదీక్షతో నాటివరకు జీవిస్తోందో—భవి ష్యత్తులో గూడా ఎవరి యండన తానొకపత్నియై ఇల్లాలై, స్త్రీయై సభ్యమానవ ప్రపంచంలో జీవించ నువ్విళ్ళూరుతోందో—ఆ సూర్యం తన్ను కాల దన్నాడు. ఆశ్రాయపుకన్నె చిన్న బ్రతుకులో ఎంతటి ఎనలేని ఒడిదుడుకులు కల్పించావు హతవిధీ!

'ఛీ! ఈ ప్రపంచాన్ని ప్రేమించగూడదు. ఏకాకిని, అర్భకుని, తోటివానినీ—జూదరి, త్రాగు బోతు, భ్రష్టుడు, అవినీతిపరుడు—అట్టివాణ్ణి— కేవలం చిన్నప్పటినుంచి తనకతడే భర్తయని పెద్దల యెదుట రూపొందించుకున్న కారణాన, ఒకా నొక ప్రాణికి అవసానదశలో మాటయిచ్చిన కార ణంగా—తనకుఎదుట 'వేపి వేయ్' మని లక్షాధికారి వంటే, వయసులోఉన్న, అన్నింటికన్నా తనపై

మోజుతో మనుషులెగోని తహతహలాడే— యువకుణ్ణి కాలదన్ని—కేవలం పవిత్ర హిందూసంప్రదాయానికి కట్టుబడి, తన్నే జీవునిగా పూజిస్తూన్న సావిత్రిని ఈ తీరురాలిని అనుమానించాడు సూర్యం! అయినా తన గతపదాలచేదు సావిత్రి—ఓహో! పసితనంలో ఇంతటి ధీరత్వం ఈపిల్ల కెలాగలిగిందో. ఈ అసిధారా వ్రతచర్య పిల్లకి ఉగ్గుబాలకు ముందే వచ్చిఉండేమో లేక భారతిదేశ సహజప్రకృతిలోనే ఈసహజ శక్తి ఏనాడో మహర్షుల మంత్రోచ్చాటనవల్ల మహాసాధ్వీమణుల దివ్యత్వంవల్ల బీజారోపణ గలిగిందేమో.

5

భామమూర్తి దూచాయగా రెండుమూడు దఫాలు సూర్యంతో సహా ఇల్లు ఖాళీచెయ్యమని వ్యక్తంచేశాడు సావిత్రికి. ఆమెకు గూడా ఇంక మళ్ళీమళ్ళీ అతిగానిచే స్పష్టంగా అనిపించుకోగూడదని పౌరుషం గలిగింది. అయితే ఏం చేస్తుంది? చేతిలో ఎర్రని ఏగాని లేదాయె. సూర్యంకు చీమ కుట్టినట్లైనా తోచదు. ఆమెకో ఉపాయం తట్టింది. సాహసించి వీర్రాజుకు ఉత్తరం వ్రాసింది. ఎంత కొద్ది మొత్తమైనాసరే పైకంమాత్రం తెమ్మని హెచ్చరించింది. సావిత్రివద్దనుండి లేఖ రావడం వీర్రాజుకు కొంచెం విపరీతంగానే తోచింది. రత్తిమ్మ మిత్రత్వం వచ్చినప్పటినుండి సొమ్ము ఇస్తున్నాడు; త్రుద్చుకొంటున్నాడు. ఎప్పుడూ శిస్తు బాగా పెట్ట లేదు. జబిన పోయింతర్వాత గూడా సూర్యం వ్రాసినప్పుడెల్లా డబ్బు పంపుతూనే ఉండెడి—మరి యీ యమ్మ ఉత్తరం వ్రాసిందేమా అనిపించి సందేహ నివృత్తిచేసుకోవడానికి మర్నాడే బయలుదేరి పట్నం చేరుకున్నాడు వీర్రాజు.

రైలు దిగి వస్తూంటే వీర్రాజుకు క్లబ్బుకు వెళ్ళే సూర్యం దారిలో ఎదురుపడ్డాడు. "ఏమోయ్! వీర్రాజూ, ఇలా దిగేవేమిటికథ— సొమ్ముగానీ ఏమైనా జరిపడేందా" అన్నాడు సూర్యం. "లేదు బాబూ! వారమేనా కాలేదు నాటయాభై పంపుకున్నాను. మళ్లీ సావిత్రమ్మ ఇలా గుత్తరం వ్రాసిందేంటి" అన్నాడు ఆత్రుతను ప్రకటిస్తూ వీర్రాజు.

సూర్యం విస్తుపోయాడు. "ఏమిటి? సావిత్రి ఉత్తరం వ్రాసిందా? అప్పుడే అంతవరకూ వచ్చిందన్నమాట! ఏమని వ్రాసింది" సూర్యం తీక్షంగా ప్రశ్నించాడు. "ఏం వ్రాస్తుంది బాబూ! సొమ్ముకు ఇరకాటంగా ఉంది. ఎంతైనా సరే తెమ్మని" వీర్రాజు జవాబిచ్చాడు. "పోనీ! అదికె వ్రాసినందుకేనా తెచ్చావుగాదే—లేకపోతే తెచ్చే నా దగ్గర దాపరికం వుందనుకున్నావా" తాపీగా మళ్ళీ అడిగాడు సూర్యం. "నీ తోడు లేదు బాబూ. కాపోయినా ఏపనేనా చెట్టుగానా వుంటేటి బాబూ రూపాయలు దులుపుకురావడానికి. పిల్లా పీచూతో గంపెడు సంసారం—మీ రెరుగని దేముందీ?" అన్న వీర్రాజును ఇంటిదారి చూపి సాగనంపి తాను క్లబ్బుకు సాగిపోయాడు సూర్యం.

వీర్రాజు గుమ్మంలో అడుగుపెడుతూండగానే కుంచెడు నీళ్ళకు గుమ్మరించింది సావిత్రి. వీర్రాజు చిన్నప్పటినుండి ఆమెను బాగా ఎరుగు. తన చేతుల మీదుగా ఎత్తుకుపెంచిన పిల్ల ఇలా ఏడుస్తూంటే చూడలేకపోయాడు. రత్తమ్మ పోయినందుకే సావిత్రి అలా కుమిలిపోతోం దనుకుంటున్నాడు గాని అసలు సంగతి అతనికేం తెలుసును? "ఊరుకో తల్లీ ఊరుకో. పోయిన వాళ్లతో పోగలమా? ఏదో—ఎవరికి నూకలు చెల్లిపోతే వారు వెళ్ళిపోతారు" అంటూంటే, "ఇంక రోజు వెళ్ళే దారిలేదు వీర్రాజు తాతా" అంటూ బావురుమంది సావిత్రి. "ఏవమ్మా—నీకేం—నిక్షేపంగా నేడో రేపో సూర్యంబాబుకూ నీకూ కల్యాణం అవుతుంది. ఆయనా చదువుకున్నాడు. ఎక్కడైనా తల తాకట్టుపెట్టినా నెలకు వంద తెస్తాడు" అంటూంటే "ఆ దారే అధ్వాన్నమైపోతోంది తాతా" అని దుఃఖిస్తూనే సూర్యం జీవితం గూర్చి క్లుప్తంగా చెప్పింది. వింటూ వీర్రాజు విస్తుపోయాడు. "అయితే అమ్మ దినవారం ఖర్చుకని నే పంపిన అయిదు వందలూ అతి పేకాడేశాడన్నమాట. మొన్న మళ్ళీ నాట యాభై... ఇలా తగలేస్తూంటే గనులేనా ఆగవు" అని నొచ్చుకున్నాడు. సావిత్రి కీమాటలు వింటూంటే గుండెదడ పట్టుకొంది.

వీర్రాజు కాపుగూడా ఏమీ చేలేదు. సాయంత్రానికల్లా సూర్యం ఇంటికొచ్చేశాడు. బహుశా మధ్యాహ్నం జేబులోవున్న పాతిక రూపాయలూ అరి పోయుంటాయి — లేకుంటే రాత్రి పన్నెండింటి దాకా రానివాడు ఈవాళ ఇంత పెందరాళే వచ్చేస్తాడా అనుకొంది. పట్నంలో ఎవరో స్నేహితుణ్ణి చూచివచ్చి రాత్రి కక్కడే పడుకొని చీకటితోనే లేచి పల్లెకు పోతానని చెప్పి వీర్రాజు ఎక్కడికో వెళ్ళాడు.

సుమారు ఏడవుతుంది. వచ్చిన అర్ధగంటసేపటి లోనూ సావిత్రిగాని సూర్యంగాని ఒకరితో ఒకరు మాట్లాడుకోలేదు. ఒకళ్లనొకళ్లు చూసుకోలేదు

కూడా. దీపం పెట్టడానికని సావిత్రి లోనికి వెళ్ళింది. సూర్యంగూడా ఆమెను వెంబడించాడు గదిలోకి. పంజరీకటిలో అగ్గిపెట్టెకోసం గూడు తడుముతూన్న సావిత్రితో ప్రసంగం ప్రారంభించాడు. ఘుమఘుమలాడుతూ "ఊఁ—అయితే వీర్రాజు ఎందుకొచ్చినట్లూ! కొకపోయినా వ్యవహారం ముదురుతున్నట్లుందే". "చేచే రమ్మని వ్రాశాను. మరి మీకు వేరొక్కడింలేదు. ఎన్నాళ్లీకొంపమీదపడి తింటాం? ఏమేనా సొమ్ము జతపడితే తెమ్మని వ్రాశాను."

"ఔను—కష్టమే-ఖర్చంచాలక నేను గూడా తగులడ్డావాడనె మధ్య."

"అదిగో—అదే మళ్ళీ మాట్లాడొద్దంట."

"అహ్హా—హ్హా! (నవ్వి) పోనీలే—ఆ గొడవెందుకు గానీ ఉండేదేగా—వీర్రాజు ఏమాత్రం తెచ్చాడు?"

"వొట్టిచేతుల్తో వచ్చాడు."

"ఇదిగో—అబద్ధం ఆడకు. నాకు ఇప్పుడు సొమ్ము అత్యవసరం—వెంటనే ఇవ్వు."

"మీకు అవసరంకాని దెప్పుడూ? ఆ క్షేమానమూ మనం దెబ్బ తగలెయ్యడమేగా."

"అదిగో—ఆ ఊసే ఎత్తొద్దన్నాను. నువ్వైనా నీసొమ్ము పెడుతున్నావా. వీర్రాజిచ్చినా నాదేగదా—పోతే భానుమూర్తి ఇస్తే ఓలాగ నీకు హక్కున్నట్లు ఇంకోలాగ నాకూ హక్కుంది ఆ సొమ్ముమీద."

"మీతో మళ్ళీ చెబుతున్నా—ఆ పాపిష్ఠి కూతలే కూయొద్దని."

"నీతో ఘర్షణ అనవసరం నాకు. వెంటనే పది రూపాయిలిలా పారెయ్."

"లేవు—నాదగ్గర లేనిదే."

"నేను నమ్మను. ఎంతగా స్వతంత్రించకపోతే నీవు వాడికి ఉత్తరం వ్రాయగలవ్వూ? ఊఁ తొందరగా నే—లేకపోతే చెయిచేసుకుని నే తీసుకోవలసి ఉంటుంది" కళ్ళెర్రబడ్డాయి సూర్యానికి. ఒళ్లు వణికింది సావిత్రికి—"చెయ్యిచేసుకుంటారా—నన్ను చంపెయ్యండి—నా దగ్గర ఎర్రని ఏగాని లేదు" సూర్యం అమాంతంగా సావిత్రిని రెక్కపట్టుకున్నాడు—ఆమె విదిలించుకోవడానికి ప్రయత్నించింది రెండవచేత్తో. పెనగులాటలో ఆమె చేతులకున్న గాజులు పప్పు పప్పు అయిపోయాయి. పైట జారిపోయింది. కంటికీ మంటికీ ఏకధారగా ఏడ్వడం ప్రారంభించింది. సూర్యం ఇంకా గద్దిస్తూనే ఉన్నాడు. సాయంత్రం జూదపాటలో సర్వం ఒడ్డుకుని పిడిచేసి వికటాట్టహాసాలతో క్లబ్బునుండి బయటకు గెంటివేయడంవల్ల క్రమ్ముకున్న మైకం పొరలు ఇంకా విచ్చిపోలేదు. సావిత్రి ఏడుస్తూనే అతనినుండి తప్పించుకొన ప్రయత్నించింది.

ఇంతలో బయటనుండి వచ్చి ఎవరో సావిత్రిని సందిట పొదివిపట్టుకొని సూర్యం నుండి విడదీశారు. ముందు వీర్రాజు కాబోలు అనుకొంది. కాని కాదు. దారినపోయే వాళ్లెవరైనా ఏమో అని భ్రమించింది. "సూర్యం నీవు రోజురోజుకీ పశువైపోతున్నావు. పెళ్లికాని పిల్లపై చెయ్యిచేసుకోవడానికి నీకు పెత్తనమెవరిచ్చారు! ఛీ—దుర్మార్గుడా-పో—అవతలికి" గర్జించిన కంఠం సావిత్రికి భానుమూర్తిని పరిచయం చేసింది. త్రుటిలో ఆమె ఎంతగానో కుంచించుకుపోయింది. క్షణం క్రితం ఆమె పొందిన తృప్తి దుఃఖంగా నయనాలనుండి పైకుబికింది. సూర్యంచేత నిందింపబడుతూ హింసింపబడుతూండడమే ఆమెకు భానుమూర్తిచేత ఆ అవస్థలో అలా విడదీయబడ్డం కంటె వేయిరెట్లు ఆనందాన్ని సమకూడింపచేసింది. భానుమూర్తి తన్ను పొదివిపట్టుకోవడం ఇది రెండోసారి. విధి కరాళ కాళికవలె వేయి నాలుకలు చాచి తన కుసుమకోమల జీవితాన్ని నలిపివేయ ప్రయత్నిస్తున్నట్లు తోచింది. ఏ అవస్థలోనూ తన్ను భానుమూర్తి తాకగూడదు! ఇది ఆమె వజ్రకఠోర నిశ్చయం. కాని విధి ప్రతికూలించింది. తన నిశ్చయం భగ్నమైంది. తన్ను కాపాడ్డానికే కావచ్చు ఆ నీచుడు తాకాడు. అందునా సూర్యం సమక్షంలో—తన్ను భానుమూర్తి రెండు చేతులతోనూ బంధించి విడదీశాడు—సూర్యాన్ని తూలనాడుతున్నాడు. తనపై సూర్యానికి హక్కు లేదని ఖచ్చితం చేస్తున్నాడు. అయితే ఈతూరి అతని స్పర్శలో విషం లేదు—వాంఛ లేదు. కామం లేదు. కాని ఈ ఘట్టం సూర్యంలో ఎంతటి విప్లవమో తీసుకొచ్చింది. అదిగో—అతను పెళ పెళ మాట్లాడేస్తున్నాడు అవమానాగ్నితో దహింపబడి.

"ఔను. తల్లిలేనివాడికి, తంతే దిక్కులేని వాడికి, జూదరికి, త్రాగుబోతుకి—ఇట్లాంటి శ్రీమంతుడి ప్రాపకంలో ఉన్న కన్యను ముట్టడానికి హక్కు ఏదుంది?—క్షమించండి—సావిత్రీ—భానుమూర్తీ—సర్వమూ కోల్పోయి పిచ్చివాడ్నై మదో

న్మత్తతచే నీపై చేయిచేసుకున్నా — సావిత్రీ నీ వెవరవు? నేనెవర్ని? క్షమించు—బుద్ధి వచ్చింది." అంటూ రొప్పుకుంటూ రోజుకుంటూ గుమ్మం దాటుతున్నాడు. ఈలోగా భానుమూర్తి దీపం వెలిగించాడు.

సావిత్రి ఒక్కమారుగా దీపాన్ని చూచి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకుంది. ఏ పాపమూ ఎరుగకపోయినా మహా నేరం చేసిన ముద్దాయివలె కళ్ళు మూసుకొని వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ వీధివెంట బడింది. ఇదంతా అప్పుడే ఊళ్ళోంచి వస్తున్న వీర్రాజు చూశాడు. "నీకేమైనా మతిపోయిందా? రావమ్మా, ఆయనే వస్తాడు" అని బలవంతంగా సావిత్రిని ఇంటికి లాక్కొచ్చాడు వీర్రాజు.

సావిత్రికి రాక తప్పిందిగాదు. కాని రాత్రల్లా విపరీతమైన ఆలోచనలు ఆమెను కలచివేశాయి. తుపాను నాటి నదులోయి కదిలి తరగల్లా ఎన్నో ఊహలు ఆమెలో మౌనంగా మహా సంఘర్షణ సాగించుకున్నాయి. "వెళ్ళిపోయాడు సూర్యం. తన ఆశాజ్యోతి ఆరిపోతోంది — మళ్ళీ రాడు. అతనికి యథార్థం ఎలా తెలుస్తుంది? భానుమూర్తి చెప్పినా నమ్ముతాడా సూర్యం! ఆనాటి అంతకుమించి అబల, సైపారయినా లేని తాను ఇంకెలా మాట్లాడాలి? మాట్లాడిందే అనుకో—తన్ను చంపేసినా పాపం లేదే సూర్యం—విధి—శనిదై కలిదై తన్ను బ్రతికించి కలకాలమూ కాల్చుకుతినడానికి కాకపోతే ఆ సమయంలో భానుమూర్తి నెందుకు తీసుకురావాలి అక్కడికి?— వక్త్రమాత్రం అతగాడు అలా విషదీయవా? తీపీ— ఎంతో నిర్లక్ష్యంగా—సర్వమూ సూర్యంపాలైఅయి— స్వాతంత్ర్యం అనేది కన్యాత్వం అనేది ఏనాడో ఎగనూపిరి దిగనూపిరిగా కొట్టుమిట్టాడే. రత్తమ్మ చేతిలో వుంచి ఆమెతో చే సాగనంపబడిందే— మతిం కలాంటప్పుడు వాక్కు లేకపోవడమేమిటి— పిచ్చిభానుమూర్తి—సావిత్రి సర్వస్వమూ సూర్యమే అయిపోతుందోయి అతనిది కానిదొక్క కణమైనా ఆమెలో లేదు—తనపాపం అలా బ్రద్దలైంది. తెల్లవారుతుంది—ప్రొద్దు ముఖంచూసే దెట్లా—రేపటి నుంచీ రోజా గడవడం?"

6

సావిత్రి బ్రతుకంతా చూసి వీర్రాజుకు ఎంతో జాలివేసింది. మరునాడు ప్రొద్దుట తనతో గ్రామానికి రమ్మన్నాడు. సూర్యం లేనిదే రానంది సావిత్రి. సూర్యంగూడా వచ్చే ఉపాయం ఆలోచిద్దామన్నాడు కాపు. వీర్రాజుకు ఇట్లాంటివాళ్ళను వశపరచుకోవడం డబ్బువల్ల కొంచెం సాధ్యమవుతుందని తెలుసు. 'అబ్బే! అది అసాధ్యం' అంటుంది సావిత్రి. 'ఐనా ప్రయత్నిద్దాం' అంటాడు వీర్రాజు. భానుమూర్తి ఇంటినేగాదు కేవలం పట్నవాసాన్నే వదిలి పల్లెటూళ్ళో మకాం పెడితేనేగాని వాళ్ళ బ్రతుకు బాగుపడదని అతని వాదన. పెద్దవాడు ఎందుకు చెప్పాడో ప్రయత్నిద్దామనుకొని బయలుదేరింది సావిత్రి స్వస్థలానికి.

మధ్యాహ్నం రెండుగంటలకు ఊరు చేరుకున్నారు సావిత్రీ వీర్రాజూను. ఆమెకు సూర్యం లేకుండా అప్పుడు అడుగుబెట్టడమూ, రత్తమ్మ పోయినతర్వాత తొలిసారిగా రావడమూ ఏదో మహా నేరస్థురాలిగా ఇల్లు ప్రవేశించినట్లు చేశాయి. కన్నీటిధారలలో ఇంట్లో ప్రతిగదీ త్రొక్కింది. లంకంతఇంట్లో తాను ఉండగలదా అని హడలిపోయింది. సనకటిరోజుల్లో ఎంతో పెద్ద కుటుంబాలు మసలినమండువాలోగిలి. ఇప్పుడు దీపం పెట్టే నాథుడు లేక పాడైపోతోంది. అంగుళమ్మర ఎత్తున పట్టింది మట్టి నేలమీద. నెత్తిపైకెత్తితే తారాడే బూజులు. గబ్బిలాలు స్వైరవిహారం చేస్తున్నాయి. ఇంట్లోఉన్న ధాన్యాగుల నెప్పటినుంచి బొక్కుతున్నారో ఎలుకలూ, పందికొక్కులూను. రత్తమ్మ ఉంటే పెద్దపులిలా ఇల్లంతనూ పాలించేది. సావిత్రి కిప్పుడు ఏమూల కెళ్ళినా ప్రాణగొడ్డంగా ఉంది. గోడలు బీటలుదీసి పెళ్లలు ఊడిపోతున్నాయి. నాటుపెంకు ఎన్నాళ్ళయిందో వేసి అడుగు పెడుతు బద్దలు చివికి పెళుకవంగి విరుచుకుపడుతుందా అనే భయం కలుగుతోంది. ఈ యింటిలోనా తాను భవిష్యత్తులో సూర్యంతో జీవించాలని కలలు కన్నది? మరి కలలన్నీ కల్లలై పోతున్నాయే? శిథిలమై జీర్ణమై పోయే సామ్రాజ్య రాజధానిలాగున్న ఆ గృహంలో మళ్ళీ వెలుగవలసిన దీపం సావిత్రి. బూజుపట్టి కాలగర్భంలో మలుగుపడుతున్న, నివురుగప్పుకున్న అగ్ని పాతివ్రత్యం—దాన్ని మళ్ళీ తాను రగిలించాలి తన జీవితాన్నే చమురుగాపోసి ఆ అగ్నిని ప్రజ్వలించాలి. దీనికై తన యత్నం ఫలిస్తుందా? తాను గృహిణియై మళ్ళీ ఆ యింటినీ తన పాతివ్రత్యాన్నీ నిలబెట్టగలుగుతుందా?

నాటిరాత్రి పాడు పీడకలలెన్నో ఆమె మనసును కలచివేశాయి. ఆమె మనసులో ఎనలేని అశాంతి పాదుకొంది. భావిజీవితాన్ని గూర్చిన ఆలోచనలు

అర్థంలేని ఎన్నో సంఘర్షణల్ని ఆమెలో రగుల్కొల్పాయి. మధ్యాహ్నంనుండీ రాత్రిదాకా గ్రామస్థులు జరిపిన పరామర్శలు, వారి ఓదార్పులు ఆమె దుఃఖాన్ని అధికంచేశాయి. పట్నవాసం గాదుకదా? పల్లెటూరాయె! దేనికి దానికే సుఖానికి సుఖానికే – దుఃఖానికి దుఃఖానికే ఒండొరులపట్ల తమకుగల ఆప్యాయతల పురస్కరించుకొని హావభావాల్ని ప్రకటించుకోకుండా ఉండజాలని ప్రవృత్తి వాళ్ళది.

మరునాడు వీర్రాజు ఎక్కడో తలతాకట్టు పెట్టి ముప్ఫై రూపాయలు తెచ్చి ఆమె కిచ్చాడు దానితో అసలు సంసార మనిపించమని చెబుతూ. ఒక్క పెంకూ లేదాయె యింట్లో. మరి రత్తిన్కు ఉన్నన్నాళ్ళూ యీ పరిస్థితి ఎక్కడ వచ్చిందో! డబ్బు యిచ్చి జాగ్రత్తగా ఖర్చుపెట్టమని మరీ మరీ చెప్పి వెళ్ళాడు వీర్రాజు. సావిత్రికి తన చేతిలో ముప్ఫయి రూపాయలు చూడగానే ఏంతో ఆశ జనించింది. ఆ క్షణంలో ఎన్నో ఊహలు ఆమెలో మెదిలాయి. ఏదేమో నిశ్చయించుకొంది. ఆ రూపేణా దేవుడు తనకు వడియేటబడి కొట్టుకొనే నావవంటి బ్రతుక్కి చుక్కాని చూపినట్లైంది. పెందరాళే వంట చేసేసుకుని ఇల్లు ఉన్నంతలో జాగ్రత్తగా సర్ది తాళం వేసి ఏకాఏకీని పట్నం బయులుదేరి సాయంత్రం నాలుగింటికి చేరుకుంది కొరుపై.

పట్నంలో అడుగు పెడుతూనే సూర్యంకై వెదుకడం మొదలు పెట్టింది. తిన్నగా క్లబ్బుకెళ్ళింది. ఎవరూ తనకు సూర్యం భోగట్టా చెప్పలేకపోయారు. బంట్రోతుమాత్రం చూచాయగా తెలియబరచాడు "ఒట్టి చేతులతో రెండుపాళ్లు వచ్చి అంతా నవ్వటే విసుక్కొని టిక్కు మొగమేసి ఎటకో వెళ్ళాడ"ని. బహుశా డబ్బుకోసం ఎవరినో తనుఖుతూంటాడని అన్నాడు. అక్కడనుండే భానుమూర్తి యింటికి వెళ్ళింది. భానుమూర్తి లోపలనుండి కుర్రాడితో కబురుచేశాడు ప్రొద్దుట సూర్యం తనదగ్గరకు వచ్చాడనీ డబ్బు ఇమ్మని బ్రతిమాలాడనీ అయితే తాను ఏమీ ఇవ్వలేదనీ ఎక్కడ ఉంటాడో తెలియలేదనీ, త్రాగుబోతుకు ఒక మకాం అంటూ ఉండదనీ చెప్పాడు. ఆమె సాహసించి లోపలికెళ్ళి దీనంగా అడిగితే, భానుమూర్తి ఇప్పుడు పూర్తిగా తమతో తెగతెంపులు చేసుకున్నాడు. తాము ఎవరబడితే ఒకపీడ లాగుందిఅతనికి. దీనికి రెండే రెండు కారణాలు. ఒకటి ఆమె అతన్ని—అతడు ఎంత బ్రతిమాలినా ఎంత ఆశ జెట్టినా వినక కాదనడం; రెండవది సూర్యం మర్యాద విడిచి ప్రవర్తిస్తూ అతని డబ్బు మంచినీళ్ళలాగున వాడెయ్యడం, త్రాగుబోతై అతనికికూడా చెడ్డపేరు తెప్పించడం. సావిత్రికి ఏంచెయ్యాలో తోచలేదు. రాత్రి అవుతోంది—సూర్యాన్ని గుర్తుపట్టడం ఎలాగ?

మనస్సును పరిపరివిధాల పరువు లెత్తించే ఆలోచనలతో ఊరంతా గాలిస్తోంది. పార్కులు, సినీమా హాళ్ళ ప్రాంగణాలు, రైలుస్టేషను, క్లబ్బులు, నదీ తీరం—తిరుగుతోంది పిచ్చిగా పిటివప్డి. రాత్రి ఎనిమిదవుతుంది. ఒక దృశ్యాన్ని చూచి ఆమె చకిత అయ్యింది. కిళ్లీ కొట్టుదగ్గర ఒకచోట ఘర్షణ జరుగుతోంది. ఎవరో తీవ్రంగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. దూరాన్నుంచి ఆమె జాగ్రత్తగా ఆ గొడవను పరికిస్తూ ఏమిటో చూద్దామని అటు బయులుదేరింది. దాదాపు కిళ్ళీ దుకాణం సమీపించేసరికి చిలికి చిలికి గాలివానైపోయింది. చేతులు చేతులు కలుసుకున్నాయి. ఖాలీసోడాబుడ్లతో, కర్ర చెక్కలతో ఒకళ్ల నొకళ్లు బాదుకొంటున్నారు. అందులో ఒకరిద్దరు తిప్పత్రాగి ఉన్నారు.

ఆమె సరిగా సావువచ్చేసరికి జరుగవలసినదంతా జరిగిపోయింది. పలుగురూ ఆ త్రాగుబోతుల్ని చావమోది గాయపరచారు. వారిద్దరూ స్పృహతప్పి పడిపోతే ప్రక్కనున్న చెట్టువారకీడ్చేశారు. అందులో ఒకరికి కణత పగిలి నెత్తురు ధారకలు కట్టింది. గుడ్డలు మరకలయ్యాయి నెత్తుటితో. సావిత్రి అందరినీ పోనిచ్చి ఆ వ్యక్తిని పరీక్షగా చూసింది—"సూర్యం" అని కెవ్వున కేకబెట్టి అతని మీద పడింది. కిళ్ళీకొట్టువాడు చూసి "ఎవరమ్మా నువ్వు? అయన మీకేం కావాలె" అన్నాడు. "ఈయన మా బంధువు." అంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడ్వడం మొదలుపెట్టింది. కిళ్ళీ కొట్టు యజమానికి జాలి వేసింది. "అయినింటివాళ్లు గదా! ఇట్లా వొళ్ళు చూసుకోకుండా మసిలితే ఎట్లాగ? పెందలకడనే ఆసుపత్రికి చేర్చండి. ప్రాణాపాయం రావచ్చు" అన్నాడు. సావిత్రి హడలిపోయింది. రిక్షాను పిలిచి దగ్గరనే ఉన్న రంగారావు డాక్టరుగారి ప్రయివేటు ఆస్పత్రికి చేరవేసింది సూర్యాన్ని.

డాక్టరు అతన్ని జాగ్రత్తగా పరీక్షించాడు. ప్రాణాపాయమైన దెబ్బ తగిలిందన్నాడు. "వెధవ త్రాగుబోతులు—"అని చీదరించుకుని కట్టుగట్టాడు. ఆ రాత్రి. మరునాటి ప్రొద్దుట సూర్యానికి విపరీతంగా జ్వరం వచ్చింది. ఉష్ణంవల్ల మూసిన కన్ను తెరువడంలేదు. రంగారావు శ్రోత్రిగా ప్రాక్టీసు

పెట్టిన యువకుడు. సావిత్రి స్థితి అతనికి ఎంతో జాలి గలిగించింది. సూర్యం వంటి దౌర్భాగ్యులపై ఎంతమాత్రమూ దయదలచ గూడదన్నాడు.

ఆ జ్వరం అట్లానే నిలబాటు చేసిందిగాని తగ్గలేదు. సూర్యం శరీరస్వాస్థ్యం నానాటికి బాగా తప్పిపోసాగింది. రంగారావుగారి ఆస్పత్రిలో ఉంచి మందు ఇప్పిస్తూనే ఉంది సావిత్రి. తాను తెచ్చుకున్న పైకమూ అయిపోయింది. సూర్యానికి తెరుపూ మరుపూ అవుపించడం లేదు. డాక్టరుగారు రోగం నయమవడానికి చాలా రోజులు పడుతుందనీ ప్రస్తుతానికి కనీసం రెండు వందలేనా ఉంటేగాని మనిషి మనలోకి రాడనీ నిర్ధారణచేశారు. డబ్బు తెస్తేగాని మందిచ్చే స్థితిలో లేడు ఆయన. జాలిగా బ్రతిమిలాడుకొంది సావిత్రి. కాని నసేమిరా వీల్లేదన్నారు రంగారావుగారు. సూర్యానికి క్రమేపీ క్షీణించిపోతోంది. రెండు వందలు ఆమె కెలా వస్తాయి. రోజులు గడుస్తున్నకొద్దీ రాత్రింబవళ్ళు ఆమె కిదొక సమస్యగా పరిణమించింది.

ఊహాసంఘర్షణ తెగిపోయింది. తుట్టతుదకు ఒక నాటి సాయంత్రానికి ఆమె ఒకనిశ్చయానికివచ్చింది. ఎలాగైనాసరే సూర్యాన్ని బ్రదికించుకోవడం ఆమె కర్తవ్యం. రాత్రి ఏడు గంటలౌతుంది. పొళ్ళంతా ముసుగు వేసుకున్నట్లు దుప్పటి కప్పుకుని తిన్నగా భానుమూర్తి ఇంటికి బయలుదేరింది. అతన్ని ఎలాగ ప్రాధేయపడైనా సరే డబ్బు తీసుకురావాలని ఆమె వజ్రనిశ్చయం.

హాల్లో ఒంటరిగా కూర్చుని ఏదో సుదీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్న భానుమూర్తి పాదాలు సావిత్రితో స్పృశింపబడేసరికి అతను ఈ ప్రపంచంలోకి వచ్చాడు. క్షణంసేపు తన కళ్లు తానే నమ్మలేకపోయాడు—ఏమిటి! సావిత్రేనా తన్ను తాకుతా! దిగ్భ్రమతో త్రుళ్ళిపడ్డాడు—"ఆఁ—ఏలావుందేమిటి? సూర్యానికి. చాలురోజులనుంచి చూడ్డానికి వద్దామనుకుంటే తీరికే లేదు" అంటూంటే అతని పాదాలపై తడి అతని శరీరాన్ని పులకింపజేసింది. "ఏడుస్తున్నావా! సావిత్రీ! నీవే ఇంత కేలవైపోతే ఎట్లా? లే—అలా దుఃఖించకు" ఆమెను తన రెండు చేతులతోనూ లేవనెత్తి ఎదుటమందంవీద కూర్చుండబెట్టాడు. ఈ మాటలు ఆ పడుచుకు ఎంతో ఎత్తిపొడుపుగా తోచి వేధించుకు తినసాగాయి. అయితే ఈసారి భాను తన్ను లేవనెత్తడంలో, అతని ఈ స్పర్శలో కేవలం ఒక నూతనత్వం ఆమె గుర్తించింది. భానుమూర్తి మారిపోయాడు. ప్రకటనం నిజస్థితి తెలుసుకుని జాగ్రత్తపడుతున్నట్లున్నాడు.

"ఏం చెప్పను—నేను ఏకాకినై విధితో పోరాడుతున్నాను. ప్రపంచంలో ఎవ్వరూ సాయం చెయ్యడం లేదు. సూర్యం చావుబ్రతుకుల్లో ఉన్నాడు. నేను తమను ఒక సాయం చేయమని ప్రార్థిస్తున్నాను ఈక్లిష్ట సమయంలో" కన్నీటిధారలతో చెప్పుకుపోయే ఆమెను ఆపాడు, భానుమూర్తి "ఆఁగా! అంత ప్రతిమించిందన్నమాట! అవును! తాగుడూ, జూదం ఎంతవాళ్ళైనా ఇంటిలో పీనుగును చేసేస్తాయి. ఇళ్లు ఒళ్లు గుల్ల చేసే పిశాచాలు. అయితే ఇంతకీ—(తటపటాయించి) నేనేం చెయ్యగలను" జాలిగొలిపేటట్లు ప్రయత్నిస్తూ అన్న ఈ పలుకులలో అతను దనిలో సన్నద్ధుడౌతున్నట్లు పసికట్టింది సావిత్రి. కానీ దాన్ని ఎదుర్కొవాలి దీనంగా ప్రారంభించింది "చెయ్యగలరు. మీ రొక్కరే నాకిపుడు తోడ్పడగలరు తలుచుకుంటే"

"అలాగా (నవ్వు తెచ్చుకోవడానికి ప్రయత్నించి) అయినా ఆ సాయమేమిటో సెలవిస్తే ఈ దీనుడు"

"భానుమూర్తిగారూ! అలాటి మాటల కిది సమయంగాదు. మీ ఎదుట నొక వ్యక్తి ప్రస్తుతం వర్ణనాతీతమైనవిపత్తులోబడి గిలగిల తన్నుకుంటోంది. దాన్ని ఉద్ధరించడం కనీసం మానవకర్తవ్యం.

"నర్మాలుగూడా తెలిసిన మీతో ఎలా మాట్లాడాలో"

"బహువచనప్రయోగంతోనూ, ఎగతాళిగానూ నన్ను నొప్పించవద్దని ప్రార్థన"

"ప్రార్థనా—ఓహో! ఎన్నాళ్లకి దిగివచ్చారు. ఈ అపరసావిత్రిగారు! (హేళనగా) సావిత్రీ—నీవు ఎవరి ప్రార్థనలేనా వింటేగదా ఒరులు నీ ప్రార్థన వింటారు—నీవు పెట్టినవాత ఈనాటికీ నెయ్యికీలలై నా మనస్సును శరీరాన్ని దహించి వేస్తోంది"

"అందుకని ఇప్పుడు ప్రతీకారం తీసుకో దలచారా? ఇది మీకు న్యాయమేనా?"

"ప్రతీకారమా — నే నేమీ తీసుకోదలచుకోలేదు. సావిత్రీ! విను. నేను ఆనాడు దుర్మార్గుడనై నీదుడనై నీయెడల అలాగ ప్రవర్తించలేదు. సూర్యంతో నా అవస్థ చెప్పి అతని అంగీకారంపొంది, అతడు నీపై అంత మక్కువతో లేడని తెలుసుకొన్నాకనే—నీవు వెనకటి నీ సంచారంలో నన్ను

ఏవగించుకోకపోయినందునే — ఒక మర్యాద గల పురుషుడుగా నిన్ను వివాహం చేసుకోదలచాను. కాని నీవో — నిర్దాక్షిణ్యంగా చేతికొచ్చిన ఫలాన్ని కాలదన్నావు. బుద్ధొచ్చింది నాకు."

"అయితే అదికూడా మీ కల్పనే అన్నమాట"

"కల్పన గాదు. ఆశించిన ప్రతివాడూ అన్ని దారులూ వెదుక్కుంటాడు — ఎదిరి తనను ప్రతిఘటించేవరకు ఆశిస్తూనే ఉంటాడు. ఇది ప్రపంచ ధర్మం"

"ఇప్పుడు నామీద దయ దలచరూ నన్ను? నాకోసం రెండువందల రూపాయలు ఇప్పించండి. జన్మంతో చెప్పులు కుట్టైనా మీ ఋణం తీర్చుకుంటాను"

ఆమె రుద్ధకంఠంతో మాట్లాడింది—

"ఏమిటీ! రెండువందలా దాదాపు వెయ్యిదాకా వాళ్ళ నిన్న వదిలేశాను. ఇంక చూస్తూ చూస్తూ డబ్బు తగలెయ్యడానికి నేనేమీ అవివేకినిగాను— కాకున్నా ఎటువంటివాళ్ళో ఎవల్లో ఆ వేదన గుర్తించలేని మీవంటి విశ్వాసహీనులకు నేను ఏ సాయమూ చెయ్యను. తెలుసుకున్నావా అని అడిగొచ్చావుగాని— ఇంక నీవు వెళ్ళవచ్చు" కోపంగా చించుకున్నాడు గొంతు భానుమూర్తి.

సావిత్రి పౌరుషంతో చివాలున లేచింది. కొద్దిక్షణాలు యోచించింది తీవ్రంగా. గుమ్మందాకా రెండడుగులు వేసింది. ఈ కొంచెం సమయంలోనూ ఎంతో సంఘర్షణ చెలరేగింది. ఆశలన్నీ ఉడిగిపోతున్నాయి. ఇంక ఒక్కటే ఆయుధం మిగిలింది. అదే వజ్రాయుధంగా తన్నింతవరకూ కాపాడుతూ వచ్చింది. దాన్ని కూడా ప్రయోగించవలసి వచ్చింది —తుదకు తన ప్రాణం కన్నా కూడా మిన్నయను కున్నదాన్నే విడిచెయ్య దలచుకుంది. ఇదంతా తన భర్తకోసం—తన నిధానం కోసం అనుకొంది పాతివ్రత్యంకోసం ఆ పతివ్రత తన పాతివ్రత్యాన్నే బలి పెట్ట నిశ్చయించుకొంది. సావిత్రి గుండె పాషాణమైపోయింది.

కుర్చీలో కూర్చున్న భానుమూర్తి పాదాల చెంత పుష్పంలా కూలబడింది. మెల్లిగా లేవ ప్రయత్నించి అతని రెండు చేతులూ తన కుసుమకోమల కరయుగ్మంతో స్పృశించింది. ఆ స్పర్శలో ఎంతో వ్యామోహాన్ని విద్యుత్తులాగ ప్రవహింపచేయడానికి ప్రయత్నిస్తూ తన మందహాసం ప్రకటిస్తూ "జరిగిందేదో మరచిపో భానూ—ఇప్పుడు సావిత్రి నీ అధీన— నీవేం చెయ్యమన్నా సరే సిద్ధం—కాని నా కావలసింది డబ్బు. శంకించకు—డబ్బిచ్చేసి ఈమెను నీ వశం చేసుకో—"—ఓహో! ఎంతటి పతనావస్థ—హిమాలయ పర్వతం హిందూ మహాసముద్రంలోకి దొర్లిపడుతూంటే ఇంతటి సంఘర్షణ అవుపిస్తుందా — మరి - ఈ దేశంలో పతివ్రత మనసు ఎలాగ—ఓ! అలాగే! నిక్షేపంగా బ్రతుకుతుంది. ఆమె మనస్సేమిటి? జాతినే పవిత్రస్మృతంతో జీవింప చేస్తుంది. ఇది తథ్యం. భారతీయ ఆదర్శమే ఇది. ఇదే లేకుంటే ధర్మమే లేదు...యుగయుగాల మన చరిత్రలో మనలను రక్షించిం దీమహోజ్జ్వల కీర్తియే—ఇదే ఈనాడూ మనకూ మన స్త్రీలకూ పరమాదర్శం— దీన్ని విస్మరించిన వారికి గత్యంతరం లేదు— చూడండి—సావిత్రిని అగ్నిపరీక్షకు గురిచేసిన ఆవిధి- నిర్దయతో కఠోరంగా ఆమెను దహించిన దైవం. ఆమెను లేవనెత్తడం తనవిధిగా ఆమె సేవకై వస్తాడు—దీనుల్ని రక్షించడం ఆయన కర్తవ్యం గాదూ. హేళనతో అనండి. లేదా కోపమే అనండి. సిద్ధత్వమే కానీండి, పోనీ దానవత్వం అందాం— ఏదైనా సరే అది భానుమూర్తి ముఖతః వచ్చింది. అతడు ఒకే ఒక వికటాట్టహాసం చేశాడు. "సావిత్రీ! నీవు మహాపతివ్రతవు— నేను ధూర్తుడుగా నీముందుగా రుజువు పరచావు— నాకా అవమానం చాలు. వెళ్ళు ఇక్కడినుంచి నీ కల్లబొల్లి కబుర్లు కట్టిపెట్టి. ఉందిగా నీ పాతివ్రత్యం నిన్నే కాపాడుతుంది. ఎవరిపై ఆశ పెట్టుకున్నావో వారే నిన్ను రక్షిస్తారు." ఒకే ఒక త్రోపు త్రోసివేశాడు ఆమెను ఇలా గర్జిస్తూ. ఆ దూకుడుకి సావిత్రి అమాంతం గడపమీద పడిపోయింది. కణత పగిలేటంత దెబ్బతగిలి నెత్తురు నుదుటి మీదనుంచి చారికలు గట్టింది. "హా! అవతలకి—ఏ గాలికా ఊళ్ళ ఊగే కులటల కిక్కడ తావులేదని" గలుపు మూసేశాడు.

సావిత్రికి తగిలిన దెబ్బకన్నా భానుమూర్తి మాటలు ఆమెను ఏ నిద్రలోనుంచో హఠాత్తుగా మేలుకొలిపాయి. అతని పలుకుల్లోనే భగవానుడు తనకిచ్చిన దివ్యసందేశం ఇమిడివున్నదని గుర్తించింది. తన చపలత్వానికి తగినశిక్ష ఆ దెబ్బ అనే స్వీకరించింది. ఆమెలో మబ్బుతెరలు విడిపోయాయి. ఆశలన్నీ ఉడిగిపోయాయి. కేవలం దైవంమీదనే భారం వుంచి ముందుకు సాగింది. నెత్తురుమయమైన నుదుటితో ఆసుపత్రికి చేరింది. ఎలుగెత్తి పిలిచింది డాక్టరును.

హాలులోకి వచ్చి లైటువేశాడు రంగారావు. ఎదుటి దృశ్యం చూసి తెల్లబోయాడు. తన కళ్ళను తానే నమ్మలేకపోయాడు. త్రుటిలో మందు తీసుకొచ్చి ఆమెకు కట్టుకట్టాడు. ఆమెను తాకడం డాక్టరుకు అదే ప్రథమం. ఆ స్పర్శలో—ఆమె దీనత్వం—ఆమె నిస్సహాయత—కుసుమకోమలత—ఆమె పరిస్థితి సావిత్రి సౌజన్యం—రంగారావు హృదయంలో ఎక్కడో ఇరుక్కుని ఇవతలికి రావడానికి ప్రయత్నించే కరుణను వెలుగులోకి లాక్కొచ్చాయి. స్వయానా తన సోదరి ఇంతటి దీనస్థితిలో ఉన్నా భావించలేనంతటి ఉత్తుంగ శిఖరాలకు అతన్ని లేవనెత్తింది ఆ కరుణ. ముంగురులు సవరించి గాయం కడిగి ఓపిగ్గా కట్టుకట్టాడు.

క్షణంలో సావిత్రి కన్నీళ్లు అతన్ని తడిపివేశాయి—ఎండలో ఎడారి దాటివచ్చిన బాటసారికి చలివేంద్రంలో కొలానగానే పొందే సౌఖ్యం అది—నట్ట నడిసంద్రంలో చుక్కాని పోగొట్టుకొని అలల సుడుల ఒడుదుడుకుల మధ్య క్రిందుమీదై తీరం చేరవేసుకొన్న నావలో నావికుడు పొందే ఆనందం అది—జీవితంలోనూ పోల్చలేని ఒక విచిత్రవిస్మయావస్థ ఆమెది. క్రమంగా సేదదీర్చుకుని రంగారావు గారివద్ద తన చరిత్రనంతా కన్నీటి ధారలతో వెళ్ళబోసుకుంది. ఆ పశ్చాత్తప్త హృదయగాథ డాక్టరుకుకూడా పశ్చాత్తాపం కలిగించింది. "లే సోదరీ! లే—నీవు చెలివి కాదు తల్లివమ్మా—నాకేగాదు లోకానికి—సావిత్రీ—నీవు సాక్షాత్తు సావిత్రివేనమ్మా—ఇంతవరకు జరిగిన అవినయానికి మన్నించవూ" అని ఆమె చేతులు పట్టుకున్నాడు. ఆమె మొదట్లోనే అసలు సంగతి చెప్పనందుకు చింతించాడు.

తన యావచ్ఛక్తినీ ధారపోసి నెల నాళ్ళకు సూర్యానికి జీవం రప్పించాడు. అక్కడనే వివాహం జరిగించడానికి సిద్ధపడ్డాడు సావిత్రికీ సూర్యానికీ—అయితే వారుమాత్రం అంగీకరించలేదు. ఆయనకు అభ్యంతరం లేకపోతే తిరుపతెళ్లికి వచ్చి తమ్ము ఆశీర్వదించమన్నారు. మరి నెల్లాళ్ళకు పెళ్లి సన్నాహాలు ప్రారంభమయ్యాయి. ఈ వివాహం హడావుడంతా వీర్రాజు కావుడే. పెళ్లి శుభలేఖలు వ్రాసే ప్రసక్తి వచ్చేసరికి భానుమూర్తిని పిలవమన్నాడు సూర్యం—"ఏం—" అంది సావిత్రి—కొంచెం ఘర్షణ జరిగింది ఇద్దరికీ—

"అసలు దీనికంతకు కారకుడుగాదు సావిత్రీ! ఆ ధూర్తుడు?" సూర్యం అన్నాడు.

"ఔను—నిజంగా దీనికంతకూ అతడే కారకుడు అందుకే పిలవాలి ఆయన్ని"

"నీమీద లేనిపోని అనుమానాన్ని నాలో రేకెత్తించి నాకు నీయెడల విముఖత్వం కల్గించాడు. నేను నిజంగా నమ్మి నిరాశను పూరించుకొని హృదయబాధను మరలించుకొందామని అహోరాత్రాలు అలవరచుకున్నాను. ఏం చెయ్యను! అంతకుతప్ప నాకు ఇంకోదారి దొరకనిదే"

"వినాశకాలే—మనల్ని ఎన్నో విధాల అతడు ఆదుకున్నాడు. మనను కష్టాలు పెట్టినవాళ్లే ఒక్కొక్కప్పుడు మహాపదల్లో తమకు తెలీకుండా మనకు ఆశాకిరణాలు ప్రసారిస్తారు. ఇదే సృష్టిలో ఒక వైపరీత్యం—నేను అనుభవంవల్ల దీన్ని గ్రహించా. కాబట్టి ఆయన్ని ఆనందంతో ఆహ్వానించి గౌరవించండి"

"నీది ఎంతో లోతుగుండె. నీ ధారణశక్తి అపారం సావిత్రీ! అందుకే ఇంతటి సాగరం ఈదగలిగావు"

"దీనికి మీ ప్రేమయే చుక్కాని"

సూర్యానికీ సావిత్రికీ మహావైభవంగా స్వగ్రామంలో వివాహం జరిగింది. ఊరు అశేషజనమూ ఆనందాబ్ధిలో ఓలలాడారు. డాక్టరుగారు వచ్చి నాలుగురోజులుండి వారిఆతిథ్యం అంగీకరించారు. బంధువులంతా వచ్చారు. భానుమూర్తి రావడం సూర్యానికి పెళ్లి సమయంలో నూటపదహార్లు చదివించడం ఒక ప్రత్యేకతగా మెరిసింది సావిత్రి హృదిలో—సూర్యం మదిలో—ఎందుకో!

విప్లవార్షము

శ్రీ రేపూరు సుబ్బరావు

సీ॥ వింధ్యభూధర పరిసరోర్వీం బ్రసిద్ధిఁ । గ్రాలు మాహిష్మతీపురి రాజధాని
  దైు లినర ధారుణీవలయమ్ము నేలె । నూర్జిత బలుండు కార్తవీర్యార్జునుండు.

కం॥ పరిజన సహితుండై యు । న్నరపతి యొకనాడు కాన । నమునకు మృగయా
  తురతంజని కేళీగతి । నరిగెన్ జమదగ్ని మౌని । యాశ్రమమునకున్.

చం॥ పొదలెడి రాచతీవి వెడ । పోకడలచ్చటి పూవులందు జూ
  ల్కొఁదనము మోపి చూప నడ । లన్ సుడులన్ గనులం దగౌరవా
  స్పద బహు సంజ్ఞలేర్పడ । నృపాలుఁ డసంగత మందహాసముల్
  పొదివిన నెమ్మొగంబడరఁ । బోయి కనెన్ జమదగ్ని నచ్చటన్.

ఆ॥ వె॥ అరసి లాంఛనార్థమైన నమస్కృతి । సలుపుటయును నలరి సంయమీంద్రుఁ
  డతని నుచితవిధుల నలరించి తత్పరి । జనుల నాదరించె నముచితముగ.

చం॥ మెఱుఁగులఁ గుమ్మరించు తెలి । మేను సమంచిత సాధుభావమున్
  నెఱపెడి కన్నులున్ మొనలు । నీటుగఁ దేలిన కొమ్ము లున్నతిం
  గొఱలిన సోయగంపుఁ బొదు । గున్ మురువుల్ ఘటియింప వచ్చె న
  త్తఱి నొక పాడియావు జమ । దగ్ని కుటింగటి కల్ల నల్లనన్.

సీ॥ తాపసేశ్వరుఁ డగ్గవి తనువుఁ గేల । నిమురుచుండఁగఁ గాంచి యా నృపతి దాని
  నపహరించికొనుచుఁ బోవ నాత్మఁదలఁచి । పరిజనుల కవ్విధంబు నేర్పడ వచించి.

చం॥ ఒడళుల నొవ్వఁజోఁకుటకు । నోర్వక తాపసవృత్తిఁ దాల్చి యీ
  యడవినిడాగి దుంపలును । నాకులుఁ గాయలుఁ దించుఁ గాలమున్
  వెడఁగుఁ దనంబునన్ గడపు । విప్రుల కిమ్మొదవేల ? మేదినీం
  ద్రుఁడనగు నేన దీనిఁ బరి । తోషమునం గొనిపోవుటొప్పగున్.

కం॥ దత్తాత్రేయ మునీశ్వర । దత్తబలైశ్వర్య ధీరతా మహితుఁడ రా
  జోత్తమ పూజ్యుఁడ నే నీ । యుత్తమ ధేనువును బడయు టుచితమకాదే.

ఆ॥ వె॥ అని యుపన్యసింప, నగు నగు ననుచుఁ ద । త్పరి జనమ్ము లమ్మొదవును వేఁగ
  నంటఁ గట్టి కొనుచు నరుగఁ దొడంగిన । నచటి మునులు నృపతి నరయ వచ్చి.

ఆ॥ వె॥ కాన నుండి తపము గావించికొనెడి మా । మొదవు నపహరించి హృదయముల న
  శాంతి సంఘటింతె ? సార్వభౌమ ! సమస్త । ధర్మవేత్త విది యధర్మమనక.

ఆ॥ వె॥ సాధుపోషణంబు సలిపెడి నీ విట్లు । ధర్మ కర్మకుం బధంబుఁజూప
వలదు నాఁగ నోరులుఁ గలరె? జగజ్జ్యోతి । కాల్పఁదొడఁగ మాన్పఁగలడె? దిట్ట.
గీ॥ అతిథి సంతర్పణాది కార్యముల కిచటి । తాపసులకెల్ల వలయు దుగ్ధము లొసంగు
చున్న యీ ధేనువేగదా! యున్న దరయ । మాకు; కలవె తదన్యముల్ మానవేంద్ర.
మ॥ సకలైశ్వర్య నిధానమైన వసుధాచక్రంబు నీ చేతి దో
క్కా కొంటెంతేనియు లేదు నీకు శతసంఖ్యల్ ధేనువుల్ లెవె నీ
కకటా! నిర్దయ బుద్ధి నిమ్మొదవు నిట్లార్జింపనౌనే? నృప
ప్రకరాధీశ్వర! లోకధర్మముఁ దలంపం జాలవే నెమ్మదిన్.
చ॥ బలమును శౌర్యమున్ సిరికిఁ బ్రాపయి చెల్లుచునున్న విప్లు నీ
తలఁపును మాన్పఁజాలముగదా! ధరణీశ్వర: కాంచెదొక్కొని
శ్చల సుఖవృత్తి నింక విధి సల్పిన మేరకుఁ దప్పిపోవు వా
రలుఁ గలరే జగంబున బరాక్రమ మెంతటికైనఁ జాలదే.
ఆ॥ వె॥ అనిన నరుణ నేత్రుఁడగుచు నమ్మునుల స । య్యాశ్రమముఁ గలంప నాత్మభట త
తులను బంచి, మొదవుఁ దోలించికొని చనె । నర్జునుండు హితజనాళిఁ గూడి.
ఆ॥ వె॥ పతి యనుజ్ఞ దమ్ముఁబట్ట్యొరగితి రేఁచ । సైనికులు గడంగి సంయములఁ ద
దాశ్రమమును దుర్మదాటోప భరితులై । గాసిఁ జెందఁ జేసి రీసు వెలుఁగ.
కం॥ తరణి నభోమధ్యంబున కరుదెంచిన యపుడు కట్టియలఁగొని రాముం
డరుదెంచి కాంచె వికృతిం బారసిన యాశ్రమము నెగులు పుట్ట మనసులోన్.

* * * *

శా॥ ఏమేమిరా! భటవర్గముం గొని యతం డేతెంచెనే? తాపస
స్తోమంబున్ నిరసించి ధేనువును గొంచుం బోయెనే? యాశ్రమా
రామక్షోణిఁ గలంచి సంయములపైఁ బ్రాగార్యంబు సాఁగించి తా
రేమున్ వీరులమైతి మంచుఁ జనినారే? వేడ్కఁ దత్సేవకుల్
ఉ॥ మానస శాంతిఁగోరి యభిమానము లౌకిక కాంక్షలందు సుం
తైనను లేమిగా బ్రతుకునట్టి తపస్వులపై దురాగ్రహం
బూని వృథా విపద్దశల నొందఁగఁ జేసిన క్రూరచిత్తుఁడ
మ్మేనఁ బురంబు సొచ్చి కనుమేలిఁకఁ గల్గునె? రాముఁడుండఁగాన్
మ॥ అనుచుం దండ్రి మొగంబుఁ గాంచిన నతం డాశ్చర్య రేఖాయుతా
ననుఁడై యెద్దియుఁ బల్కకున్న మదిలో సంభ్రాంగి రాముండు వి
ల్లును బాణమ్ములు గొడ్డలింగొని మునుల్మ్రాత్తంబులై మూఁగి క
న్గొన నుగ్రాహవ దీక్ష నిల్లు వెడలెన్ క్రోధాగ్నిదీప్తాస్యుఁడై.

తలుపుదగ్గరపాటలు
జాజఱపాటలు

"కృష్ణశ్రీ"

తలుపుదగ్గర పాటలు

కీ. శే. మంగు వెంకట రంగనాథరావుగారు 1905 ప్రాంతంలో ప్రచురించిన "వేడుక పెండ్లి పాటలు", చెన్నపట్నపు 'వెస్టువార్డు కంపెనీ' వారి "నూతన వేడుక పెండ్లిపాటలు" అనే పుస్తకాలు పాతపుస్తకాల అంగడిలో కొన్నాను. వాటిలో ఏడు 'తలుపుదగ్గర పాటలు' కనబడ్డాయి. ఒక దానిలో "చిటపట చినుకులు దుప్పటి తడిసెను తలుపు తియ్యవే భామా! నువ్వు, తలుపుతీయవే భామా" అన్న చరణము,—ఎన్నడో నా బాల్యములో మా పక్కయింటి తాతగారు మా చెల్లెలిని హాస్యమాడుతూ పాడిన పాటలోది — కనపడింది. బాల్యస్మృతితో ఒళ్లు పులకరించింది. ఆ ఆనందానికి కారణమైన యీపాటసంగతేదో కనుక్కోవాలని కుతూహలము కలిగి పూర్తిగా చదివినాను. ఈ పాట కిటతక, కిటతక అనే నాలుగు అక్షరాల ఆవృతాలు పన్నెండు చేరి ఏర్పడిన పాదాలతో నడుస్తుంది. గణవిధి జవకి ఇది లొంగదు. కనక పాటఅనే అనాలి. సత్యభామ వాకిట కృష్ణుడు నిలిచి తలుపు తియ్యమంటాడు. ఆమె ఖండిత నాయికఅయి "దక్కని జేహాము నలు పెక్కనదేమోయి" అనీ "చిక్కని గోరులు కొనలు వంగనేమోయి" అనీ నిలవదీస్తుంది. ఏవో కుంటి సమాధానాలు చెప్తాడు స్వామి. రెండోపాట సీతా రాములకు తలుపుదగ్గర సంవాదము. అయితే సీత ఖండితనాయిక కాదు. ఆ అమ్మకు ఆ అయ్య సంగతంతా బాగా తెలుసును. కనక ఏదో నిన్నోదానికి మాత్రమే అడ్డు ప్రశ్నలు వేస్తుంది. ఈ పాటలో చివర "ధరణిలో శ్రీహరి దాసుల బ్రోచితే" అని కనబడుతోంది. ఒక హరిదాసు సుమ్ముకుపాట, ఇంకొకడు తిరుమంత్రము, మూడో ఆయన కీర్తనలతో బాలకృష్ణలీలలూ రచించారు. ఈ రచనలకు వీటిలో వీటికి శైలిలో మైత్రి కనపడలేదు. కాని ఇది పాట కనక బాలకృష్ణలీలలు రచించిన అకొక్కన ప్రగడ హరిదాసే ఈపాట రచించియుండవచ్చు ననుకున్నాను... మూడోది ఈ ధోరణిలోనే బాలకృష్ణ భాములకు సంవాదము. ఇందులోని భామ ప్రశ్నలలో గడుసుదనము పదునెక్కింది. 'చీరలు రవికెలు చిత్రపటంబులు కొని తెచ్చితి నే భామా' అని స్వామి అంటే, 'చీరలు కలిగితే చెలియలవలువలు చేకొని పోదువటోయీ' అని అడుగుతుంది. 'పాముపై పవళించెడివారికి పరుపులెక్కడివి' అనీ, "అక్షయముగ గజ అశ్వములుంటే పక్షినెక్కటేమోయీ' అనీ 'చిత్రపురి దొంగలికొంగున ముటుకులు విప్పితివటే యేమోయీ' అనీ అల్లరి పెడుతుంది. ఈపాటకు 'ధత్రిపురీశ' అన్న మకుటము కనబడుతోంది. "ధత్రిపురి జగన్మోహన వర నాటకసూత్రధారి" అన్న మకుటము ధత్రిపురి జావళీలకు కనపడుతోంది. ఈ రెంటి రచయితా ఒకరేనేమో?... నాలుగోది పార్వతీ పరమేశ్వర సంవాదము, ఈ వరసలోనిదే. "వర నవమణి కనకోజ్వల కవాటము తియ్యవె గౌరీ" అని మహోక్తిగా అడుగులు వేస్తూ ప్రారంభించింది. ఇది ఎవరో ప్రౌఢకవి రచించి ఉంటా ననిపించింది. 'శిఖిలో దవము, కలపము, చిలుకవజీరు,' వంటి పదాలుకూడా 'దొవొన్నాయి ... తరవాతిది వెంకటేశ్వరులకునూ అలమేలు మంగకునూ సంవాదము. తనవంటివాడి చిన్నెలన్నిటికీ ఏదో సమాధానాలు చెప్పి, "భామరో నేనె మెరుగవనుచు బల్ పాముపైన బట్టె నే" అనీ "అతివల వెవ్వరి కలయలేదని అగ్నిపైన మింగనే" అనీ అంటాడు స్వామి. 'నాటికంటె ప్రబుద్ధుడవు నీకు నాటివల్ల భయమేమిటే' అని అడ్డు సవాలు వేస్తుంది...ఆరోది, ఉత్పలాక్షాలలో ఉన్నది. వెంకటేశ్వర అలమేలుమంగా సంవాదమే. మూడు పాదాలు నడిచిన తర్వాత నాలుగోది '(ప్రా)జేశా— విశేతిథిపాశా — శేషాద్రీ పురవాసా — శ్రీశ వెంకటేశా—అని చతురశ్రగతిలోనే సాగిపోయింది.

పద్యార్థదరువులు యక్షగానాల్లోనూ గొల్లకలాపాల లోనూ తరుచు కనపడతాయి. కనక ఈ తలుపుదగ్గర పాటగాని యక్షగానాల్లో కనపడుతుందేమో ననిపించింది. వెతికాను.

మనకి ఇంతవరకూ లభించిన యక్షగానాలో కందుకూరి రుద్రకవి (క్రీ. శ. 1580-1620) సుగ్రీవ విజయము కాబోలు ప్రాచీనము. శ్రీనాథాదులు "కీర్తింతు రద్దానికీర్తి గంధర్వులు గాంధర్వమున యక్షగాన సరణి" అని వ్రాసినా, వస్తురూపమైన యక్షగానము కందుకూరి రుద్రయదే ఇంతవరకూ దొరికినవాటిలో మొదటిది. దీనిలో తలుపుదగ్గర పాట లేదు. ఆశాభంగమైంది. అసలు దారి తప్పినా నేమో నని ఇటీవలి యక్షగానాలు వల్లాపుర ఉషాపరిణయమూ, గరుడాచల నాటకమూ, గౌరీశంకర విలాసమూ, భవానీశంకర విలాసమూ, అణ్డాళ్ చరిత్రమూ, భామకలాపమూ, రంగనాథుని పంగుణోత్తిరోత్సవము, ధర్మాంగ నాటకమూ తిరగవేశాను. అన్నిటిలోనూ తలుపుదగ్గర పాటలు కనపడ్డాయి, కనక యక్షగానాల్లో తలుపుదగ్గర పాటలు వాడడము పరిపాటే నన్నమాట. ఎందుచేత? అని సందేహము తట్టింది. పాలుట్ల లక్ష్మణకవి తన ధర్మాంగద నాటకము పూర్తి అయిపోయిన తర్వాత "స్త్రీల పాటలు" అన్న పేరుతో మంగళహారతులు, లాలిపాట, జోల పాట, తలుపుతీసే పాట, సువ్విపాట, శోభనపాట నలుగుపాట రచించాడు. అయితే స్త్రీలపాటలు ఇన్ని రకములు ఉండగా యక్షగానాల్లో తలుపుదగ్గర పాట ఒక్కటిమాత్రమే ఉంటుందా? తక్కినవో? అని సందేహము తట్టింది. మళ్లీ చూశాను.

యాలలు, ధవళములు, మంగళహారతులు, తలుపుదగ్గర పాటలు, లాలి, జోల, పాటలన్నీ అవకాశమున్నప్పుడు యక్షగానాల్లో ప్రవేశిస్తునే ఉన్నాయి. యక్షగాన గాథలో ఏ పాటనైనా ఇరికించడానికి వీలైతే అది అక్కడ దూర్చనే దూర్చినాడు కవి! ఉషాపరిణయములో తన్ను నిరాకరించిన అనిరుద్ధుణ్ణినిందించి తలుపులు మూసుకుంటుంది ఉష. అంతసేపూ బెట్టు చూపిన అనిరుద్ధుడు మెత్తబడి తలుపు తియ్యమని ప్రతిమాలుతాడు! తలుపుదగ్గర పాట ఇరికించడానికింతకంటె వికృతమైన సన్నివేశముంటుందా? ఇదే రీతిగా స్త్రీల పాటలు లాలి, జోలవంటి పాటలు స్వామికీ అమ్మవారికీ వివాహమై సంతానము అయిన సందర్భాలలో యక్షగాన రచయితలెందరో వాడినారు. విజయ రాఘవ నాయకుడు (1633-1673) తన విప్రనారాయణ చరిత్రములో దరువులూ, పదములూ, జతులూ మాత్రమే వాడి, ఇందాక చెప్పిన స్త్రీల పాటలను వేటినీ వాడకపోయినా తలుపుదగ్గర పాటను మట్టుకు వాడినాడు. (నాకు తెలిసినంతమట్టుకు ఇదే తలుపుదగ్గరపాటలలో ప్రాచీనము.) దరువులూ, పదములూ, సంస్కారులు తమ కాలక్షేపాలకు వాడుకునేవి. వీటితోపాటు తలుపుదగ్గర పాటను కూడా విజయరాఘవుడు వాడినాడంటే ఆ రోజులలో ఈపాటకు చక్కని ప్రచారము ఉండేదన్నమాటే గదా! అయితే "ఈ పాటగాని అరవములోనుంచి తెలుగులోకి దిగుమతి అయినదా?" అన్న సందేహము కలిగింది. ఆనాటి ఔత్తరాహ యక్షగానము కందుకూరి రుద్రయ రచనలో తలుపుదగ్గర పాట లేకపోయెను; దక్షిణదేశపు యక్షగానాలలో కనబడుతూండె. ఇటీవలనైనా ఉత్తరప్రదేశములలో బయలుదేరిన యక్షగానాలు యక్షప్రశ్నలు, విజలింగ చిక్కయ చరిత్రము, రాములవారి రొయిలుక, గోకులపాటి కూర్మనాథుని మృత్యుంజయ విలాసము, రామత వెంకటసుబ్రహ్మణ్యుని సీతా స్వయంవరము, తిరువనగరి వెంకటదాసు కపిల దేవహూతి సంవాదము, వంటి యక్షగానాలలో తలుపుదగ్గరపాటలే లేకపోయె. మళ్ళీ తమిళదేశముతో పరిచయముండిన ఈ చంబాటి శ్రీనివాచార్యులూ, రామానుజమ్మలచే రచించబడిన అంటాళ్ చరిత్రమూ, రంగనాథుని పంగుణోత్తిరోత్సవమూవంటి యక్షగానాల్లో విరివిగా కనబడుతూండె. కనుక తలుపుదగ్గర పాటలు అరవములో ప్రచారములోనుండి, విజయనగరవినాశముతో దక్షిణాదికి తరలిపోయిన యక్షగానాలలో నెమ్మదిగా ప్రవేశించి ఉండవచ్చు నని అనుమానము తట్టింది. నాకు తెలిసినంతవరకూ ఈ పాటల ప్రశంస తెలుగులో రాయలనాటికి లేదు. అన్నమాచార్యులు జోల, లాలి, చందమామ, ఉయ్యాలా, శోభనము, మంగళము, జాజర, వంటి జానపద గేయఫణితులను ఎన్నిటినో తన సంకీర్తనములలో వాడినప్పటికీ, తలుపుదగ్గర పాటను రచించినట్లు కనబడదు. కాని

"లకుమమ్మకేమైన లంచమిమ్మనవో
శుకవాణి తలుపు మూసుక తియ్యదు"

అన్న మాటలలో తలుపుదగ్గరపాట సూచన మాత్రము కనబడుతోంది. అన్నమయ్య అహోబిల

మత స్థాపకుడగు శఠకోపయతికి శిష్యుడు. అహోబిల నారసింహుడు చెంచులక్ష్మిని ఇంటికి తెచ్చినప్పుడు లక్ష్మీదేవి తలుపులుమూసి బింకము చూపిన గాథయే తెలుగువారి తలుపుదగ్గర పాటకు ఆరంభమని అనుకుంటే, క్రీ. శ. 1400 నాటికి పూర్వము తెలుగు దేశములో తలుపుదగ్గర పాటలు లేవని చెప్పవలసి వస్తుంది. అరవదేశములో చోళులనాటికే తలుపుదగ్గర పాట లున్నవట.

తంజావూరును పాలించిన చోళరాజొకడు పాండ్యరాజు కుమార్తెను వివాహమాడెనట. ఆమెతో అరణముగావచ్చిన కవికిన్నీ తంజావూరు ఆస్థాన కవికిన్నీ ఎప్పుడూ వివాదాలు జరుగుతూండడము చూచి కినిసి, రాజు 'నీ అరణపు కవి అల్లరిని చూచితివా?' అని రాణితో అన్నట్టుగా ఆమెకు తలుపులు మూసివేసెట. అప్పుడామె ఆస్థానకవిని "కవిత్వము చెప్పి తలుపులు తీయించు"మని కోరినదట. ఆయన గారి రచనను విని రాజు మరి రెండుగడియలు బిగించి వేసెట. అప్పుడు అరణపు కవి కవిత్వము చెప్పి తలుపులు తీయించగలిగెనట. ఈ కథ ప్రేయసీ ప్రియుల నడుమ కలిగిన వివాదమును కాక ఒకరి కోపమునూ ఇంకొకరి అనునయమునూ ఆధారము చేసుకున్నది. ఈ రకపు గాథ చోళులనాటికి తెలుగులో లేదు. కనక తలుపుదగ్గర పాటలకు తమిళములోని ఈ "కదవు తెరక్క పాట"యే ఆధారమని చెప్పవలసి వస్తోంది.

తమిళములో యక్షగానములు లేవంటారు. తలుపు తెరిచేపాట ఈ తెలుగురచనలలో ప్రవేశించి చాలా మార్పులు చెందింది. ఈనాడు తెలుగులో తలుపుదగ్గరపాటలు చాలా కనబడుతున్నాయి. మొదట వీటిని ప్రచురించినవారు శ్రీ నందిరాజు చలపతిరావు గారు. వారు 1921 లో ప్రచురించిన స్త్రీల పాటలలో ఈరీతి సంవాదాలు నలభయిదాకా ఉన్నాయి. ఇటీవలి యక్షగానాల్లో కూడా ఈ పాట లుంటున్నాయి. అయితే ఈపాటలు యక్షగానాలలోనుండే తర్వాత వ్యవహారములోనికి వచ్చినవని చెప్పడానికి వీలుకాదనుకుంటాను. వాడుకలోనున్న పాటల ఫణితులే యక్షగానాలలో ప్రవేశించినవి. తలుపుదగ్గర పాటలు—లక్ష్మీదేవి విష్ణుమూర్తులు, శివపార్వతులు ముఖ్య నడిచేవి— దేవాలయాలలో స్వామి పారు వేటకి వెళ్ళి తిరిగివచ్చిన సందర్భములో భక్తుల వినోదము కోసము పాడితారు. అసలు వీటి మొదలు ఈ రీతిగానే దేవాలయాల్లో ప్రారంభమవే అనుకోవచ్చును. తర్వాత నివి యక్షగానాలలో ప్రవేశించియుంటాయి.

వైవిధ్యము సాధించిన కవులు వీటిని మార్చుకొని కూడా రచనలు సాగించినట్లు కనబడుతుంది. స్వామి నోట పద్యమూ, అమ్మవారినోట దరువూ పలికించిన పాటలూ; ఈ రెండూ చేర్చి ఇద్దరిచేతా కందార్థ దరువులూ ఉత్పలార్థ దరువులూ పలికించినవీ, పూర్తిగా కీర్తన రూపాన్నే వాదము సాగించినవీ, కేవలము పద్యరూపాన్నే వాదము నడిపినవీ కనబడుతున్నాయి. అసలీ పాటలకు 'చిటపట చినుకులు గుప్పటి తడిసెను' అన్న చతురశ్రగతియే సాధారణమైనా, తకిట తకిట అని త్రిశ్రగతిలోనూ, తకిట తక అని ఖండగతిలోనూ, తకిట తకతక అని మిశ్రగతిలోనూ, తకిట తక అని అవృతానికి ఎనిమిదక్షరాలలోనూ రచించిన పాటలుకూడా విరివిగా కనబడుతున్నాయి. వీటి చివర కనబడే 'సత్యవోలు సుందరకవి వెంకటరాయుడు, నాగభూషణ, మాణిక్య, చామేంద్ర, శ్రీపూరి, సామర్తి బసవాచార్యులు, శేషాచలదాసు, ఛత్రపురీశ, సుబ్బగిరిదాస, సుబ్రహ్మణ్యదాస, నాగిరి కొండ గోపాల, యేనుగుల మహాల్ దాస, పాలుట్ల లక్ష్మణ, వంగల కృష్ణయ్య, యేలూరిదాస, కేపూడి పిచ్చయ్య, కుక్కాద్రి ఆనందరావు, వాదెండ్ల రామచంద్రుడు, అచ్చమాంబిక, వెంకటదాస, పుసులూరి వెంకటసుబ్బరాయ, రాపూరి శేష,' అన్న మకుటము లనుబట్టి వీటిని రచించిన కవుల పేర్లు తెలుస్తున్నాయి. ఒక పద్యకావ్యము రచించిన కవియే ఇతర పద్య కావ్యాలు రచించినట్లే స్త్రీల పాటలూ యక్షగానాలూ రచించే కవులే ఈ తలుపుదగ్గర పాటలు రచించారు. దేవాలయాల్లో ఉత్సవసమయాల్లో నే కాక, పెళ్ళిళ్ళలో వధూవరులను కూర్చుని కటూ ఇటూ ఖణాయించి ఈ పాటలు పాడడముకూడా చేసే పరిపాటి అయినది. స్వామికీ అమ్మవారికీ పాడిన మంగళహారతులే వధూవరులకు పాడడము మామూలు కనక తలుపుదగ్గర పాటల్ని కూడా ఆరీతిగానే ఉపయోగించడము వచ్చియుంటుంది.

ఈ పాటలు పున్నాగ రాగములో ఉన్నాయి చాలామట్టుకు. నాదనామక్రియలో కూడా ఉన్నాయి కొన్ని. ఈ రెంటికీ మూర్ఛన ఒకటే గాని స్వరాలు భేదాలున్నాయి. పున్నాగవరాళిని, తోడి స్వరాలూ నాదనామక్రియని మాయామాళవగౌళ స్వరాలునూ. పంతువరాళి, కేదారగౌళలోకూడా కొన్ని పాటలు ఉన్నాయి కాని చాలా తక్కువ. అసలీపాటలకు గతి నిర్దేశమే గాని రాగనిర్దేశము తక్కువనుకుంటాను. మేళవీణలతో వీటిని పలికించినప్పుడు తోడికి మేళవించిన వీణలో పలికిస్తే పున్నాగవరాళిలాగా,

మాయామాళవగౌళకి మేళవించిన వీణతో పలికిస్తే నాదనామక్రియలాగా వినబడుతుంది వీటి రాగము. ఇది అభ్యాసాలయితే కావచ్చునుగాని రాగనిర్దేశము లేదన్న సంగతినే చెప్పుతుంది ఈ ఊహకూడాను.

తలుపుదగ్గర పాటలలో ముఖ్యమైన అంశము సంవాదమని పాఠకులు గుర్తించి యుంటారు. కాలక్రమాన్న ఈ పాటలలో దేవీ దేవరా అదృశ్యులై అన్నా చెల్లెళ్ళూ, ముక్తికాంతా జీవులూ, తారా చంద్రులూ, ఉషా అనిరుద్ధులూ, గురు శిష్యులూ, రాధాకృష్ణులూ, రతీ మన్మథులూ ప్రవేశించినారు. అటుతర్వాత సంవదించేవా రెవరేనా సరే వారి వాదన లేరకపు పాటలుగా మార్చడము పరిపాటి అయినది. ఈశ్వర పార్వతీ భృంగిసంవాదము అని మిశ్రగతిలో నడిచేపాట గోర్తి రామదాసరావుది, ఈ రకమే. నరిసిపురి విశ్వనాథుని 'మేనకా పార్వతీ సంవాదము'లో పార్వతి శివునిలోపములెంచే మేనకా దేవితో అవి లోపములు కావు గుణములే అని చెపుతుంది. 'పార్వతీ లక్ష్మి సంవాదము' అంసంగా ఉంటుంది: 'గౌరిదేవి నీ శంభుదేవునికి గళమున నలుపేమనమ్మ' అని లక్ష్మి ఆక్షేపిస్తే 'నారీమణి నీ విష్ణుదేవుడే నలుపేగాదటె కొమ్మా' అని పార్వతి అడ్డుసవాలు వేస్తుంది. "గజ్జెలందియలు ఘల్లుఘల్లని మ్రోయ కలహంస నడకల కలికి రొక్కడికి" అన్న పాట సంభాషణ రూపములో ఉన్నది మాత్రమే అయినా సంవాదాలకోవకి చెందినదని మాత్రము చెప్ప వచ్చును.

గారె బూరె సంవాదమూ, లడ్డు పకోడీ సంవాదమూ, తాటిచెట్టూ కొబ్బరిచెట్టూ సంవాదమూ ధన ధాన్య సంవాదమూ అన్నవి సంవాదాలు కావు, కయ్యములు. అవి తలుపుదగ్గర పాటలనుంచి వచ్చినవని చెప్పలేము. సుదీర్ఘమైన గంగా గౌరీ సంవాదము వాటికన్నిటికీ మూలగేయమనాలి. సవతుల కయ్యము లన్నీ ఈ కోవలోనివే.

జాజఱ పాటలు

జాజఱలను పేరు తెలుగులో తొలిసారి పాల్కురికి సోమనాథుడు వాడి అతని కాలమునాటికే జాజఱ పాటలు వాడుకలో నుండినట్లు తెల్పినాడు. అయితే ప్రభాకర శాస్త్రిగారు అన్నమాచార్య చరిత్ర పీఠికలో చెప్పినట్లు, షోడశమాత్రలు గలిగి రెండు రెండు ప్రాసలుగల 'చర్చరి' అన్న ప్రాకృతుల పదమే 'జాజర' గా వ్యాప్తి చెందియుండునని మనము ఒప్పుకొనవచ్చును. నాచన సోమన చెప్పిన

వీణా గానము వెన్నెల తేట
రాణమీఱగా రమణుల పాట
ప్రాణమైన పిన బ్రాహ్మణువీట
జాణలు మెత్తురు జాజఱపాట.

కూడా పదహారు మాత్రలుగల పాదాలూ, రెండు ప్రాసలూ గలిగి పై లక్షణానికి సరిపోతోంది. అయితే ఈ పాటలోని ప్రత్యేకత, సంగీత లక్షణ గ్రంథాలు 'సా వసంతోత్సవే' అని చెప్పిన జాజఱ పాటలు పాడే సన్నివేశాన్ని 'వీణా గానమూ, వెన్నెల తేటా, రమణుల పాటా, జాణల మెప్పూ' చెప్పి చక్కగా వివరించడము అని గుర్తించుకోవాలి.

అన్నమయ్య (1424-1503) తన కాలానికి వాడుకలోనున్న ఇతర పల్లెపదాలతోపాటు జాజర పాటలను కూడా రచించి వీటి నైజమును చక్కగా వివరించినాడు. పూర్వులు హిందోళ రాగములో రచిస్తే అన్నమయ్య

"చాలుఁజాలు నీ జాజఱ, నన్ను
జాలి బఱచె నీ జాజఱ"

అన్న పదము ముఖారిలోనూ,

"జగడపుం జనవుల జాజఱ
నగినల మంచపు జాజఱ"

అన్న పదము హిందోళ వసంతములోనూ రచించినాడు. జానపదుల గేయములకు రాగనిర్దేశ ముండదు. రాగనిషేధమున్నూ ఉండదు. కనుక అభిలషితార్థ చింతామణి కాలానికి హిందోళములో నుండిన జాజఱ అన్నమయ్యనాటికి రాగము మార్చుకోవడము నేర్చినదని ఊహించవచ్చును. జాజర పాటల సందర్భము అన్నమయ్య పదాలలో చక్కగా తెలిసిపోతున్నది. "వెంకటపతిపై వెలదులు నించేరు। సంకుమదంబుల జాజర" అన్న పాదాలు జాజర అంటే (ద్రవరూపమైన) సుగంధ ద్రవ్యమని చెప్పేస్తున్నాయి. దీనిలో కస్తూరీ, పుప్పొడీ, సుగంధ ద్రవ్యాలూ చేరి ఘుమఘుమ లాడిస్తాయి. ఈ 'జాజ

రాటుకు పీడా గానమూ, వెన్నెలశేట, రమణుల పాటా చేరి అందగిస్తాయి

నేటికీ తెలంగాణపు పల్లెటూళ్ళలో "కాముని పున్నమపండుగ సంవత్సరాన...జాజఱ పాటలూ కోలాటము పాటలూ పురుషులు పాడుకుంటార"ని బి. రామరాజు గారు 'స్రవంతి' మూడవ సంచికలో చెప్తున్నారు. వారు నేటికీ వాడుకలో ఉన్న రెండు జాజఱ పాటలను కూడా ఉదాహరించినారు.

'జాజిరి జాజిర జాజిరి జాజ
జాజిరాడబోతే జొన్నిత్తు దొరికె'

అన్నవి ఒకదానిలోని రెండు పంక్తులు. ఈ పంక్తులు 'కిటతక కిటతక కిటతక కిటతక' అని చతురశ్రగతిలో నడుస్తున్నాయి. మన కోలాటపు పాటలలో "గొల్లవారి వాడలకు కృష్ణమూరితీ, నీ, వేమి పనికొచ్చివావు కృష్ణమూరితీ" అని చాలామట్టుకు చతురశ్రగతిలో నే ఉంటాయి. ఇంతవరకూ మనము తెలిసిన జాజఱలలో పాటప్రశంసయే గాని ఆటప్రశంస లేదు. ఇక్కడ మాత్రము "జాజిరాట" పొడచూపుతున్నది. ఈ ఆట కోలాటమని రామరాజు గారు చెప్తున్నారు. కోలాటపు పాటల చతురశ్రగతి వీటికుండడాన్ని బట్టి జాజరపాటలుకూడా కోలాటపు పాటలైనవని ఊహించవచ్చును. రామరాజుగా రుదహరించిన రెండో జాజరపాటలో కొన్ని పంక్తులివి:

"మొగ్గగాదురో మోదుగునీడ
నీడగాదురో నిమ్మలబావి
బావిగాదురో బసుమంతకూర
కూరగాదురో కుమ్మరిమేను"

వీటిలో రెండుప్రాసలూ లేవు. ఆదిప్రాసమేనా లేదు! కాని "జాజిరి జాజిరి గాజులపాప" అని 'జాజిరి' మాటతో ప్రారంభించి, 'జాజుల్ల గూడున్న సన్నపు చాప' అన్న రెండోపాదములో జాజఱ పాటలయొక్క లక్షణము పాలించి, అటు తర్వాత, పై పదాల చివ్వరిపదము 'చాప'ను పట్టి 'చాప చుట్టకే సందారికోట, కోట కోటకు రెండు కొమ్మల జగ్గాల్' అని నడిచి పోతోంది. కనక ప్రక్షిప్తాలేవీ జరిగినట్టు అనుమానించ వీలులేదనుకుంటాను. ఇది జాజర పాటయే. కాని నేటిదీ! ప్రాసలూ, వసంతాలూ లోపించిపోయి కోలాటపు పాట అయి కూర్చుంది!

అదిన్నీ నాగరికత ప్రవేశించని తెలంగాణములో! చాళుక్య సీమవారము మనము నవనాగరికులము! మన వాడుకల్లో 'జాజర' పూర్తిగా దిగిపోయి దిగిపోయి, "కాళ్లాగజ్జె కంకాళమ్మ, వేగూచుక్కా వెలగా మొగ్గా, మొగ్గాగాదు మోదుగునీడ, నీడాగాదూ నిమ్మలబావి, బావీగాదూ బావింటికూర, కూరాగాదూ గుమ్మడిపండు, పండూకాదూ పాపాయికాలు, కాలుతీసి గట్టున పెట్టు" అన్న పిల్లల వినోదపుపాటగా మారిపోయింది! గోవాళ్ల వసంతోత్సవపుపాట నేటికి పిల్లల ఆటపాట అయిపోయింది.

మరల ఎండాకాలము వచ్చింది!

...ఒళ్లంలో చాల జిగటగాను, మలినములోను నున్నట్లు ఉందా?

లైఫ్‌బాయ్ సబ్బు

ప్రతిదిన మలినములోని క్రిములనుండి మిమ్ములను కాపాడును

* విలయం *

శ్రీ మంథా వెంకటరమణ

రంగం: 1

నల్లటి రాత్రి: విద్యుద్దీపాల మిణుకు; నిద్రపోతున్న కాలవ; కాలవ మీద వంతెన; వంతెనమీద రోడ్డు; రోడ్డు కిరు ప్రక్కలా ఇళ్లు; ఇళ్లలో నిద్రపోయే మనుష్యులు; మనుష్య చలనంలేని వీధి.

ఆ శూన్యగర్భంలోనుంచీ చీకటిలోనుంచి పుట్టినట్టుగా వంతెన వైపు ఒక స్త్రీమూర్తి వస్తోంది. వెనకనుంచి పడే వీధి దీపపు మసక వెలుగులో ఆమె నీడ తాటిచెట్టులా రోడ్డుమీద పడుతోంది. ఆమె కట్టుకున్న చీర రంగేమిటో సరిగ్గా తెలియటం లేదు కాని, ఆ వెలుగులో తెలిమబ్బులా ఉంది. జాకెట్టు నీడలలో కలిసిపోయింది.

మెల్లిగా అడుగులు వేస్తూ, చీమచిటుక్కుంటే వెనుదిరిగి చూస్తూ, నడక సాగిస్తోందామె. ఆమె ఎత్తు ఐదడుగులు. ఆమె నడక కాకినడకలా వికారంగా లేదు, సొంపుగా రాయంచ నడకలానూ లేదు. సాధారణంగా నడుస్తోంది. నడుస్తూ మెల్లిగా వంతెనమీదకు వచ్చి, ఆగిపోయింది. ఆగి —నలుదిక్కులా చూసి, వంతెనకున్న ప్రక్క ఊచలు పట్టుకొని, బాగా ముందుకువంగి, క్రింద పారే కాలవలోకి తొంగిచూడసాగింది. ఇప్పుడు ఆమె జడలోని మల్లెలగుత్తి కాస్త పక్కకుపడుతూ వెన్నముద్దలా ఔపిస్తోంది.

ఆ నిశీథంలోనుంచి పరుగెత్తుకొని ఒక పురుషుడు తారాజువ్వలా ముందుకు వస్తాడు, "ఆగు! ఆగు!" అని పెద్దగొంతుతో అరుస్తూ. కొన్ని సెకండ్లలో వంతెన మీదకువచ్చి ఆమె రెండు భుజాలనూ పట్టుకుని రోడ్డుమధ్యకు లాగుతాడు.

ఆమె ఆశ్చర్యంగానూ, విసుగుతోనూ అతనికేసి చూస్తుంది...

అతడు: ఎంత దారుణం! ఎంత దారుణం!

ఆమె: (కోపంగానూ, చిరాకుగానూ) ఏమిటిదంతా?!!

అతడు: (పకపక నవ్వి) ఏమిటో తెలీదా? బ్రతుకు నీకింత చేదుగా ఉందా? చచ్చి ఏం సాధిద్దామనుకుంటున్నావ్?

ఆమె: (వింతగా) చచ్చా!! ఎవర్లా చచ్చేది?

అతడు: నువ్వే!

ఆమె: ఏమిటా మాటలు! నేనా?

అతడు: ఔను! నువ్వే. సమయానికి నేను రాకపోతే ఆ గంగమ్మతల్లి గర్భంలో కలిసిపోయుందువు. చూడూ—జీవితం ఎందుకు నీకింత బరువైంది? తినడానికి తిండి, కట్టుకో నేందుకు బట్ట లేని అనములకు కూడా బ్రతుకంటే తియ్యగా ఉంటుందే! మాట వరసకి నేను......

ఆమె: (అతని బంధాన్ని విడిపించుకుని) నువ్వేం తాగొచ్చేవేంటి?...బుర్ర పాడయిందా?

అతడు: (పిచ్చివాడిలా నవ్వి) నా బుర్రా! హుఁ!...అయితే, మరి చావడానికి కాక ఈ నిశీ

రాత్రి, ఈ నిర్జనప్రదేశంలో, పారే కాలవలోకి అలాగా తొంగిచూస్తున్నావెందుకు?

ఆమె : (కళ్లు పెద్దవిచేసి చూసి, పకపకా నవ్వుతుంది. కడుపు పట్టుకుని మరీ నవ్వుతుంది. రెండు నిముషాలవరకు ఆమెకు నవ్వాగదు)

ఓరి బేలిపి!! హా...హా...హా.

అతడు : (పెదవుల క్రింద) ఆఁ! (గట్టిగా) ఏమి టామాటలు! ఆగు! నవ్వాపు! నీవైఖరి చూసిగా...

ఆమె : (నవ్వాపుకో నేందుకు ప్రయత్నిస్తూ) ఓరి పిచ్చివాడా! ఆపాటి ధైర్యమే ఉంటే ఇంకేం కావాలి!

అతడు : (నివ్వెరపోయి) నువ్వు చావడానికి రాలేదూ ఇక్కడికి? అయితే మరెందుకొచ్చేవ్?

ఆమె : ఏయ్! చావూ చావూ అని మళ్ళోసా రన్నావంటే మర్యాదగుండదు, జాగ్రత్త.

అతడు : (కోపంగా) అయితే మరెందుకొచ్చేవ్?

ఆమె : ఏమిటా జబర్దస్తీ?

అతడు : ఉండు పోలీసుని పిలుస్తాను. అప్పుడు తెలిసొస్తుంది. (ఎలుగెత్తి) పోలీస్! పోలీస్!!

ఆమె : తెలుసున్లేవోయి మనకీనీ. నాకేం భయంలే. నిన్ను పుట్టించిన ఆ బ్రహ్మదగ్గరకూడా నాకు భయం లేదు.

అతడు : నువ్వబద్ధమాడినా నీ నోరబద్ధమాడదు. చచ్చేదానికి ఎవరిదగ్గిరమాత్రం భయమెందుకుంటుందీ? నిజం ఒప్పుకో. ఏం? పోలీసు కప్పచెప్పేనంటే జెయిలు తప్పదు.

ఆమె : ఇంతకీ నీకెందుకూ మధ్యని ఇదీ! (శాంతంగా) ఇదుగో, ఇలా దగ్గరగా రా!

అతడు : (జంకుతూ దగ్గరగా వెళ్తాడు)

ఆమె : నిజం చెప్తే నువ్వేమన్నా సాయం చేస్తావూ?

అతడు : (ఆమెని అనుమానంగా చూస్తూ తడబడే గొంతుతో) చేతనయినంతమట్టుకు.

ఆమె : అయితే ఇలారా.

అతడు : ఇంకా ఎక్కడికి?

ఆమె : ఇలా వచ్చి ఈ వంతెనకి కులాసాగా చేరబడు!

అతడు : వంతెనకా? ఎందుకు?

ఆమె : ఊ! చెప్పింది చెయ్యి.

[అతడు వెళ్ళి వంతెనకి చేరబడి నిల్చుంటాడు. ఆమెకూడా అతని ప్రక్కనే చేరబడుతుంది.]

అతడు : ఊఁ—ఇప్పుడు చెప్పు ఏం సాయం కావాలో?

ఆమె: (చేతులు వెనుకకి విరిచి గాలినిపీలుస్తూ) హాయ్!...ఎం...త చల్లటి...గాలి!

అతడు: గాలి? దాని సంగతి ఇప్పుడెందుకు? నీ గొడవేదో ముందు చెప్పు!

ఆమె : ప్రపంచం పరాకుని నిద్రోతోంది. ప్రాణం లేచొస్తోంది. ఓ యాబ్బో!......ఎంతో ఇదిగా, దీనిగా ఉందికదూ? ఏం?

[ఇంతలో బూట్లచప్పుడి దూరంగా వినవచ్చి, క్రమేపీ దగ్గరౌతుంది. ఒక పోలీసు జవాను వంతెన మీదకి వచ్చి, ఎదురుగా ఆగి, అనుమానంగా చూస్తాడిద్దరినీ.]

జవాను : (తీక్ష్ణంగా) ఇటు వేపునించే ఎవరో కేకేసేరు. మీరు కాని......?

ఆమె: మేమాఁ? ఛా ఛ! అలాటిదే ఏదో విన్నాం మేం కూడా. ఆపక్కనించిలా ఉంది.

జవాను : (ఇద్దర్నీ పరకాయించి చూస్తూ) మీరు...కాని...

ఆమె : (తీక్ష్ణంగా) ఈయన మావారు. ఆగట్టుమీదే మాఇల్లు. వేడికి నిద్రపట్టక ఇలా వచ్చేం. అనుమానం తీరిపోయిందా?

జవాను : (తబ్బిబ్బు పడి) ఓ!...ఓ!... నేన కదది...కాదు ..(వచ్చినదారే తిరిగిపోతూ లోగొంతుతో) పాడు నౌఖరీ...అబ్బబ్బబ్బ!...(పోతాడు)

ఆమె : ఎంత చల్లటి గాలి...హాయిగా...

అతడు : (కరకుగా) చాలు. ఆపు. బోధపడింది నీవాలకం! (కొంచెం ఊరుకొని) ఈపాటిదానికి నా ప్రాణాలు తీసేవ్!

ఆమె : (వెకిలిగా నవ్వి) ఎవరైనా పడి చచ్చిపోతూ ఉంటే రక్షించి కీర్తి సంపాదిద్దామనుకున్నావా ఏం?

అతడు : ఛీ! ఛీ! అలాటి కీర్తిమీద నా కాశే లేదు!

ఆమె : పోనీ! ఆమె మనస్సును లాగుదామని-ఏం?

అతడు : అదంతకంటే వస్తు!

ఆమె: (మరింత దగ్గరిగా జరిగి) మనలో మన మాట. నీకు పెళ్లయిందా.

అతడు: ఛస్! ఆ బంధం కూడానా? అయినా— అదంతా నీకెందుకు?

ఆమె: సరే. ఆ సంగతంతా తరవాత కాని... (జాకెట్టుకున్న చిన్న జేబులోనుంచి ఒక పెట్టె తీసి, అది తెరిచి, సిగరెట్టు నోట పెట్టుకుని) ఇలా అగ్గిపెట్టె అందుకో.

అతడు: (ఆమెను విహ్వలభావంతో చూస్తూ) ఓః... ఎంత గాబరా ఎత్తించేవ్!

ఆమె: (వినిపించుకోకుండా) ఇలా అగ్గిపెట్టె అందుకో.

అతడు. అగ్గిపెట్టె కూడానా? వాలుసరోజులై బీడీ ముక్కకే మొహం వాచిచస్తే. నువ్వే నయం చాకన్నా! ఏదీ ఓ సిగరెట్టిలా పారెయ్. నీకు పుణ్యముంటుంది.

ఆమె. నీకిస్తే మహాపాపం కూడాను!

అతడు: పాపమా!!!

ఆమె: కాదూ మరీ? అన్యాయంగా ఓ ఆడ మనిషిని పోలీసుల కప్పజెప్దామనుకున్నావే!

అతడు: ఓస్! దానికేనా మహా! పొరపాట్లు జరుగుతూ ఉంటాయ్. నువ్వెవరో అనుకున్నాను!

ఆమె: మొగుడు పెట్టేబాధలు పడలేక పారిపోయి వచ్చిన ఓ పెద్ద డబ్బున్నదాని ననుకున్నావ్ కామోసు పాపం!

అతడు: ఛఛ్ఛా!... అది కాదు... ఎవరో ఒక...

ఆమె: ఉన్నమాటంటే ఎవరూ ఒప్పుకోరు. చాల్లే ఊరుకో ఇంక!

[ఒక సిగరెట్టు అందిస్తుంది]

అతడు: నువ్వెవరైతే నేం కాని. రక్షించేవనుకో. నీకు కోటినమస్కారాలు!

ఆమె: నే నెవరైందీ నీ కక్కర్లేకపోయిందీ. ఈ మొగాళ్లింతే నీచులు!

అతడు: అదికాదమ్మా! నువ్వెవరో నాకు తెలీకపోతేగా?

ఆమె: నా పేరో?

అతడు: పేర్లేం శాశ్వతంలే! పేరుల్లో ఏముంది. మనుష్యులు ప్రధానం కాని... ఇంతకీ మనవిద్దర్నీ ఎవడు రక్షిస్తా డిప్పుడు! ఒక్క దమ్ము లాగకపోతే ప్రాణం పోతుంది!

[నీరసంగా బంతెన కడ్డీలమీద చెయ్యి రాస్తాడు—మళ్ళా బూట్ల చప్పుడు. ఇందాకటి జవానే మళ్ళా బంతెనమీదకి వచ్చి వారిని లెక్క చెయ్యనట్టు పోబోతాడు. ఆమె సిగరెట్టు దాచేస్తుంది.]

ఇదిగో మిష్టర్!

[జవాను ఆగి విసుగ్గా చూస్తాడు]

అగ్గిపెటుందా? వెధవ తొందర, మతిమరుపోటి మరీ ఎక్కువైపోయింది—

[జవాను గొణిగి, చిరాకుగా జేబులోనుంచి అగ్గిపెట్టె తీసి ఇస్తాడు. అతను సిగరెట్టు ముట్టిస్తాడు అగ్గిపుల్ల గీసి. అగ్గిపుల్ల కాంతిలో అందరి ముఖాలూ కొన్ని సెకండ్లు కానొస్తాయి. జవాను ముసలివాడైనా దృఢకాయుడు. 'అతని'కి పాతికేళ్ళకన్నా ఎక్కువ వయస్సుండదు. ముఖం నీరసంగా ఉన్నా కళ్లు చురుగ్గా ఉన్నాయి. 'ఆమె'కి ఇరవై యేళ్ళుండొచ్చు. యౌవనమనే కొండశిఖరాన్ని ఈ వయస్సులో అధిష్ఠించవలసి ఉన్నా, ఆమె అధిష్ఠించి, రెండుమూడడుగులు క్రిందికి దిగిం దప్పుడే. అతడు అగ్గిపెట్టె ఇచ్చేస్తాడు. ఆమె నిరాశగా చూస్తూ ఉంటుంది అతని పెదవుల మధ్య దివ్యంగా వెలిగే సిగరెట్టు వైపు]

వెతుకుతున్న మనిషి దొరికేడా?

జవాను: (అగ్గిపెట్టె జేబులో ఉంచుకొని) నిప్పుతో వేషాలేసి డెవిల్! ఎంతదూరం పోగలడు! ఈ మీసాలమీద నిమ్మపళ్లు నిలబెట్టేం! హు! (పొడి దగ్గు దగ్గుతాడు)

అతడు: థాంక్స్!

జవాను: దేనికి?

అతడు: మీ అగ్గిపెట్టెకి.

జవాను: (అనుమానంగా చూసి దగ్గుతూ, మళ్ళీ సణుగుకుంటూ పోతాడు) పాడు నౌకరీ... ఆఖరికి... (కొంత మరి వినిపించదు)

ఆమె: (నిట్టూర్పు వదిలి) శని వదిలింది, అబ్బ! ఎప్పుడు పోతాడా రామా అని ఊపిరి బిగపట్టుకు నిల్చున్నాను.

అతడు: దేవుడులా వచ్చేడు. లేకపోతే దమ్ము లేక చద్దుం! ఈ రాత్రప్పుడు ఎవడు తీసును నీకు దుకాణం?

ఆమె: ఏదీ ఇలా ఇయ్యి సిగరెట్టు. (తన సిగరెట్టు చేతివెనకనుంచి తీసి పెదవులమధ్య ఉంచుకుంటుంది)

అతడు: ఇప్పుడే ముట్టించేనా, ఒక దమ్ములాగనీ మరి. (తృప్తిగా ఒక పీల్పు పీల్చి పొగ గుండెలో ఉంచుకుంటాడు)

ఆమె: హ్హాఁ—(అతని పెదవులమధ్యనున్న సిగరెట్టులాగి, తన సిగరెట్టు ముట్టించుకొని పొగ లాగుతుంది) ప్రాణాలు లేచొస్తున్నాయి! హా...య్!

[సిగరెట్లు కాలుస్తూ ఇద్దరూ కొద్ది క్షణాలు మౌనం.]

ఇప్పుడు చెప్పు—నీ పేరు?

అతడు: (నిర్లక్ష్యంగా) నీ పేరు నేనడిగేనా?

ఆమె: నీకక్కర్లేకపోయింది. నాకు కావాలి. చెప్పు. ఊఁ!

అతడు: పేరెందుకుగాని, మనఇద్దరికీ బంధుత్వముందిసుమా!

ఆమె: (గిరుక్కున తిరిగి) ఉంది, ఉంది, తప్పకుండా. ఇందాక జవానుముందే స్థిరపడింది. హాహాహా!!

అతడు: అవి పచ్చి అబద్ధాలు. మాట అనీగానే అయిపోలేదు! అదికాదు కాని, మరోవిధంగా ఉంది.

ఆమె: ప్రేమించేనంటావేమిటి కొంపదీసి!

అతడు: ఛీ!

ఆమె: ఏం? నీ కళ్ళకంత కనికష్టంగా కనిపిస్తున్నానా? (సిగరెట్టు పొగ అతని కళ్ళమీదకు వదులుతుంది)

అతడు: ఒకటంటే ఒక టన్నుంచేసుకుంటావ్ కదా!

[ఇద్దరూ మౌనం]

నేనొక చిత్రకారుణ్ణి!

ఆమె: ఏమిటి?

అతడు: చిత్రకారుణ్ణి. నేనీ ప్రపంచంలో ఎవర్నైనా, దేన్నైనా ప్రేమిస్తున్నానూ అంటే ఆ కళనే. దానికి బానిసగా ఉండికూడా ప్రేమిస్తాను. దానికి వన్నెలు తెచ్చి, అందులో ఆనందం అనుభవిస్తాను. అందుకే నిద్రాహారాలు లేకుండా పాటుపడతాను. అది నా జీవితలక్ష్యం!

ఆమె: అలా చెప్పవేం మరి? బొమ్మలు రాసే వాడివా నువ్వు!

చిత్రకారుడు: ఏం? అంత చులకనగా అనేశావా మాట?

ఆమె: బొమ్మలగురించి మాట్లాడేవాళ్ళనీ, అవి అమ్ముకు బ్రతికేవాళ్ళనీ చాలామందిని చూసేన్లే!

చిత్ర: అయితే ఇంకేం. తెల్సిందా సంబంధం?

ఆమె: చూస్తేగా వ్యర్థవాదిలా ఉన్నావ్! సంబంధమేమిటి? ఎవరివారి వారిది.

చిత్ర: నువ్వే వ్యర్థవాదిలా ఉన్నావ్. మా చిత్రాలకి కోణానిమిచ్చే జీవం అంతా నీలో ఉంది. ఒక్కొక్క కంటికి ఒక్కొక్క రకంగా గోచరిస్తుందా అందం. దాని ప్రతిబింబాన్ని జీవితానికి సాధ్యమైనంత దగ్గరగా సృష్టించడానికి ప్రయత్నిస్తాం.

ఆమె: మాలో ఉంటే నీకేం ముఖ్య!

చిత్ర: బొమ్మలు రాసేవాళ్ళు తెలుసునన్నావ్. ఎప్పుడూ 'మోడల్'గా ఉపయోగించుకోలేదూ నిన్ను?

ఆమె: (వింతగా చూస్తూ) అంటే?

చిత్ర: నిన్ను నిలబెట్టి నీ బొమ్మ రాయలేదూ?

ఆమె: అలాంటిదెప్పుడూ లేదే. వాళ్ళకేం పట్టింది నా బొమ్మ రాయటానికి.

చిత్ర: నీ నగ్న సౌందర్యాన్ని చిత్రించటానికి ఏ చిత్రకారుడూ ప్రయత్నించలేదూ?

ఆమె: (గుప్పుక్కున నవ్వి) ఛీ! థూ! ఎంత సిగ్గు లేకుండా!

చిత్ర: అదీ కళ! కళాదేవిని ఆరాధించడానికి సిగ్గేమిటి?

ఆమె: నా కళాదేవికి అంతకన్నా సిగ్గులేదు! అదే కనిపిస్తే, దాని మొగంమీద గుప్పుక్కున ఉమ్మేతాను!

చిత్ర: అలా నువ్వెప్పుడూ చెయ్యలేవ్! ఆవిడ మనకు కనుపించదు. ఆవిడే మనకి డబ్బు, అంతకన్నా ఎప్పుడూ ఉండిపోయే కీర్తి, ఆ రెండూ ఇస్తుంది. నీకు డబ్బు కావాలా?

ఆమె: నీ కక్కర్లేదూ?

చిత్ర: ఆవిడ కటాక్షం లేకే నాలుగు రోజులై పస్తుంటేను!

ఆమె: ఓరి నీ ఇల్లు తగలడ! నువ్వొక్క చిత్రకారుడివి దాపరించేవ్!

చిత్ర: నువ్వు, చూస్తేగా డబ్బూ, దస్కం జాగ్రత్తపెట్టేనట్టుంది!

ఆమె: సరిసరి. బాగా సరిపోయింది. ఇలా కాళ్లు అరిగేటట్టు తిరిగి తిరిగి ఇలా ఈ కాలవలోకి

చూడ్డం ఎందుకో చెప్పవోయ్ మరి? నీకన్న కొంచం నయమే లే! సిగరెట్లున్నాయి. ఓరూపాయిపై చిలుకుంది!

చిత్ర: భోంచేసేవా?

ఆమె: పైగా ఇదొకటా — ఆరోజింకా రాలేదు మీ అందరి దయవల్ల!

చిత్ర: మనిషివి బావున్నావుకదా. మాటలు కొంచం సున్నితమైనవి ఆడరాదూ? ఎంతైనా బావుంటుంది!

ఆమె: నువ్వేం నన్ను పొగడక్కర్లేదు, బుద్ధి చెప్పక్కర్లేదు. నోరు మూసుకో!

చిత్ర: అబ్బా! ఒకటంటే ఒకటి! అవును కానీ ... నిజంగా చెప్పు? కాలవలోకి ఎందుకు దూకేవ్?

ఆమె: ఇంకా నీకదే ఆలోచనా? నేనేం చావడానికి రాలేదు. అంత ధైర్యముంటే ఇంకేం కావాలి. నిక్షేపంలా ఉన్నా!

చిత్ర: పోనీ, ఆ ఉద్దేశంతో నేనా ఒచ్చేవ్?

ఆమె: అందరికీ అన్ని ఉద్దేశాలూ ఉంటాయి. అవన్నీ ఫలిస్తాయా? అదృష్టం ఉండొద్దూ?

చిత్ర: చావడమూ ఒక అదృష్టమే!?

ఆమె: చద్దామనుకొని చావలేకపోవడం దురదృష్టం అవునా కాదా?

చిత్ర: చద్దామనుకుంటే నిక్షేపంగా చచ్చిపోవచ్చు! దానికింకా ఏం అడ్డుంది?

ఆమె: అదుగో! అక్కడే ఉంది. చూసేవా, ఇలా వచ్చి ఈ కాలవలోకి బాగా తొంగిచూస్తాను. అందులో బుర్ర పాడుచేసుకోకుండా నిద్రపోవొచ్చనుకుంటాను. అనుకోగానే ఆవేశం కాస్త చల్లారుకుంటుంది. అంతే.

చిత్ర: ఇంతకీ నీ కెందుకీ మనస్సన్నది బాగా లేదని? నీతోటివాళ్లంతా నిక్షేపంలా ఉంటారే మరి?

ఆమె: నేనూ నిక్షేపంలా ఉంటాను. కాని...

చిత్ర: డబ్బా?

ఆమె: కొంతవరకు అది కారణం. కాని, అసలు అప్పుడప్పుడు మనస్సులో ఏదోలా అనిపించి ఏడుపొస్తుంది!

చిత్ర: నీకు డబ్బుంటే అదంతా పోతుంది. ఏదీ! సిగరెట్టయిపోవస్తోంది. మరోటియ్యి! నీ మేలు మరిచిపోను.

ఆమె: (నిరసనగా నవ్వి) ఒక్కటే ఉంది. ముక్కలు చేసుకుందాం? (సిగరెట్టు తీసి, రెండు ముక్కలు చేసి, తనొకటుంచుకొని, అతని కొకటిస్తుంది.)

చిత్ర: (ఆఖరిదశలో వున్న సిగరెట్టుతో ఈ ముక్కని ముట్టించి) అయితే మరి, నువ్వు మోడలుగా నిలబడలేదన్నమాట.

ఆమె: ఛీ! థూ! అలాగంటే నే నిక్కడ్నించి పోతాను.

చిత్ర: డబ్బు దుస్తుగా దొరుకుతుంది. చూస్తో మరి. కష్టం కున్నా! ఎలా నిలబెడితే, అలా నుంచోడమే.

ఆమె: అంతేనా?

చిత్ర: మరి, అప్పుడప్పుడు నగ్నంగా కూడా...

ఆమె: ఛీ! ఛీ!

చిత్ర: ఇంతకీ ఇది పాపమా, నీచమా, ఆ దేని సేవ? నీ బొమ్మ రాస్తావంటే రంగు రంగులతో. అది అమ్ముతే ఎంత డబ్బొస్తుందో తెల్సా. బాగా ఉండాలి కాని!

ఆమె: ఆ మాట మరి ఎత్తకు. అందరు నన్ను చూస్తారు. ఛీ! ఎంత సిగ్గుమాలిన పని.

చిత్ర: పొరపాటు పడుతున్నావ్! నిన్నెవ్వరూ చూడరే అమ్మా! వారంతా చూసేది చిత్రంలోవుండే రంగుల్ని! జీవాన్ని! చిత్రకారుడి ప్రతిభని! నిన్నెవరు చూస్తారందులో? నువ్వెక్కడైనా అందులో కనిపిస్తే గొప్పేమిటి? అందులో నీ నైజం ఉంటుంది. నీలాంటివాళ్లు వేలకి వేలు అందులో కళ్లకి కడతారు. ఆ చిత్తరువు చూసేవాడికి, తను ఎరుగున్న నీలాటిది అందులో అగుపిస్తుంది. అంతా చిత్రకారుడి ప్రతిభ!

ఆమె: అదేమిటి బాబూ ఆ గొడవ!

చిత్ర: జాగర్తగా కూర్చొని వింటే తెలుస్తుంది.

ఆమె: సరి సరి! నా కెక్కడ తీరుబాటు. అయితే మరి... అందులో సిగ్గుపడడానికేమీ లేదంటావ్!

చిత్ర: అప్పుడే దెయ్యపా క్లమంటాను.

ఆమె: అయితే చెప్పు! ఎంతిస్తానంటావ్!

చిత్ర: (వెలవెలబోయి) హతోస్మి!!

ఆమె : అరేమిటి! అలా అయిపోయేవ్! ఏం? నువ్వు చిత్రకారుడివి కాదూ?

చిత్రి : (నీరసంగా) ఎందుక్కాను!

ఆమె : మరేం? నీకు మోడల్ దక్కలేదూ? చూడూ—అరగంటే అయినా నీతో నాకు చనువెక్కువైంది. నువ్వే నా బొమ్మేస్తే జంకుంటాదు. మొదటిసారి కదూ.

చిత్రి : (వెర్రిగా, ఆ మసక వెలుగులో ఆమె ముఖాన్ని చూసేందుకు ప్రయత్నిస్తూ) నువ్వు తెలిసే నన్నడుగుతున్నావ్ కదూ?

ఆమె : (వింతగా) అంటే?!

చిత్రి : ఒక సిగరెట్టుముక్క నా కిప్పు డెవ రిచ్చేరు?

ఆమె : (పకపకనవ్వి) ఓసి! దీనికేనా మహా! నీకు డబ్బు మరెప్పుడూ రాదూ? నువ్వు రాసిన బొమ్మలు ఎవరూ కొనరూ? బాగా రాయాలి కాని - అప్పుడే ఇద్దువుగాని—

చిత్రి : నిజంగా!!!

ఆమె : ముష్టివాడితో నాకెందుకూ పరాచికాలు!

చిత్రి : నీ మేలు మరిచిపోలేను! (తడబడుతూ) ఏదీ—నీ చేతులు ముద్దు పెట్టుకోనీ.

ఆమె : చాల్లేవోయి. దూరంగా ఉండు!

చిత్రి : అదికాదు. అదికాదు. (ఆమె చేతులు ముద్దు పెట్టుకుని) ఇంక ఫరవాలేదు ఈ ప్రపంచంలో కొత్తకళ ప్రవేశపెడతాను. కళాదేవికి కొత్తవంపులు చేకూరుస్తాను. ఆవిడకళ్లకి కాటుక పెడతాను. ఇంక నాకు తిండీ, నిద్ర అక్కర్లేదు. ఇదిగో నీ కేన్వాసులకి వచ్చినడబ్బంతా నీదే. నాకు కావల్సింది డబ్బు కాదు!

ఆమె : అయిందా లెక్చరు! ఇంకపద—నీ ఇల్లు చూడనీ!

చిత్రి: నా స్టూడియో చూడ్డానికి అంతసొంపుగా ఉండకపోవచ్చు! కాని అందులోనుంచి ఇకముందు ప్రపంచాన్ని ముంచెత్తే చిత్తరువులు బయల్దేర్తాయి!

[ఇద్దరూ నడుస్తూ ఉంటారు]

ఆమె: అయితే నేనే మొదటి మోడలా నీకు?

చిత్రి: (మెల్లిగా) కాదు.

ఆమె: మరి ఇంత ఉద్రేకం ఎందుకు?

చిత్రి: తరవాత చెప్తా. ముందు నా స్టూడియో, ఇల్లు, ప్రపంచం, సరస్వంఅయిన కళాకేంద్రానికి పద!

ఆమె: ఎంతదూరం?

చిత్రి: ఇక్కడే. నీ కింక బాధుండదు. ఇక్కడా అక్కడా తిరగక్కర్లేదు. నిన్న నొక చిన్న బొమ్మ అమ్ముడుపోతే దాంతో రంగులు మాత్రం కొనేసేను. వారంరోజుల్లో నీ కాన్వాసులు అయిపోయేయంటే. నెలాఖరున 'ఎగ్జిబిషన్.' అందులో అమ్ముడుపోతే డబ్బు!

ఆమె: (కొద్దిపాటి నిశ్వాసంతో) ఊఁ...

[ఇద్దరూ ఎటునుండొచ్చారో అటుపోతారు—పోయి చీకట్లో కలిసిపోతారు—విద్యుద్దీపాల మిణుకు—నల్లటి రాత్రి—నిద్రపోతున్న కాలవ—కాలవ మీద వంతెన మిగులుతవి.]

రంగం: 2

గది—పదిహేనడుగుల పొడవు, పది అడుగుల వెడల్పు; సిమ్మెంటూడొచ్చిన గచ్చు; నల్లటి గోడలు; చూరునుంచి గదిలో పడే సూర్యకిరణాలు. తూరుపువైపు తలుపులు లేని కిటికీ.

స్టూడియో—గది ఈశాన్యదిక్కున ఒక మూల 'ఈజిలు'; దానికి సగం పూర్తయిన కాన్వాసు; కాన్వాసులో — ఒకమూల : ముక్కొక చోట, కాళ్ళొకచోట, కళ్ళు పాదాలక్రింద, మొండెం చేతులకు వ్రేలాడుతూ ఒక బొమ్మ.

మరోక మూల : కూలిపోతున్న కట్టడం, దానిక్రింద నలిగిపోతున్న గ్లోబు.

ఇంకొక మూల : ఒగర్చుకుంటూ పోయే మనిషిని తరుముతూ తోకలేని ఎలుక.

ఆ కాన్వాసింకా పూర్తి కాలేదు. ద్వారాని కెదురుగావున్న గోడకి, 'రెంభాంట్' ; 'వాన్‌గో'ల చిత్రాలు 'ఆయిల్సు'లో - గోడకి మరేమీ-చిత్తరువులు లేవు. ఒకమూల కుక్కిమంచం. దాని

మీద పాడుపడ్డ పీచుపరుపు. దుప్పటి లేనే లేదు. మంచంక్రింద పూర్తయిన కాన్వాసులు కొన్ని. మంచంముందు చిన్న స్టూలు మీద 'బ్రష్‌లు', రంగులు. గదంతా చిందర వందరగా పారవేయబడిన రేఖాచిత్రాలు డ్రాయింగులు, పాతబ్రష్‌లు; రంగు ముద్దలతోవున్న పింగాణీముక్కల మాట వేరే చెప్పనక్కర్లేదు.

'ఆమె' ఇకనుండి 'మోడలు'; ఒక చెయ్యి లేని కుర్చీలో కూర్చుంది. చిత్రకారుడు గదిలో లేడు. ఆమె, ఎదురుగావున్న పూర్తికాని కాన్వాసును చూస్తోంది.

చిత్రకారుడు పెద్దగ్లాసునిండా కాఫీతో వీధిలోనుంచి వస్తాడు. వచ్చి స్టూలుమీది బ్రష్‌లు క్రిందికితోసి కాఫీ దానిమీదుంచి, జేబునుంచి చౌకరకం సిగరెట్టుపెట్టె, అగ్గిపెట్టె, ఒక పావలా కాసు తీసి దానిమీద పడేస్తాడు.

చిత్ర: కాఫీ తాగుదాం?

మోడలు: ఉండు. ఆబొమ్మచూడనీ. (కాన్వాసుని చూస్తూ, మెల్లగా) నాకు నిజంగా భయమేస్తోంది!

చిత్ర: భయమా! నేనుండగా నీకేం భయం?

మోడలు: నీదగ్గరే!

చిత్ర: ఆఁ!!

మోడలు: నిన్ను చూసే! చూడగా నువ్వు పిచ్చివాడివేమో ననిపిస్తోంది!

చిత్ర: ఇప్పుడే నాలుగోసారి నువ్వనడం. ఇంకోసారంటే నే నొప్పుకోను.

మోడలు: నువ్వొప్పుకోపోతే నాకేం నష్టం! ఆ బొమ్మే చెప్తోంది. నేనిక్కడ వుండను. దాన్ని చూస్తే నువ్వంటే భయంపుట్టుకొస్తోంది. నీకు నిజంగా పిచ్చిలావుంది.

చిత్ర: ఇదిగో...

మోడలు: (లేస్తూ) ఆ సిగరెట్లు, కాఫీ, ఆ డబ్బులూ ఉంచుకో బాబూ కావలిస్తే. నే నేం ముట్టుకోను. నన్ను పోనీ!

చిత్ర: ఇదిగో. అస్తమానం హాస్యమేనా? నా బొమ్మల్ని ఎవరన్నా హాస్యమాడితే నాకు కోపమొస్తుంది.

మోడలు: అదుగో! అదే పిచ్చి! నేను పోతున్నా (వీధిలోకి పోబోతుంది)

చిత్ర: (ఆమె భుజం పట్టుకు ఆపి) ఇదిగో! నువ్వు నిజంగా అంటున్నావా ఈ మాటలు?

మోడలు: కాకపోతే? నే చెప్పేవన్నీ అబద్ధమాడేనా? నన్నొదులు.

చిత్ర: రెండు నిమిషాలు నా మాటలు వింటావా?

మోడలు: నేను వినను. నన్నొదులు! నేను పోతాను.

చిత్ర: ని న్నేలాగా కదలనివ్వను.

మోడలు: ఏమిటా జబర్దస్తీ! పోలీసుని కేకేస్తాను. ఓ పిచ్చివాడు, నిస్సహాయురాల్ని బలవంతం చేస్తున్నాడని.

చిత్ర: (కోపం అణచుకుని, ముఖంమీద చిరునవ్వుతో) కాస్త సున్నితంగా మాట్లాడు, నీ గడ్డం పట్టుకుంటాను. అటు చూడు! కాఫీ చల్లారిపోతోంది. సిగరెట్లు చూడు! నీకోసం కళ్ళుకాయలుగా ఎదురుచూస్తున్నాయి. కొంచెం కాఫీ చప్పరించి, ఒక్క సిగరెట్టు కాల్చి వెళ్లిపో. ఏం?

మోడలు: (స్టూలుమీది వస్తువులని అనుమానంగా చూస్తూ) నీ వాలకం చూస్తే ఎవరన్నా బెదిరి పారిపోతారు—కాఫీ తాగేసిపోతాను ఎందుకన్నా మంచిది. సాయంత్రంవరకూ పూచీ ఉండదు! (కుర్చీవైపు మెల్లిగావెళ్ళి అందులో కూర్చుంటుంది)

చిత్ర: అదీ! అలా మాటవినాలి మరి. నీ కెవడి దగ్గరా భయంలేదన్నావుగా నిన్న రాత్రి?

మోడలు: అప్పటి సంగతి వేరు. ఆ నిమిషం, ఆ వేళంలో ఎవరిదగ్గరా భయముండదు.

చిత్ర: ఇప్పుడులేదూ ఆ వేళం?

మోడలు: అప్పుడు బ్రతకడం అంటే భయం. ఇప్పుడు చావంటే అసహ్యం!

చిత్ర: అబ్బ! చాలాచాలా ఆలోచిస్తూ ఉంటావే నువ్వు!

[మూలనుంచొక గ్లాసు తీసుకవచ్చి అందులో కాఫీ పోస్తాడు]

మోడలు : మామూలుదాన్ననుకున్నావేం. వేషం, చూపులు మినహా బుర్ర లేదనుకున్నావ్! పొరపాటు పడ్డావ్!

చిత్ర : (కాఫీ ఇస్తూ) ఆలోచిస్తావ్ కదా మరి నువ్వు—అయితే కొత్త నే చెప్పేదికూడా ఆలోచించు. అప్పుడు నీకు బుర్ర ఉందని ఒప్పుకుంటాను.

మోడలు : సిగరెట్టో టీలా ఇయ్యి.

[అతను మారుమాట లేకుండా సిగరెట్టు తీసి, ఆమెకొకటి కందించి, తనొకటి పెదవులమధ్య పెట్టుకొని, ఆమె సిగరెట్టు, తరువాత తనది ముట్టిస్తాడు ఇద్దరూ పొగలాగి వదులుతారు]

హమ్మయ్యా! (చేతులెత్తి, బోరవిరిచి) హా...య్! విన్నా తిన్నావా లేదా? ఆ డబ్బు లెందుకు మిగిల్చేవ్?

చిత్ర : అవే మిగిలేయి.

మోడలు : నాలుగురోజులై తిండిలేకో అది ఏడవకపోతే ఏదన్నా మేసి రారాదూ?

చిత్ర : అబ్బబ్బ! ఏం మాటలు. కొత్తకున్నితంగా అందరూ అనేదే. నా తిండిగొడవ నీ కెందుకు?...నిజానికి...ఒక సంగతి చెప్పనా?

మోడలు : నీగొడవ నా కెందుకులే.

చిత్ర : ఒకటంటే ఒకటి. (రహస్యంగా) ఒక బొమ్మ మొదలెట్టేవంటే నేను తిండి తినను.

మోడలు : (నిర్లక్ష్యంగా) అలానా?

చిత్ర : ఏం? నీ కాశ్చర్యంగా లేదూ?

మోడలు : ఎందుకు?

చిత్ర : అహాఁ. ఎందుకూ లేదులే. అసలు సంగతేమంటే—గోడకున్న ఆబొమ్మ చూశేవా?

మోడలు : అదేనా?—ఆ బజ్జీ బజ్జీల మొహం అడ్డీనా?

చిత్ర : ఆయనే నా గురువు. వాంగో! కళ జీవాల్నర్పించిన మహత్తర పురుషుడు.

మోడలు : నాకేం తెలకక్కవ్ రామా అంటే ఎందుకీ గోల! నీ గురు వెవడైతే నా కెందుకు?

చిత్ర : చెప్పేది కొంచెం వింటూ. ఆయన ఇంకా పైకిరాని రోజుల్లో, ఒక స్నేహితుడు ఆయన కొక గొప్ప ఉపదేశం చేశాడు. తిండి లేకుండా ఎంత మాడితే అంత బాగా బొమ్మలు రాస్తావ్ అని.

మోడలు : పస్తులుండి, నువ్వు పేరు కొట్టెద్దామనే! ఎవరన్నా వింటే నీమీద ఉమ్మేస్తారు.

చిత్ర : మాటమాటకి నన్నెందుకిలా అవమానపరుస్తావ్?

మోడలు : ఉన్నమాటంటే అవమానమే! కాకపోతే ఆ బొమ్మేమిటి? అక్కడో కాలు, ఇక్కడో ముక్కు, కాళ్లకింద కళ్ళు. నన్నుకూడా ఇలానే రాస్తావా? ఇక అందరూ కొన్నట్టే!

చిత్ర : నీకు అర్థంకాదు! అది మోడలు చూసి రాసిన బొమ్మకాదు. అది ఒక మహత్తర కళాఖండం కాబోతుంది. దాన్నంచే నా పేరు బయటికి రావాలి. కాని...లోకం అర్థం చేసుకోదు!

మోడలు : నా మొహంలా ఉంది. విన్నా నీ బొమ్మల్ని కాలవలో దొర్లించకపోతే నన్నడుగు!

చిత్ర : ఇదిగో!

మోడలు : మా అందరిదీ తప్పుకూడానూ పైగా- అది కాలక్షేపంటే!

చిత్ర : నువ్వేనన్నా, నా చిత్రాల విలువ నాకు తెలుసు (క్షణం మౌనం)

దాని పేరు 'విలయం' ప్రపంచాన్ని కప్పిట ఇనుముప్పుకున్న మానవుడు ఆ తోక లేని ఎలుకని చూసి భయపడి ఎలా పారిపోతున్నాడో చూడు. ఆ కాలం వస్తుంది. ఆ మనిషి ముఖం రంగు చూడు. అది కొత్త పద్ధతి.

మోడలు: కాళ్ళక్రింద కళ్ళు ఆ ముక్కూ, ముక్కముక్కల సంగతి?

చిత్ర: అందులో ప్రత్యేకమైన అర్థముంది. నీకు బోధపడదు.

మోడలు: అసలు నీకే తెలీదు. (పకపక నవ్వుతుంది)

చిత్ర: (ఆమె వేపు అనుమానంగా చూసి) ఔను! నిజమే! నాకూ తెలీదు సరిగ్గా అంత నిజాన్ని నేనూ పూర్తిగా గ్రహించలేను. నాకూ సమయం పడుతుంది నే నర్థం చేసుకోలేని శక్తి నాలో ఇమిడి ఉండి ఆ చిత్రాన్ని రూపొందిస్తోంది నేను వి కీలు బొమ్మనా శక్తి! కాని ఆ చిత్రంలోని అర్థాన్ని తెలుసుకునే మహాజ్ఞానులున్నారు. నేను నిమిత్తమాత్రుణ్ణి ఒకటిమాత్రం నాకు తెలుసు. దాని విలువ!

మోడలు: (కాఫీగ్లాసు క్రింద నుంచి వేస్తూ) అయితే ఆ దేవరన్నా కొంటారంటావా?

చిత్ర: (ఆలోచనగా) ఇప్పుడు కాకపోతే దాని విలువ నేను బూడిదలో కలసిన కొన్ని ఏళ్ళతరువాత తెలుస్తుంది. నా చిత్రాలు గొప్పవాళ్ళ ఇళ్ళలో ఉండకపోయినా, అమూల్యమైన వాటినిగా మ్యూజియములలో ఉంచుకుంటారు.

మోడెలు: బొమ్మలు గీసే ప్రతివాడూ నీలా పే లొట్టలేస్తూ ఉంటాడు. నువ్వు చచ్చేక జరిగేది చూస్తావా ఏం? బ్రతికున్నప్పుడే డబ్బుకాని, నువ్వు నే కీర్తికాని సంపాదించుకోవాలి.

చిత్ర: (గోడకున్న తన గురువు బొమ్మని చూస్తాడు)

మోడెలు: (నేలమీద కూర్చొని, మంచంక్రింది కాన్వాసులన్నీ, డ్రాయింగులన్నీ బయటకు లాగుతుంది. లాగి, ఒక్కొక్కటే తిరగవేస్తుంది) అమ్మో! పాము!!

చిత్ర: (ఉలిక్కిపడి) ఎక్కడ! (ఆమె వేపు చూసి) ఓహో...అవన్నీ ఎందుకు తీసేవ్?

మోడెల్: చూద్దామని. ఈ పాముకేం గతి పట్టింది! ఇంత పెద్ద బుర్ర!! తోకలేదు!

చిత్ర: చెప్పేనుకదూ. నీకర్థంకాదు. నేను బోధపరచలేను.

మోడెలు: (ఒక్కొక్క చిత్తరువే తిరగేస్తూ మధ్యమధ్యని) ఈ చేప కెంతకన్నో!......ఛీ! ఎంత సిగ్గులేదు! బట్టల్లేకుండా......(తల ఎత్తి అతడిని చూస్తూ) నన్నూ ఇలానే! (తిరిగి, బొమ్మని తీక్ష్ణంగా చూస్తూ) ఆఖరికి బాగానే గీసేవ్......ఎలా ఉందో! అంత అందంగాకూడా లేదు......కాని ఎందుకో చూడాలనిపిస్తోంది...(మరొక బొమ్మ తిరగేసి కళ్లు కప్పుకుని) ఛీ! ఛీ! మొగాడు...ఛీ!!

చిత్ర: (నవ్వుతూ) నిన్ను చూసేవున్నావా ఆ బొమ్మలన్నీ?

మోడెలు: (కళ్లు మూసుకొనే వాటిని మంచం క్రిందకి నెట్టి) మీరంతా నిజంగా మనుష్యులేనా. మీకు సిగ్గూ లజ్జా ఉండవ్? (లేస్తుంది)

చిత్ర: మేం కానిసలం.

మోడెలు: అదవసం ఒకటి నేర్చుకున్నావ్ నువ్వు వెలగబెడుతున్న కళకి!

చిత్ర: (మౌనం)

మోడెలు: ఏమయితేనాకేం మధ్య. మాటిచ్చేవు కాబట్టి...నా బొమ్మ లెప్పుడు మొదలు?

చిత్ర: ఇవాళే!

మోడలు: 'విలయాన్ని' ఏంచేస్తావ్?

చిత్ర: అదింత వేగం పూర్తికాదు. దాన్ని ప్రక్కకుంచేస్తాను. నా జీవితంలో ఎప్పుడేనా పూర్తిచేసుకోవచ్చు దాన్ని. ముందు నీ బొమ్మలు రాసి, వాటికి చావులేకుండా చేస్తాను.

మోడలు: వెర్రివెర్రిగా రాస్తే నేనొప్పుగోను. అవి అమ్ముడుపోవాలి. డబ్బు బాగా రావాలి. అది జ్ఞాపకముంచుకో—ఇంకోమాట. నా మొహం గుర్తుపట్టేలా రాస్తే ఒప్పుకోను.

[కుర్చీలో కూర్చుంటుంది]

చిత్ర: (ఆమె కుర్చీ చేతిమీద కూర్చొని ఆమె భుజాలమీద చెయ్యివేసి) చెప్పేనుగా. అందులో నువ్వు ఫలానా అని తెలీదు. కళతాలూకు ఓనమాలైనా ఎవరికన్నా తెలుస్తే ఇలా నిమిషాలమీద కొని పట్టుకుపోతారు. చిరకాలం అవి ఉత్తమ కళాఖండాలుగా ఉండిపోతాయి. ఆ డబ్బంతా నీదే.

మోడెలు: (ఆశగా అతని కళ్లలోకి చూస్తూ) మన ఇద్దరిదీనీ!

[అతని చెయ్యి తన చేతులలోకి తీసుకుంటుందామె. ఆమె తల నిమురుతాడు అతడు.]

రంగం: 3

గది—ఏమీ మార్పు లేదు.

స్టూడియో—పూర్తిఅయిన స్త్రీ నగ్న చిత్రం ఈజిలు'మీద ఉంది. క్రింద గోడకాన్ని వివిధభంగిమలలో అలాటి చిత్రాలు మూడుంటాయి.

గదంతా మహాభారత యుద్ధరంగంలా ఉంది. యుద్ధంలో విజయం సాధించినవి ఆ చిత్తరువులన్నీ.

చిత్రకారుడు నేలమీద కూర్చుని, గోడకి చేరబడి ఉన్నాడు. అతని కన్నులు లోతులకు దించుకుపోయి గడియో నిమిషమో బ్రతికే మనిషలా ఉన్నాడు.

వీధిలోనుంచి, గబగబ ప్రవేశిస్తుంది 'మోడల్'.

మోడెలు : (జాకెట్టు జేబులోనుంచి ఒక నోటు తీసి చిత్రకారుడి ముఖంమీద విసిరి, కుర్చీలో ఉస్సురని కూలబడుతుంది. చెమట ధారలుకట్టి ఆమె ముఖంనుంచి కారుతూఉంటుంది; అలసట)

చిత్ర : (మెరుస్తున్న కళ్లతో నోటు అందుకుని లేచి ఆమెను సమీపించి, కుర్చీ చేతిమీద కూర్చుంటాడు. జంకుతూ ఆమె తల నిమురుతాడు.)

[ఇద్దరూ క్షణం మౌనం.]

చిత్ర: (జంకుతో) ఎక్కడిది!

మోడెల్ : (చీదరింపుతో అతన్ని చూస్తుంది)

చిత్ర: (చిన్నబోయి ముఖం దించుకుంటాడు)

మోడెలు: యముణ్ణడిగి పట్టుకొచ్చేను. వాటికి క్ర్ర బద్దలన్నా కొట్టించి తగలెట్టు, ఆదివారం వాటికి.

చిత్ర: (మెల్లిగా) ఔను. నిన్ను బాధపెడుతున్నాను. నీకు డబ్బివ్వడం పోగా...

మోడెలు: చాలు అధిక ప్రసంగం...ఇంక నీపని చూడు. అబ్బబ్బ! ప్రాణా లెగిరిపోతున్నాయి.

చిత్ర: (లేస్తూ) కాఫీ, ఫలహారం లేనా?

మోడెలు: నాకోసం ఏం తగలెయ్యక్కర్లే. ఉన్నది ఈ కాస్తా ఊడ్చుకపోతే మరెవ్వరి కాళ్లా పట్టుకోలేను! వాటికి క్రొబద్దలు చుట్టూ కొట్టించి, ఆదివారం ఎగ్జిబిషన్కి తయారుచేసినంటే నాకు కాఫీ తెచ్చినంత ఫలం.

చిత్ర: నీకు కోపంగా ఉందికదూ?

మోడెలు: అబద్ధమెందుకు? ఉంది.

చిత్ర: నాదే తప్పు!

మోడెలు: ఔను! నీదే తప్పు! నేనేం కాదన్లే! కొంపంతా లేసి ఆశలు పెట్టేవ్. లెక్కపెట్టలేనంత డబ్బొచ్చేస్తుందన్నావ్.

చిత్ర : వస్తుంది. తప్పకుండా వస్తుంది. కొన్ని వేలన్నా. ఆదివారంవరకూ ఓపికపట్టు. తయారైన చిత్తరువులు చూశావు! నేనే వాటిని సృష్టించేనా అని ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. కాదు. నేను కాదు! నేను రాయలేదు వాటిని! (ఆవేశంతో) నేను నిమిత్త మాత్రుణ్ణి! నాలోని శక్తి ఆపని చేస్తోంది. నాకు తెలీదు ఆ శక్తి యొక్క ప్రభావం! దాని గమ్యం! దానికి లొంగి దాని ఆజ్ఞల్ని పాలించడమే నాపని!

మోడెలు : మాటలు కొంచం తగ్గించు. వారం రోజులైంది. సరిగా తిండా నిద్రా! నిల్చొని నిల్చొని చట్టలు పడిలిపోయేయి. నీశక్తి తెలిసొచ్చింది బాబూ! ఇంక చాలు! మరి నాబొమ్మలు నువ్వు వెయ్యక్కర్లే!

చిత్ర: నిజమే! మరి వెయ్యక్కర్లేదు! చెప్పవల్సిందేదో ఆ నాలుగు చిత్రాలలోనూ చెప్పివేశాను. వాటిలో నీ స్వభావాన్ని చూడు.

మోడెలు: ఎవడి బొమ్మల్ని వాడు పొగుడుకోడం మామూలే.

చిత్ర: నాలోని చిత్రకారుడు సృష్టించిన చిత్రాలని, పైవ్యక్తిగా నేను విమర్శిస్తున్నాను. అదేం ఆత్మస్తుతి కాదే?

మోడెలు: (లేచి తువ్వాలుతో ముఖం ఒత్తుకుంటూ) సిగరెట్టుందా?

చిత్ర: ఇదే ఆఖరుది. (జేబులోనుంచి సిగరెట్టు తీస్తూ) అలసిపోయి ఒస్తావని జాగర్తగా నీకోసం ఉంచేను. (సిగరెట్టు ఆప్యాయంగా ఆమె పెదవుల కందించి అగ్గిపెట్టె తీస్తాడు)

మోడెల్ : ఉండు! ఆగు! (సిగరెట్టు మధ్యకి విరుస్తుంది)

చిత్ర: ఒద్దొద్దు. నువ్వు కాల్చు! నువ్వు కాల్చు! నిన్నిప్పటికే శ్రమపెట్టేను.

మోడెలు: ఛస్!

[ఇద్దరూ సిగరెట్టు వెలిగిస్తారు; ఆమె ఛాతి ముందుకి విరిచి చేతులు మీదకెత్తి పొగ వదుల్తూ)

హా...య్! అబ్బ! ప్రాణం కుదుటపడుతోంది.

చిత్ర: (బెరుకుగా) చిన్నమాటడుగుతాను కోపం రాదుకదూ?

మోడెల్ : ఆ డబ్బుగురించేనా...నీకనుమానం...

చిత్ర: అనుమానం కాదు...అహాఁ...ఒక వేళ.

మోడెల్: నీకిచ్చినమాట తప్పలేదులే. ఒక స్నేహితురాల్ని ముష్టెత్తేను. తప్పినా నాదేం తప్పుకాదు. ఆదివారం డబ్బు రాకపోతే తప్పకుండా తప్పాలి.

చిత్ర : నేనంత స్వార్థపరుణ్ణి కానులే. ఈ ఆదివారం వరకే. ఎగ్జిబిషన్లో బొమ్మలు పెట్టడానికి అనుజ్ఞ ఒకటి వచ్చేస్తే.

మోడెలు : రాకపోతే అంతా నీళ్లధారేనా!

చిత్ర : ముందుగా అంతా ఆలోచించే ఉంచేను. రాకపోతే 'గ్యాలరీ' గేటుముందు బోరకు స్థలం.

మోడెలు : బైట వీధిలోనా!

చిత్ర: అదే మరీ మంచిది. ఎగ్జిబిషన్‌కి వచ్చే వాళ్లు, ముందు నా బొమ్మలు చూశాకే లోపలికి వెళ్తారు...అది కాకుండా, టిక్కెట్ లేకుండా అందరూ చూస్తారు. సామాన్యప్రజ!

మోడలు: సామాన్యప్రజ! ఏం అభిమానం. వాళ్ళేనా నీ బొమ్మలు కొనేది.

చిత్ర: కొనేది గ్యాలరీకి వచ్చే లక్షాధికారులు. కాని నిజంగా వాటిలోని విలువని గుర్తించేది సామాన్యులు.

మోడలు: సామాన్యులకి విలువ తెలీదన్నావ్. అవేవీ అర్థమవవన్నావ్.

చిత్ర: అర్థం తెలియకపోయినా, వాళ్ళ మనస్సుకొక విచిత్రమైన ఆనందం కలుగుతుంది. అది చాలు!

మోడలు: (కుక్కిమంచం మీదికి జారగిలబడుతూ) ఏవో ఆశలు! అలానే తెల్లవారుతున్నాయి నా రోజులు!

చిత్ర: (ఆమె దగ్గరగా కూర్చొని ఆమె తల నిమురుతూ) నిజం చెప్పాల్సొస్తే, బొమ్మలు డబ్బు కివ్వడం నా కిష్టం లేదు. వాటి విలువని డబ్బు కొలవలేదు. కాని రంగు లెలా వస్తాయి. దినం ఎలా గడుస్తుంది. పోనీ...అవి ఎక్కడో ఒకచోట ఉండడం కావాలి...

మోడలు: (కళ్ళు మూసుకుని) అవి అమ్ముడు పోతే నీకే చిక్కులుండవ్.

చిత్ర: మనకి!—డబ్బంతా నీది.

మోడల్: మనది!

చిత్ర: మంచి ఇల్లు అద్దెకి తీసుకుంటాను.

మోడల్: అందులో కొత్త బల్లలు, కుర్చీలు వేసుకుంటే బావుంటుంది!

చిత్ర: పువ్వులు నీకు!

మోడలు: కిటికీలకి కర్టెన్‌లు.

చిత్ర: నీకు కావల్సినన్ని మంచి సిగరెట్లు.

మోడల్: (మగతగా) అన్నట్టు సిగరెట్లు! జాను! ఎంత బావుంటుంది.

చిత్ర: అప్పుడు మరీ మంచి బొమ్మలు రాయొచ్చు.

మోడల్: (నిద్ర పోతూ పోతూ) ఊఁ...,

చిత్ర: చిత్రలేఖనంలో ఒక విప్లవం తేవచ్చు.

మోడల్: ఊఁ...

చిత్ర: ప్రపంచం తన ఆఖరులో చూసే వాటిని ...మరుస్తుంది...

['మోడలు' నిద్రపోయింది. చిత్రకారుడు కిటికీగుండా చూస్తూ ఉంటాడు.]

రంగం: 4

సాయంసమయం—సూర్యుడు పడమటి సముద్రాన మునుగుతూ, మునుగుతూ ఉన్నాడు.

నేషనల్ ఆర్ట్ గ్యాలరీ—దానిముందు 'గేటు'—'గేటు'ముందు విశాలమైన ఖాళీ జాగా—

గేటు కుడివైపు జాగాలో కొన్ని వరసల కారులు నిలిపి వున్నాయి. ఉన్నవాటిలో కొన్ని అరుచుకుంటూ పోతున్నాయి. క్రొత్తవివచ్చి నిలబడుతున్నాయి, వాటి జాగాలో—

ఎడమవైపు జాగాలో - దూరంనుంచి చూస్తే ఒక మూక కనబడుతుంది. మూకలో కనీసం ఏభైమంది ఉండవచ్చు. కారులలోనుంచి దిగిన వివిధరకాలవ్యక్తులు, అనగా యువకులు, యువతులు, మధ్యవయస్కులు, వృద్ధులు ఆ మూకవైపే వెళ్ళి అందులో ఏకమై, కొంచెంసేపు వుండి తిరిగి గ్యాలరీలోకి పోతున్నారు. అక్కడ 'అమ్మకానికి' అని తలకాయలంతేసి అక్షరాలతో ఒక పెద్ద అట్టవుంది—అమ్మబడే వేమిటో నని ప్రక్కకిచూస్తే, ఎడంగా, పాతబడి రెండు కొయ్యలు, వాటిని కలుపుతూ గజం ఎత్తున ఒక వెదురుకర్ర, వాటికి ఆను కొని ఎనిమిది 'కాన్వాసులు' కానొస్తాయి. ఆ చిత్తరువుల వెనుక నిల్చు

న్నాడు చిత్రకారుడు, చేతులు కట్టుకొని. అతనికళ్లు అడకువగా ఉన్నాయి. అవి, ఒక నిమిషం ఆక్రలవైపు, ఒకనిముషం మూక వైపూ చూస్తున్నాయి. అతనిముఖం "ఏం చెయ్యడమా ఇంక" అన్నట్టుంది.

ఒక అరఫర్లాంగుదూరాన జనసమ్మర్ద మైనవీధి. 'పేవ్ మెంట్లమీద వస్తువు లమ్ము కొనే కుర్రాళ్ల కేకలు ఇక్కడికి వినిపిస్తు న్నాయి.

స్థూలకాయుడైన ఒక తెల్లదొరని, ఒక ఇరవైమంది ముష్టికుర్రాళ్ల మూక, కేక లేస్తూ వెంబడిస్తున్నారు. వీళ్ల బారినుండి తప్పించుకొనేందు కతను పెద్దపెద్ద అంగలేసు కుంటూపోతున్నాడు, 'పేవ్ మెంటు'మీద. ఆ దొరబట్టలుకూడా పట్టుక లాగుతున్నా రా కుర్రాళ్లు.

ఇక, చిత్రకారునివద్దనున్న మూకలో:

ఒకఅమ్మాయి: ఏంబొమ్మలు! ఛీ! సిగ్గు, అసహ్యం పుట్టుకొస్తున్నాయి!

స్నేహితురాలు: అయినా ఏదో ఆకర్షణ ఉంది కదూ వాటిలో?

అమ్మాయి: ఆ విచ్చలవిడితనమా? సిగ్గయ్యటం లేనీకూ—పద, పోదాం.

స్నేహి: అయితే వాటి కెందు కలా చూస్తావ్ పోదాం, పోదామంటూ—అంతఓర్పు లేకపోతే మాసి చూడగానే ముఖం కప్పుకొని పరుగెత్తుకుపోరాదూ?

అమ్మాయి: నువ్వు పొరపాటున స్త్రీనైపుట్టేవ్. అట్టే మాటాడకపద!

స్నేహి: పద! నేనొద్దన్నానా?

అమ్మాయి: (బొమ్మల్ని కడసారిగా చూసి) వీటిటో ఇంతమంది మూగేరుకదా అని వచ్చేం. లేక పోతే ఈపాడు...అందుకే లోపల పెట్టనివ్వలేదేమో!

[స్నేహితురాలి చెయ్యి పట్టుకొని నవ్వాపు కుంటూ పోతుందమ్మాయి]

[కారు దిగి మీసాలు మెలివేస్తూ అప్పుడే వచ్చిన ఆసామి:]

ఎవ్రరాసేరండయ్యా యివి?

చిత్ర: (ముందుకు వచ్చి) నే నేనండి!

ఆసామి: లోపల పెట్టలేదేం?

చిత్ర: అది నా దురదృష్టం.

ఆసామి: అమ్మకానికా?

[అట్టని మాచిస్తాడు చిత్రకారుడు]

ఓహో! ఔనాను! ఎంతేవిటి ఒక్కోటి?

చిత్ర: అవి కళాఖండాలు. వాటికి నిర్ణయించి ఒక ధర లేదు. మీరొక మొత్తం చెప్తే, దాని కిష్టముంటే నే నొప్పుకుంటాను.

ఆసామి: అబ్బే! ఇప్పుడు కొండానికి కాదు లెండి. సంగ తేమిటో కనుక్కుందామని.

చిత్ర: (నిరుత్సాహంగా చిత్రాలవైపు చూస్తాడు)

ఆసామి: ఆడబొమ్మ లేమో 'రష్యు'గా ఉన్నాయ్. రంగులు పేడపేడగా ఉన్నా ఆడ బొమ్మలు కావటంచేత, బలే ఛలాకీగా ఉన్నాయ్!

గిరజాల యువకు డొకడు: (దవకరకం దళది జోడు కళ్ళతో ఆడిస్తూ) ఏమండీ? ఆ గుర్రానికి తలకి తగ్గట్టుగా ఒళ్లు లేదే. తల చిన్నదేమో అని పిస్తోంది. కాళ్ళెంత పొడుగ్గా ఉన్నాయేం?

చిత్ర: నే నందులో చిత్రించింది, గుర్రం యొక్క సైజం.

యువకుడు: భలే! భలే! అదేమిటో కాస్త సెలవిస్తారా?

చిత్ర: (ఉత్సాహం ఎకతాళితో తగ్గిపోయినా తప్పనిసరై) అంటే - మాటవరసకి దాని తల చిన్నది కాబట్టి అది మన ఆజ్ఞల్ని పాలిస్తోంది. అంత ఒళ్ళు, దాని పెద్దపట్లలు శక్తిని, దాని పొడుగాటి కాళ్లు వేగాన్ని సూచిస్తాయి.

ఒక పెద్దమనిషి: ఎంత వ్యాఖ్యానం! ఎంత వ్యాఖ్యానం! అయ్యా నాబుర్ర తగలెయ్! ఇంత అర్థ ముందన్నమాట ఇందులో.

అతని ప్రక్కాయన: ఇవన్నీ మీరు ప్రతి ఒక్కడికీ ఎంతకని చెప్తూఉంటారు? అంతకన్న ఆ ముక్కలు నాలుగూ ఏవో వాటికింద రాసిపెట్టేస్తే బాగుండి పోదూ?

చిత్ర: (చిన్నబోయి) మీ కండులో గుర్రాని కుండవల్సిన అందం ఉంపెరు. దాని ఊహ, శక్తి, వేగం చిత్రించేను.

యువకుడు: నాకు గుర్రంలానే కనిపించటం లేదబ్బా! అదేదో కడుపులోంచి వెలపరం పుట్టు కొస్తోంది. రంగులుకూడా అలికేసినట్టు కళ్ళకి తెలీ కుండా ఉన్నాయి.

చిత్ర: రంగులే స్వభావాన్ని వ్యక్తపరుస్తాయి. చిత్రకళ పరివర్తన పొందుతోంది.

యువకుడు: మనుష్యులలోకూడా పరివర్తన కలిగేవరకు మీరు వాటిని బజారులో పెట్టకుండా, మీ ఇంటిలో ఉంచుకోవల్సింది

చిత్ర: మీకు ఈ బొమ్మలు చికాకును కలిగిస్తే క్షమించండి!

యువకుడు: ప్రపంచంలోని గుర్రాల పరువు పోయింది!!

చిత్ర: అయ్యా! ఇష్టముంటేనే చూడండి; సరదాగా ఉంటే కొనండి. కాని ఇలా కళని అవ మానపరచకండి!

యువకుడు: కళ! చిత్రకళ!!

చిత్ర: (ముఖం కోపంతో జేవురించగా) నేనూ మిమ్మల్ని అనవసరంగా మాటలవవలసివస్తుంది!

యువకుడు: అబ్బో! అబ్బో!! అనవసరంగా అంటే జరగవల్సింది జరుగుతుంది!

చిత్ర: భయపడితా ననుకోండి. అవమానాన్ని మాత్రం నేను సహించలేను. నాకూ దేవుడు మీ కిచ్చినట్టే ఒళ్లు ఇచ్చేడు. మీరు చేసేది నేనూ చేయక పోలేను.

యువకుడు: ఏదీ—రా చూదాం!

[పెద్దమనిషి, అతని ప్రక్కాయన మధ్యకివచ్చి యువకుణ్ణి వెనుకకి లాగుతూ:] ఎందుకయ్యా అతి గాడితో దెబ్బలాట?

యువకుడు: చూడండామాటలు! తిండిలేక పోయినా తిక్కకేం లోటులేదు.

ప్రక్కాయన: శాంతించవోయి—శాంతించు, అలా అగ్గయిపోతే ఎలా చెప్పు.

పెద్దమనిషి: ఏదో అమ్ముకుంటున్నాడు పొట్ట గడవక.

ప్రక్కాయన: పిచ్చుకమీద బ్రహ్మాస్త్రమా!

యువకుడు: అలా దారికి రమ్మనండి! అంతే కాని. అయినా వీడినిలా ఒదిలిపెడతానా.

[పోతాడు.]

చిత్ర: వదిలిపెట్టొద్దు. వదిలిపెట్టాలన్నా వదిలి పెట్టలేవు. చచ్చేవరకు ఒకరికొకరు అండగానే ఉంటాం, నాన్నా!

పెద్దమనిషి: (చిత్రకారుడితో) నీకెందుకయ్యా అతనితో వాదన. (ప్రక్కాయనతో మెల్లిగా) జాలిపడదామనుకున్నాను, ఎంత తలతిక్క పిడికి!

ఒక వృద్ధు: (వెనుకనుండా మాటలు విని) అదే ఆలోచిస్తున్నాను బాబూ! మనం తిన్న అన్నమే అతనూ తినడా అని!

ప్రక్కాయన: మీ తెలివికి సంతోషించేం తాతగారూ!

వృద్ధు: సంతోషమైపోయింది కాబట్టి ఇక మిగిలేది విచారం. ఆ కన్నీళ్ళుకూడా ఏవో రాల్చే బాబూ!

పెద్దమనిషి: రాలుస్తాడు తాతగారూ. కాని ఒత్తుకోనేందుకు రుమాలు తెచ్చుకోలేదు.

వృద్ధు: ఈ రుమాళ్ళెందుకు బాబులూ! మీ కాళ్ల దగ్గరుండే పెద్దగుమాలు సంగతి మరిచేరు. ఈ భూమికి మీ కన్నీళ్లక లెక్కా జమా!

[మూకలో కలవరం. ఒక వలంపటి ఆవిడ, ధన వంతురాలే అయివుండాలి, బట్టలనుబట్టి—అందర్నీ తోసుకవచ్చేందుకు ప్రయత్నం చేస్తూవుంటుంది]

వలం॥ఆవిడ: (ముందుకి తోసుకవస్తూ) దారి వ్వండి బాబూ! ఏమిటో చూస్తాను. ఏవో బొమ్మ లటగా! ఏదీ చూడనీయండి! కాస్త చోటుచెయ్యండి నాయనా! ఏదీ...కాస్తచోటు! తగలకండి...నన్ను తగలకండి. కొస్త దూరంగా ఉండరూ! మీకు పుణ్యముంటుంది.

ఒక కుర్రాడు: (కీచుగా) పతీ అవమాయగారు వస్తున్నారు! తప్పుకోండి. తప్పుకోండి. తగలకండి. తగులుతే మండిపోతారు!

[ఆదరా బాదరగా ఆవిడ ముందుకు వచ్చి, బొమ్మల్ని రెండు నిముషాలపాటు విమర్శగా చూసి —కెవ్వన ఒక్క కేక వేసి, ముఖం కప్పు కొని తిరిగి, మూకనుండి, ఈసారి అందర్నీ తోసుక పోతూ]

ఛీ! ఛీ! ఛీ! ఎంత సిగ్గుమాలిన ప్రపంచం తండ్రి! ఎవరిమొహం చూసేనో ఇవాళ! ఏ ప్రత్యూ ర్తుల పటాలో ఉంటాయనుకున్నాను. ఆయన చెప్పినా వినకుండా...ఛీ! ఛీ! (ఆమె కంఠం దూరమౌతుంది).

కుర్రాడు: (తిరిగి కీచుగొంతుతో) తల్లీ! అవ మాయ లున్నారమ్మా ఇక్కడ! త్రిమూర్తులేరు!

ఒక భక్తుడు: ఒరే కుంటడా! ఏమిట్రా ఆ పేలా పన! పెద్దా చిన్నా లేదూ?

కుర్రాడు: లేరండి. మా అమ్మకి నేనొక్కణ్ణే తొడుకువండి.

భక్తుడు: నోరుమూసుకొని అవతలకి నడు. పతివ్రతల నవమాన పరుస్తున్నట్టూ! ఇక్లు చెలి పోగలవ్!

కుర్రాడు: ఏ పతివ్రతలవండీ?

భక్తుడు: అనసూయామ్మవారిని!

కుర్రాడు: ఇప్పుడొచ్చినా విద్దాఅండి?

భక్తుడు: కాదురా. సతీ అనసూయా దేవిని!

కుర్రాడు: ఆ బొమ్మలల్లా ఉంటే. నాదేం తప్పు. ఆ అనసూయతల్లి త్రిమూర్తులకి...

భక్తుడు: ఆగాగు! హోరిభగవాన్! (చెవులు మూసుకొని) ఎలా తగలడిపోతోంది ప్రపంచం. (చిత్రకారుణ్ణి ఉద్దేశించి) ఏమండోయ్! ఇలారండి!

[చిత్రకారుడు దగ్గరగా వస్తాడు]

చూసేరా మీరు రాసిన ఆ బొమ్మలు! ఎంత పని చేస్తున్నాయో!

చిత్ర: నాకేం అర్థం కావటంలేదు!

భక్తుడు: ఇంకేం అర్థం కావాలయ్యా! కుర్రాళ్ళలో ఉన్న భక్తి కాస్తా పోతోంది! ఆ సిగ్గుమాలిన వాళ్లీ బొమ్మల్లో పతివ్రతలని పోలుస్తున్నాడండీ ఈ గుంటడు. (కుర్రాణ్ణి ముందుకు తోస్తాడు) దీనికి కారణం మీరు కాదూ? ఇలాంటి చిత్రాలు ఎంత పతనానికి దారితీస్తున్నాయ్! ఒక సీతా, నిష్టా! ప్రపంచం బాగుపడుతుందా?

చిత్ర: బొమ్మల్ని నిందించకండి! స్థిరంలేని మీ మనస్సులని విమర్శించుకోండి!

భక్తుడు: ఏమిటి! ఏమిటీ!

చిత్ర: నేనున్నమాట అంటున్నాను. మీకు చిత్రాలలోని అందం ఆకర్షణీయంగా ఉంది. అందుకే గంటపైబడి నిల్చున్నారిక్కడ. పైగా పతివ్రతలకి అవమానం జరుగుతోందంటున్నారు. మీకొక మనస్సుందీ నిజమైనది?

భక్తుడు: (అందర్నీ ఉద్దేశిస్తూ) చూసేరూ! అందరూ! ఎలా అవమానపరుస్తున్నాడో నన్ను. (చెంపలేసుకొని) అనసూయాదేవి కాని. వీడి సిగగొయ్య; నిజానికి మీ అందరికీ తెల్సునో లేదో! ప్రతినిమిషం ఆ అంజనేయుణ్ణి తలుచుకోందే ఏపనీ చెయ్యను. ఎంత అవమానం! నేను, ఈ బొమ్మలు, ఈ సిగ్గుమాలిన చెత్త చూస్తున్నానా! మీరే చెప్పండి!

[భక్తుడు ఎవరితీర్పూ వినకుండా పోతాడు; మూకలో గుసగుసలు—కోపంగా మాటలు వినవస్తాయి చిత్రకారుణ్ణి నిందిస్తూ. అవి కొంతసేపటికి చల్లారాయి]

[ఒక సాయిబు మూకలోంచి ముందుకువచ్చి]

ఆ చేపకి హంతా కన్నా హెందుక్కు వుంటి?

ప్రక్కనున్న ఆయన: అది నీటిలో కూడా మాడగలదు కాబట్టి!

సాయిబు: హంతా కన్నా హుంద్దే!

ప్ర. ఆయన: దాని సైజం చిత్రించారాయన!

సాయిబు: హీ కేంటి. అదా మదుసుల్! బహుత్ అచ్ఛాగా హుండే!

[వెనుకనుండొక బొంగురు గొంతు]

ఒకటి కొని ఉంచుకోరాదు సాయిబూ!

సాయిబు: (వెనుదిరిగి చూసి ఎవరూ కానరాక పోగా) బాగుందీ హన్నాం కానీ, హెందుక్కు కొంటాం?

మరొక గొంతు: కొంటే బాబు సాయిబు టోపీ ఎగరగొడ్తుంది!

సాయిబు: హెవ్రడామాటల్! దవడా యిరక్కొడతాం.

[ఇంతలో కళ్ళలార్పులో ఉన్న ఒక మధ్య వయస్కుడు చిత్రకారుణ్ని పలకరిస్తాడు.]

మధ్యవయస్కుడు: (బొమ్మల్ని పరీక్షించి చూసి) మీ వేనా ఈ బొమ్మలు.

చిత్ర: ఔనండి!

మ॥ వ: లోపల పెట్టలేదేం?

చిత్ర: అది నా దురదృష్టం!

మ॥ వ: అయ్యో పాపం!

చిత్ర: అనుజ్ఞకోసం అర్జీ పెట్టుకున్నాను.

మ॥ వ: అయ్యో పాపం!

చిత్ర: కాని - ఒకర్నని ఏం లాభం!

మ॥ వ: నిజమే! కాని అయ్యో రామచంద్రా ఎంత పని! చిత్రకారుడిగతి ఎంతవరకూ వచ్చింది! బొమ్మలైతే—ఆ ఆడబొమ్మ లోకమాదిరిగా ఉన్నా

యనుకోండి. కాని పులి మేసినట్టున్నాయ్. మొత్తం విశ్వద బావున్నాయి.

చిత్ర: చాలా సంతోషం.

మ॥ వ॥ : అయ్యయ్యొయ్యో! ఎంత పని పాపం! చు! చు! చు! నాకు బొమ్మ లెయ్యడం రాకపోయినా ఇదంటే పిచ్చి! అయ్యో పాపం. ఎంత పని! కాని ఆ సుర్రం, ఆ చేప, పాము భయమేస్తూ ఉన్నాయి.

చిత్ర: అందులో ప్రత్యేకత ఉంది.

మ॥ వ॥ ఉండాలుండాలి మరి. అయ్యో పాపం.

చిత్ర: (ఆశగా) మీ కేమన్నా కావలిస్తే.

మ॥వ॥ : నాకా! హహహ! నే నొంటరి గాణ్ణి పిల్లా పిచికా లేరు. చూసేరుకదూ. మరి నాకెందుకు చెప్పండి. ఏదో ఇలా చూసేస్తూ ఉండడం. అయ్యో! ఎంత పని.

చిత్ర: (నిరసనగా) జాలిపడిమాత్రం మీరేం చేస్తారు. ఇక్కడున్న అందరూ చూస్తూనే ఉన్నారు!

మ॥వ॥ : అలా అనకు, అలా అనకు. కాస్త ముందే తెలుస్తే అందులో జాగా ఇప్పిద్దును. పాపం! ఇలా బయళ్లో. అన్నట్టు! మా నాయుడున్నాడు. ఈ బొమ్మల విలువ తనకే మహా తెలుసును, తనకే తప్ప ఎవ్వరికీ ఇందులో అభిరుచిలేదు అన్నట్టుంటాడు. కనిపించిన బొమ్మలన్నీ కొనేస్తూ ఉంటాడు. అందులో నేను సిఫారసు చేస్తే మరీను.

చిత్ర: (మళ్ళా ఆశగా చూస్తాడు)

మ॥వ॥ : ఒకటే ఇంట్లో గోడకి తగిల్చాడు. అంతా నాదగ్గర పేర్చాడు. డబ్బు అయిపోతుందన్న భయంలేదు! సరే. వాడిక్కడికి పంపుతాను. (తిరిగి పోతూ) అయ్యో పాపం!

[ఇంతలో ఇందాకటి, చపక దలవజోళ్ల గిరజాల యువకుడు తిరిగి ముందుకు వచ్చి నిల్చుంటాడు. కొత్తవాళ్లు వస్తూఉంటారు]

ఒక కళాభిమాని: ఇప్పటి ఈ చిత్రకారుల విచిత్రభావాలేవిటో నాకర్థంకావు! ఆ నాలుగు స్త్రీ నగ్నచిత్రాలూ చూసేరా?

వేదాంతి స్నేహితుడు: ఆఁ! చూసినట్టే.

కళాభిమాని: మీకేమయినా అర్థమయిందా?

వేదాంతి: ఎదురుగుండా నాలుగు చిత్రాలున్నాయి. అవి స్త్రీ చిత్రాలని ఆ దేహం, రూపురేఖలూ చాటుతున్నాయి. అంతకుమించి నాకేం అర్థంకాదు.

కళాభిమాని: అసలు, ఈ చిత్రాలలో చిత్రకారుడినుంచి, ప్రపంచాని కేదో ఒక సందేశం ఉంటుందని తెల్సునా?

వేదాంతి: ఏమిటో వెర్రి. పోనిద్దురూ. ఏదో తాత్కాలికంగా మనస్సు తృప్తిపడడానికని చూస్తాం. ఆనందిస్తాం. అంతే. అసలు ఇవి ఇచ్చే సందేశాలవల్ల మానవ ప్రకృతిలో మార్పు కలగడానికి వ్యవధి లేదు. క్షణిక జీవితాలు.

కళాభిమాని: మాటవరసకి—మీరు వేదాంతే కదా?

వేదాంతి: అలా అని నన్ను వేరుచెయ్యకండి. మనమందరం ఇంతో అంతో వేదాంతులమే.

కళాభిమాని: పోనీ అలానే అనుకుందాం. చిత్రాలలో కూడా వేదాంతం ఉందని తెల్సునా? ఇప్పుడు—వంగిన నడుముతో కొండెక్కే ముసలాడున్నాడనుకోండి అందులో ఎంత వేదాంతముందో గ్రహించేరా? కాలమనే 'పర్వతశిఖరాన్ని' అతను అందుకుందామని చూస్తున్నాడన్న మాట, తన క్షణిక జీవితంలో ఎంత ఆశో చూడండి!!

వేదాంతి: మీరు కళాభిమానులు! మీకు వేదాంతం అందులో కనిపిస్తుంది. కాని నా మానసిక ప్రవృత్తి వేరు.

కళాభిమాని: కాని ఆలోచిద్దాం. ఈ స్త్రీ మూర్తులలో చిత్రకారుడు ఏం చెప్పదలచుకున్నాడో? స్త్రీ ఆకారాలని పోల్చుకోవచ్చును. అది వినా, స్త్రీ యొక్క వంపుసొంపు, అందం వాటిలో ఏకోశాన్నా లేవు. ఒకమూల అవి ఆకర్షవంతంగానున్నా, సరాసరి చూసేగా అవి అసహ్యతను కలిగిస్తున్నాయి. చెదిరినజుత్తు—ఏంముఖాలు!

వేదాంతి: రంగులు చెదిరిపోయి ఉన్నాయి. కొబ్బరిపీచులో వేశేడేమొ!

కళాభిమాని: రంగులవిషయం వస్తే, ఈ రకం రంగులు, ఏ దేశ చిత్రకళా సంప్రదాయానికీ పోలవు! ఇదేదన్నా కొత్తపద్ధతనుకోవాలో, లేదా చిత్రకారుడు పిచ్చివాడనుకోవాలో అర్థం కావడం లేదు. ఆ రంగులు వేసలికవట్టున్నా ఏదో మోటుదనాన్ని చాటుతున్నాయనుకోవాలేమో మరి.

[చిత్రకారుడి ముఖాన్ని పరీక్షిస్తాడు]

ఇంకో కాయన: ఏమండీ — అక్షరం, చేప, పాము విషయం ఏమంటారు?

కళాభిమాని: ముందీ స్త్రీమూర్తుల విషయం కానీయండి — ఇన్నేళ్లయి చిత్తరువుల్ని చూస్తున్నాను. ఎందరో మహానుభావుల కళాఖండాలని పరీక్ష చేశాను. ప్రతిదానిలోనూ వాకేదో సందేశం, వర్తమానం కనుపించేయి. కాని వీటిలో అది లేదు. ఈ మూర్తులు మేంఇచ్చే సందేశం ఏమీ లేదు మాకు మేము ఈ జీవితాలు ఇలా గడుపుకపోతూ వహించనీయండి అన్నట్టున్నాయి.

వేదాంతి: అయ్యో! చాలు—పదండింటికి. ఇలా ప్రతిబొమ్మనీ వ్యాఖ్యానిస్తూ కూర్చుంటే ఇంక ఇంటికి చేరినట్టే ఇవాళ!

కళాభిమాని: ఈ ప్రపంచంలో, ఎవరియొక్క ఆదరణ, అభిమానం, ఎవరియొక్క సంబంధం లేకుండా నిరాశ్రయంగా, చేసేందుకు ఫిర్యాదు, కార్చేందుకు కన్నీటిబొట్టు లేకుండా బతికే పతితలు—వాళ్ల జీవిత సారాంశమే ఈ చిత్రాలనుకుంటే! వాళ్లు మనకిచ్చే సందేశం ఉండదు ఇచ్చినా మనం గ్రహించలేం. అదే 'ట్రాజడీ!' ఆ నిజమే, చిత్రకారుడిందులో చెప్తున్నాడేమో!

వేదాంతి: చాలివ్వాళకి! పదండి బాబూ!

కళాభిమాని: నేనిన్ని అనుకుంటున్నాను కాని, చిత్రకారుడి ముఖం చూస్తే, అతడి మనసులో ఈ భావాలు కలిగేయా అని అనుమానం వేస్తోంది. వెర్రివాడిలా అగుపిస్తున్నాడు! అయినా మీరన్నట్టు నాదేదో పిచ్చి ఆలోచనలు. (చిత్రకారుడితో) ఏమండీ! మాట!!

చిత్ర: (ముందుకువస్తూ డాళగా).

కళాభిమాని: నా కేభావాలు కలిగినా, మీ బొమ్మలు అసహ్యంగా ఉన్నాయి!

చిత్ర: (తెల్లబోయి ఏదో అనబోతాడు కాని, కళాభిమానీ, వేదాంతీ మరి కనుపించరు.)

[దూరంగా గోల. పదం: 'ఏం బీడి కావాలి' జవాబుగా 'కోరస్'. 'గుర్రం బీడీ కావాలి—' మూకలో, చిత్రకారుడిమీద చెరుమాటలెక్కువౌతాయి. దూరపు 'కోరస్' దగ్గరౌతుంది. ఒక కుర్రాళ్ళగుంపు, అట్టకు అగ్రజాతి ఒక అశ్వం బొమ్మతో:]

గిరజాల యువకుడు: ఒరే అబ్బాయిలూ! ఇలా రండి! ఇలా రండి!

[పదం: 'ఏం బీడీ కావాలి'—ముందు కొస్తాడొక కుర్రాడు. కోరస్ 'గుర్రం బీడీ కావాలి.' నలుగురు కుర్రాళ్లు ముందుకొస్తారు, 'పోస్టర్'లు పట్టుకొని]

మొ. కుర్రాడు: గుర్రం బీడీ కాల్చండి సార్!

రెం. కు: సిగరెట్టు దేంతో తయారైంది?

మూ. కు: పొగాకువల్ల!

రెం. కు: పొగాకు కాలుస్తే ఏమౌతుంది?

నాల్గ: దగ్గొస్తుంది!

రెం. కు: దగ్గ ముదుర్తే.

మూ. కు: క్షయ!

రెం. కు: క్షయ ఎక్కువైతే.

నాల్గ. కు: పరకానికి ప్రయాణం!

రెం. కు: మన బీడీకి మోరా!

మూ. కు: విస్తరాకులాంటి ఆకుతో.

రెం. కు: విస్తరాకులో భోంచేస్తాం కదూ? దగ్గొస్తుందా?

నాల్గ. కు: రాదు.

రెం. కు: అందుకు?

మూ. కు: మం బీడీ కాలుస్తే క్షయరాదు.

రెం. కు: అందుకు?

నాల్గ. కు: క్షయ పోవాలంటే మా బీడీ కాల్చండి.

మొ. కు: కావలిస్తే మాసెంపిల్ మచ్చు!

[యువకుడిచేతిలో పెద్దదొక బీడీ)

యువకుడు: పరేవ్రా. ఆ గుర్రాన్ని చూపెండి.

[గుర్రం కాన్వాసు వేపు చూపిస్తాడు. అందరూ దాని వేపు, దాని ప్రక్కనున్న స్త్రీ చిత్రాల వేపూ చూస్తూఉంటారు]

మీ గుర్రంలా ఉందా?

మొ. కు: (అనుమానంగా) లేదే?

రెం. కు: అదెందుకలా ఉంది?

మూ. కు: పెద్ద పిట్టలా ఉందే!

నాల్గ. కు: ఛీ! ఏం బావులేదు.

యువకుడు: ఆ గుర్రాని కెంతిమ్మొద్దురా?

ఒకాయన: ఆయనేదో అమ్ముకుంటూ ఉంటే నీ కెందుకయ్యా ఆ బాధ.

యువకుడు: దాని విలువకట్టి తీసుకుందామని. ఏం తిరియ్యమన్నా.

మొ. కు: ఎందుకు?

యువకుడు: కొనుక్కొని ఇంట్లో ఉందుగో దానికి.

రెం. కు: మంచి కుర్రాణ్ణే ఉంచుకోరాదూ?

మూ. కు: మా కుర్రాన్ని చూడండి! దాన్ని చూడండి! (ఒళ్ళి దాని ప్రక్కని 'పోస్టర్' నిలబెడ తాడు. మూకలో కలవరం; నవ్వులు కేకలు. చిత్ర కారుడు వెర్రివాడిలా చూస్తూ ఉంటాడు)

యువకుడు: అయితే ఒకే. ఇలాటి కుర్రాణ్ణి చూస్తే ఎవరన్నా మీ బీడీలు కొంటార్రా?

మొ. కు: ఎందుకొక్కోరు? మాబీడీ మాకే.

యువకుడు: నేనుమటుకు కాల్చలేను. కుర్రం అంటే అసహ్యం పుడుతోందనుమీ.

రెం. కు: (అనుమానంగా) నాకూ అలానే ఉంది.

యువకుడు: అయితే మీబీడీ లెవరూ కాల్చరు.

మూ. కు } ఏం చెయ్యాలం అయితే?
నాల్గ. కు }

యువకుడు: పదం దిక్కొక్కించి. చెప్తా.

అందరూ: పదండి. పదండి.

పదం: 'ఏంబీడీ కావాలి'—

కోరస్: 'కుర్రంబీడీ కావాలి'—[కుర్రాళ్లు, యువకుడు పోతారు]

[మూకలో గోల మరీ ఎక్కువౌతుంది. ముష్టి కుర్రాళ్ళంతా చుట్టూ చేరతారు.]

[ఇంతలో అందరినోటంటా 'నాయకుడు గారు' 'నాయకుడు గారు' అన్న మాటలు. అంతా విడిపోతారు. ఖరీదైన 'సూటు'లో విశ్వవిశ్వ ఒకవ్యక్తి; భారీ అయినఒళ్లు. చామనచాయ. బట్టతల. అతనివెనుక 'ప్లాస్టిక్' సంచీ మోస్తూ అందమైన ఒక అమ్మాయి]

నాయకుడు గారు: (ముందుకువచ్చి బొమ్మల్ని చూసి) హాఁ!.........ఈ ప్రపంచానికి దాపరించేరు వీళ్లు బాగా - అర్థమైన బొమ్మలూ రాస్తూ—ఏం రత్నం! బొమ్మ లెలాఉన్నాయి.

[చిత్రకారుడు ముందుకొస్తాడు వణికేగా]

రత్నం: (సిగ్గుపడి తల వంచుకుంటుంది.)

నాయకుడు గారు: (నిర్లక్ష్యంగా) హుఁ! సిగ్గు-పడే—ను వ్వేనయ్యా చిత్రకారుడివి.

చిత్ర: అవునండి.

నాయకుడు: మా సున్నయ్య ఇప్పుడే చెప్పేడ్లే.

చిత్ర: అతను నిప్పుడే వచ్చివెళ్లారండి.

నాయకుడు: సరే. దానికేం. అమ్ముదామనే రాసేవ్ ఈబొమ్మలు. హుఁ...కడుపు కక్కుర్తి... హుఁ—ఎలా ఇచ్చేస్తావ్ మొత్తం అవన్నీ కలిపి.

రత్నం: బాబాయ్!

నాయకుడు: ఏం? ఏమిటి సంగతి?

రత్నం: ఒక్క మాటుంది.

నాయకుడు: చెత్తబొమ్మల్లే! సున్నయ్య తనకే తెల్సుననుకుంటాడు మహా! మన కంటికన్నా తెల్సు! కొనేసి కొట్లో పారేస్తే తీరిపోతుంది. బొమ్మలు కొనండీ, కొనండీ అని ఈ చిత్రకారులంతా కాళ్లా వేళ్లా బడితే ఏం చెయ్యడం. ఎంత చెప్పు ధర?

చిత్ర: ఏం ధర చెప్పాలో నాకు తెలీదు. వాటి విలువ చెబ్బుదామన్నా నాకు తెలీదు! మీరే...

నాయకుడు: అన్నింటికీ వెయ్యిరూపాయలు. ఆ ఆడబొమ్మలు బొత్తిగా బావులేవు. ఆ జుత్తు—అంద వికారంగా. ఆ కుర్రం! ఆ చేపకన్ను! ఆ పాము బుర్ర! ఓరి బాబోయ్! ఏం చిత్రకారుడువి. చెప్పవే ఏం?

రత్నం: బాబాయి! నా మాటొకటుంది వినండి, ఒక్క నిముషం.

నాయకుడు: ఉండమ్మా. ఇప్పు డొద్దంటావ్, ఇంటి కెళ్ళాక బొమ్మలు కొనలేదూ, కొనలేదూ అని ప్రాణం తీసేస్తావ్. అయినా మనకన్న వాళ్లే ఎక్కువ తెల్సు బొమ్మల సంగతి! దీని విలువ వాళ్ళకే పది వే లందురు. నేను వెయ్యికి ఎక్కువ చెయ్యనంటాను.

రత్నం: (చిన్న గొంతుతో) ఇవి గోడలకి తగిలించవిస్తారా?

నాయకుడు. ఇవా. నేను బ్రతికుండగా జర గదు. ఏదో బొమ్మల పిచ్చి. గోడలకి తగిల్చేటంత విలువ వేటికీ లేదు. పోనీ మరో వెయ్యి తీసుకో.

రత్నం: (గట్టిగా) బాబాయ్! అతి వ్నవనన రంగా భ్రమ పెట్టకండి!

నాయకుడు: భ్రమెందుకు? డబ్బిచ్చే తీసు కుంటాం.

రత్నం: కాదు. ఆ కొట్లో పారేసిన చిత్రా లన్నీ చెదబట్టి పాడయేయి. వాటికి నేనంత బాధపడ

లేదు! కాని ఇవి మహత్తర చిత్రాలు బాబాయ్! ఇవి వాటిలానే పాడవడం నాకిష్టంలేదు.

నాయుడు: అయితే ఎవరో కొనిపెట్టుకపోతే చూస్తూ ఊరుకోమంటావ్? నాకాపాటి కళంటే తెల్సునని ఆ వెర్రివాళ్లకంతా ఎలా తెలియడం మరి?

రత్నం: ఇంటిగోడలకి తగిల్చేటట్టయితే సరే కొనండి. నే నెప్పుడూ మీతో ఇంత ఇదిగా వాదించ లేదు!

నాయుడు: గోడలకా! అదెప్పుడూ జరగదు. ఈ ఎందుకూ పనికిరాని బొమ్మలు, కడుపుకోసం రాసిన బొమ్మలు గోడకి—ఏం? రెండు వేల కేమంటావ్?

చిత్ర: (ముఖందించి) ఈ చిత్రాల నమ్మడం నాకూ ఇష్టంలేదు! కడుపుకోసం అమ్ముతున్నాను కాని, కడుపుకోసం నేను వీటిని సృష్టించలేదు! అవి చెడిపట్టి నశించడం నా కిష్టంలేదు!

నాయుడు: అయితే నువ్వే నేది!

చిత్ర: క్షమించండి! నే నమ్మను!!

[ఆ అమ్మాయి ముఖం వికసిస్తుంది ఆశ్చర్యంగా చిత్రకారుణ్ణి చూస్తుంది]

నాయుడు: (వంటనే) ఛీ! పిచ్చిబొమ్మలు. (గిరుక్కున తిరిగి మూకలో నుంచిపోతూ) ఎంత తల తిరుగుడు. అమ్మడట. అమ్మడు!! రెండు వేలు! వీడి జన్మలో చూసేడూ... చెత్తబొమ్మలు. అవీ ఒక బొమ్మలే!

[అమ్మాయి చిత్రకారుడి కళ్లలోకి విచారంగా చూసి నాయుడిగారి వెంట వెళ్తుంది. మూకలో మాటలు. 'ఎంత తలతిరుగుడు' 'చెత్తబొమ్మలు' 'అవతల విసిరేయండి'—ఆ మూకనుండి 'మోడలు' గబగబా ముందుకు వస్తుంది. ఆమె ముఖం ఎర్రగా కందిఉంది. పెదవులు వణుకుతున్నాయి.]

చిత్ర: (తెల్లబోయి) నువ్వా!!

మోడలు: (ఆవేశంతో) ఎందుకమ్మ లేదు?

చిత్ర: (ఆశ్చర్యంగా) ఇదిగో నామాట విను. ఇక్కడొద్దు కోపం!

మోడల్: (కళ్లలోపడే ముంగురులని ఎగరేసి) ఒద్దు కోపం! హుఁ! ఎందుకమ్మలేదు? నాకు ముందు చెప్పు? రెండు వేలు నీజన్మలో ఎరుగుదువా?

చిత్ర: (ముఖం చిన్నది చేసుకుని) చెప్పనే చెప్పేను. అవి చెడిబట్టి నశించడం నాకిష్టంలేదు!

మోడల్: (ఆవేశంతో ఒణుకుతూ) నీకు కీర్తి కావాలేం? ఎప్పుడూ ఉండిపోవాలి.

చిత్ర: నిన్ను బతిమాలుకుంటాను. ఇక్కడ నన్నల్లరిపాలు చెయ్యకు. ఇంటికిపద. ఇవాళికి చాలీ అమ్మకం.

మోడల్: ఇంటికి! అమ్మకం! ఛీ! థూ! ఈ బొమ్మలకొచ్చిన డబ్బంతా ఇచ్చేస్తానన్నావ్. మరి ఆ బొమ్మలు నాకిచ్చింది లెఖ్ఖా? ఏమంటావ్?

చిత్ర: కాని...అవి...

మోడల్: నోర్మూయి! నువ్వు దగాకోరువి. నీకు కావల్సింది కీర్తి. దానికోసం ఎన్ని మంచిమాటలాడేవ్! ఎన్ని కలలు నామనస్సులో కలిగించేవ్.

చిత్ర: నామాట వినవ్. నీ గడ్డం పట్టుకుంటాను.

మోడల్: ఇప్పుడు తెల్సింది. నువ్వు లెక్కలేని నాలాటివాళ్ళకి చేసిన అన్యాయం. బొమ్మలమ్ముతానని ఒక్కటే అమ్మక!

చిత్ర: నువ్వు తప్పర్థం చేసుకుంటున్నావ్.

మోడల్: (మూకవేపు తిరిగి) ఇవన్నీ చెత్త—ఎందుకూ కొరగానివి. వీడో పనికిమాలిన చిత్రకారుడు. ఏం చూస్తారిబొమ్మలు? ఉమ్మేయండి వీటిమీద.

చిత్ర: (ఆమె భుజం పట్టుకొని) ఇదిగో!

[మూకలో "భలే! భలే!" "హుర్రే!" "వహ్వా!" సర్రున కాన్వాసుమీద వచ్చి పడుతుంది మట్టిముద్ద ఎటునుంచో—దాన్ననుసరిస్తూ, ఇద్దరు కుర్రాళ్ళు కాలవలోని మురికి డొక్కులతో తెచ్చి చిత్రాలమీద ఒంపుతారు. వాళ్లు ఇందాకటి బీడీ కుర్రాళ్లు—మూకలో పెద్ద నవ్వులు కేకలు - 'చించేయండి' - 'విసిరేయండి' - 'ఎంత బుర్రతిరుగుడు' - 'చెత్తబొమ్మలు' - ముష్టికుర్రాళ్ళు బొమ్మలమీద పడతారు.]

చిత్ర: అయ్యో! అయ్యో! నామాట వినండి. కావలిస్తే ఊరకనే తీసుకోండి. ఇదుగో బాబూ!

గిరజాల యువకుడు: (ముందుకువచ్చి) ఒకేయి-ఒకేయి - ఏమిటది. తప్పు! తప్పు! కళని అవమాన పరచకండి.

[పెద్దగోల. భక్తుడు, 'పెద్దమనిషి', 'ప్రక్కాయన' వచ్చి పకపక నవ్వుతూ ఉంటారు. కాన్వాసుల నన్నింటినీ చీలికలు చేశారు ముష్టికుర్రాళ్ళు; చిత్రకారుడు ఒక మూల కుప్పగా కూలబడ్డాడు ముఖంలో నెత్తురులేక—మోడల్ వెర్రిదాన్లా విలపం

మయ వాతావరణంతో ఆమె కేమీ సంబంధం లేదు. ఓ నిట్టూర్పు విడిచాడు వల్లభరావు. చూపులు ఆ పసివాడిమీదికి మరలించాడు. మూగజీవి!

అతని హృదయంలో కరుణ కట్టలు తెంచుకొని ప్రవహిస్తోంది. ఆ ఇద్దరు అభాగ్యులవైపూ జాలిగా, సానుభూతితో చూస్తూ ఉండిపోయాడు. అక్కడినించి కదిలిపోటానికి అతనికి మనస్కరించటంలేదు. నిమిషాలు ఒకటివెంట ఒకటి గడిచిపోయాయి.

"ఎవరైనా చూస్తే బావుండదు..."

ఆ హీనస్వరం అతన్ని మేల్కొల్పింది. వెంటనే చిన్నబుచ్చుకొన్నాడు. తను చేసింది పొరపాటే. ఇందాకనే వెళ్ళిపోవాలిసింది. కాని...

వల్లభరావు ఆ పసివాడివైపు మరోసారి జాలిగా చూసి నెమ్మదిగా అడుగు ముందుకేశాడు. అతని మనసులో ఆలోచనల దుమారం రేగింది. అంత చక్కటి కుర్రాడికి ఈ లోపమేమిటి! వాడి చూపులు జ్ఞాపకం వొచ్చాయి. ఆ అమాయిక జీవి భావాలన్నీ అలాగే లోలోపల అణిగిపోవాలి. తన ఉద్రేకాలు, భావాలు మాటల్లో వెలిబుచ్చలేడు. మనసులోనే ఆపుకోవాలి. వల్లభరావు ముఖంలో విషాదం ఆవరించింది. ఏ పెద్ద హాస్పిటల్ లోనైనా చూపిస్తే ప్రయోజనముంటుందేమో! చూపించారో, లేదో! చూపించటానికి డబ్బెక్కడినించి వొస్తుంది? ఆమెని చూస్తే పరిస్థితెంతో అర్థమైపోతుంది. ఎలా మరి? తనేమైనా సహాయం చేస్తే! ఏం సహాయం? ఏ విధంగా చేయటం? హుం—తనకి ఇతరులకు సహాయం చెయ్యగల పటిమ ఎక్కడుంది? తనేమైనా ధనవంతుడా? పరపతి కలవాడా? ఒక సామాన్య మానవుడు. ఏమీ చెయ్యలేని సామాన్యమానవుడు. కాని ..కాని... ఏమైనా చెయ్యాలి.

వల్లభరావు మనసంతా పాడయిపోయింది. కాళ్ళీడ్చుకు పోయినంతవరకూ పోయాడు. చీకటి పడ్డది. అస్పష్టంగా వెన్నెల పడుతోంది. వెనక్కి తిరిగాడు. అవే ఆలోచనలు.

అలా ఆలోచిస్తూ నడుస్తున్న వల్లభరావుకి వెన్నెల్లో మెరుస్తూ కనిపించింది—అదే, ఆశంఖమే. తెల్లగా, నల్లటి మచ్చలతో అందంగా కనిపించేది ఆశంఖమే. వల్లభరావు శంఖం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. నిస్సందేహంగా ఆశంఖమే. ఇక్కడెందుకుంది? మర్చిపోయి వెళ్ళారా? అతను ముందుకి చూశాడు. కొంచెందూరంలో కనిపించాయి ఆకృతులు—తెల్లటి చీరతో నెమ్మదిగా నడుస్తున్న స్త్రీ—ప్రక్కన చిన్నకుర్రాడు. వాళ్ళే—అనుమానం లేదు. అయితే ఈ శంఖం ఇక్కడే ఎందుకు పడేసి వెళ్ళిపోయారు. మర్చిపోయారా? మర్చిపోటానికి అదేమీ కనిపించనంత చిన్నదికాదు. కావాలనే బుద్ధిపూర్వకంగా ఆమె వొదిలేసి వెళ్ళిపోయింది. ఎందుకు? ఇష్టంలేదా తీసుకోటం? వెంటనే అతనికామె మాటలు జ్ఞాపకం వొచ్చాయి.

"ఎవరైనా చూస్తే బావుండదు—"

ఇందాక ఆ మాటల్ని గురించి తను ఎక్కువగా ఆలోచించలేదు. ఆమె అలా ఎందుకంది? ఎవరైనా చూస్తే ఏమనుకుంటారు? ఆమె అలా ఎందుకనుకోవాలి? తనని అపార్థం చేసుకొందా? మనసులో తను భయపడకపోతే అసలలా అనగలిగి ఉండేది కాదు. అవును, ఆమె తనని అపార్థం చేసుకొంది. తన పరిచయంకోసం అలా చేశాడని అనుకొందా?

మనుషులు ఇంత త్వరగా ఎందుకు ఇతరులని గురించి అపోహ పడతారు? అంత అనాలోచితంగా ఎందుకు ప్రవర్తిస్తారు?

వల్లభరావుకి ఓ క్షణం ఏహ్యభావం కలిగింది, ఆమెమీద. కాని మళ్ళీ ఆలోచించాడు. తను అనవసరంగా ఆమెను గురించి అపోహపడుతున్నాడేమో! అదే క్షణాన అతనికి తట్టింది అకస్మాత్తుగా. ఆమెని ఏ విషయంలో ఆక్షేపించటానికి ప్రయత్నించాడో, అదే విషయంలో తనని తను ఆక్షేపించుకున్నట్టయింది.

వల్లభరావు వెంటనే సమాధానం చెప్పుకున్నాడు. తననిగురించి తను వేసుకొన్న ప్రశ్న సమంజసంగా లేదు. ఆ కుర్రాడు ముచ్చటపడితే ఆ శంఖం ఇచ్చాడు. ఆమె తొందరపడి ఉండకపోతే, బహుశ తనింకేమైనా చేతనైన సహాయం చేయగల్గి ఉండేవాడేమో. కాని అలాంటివాళ్ళకి సహాయం చెయ్యాలని ముందుకి దూకితే మిగిలేది శ్రమమాత్రమే. ఇతరులు చేసిన ప్రతిపనినీ మరో దృక్పథంలోనుంచి అపార్థం చేసుకొంటే ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు. తన సహాయం ఏమీ ఆమె కక్కర్లేదు. మంచిది.

ఆ సమయంలో వల్లభరావుకి చిరుకోపం వచ్చింది. చిరాకు పుట్టింది. ఆ శంఖం ఇవాళ మనసంతా పాడుచేసింది. ఛీ! మొదట ముచ్చటపడ్డాడు కాని చివరకి దానివల్ల జరిగిందిదీ. అతనికి కొంచెం ఆవేశం కలిగింది. బలంకొద్దీ సముద్రంలోకి విసిరేశాడు శంఖం. అతని మనసు కొంచెం తేలికపడ్డది. మళ్ళీ తను సాయంత్రం పొందిన ప్రశాంతత వొచ్చే సూచన కనిపించింది. సముద్రంవైపు అలాగే చూస్తూ

నుంచున్నాడు. వెన్నెల్లో సముద్రం పొంగుతూ కొత్తసౌందర్యం ప్రకటిస్తోంది.

కాని అతనా అవస్థలో ఎక్కువసేపు ఉండ లేకపోయాడు. ఆ పసివాడూ ఆమె, మళ్ళీ అతని స్మృతిపథంలో మెదిలారు. తన కెటువంటి దురుద్దేశమూ లేదని ఆమెకి తెలిసేట్టు చెయ్యాలి. ఆమె పశ్చాత్తాపపడుతుంది. వెంటనే వల్లభరావు చకచక నడిచిపోయాడు. వాళ్ళని నిర్లక్ష్యంగా దాటిపోయాడు.

అలా దాటిపోయిన వల్లభరావుకి ఆమె ఏం చేస్తుందో చూడాలని బుద్ధిపుట్టింది. తన వెనుక వొస్తోందా? తనతో మాట్లాడాలని త్వరత్వరగా వొస్తోందా? ఓరగా చూశాడు. ఆమె కనిపించలేదు. ఆసముద్రపు హోరులో అలికిడికూడా వినిపించలేదు. వెనక్కి తిరిగాడు. ఆమె తనవైపు నడవటం లేదు! ఆశ్చర్యం వేసింది అతనికి. ఆమె వెనక్కి వెడుతోందేం? ఓ క్షణం అతని మతిపోయింది! ఆమె ఏమిటో వెతుకుతోంది. కొంపతీసి, శంఖంకోసమా? అలాగే వుంది. అయితే, ఆమె నిజంగానే మర్చిపోయిందా? తనని చూసి జ్ఞాపకం తెచ్చుకొందికాబోలు.

వల్లభరావులో మళ్ళీ జాలి ప్రవేశించింది. తనకి తెలిసివుండీ, ఆమెనలా వెదకనియ్యటం క్రూరమనిపించింది. గబగబ నడిచాడు ఆమెఉన్న స్థలంవైపు.

"ఏమిటి వెతుకుతున్నారు?"

ఆమె ఉలిక్కిపడ్డది. తలెత్తి అతనివైపు చూసింది. ఆమె ముఖంలోని విస్మయం ఆ అస్పష్ట కాంతిలో కూడా స్పష్టంగా కనిపించిందతనికి. ఆమె జవాబుకోసం ఎదురుచూడకుండా అతనే అన్నాడు మళ్ళీ.

"శంఖం కోసమేనా?"

ఓ క్షణం ఆమె ఏమీ అనలేదు. కాని వెంటనే తేరుకుని ఏదో అర్థంచేసుకొన్నట్టుగా అతనివైపు చూసి తలతిప్పి అంది—'కాదు.'

"మరి దేనికోసం?"

ఆమె సమాధానం ఏమి యివ్వలేదు. ఆమె తటపటాయించటం చూసి వల్లభరావు తను అక్కడికి మళ్ళీ రావటం, ఆమెని ప్రశ్నించటం పొరపాటని ఓక్షణం చింతించాడు.

"ఏదైనా వస్తువు పోయిందా?" అడగకూడదని అనుకుంటూనే అడిగాడు. ఆమె అవునన్నట్టు తల తిప్పింది.

"ఏవిటది?"

ఆమె సందిగ్ధావస్థలో పడ్డది. ఈసారి వల్లభరావుకి పూర్తిగా తెలిసిపోయింది. ఆమె తననించి ఏదో దాస్తోంది. దాచాలనే ఆమె ప్రయత్నం; కొన్ని క్షణాలు అలాగే గడిచిపోయాయి. ఆమె కుర్రవాడిని దగ్గరగా తీసుకొని ముందుకు రెండడుగులు వేసింది. వల్లభరావుకి కొంచెం చిరాకూ, కోపమూ కలిగాయి. అసలు సంగతి అతనికి తెలిసింది. తనిచ్చిన ఆ శంఖం అలా అక్కడ వొదిలేసి మళ్ళీ తను వెళ్ళిపోగానే ఇలా ప్రవర్తించటం కేవలం సంకుచితంగా కనిపించకతప్పదు. ఇలాంటి చిన్న విషయాల్లోకూడ మనుషులిలా ఎందుకు ప్రవర్తిస్తారు?

"మీరు వెదికేది శంఖంకోసమే అయితే, అది మళ్ళీ సముద్రంలోకి విసిరేశానని చెప్పటానికి చింతిస్తున్నాను." కొంచెం తీవ్రంగా, అసహనంగా అన్నాడు.

ఆమె ఏమీ జవాబివ్వలేదు. అలాగే వెళ్ళిపోతోంది. ఆమె మౌనం అతనికి కొంచెం ఆశ్చర్యం కలిగించింది. మాట్లాడితేనే నోటిముత్యాలు రాలేట్టు ప్రవర్తిస్తోందామె. తన దారిని తను పోదామని ఓక్షణం అనుకున్నాడు. కాని ఆమెని మాట్లాడించాలనే పట్టుదల అకస్మాత్తుగా కలిగిందతనికి.

"మీ రిలా ఎందుకు ప్రవర్తిస్తున్నారో నా కర్థం కావటంలేదు."

ఆమె ఆగింది.

"ఏం చేశాను." నెమ్మదిగా అంది.

"శంఖంకోసం వెతకటం కాదన్నారు. కాని శంఖం పారేశా ననగానే వెళ్ళిపోతున్నారు. అసలు సంగతి నా దగ్గర దాచటమెందుకు? నేను మీకేమి అపకారం తలపెట్టే దురుద్దేశంతో లేనని గ్రహిస్తే బావుండును."

ఆమె ఇలాంటి ప్రశ్న ఎదుర్కొనే స్థితిలో లేదు. ఇంత కుండ బద్దలుకొట్టినట్టుగా అతను మాట్లాడుతాడనీ అనుకోలేదు. మాట్లాడకుండా అలాగే నుంచుంది.

"మీరు సమాధానం చెప్పగలితే చెప్పండి. ఇష్టంలేకపోతే వెళ్ళండి. కాని, ఈ సమాధానం కోసం రాత్రిం బగళ్ళు ఒకప్రాణి తలబద్దలు కొట్టుకునే పరిస్థితి తప్పించదలుచుకుంటే ఉన్నది ఉన్నట్టు చెబితే సంతోషం. జీవితంలో మళ్ళీ యిలాంటి సమస్యలు రాకుండా చేసుకొంటాను."

ఆమె నిట్టూర్పు విడిచింది.

"పొరపాటు చేశాను. మీ రిలా మళ్ళీ వస్తారనుకోలేదు." అని మాత్రం అని ఊరుకుంది.

"అయితే ఆ శంఖం బుద్ధిపూర్వకంగానే అలా వొదిలేశా రన్నమాట."

"అవును."

"ఎందుకు?"

"ఈ ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పాలిసి ఉంటుందనుకోలేదు. అలా అనుకొంటే అలా చెయ్యకపోయే ఉందును. కాని మీరు నిర్బంధిస్తున్నారు కనుక చెప్పక తప్పలేదు. కేవలం మీకోసమే అలా చేశాను."

వల్లభరావు తెల్లబోయాడు. అనుకోని పరిణామం ఎదురౌతోంది.

"నా కోసమే."

"అవును. చిట్టిబాబు మాట్లాడలేడని తెలుసుకున్నప్పుడు మీ మనస్సు చివుక్కుమనటం నేను గ్రహించాను. ఆ బాధ నాకంటే ఎవరికి తెలుస్తుంది. నిరంతరం అది మీ మనస్సులో ముల్లులా మెదులుతుందని ఆ క్షణంలో మిమ్మల్ని చూసిన ప్రతివాళ్లూ గ్రహించగలరు. చాలామంది అలాగే బాధపడ్డారు. కాని తరవాత ఎక్కువకాలం వాళ్ళ నా విషయం బాధించలేదు. కాని మీరు బాగా దెబ్బతిన్నారు. ప్రశాంతంగావున్న మనసుకి ఆకస్మాత్తుగా గట్టిదెబ్బ తగిలింది. ఏమీ మాట్లాడలేకపోయారు. ఏమీ తోచక మిమ్మల్ని మీరే మర్చిపోయారు. అందుకే అలా హెచ్చరించాను. మున్ముందు మానసికంగా చాలా బాధపడతారని భయపడ్డాను. ఏం చేయగలను? మనుషులు కొన్ని విషయాల్లో పూర్తిగా నిస్సహాయులు. ఎంతోసేపు ఆలోచించాను. మళ్ళీ మీరు తిరిగివొస్తే బావుండుననుకొన్నాను. అలాగే వొచ్చారు. దూరంలో చూశాను. ఆ శంఖం అలా వొదిలి వెళ్ళిపోయాను."

ఆమె ఆగింది. వల్లభరావులో పూర్వపు కాఠిన్యం మంచులా కరిగిపోయింది. ఆమె మళ్ళీ చెప్పటం ప్రారంభిస్తుందని కాసేపు ఎదురుచూశాడు. తరవాత నెమ్మదిగా అందుకొన్నాడు.

"ఎందుకు?"

"ఆ శంఖం అలా పడిఉండటం చూస్తే మీరు మూడు పనులు చెయ్యవచ్చు. నా చేతి కివ్వటమో, లేక అలా దాన్ని వొదిలేసి వెళ్లటమో, లేకపోతే సముద్రంలోకి విసిరి పారెయ్యటమో. మూడో పని చేస్తే నా ప్రయత్నం సఫలమైనట్టే."

వల్లభరావు విస్తుపోయాడు. ఆమెమీద అతని కాఠిన్యంలో ఎంతో గౌరవం కలిగింది. సరిగా ఆమె అనుకొన్నట్టే తను ప్రవర్తించాడు. కాని అతనికో సందేహం కలిగింది.

"అలా ప్రవర్తిస్తే లాభం?"

"వాడికెలాగైనా సహాయం చెయ్యగలిగితేగాని మీకు మనసుకి శాంతి ఉండదు. కాని ఏం చెయ్యగలరు? అది మీకు తలకుమించిన విషయం. ఊరికే మధనపడటం తప్ప జరిగేదేమీ ఉండదు. అశాంతికి అంతుండదు. అశాంతి పొందుతున్న మనసు అది తప్పించుకోటానికి ఎంత చిన్న అవకాశం దొరికినా ఉపయోగించుకొంటుంది."

వల్లభరావుకి విషయం పూర్తిగా బోధపడ్డది. ఆమె ఇంకేదో చెప్పబోతోంది. వల్లభరావు సిగ్గుపడ్డాడు. తలవంచుకొని అన్నాడు. "ఇహ చెప్పక్కర్లేదులెండి, తెలిసింది."

ఆమె ఇంకేమీ అనలేదు. అతనూ ఏమీ అనలేదు కొద్దిక్షణాలు అలాగే గడిచిపోయాయి. ఎవరి మనసులో ఏ ఆలోచనలు మెదులుతున్నాయో ఇద్దరికీ తెలుసు.

వెన్నెల స్పష్టమౌతోంది క్రమంగా. ఆమె సెలవు తీసుకొంది. దూరమైపోతున్న ఆ ఆకృతుల వైపు చూస్తూ అక్కడే నిలబడిపోయాడు వల్లభరావు, హృదయంలోని బరువుతో.

ఆ పసివాడితో సహా ఆమె అదృశ్యమైంది. వల్లభరావు సముద్రంవైపు చూచాడు. వెన్నెల్లో సముద్రం పొంగిపోతోంది. ఓ పెద్ద అల...అతని సమీపంలో నల్లటి మచ్చలుగల తెల్లటి శంఖం—ఆ అపురూప శంఖం వెన్నెల్లో మెరిసింది. అతను సముద్రంవైపు రెండడుగులు వేశాడు. కాని మళ్ళీ ఆగిపోయాడు. మరి కొంచెంసేపట్లో ఆ శంఖం క్రమక్రమంగా నీళ్ళలోకి దొర్లిపోయింది.

వల్లభరావు సముద్రపుటంచునే నడుస్తున్నాడు. ఆమె కోరికప్రకారం జరిగిన సంగతి తను మర్చిపోటానికే ప్రయత్నిస్తాడు. మర్చిపోగలడు కూడా.

శాతవాహనుల క్రొత్త నాణెములు

శ్రీ మారేమండ రామారావు

ఆంధ్ర శాతవాహనవంశము దక్షిణాపథమును పాలించిన స్థానిక రాజవంశములలో మొట్టమొదటిది. ఈ వంశముయొక్క చరిత్రము బహు సమస్యలతో కూడి యున్నది. ఈ సమస్యలను పరిష్కరించుట కుపకరించు శాసనములు, నాణెములు మున్నగు చారిత్రిక సామగ్రి క్రొత్తది లభించుటలేదు. అందువలన చరిత్రకారు లెవరికి దోచిన సిద్ధాంతములను వారు ప్రతిపాదించుచున్నారు. ఇటీవల కొన్ని క్రొత్తనాణెములు ప్రకటింపబడినవి.1 వానినుండి కొన్ని విశేషాంశములు తెలియవచ్చుచున్నవి. ఇటీవల నేను కొన్ని వేల శాతవాహన రాజుల నాణెములను పరిశీలించితిని.2 వానియందు ఎన్నియో క్రొత్తరకముల నాణెములుగలవు ఈ నాణెముల సహాయమున పెక్కు సమస్యలను పరిష్కరింపవచ్చును. వీనిలో పదికమానుల చైత్యముగల 16 నాణెముల నీ వ్యాసమున వర్ణించి వాని ప్రాముఖ్యమును చర్చించుచున్నాను.

శాతవాహనుల నాణెములలో చైత్యముగల నాణెము లొక ముఖ్యవిభాగమునకు చెందినవి. వీనిలో కమానులయొక్క సంఖ్యనుబట్టి భేదములు గలవు. మూడు, ఆరు కమానులుగల చైత్యముండు నాణెములింతకు బూర్వము ప్రకటింపబడినవి. పదికమానుల చైత్యముగల నాణెముల నింతవరకు నెవరును ప్రకటించి యుండలేదు.

ఈ వ్యాసమున కనుబంధముగ 16 నాణెముల పట్టిక యొకటి చేర్చబడినది. అందు నం. 3, 15 ల్గ గల నాణెములు డా॥ రాయప్రోలు సుబ్రహ్మణ్యము గారివి. నం. 6, 7, 8, 12, 13, ల్గ గలవి శ్రీ ప్రయాగ శేషాద్రిశాస్త్రి గారివి. నం. 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, ల్గ గల నాణెములు నావి. నం. 14, 16 ల్గ గల నాణెములు స్థానికులవద్ద నేను చూచి ప్రతికృతులు తీసికొనినవి. ఈ నాణెములన్నియు గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలలో సుప్రసిద్ధ బౌద్ధ శిథిలములుగల ప్రదేశములలో దొరికినవి. వీనిలో 8 గౌతమీ పుత్రశాతకర్ణివి, 5 వాసిష్ఠీపుత్ర పులోమావివి, 3 గౌతమీ పుత్రయజ్ఞశ్రీవి.3

గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి నాణెములలో నం. 1, 2, 3 ల్గ గలవి ఒక తరహాకు చెందినవి. వీనిపై గాంచనగు శాసనముయొక్క పూర్తిపాఠము "రఞ్ఞో గోతమి పుతస సిరి సతకణస" అని యుండును. ఈ పాతమీ రాజుయొక్క శాసనములయందును,4 ఇతర నాణెములపైనను కలదు. నం. 4. రు. నాణెముపైగల శాసనమును "సిరి సతకణస" అని వీర్పరుపవచ్చును. ఈ పాతమీ రాజు నాణెములలో గజచిహ్నముగల వానిపై తరముగ గన్పించును. నం. 5. రు నాణెముపై గల "తస స" అను పాఠమును "గోతమి పుతస సిరి సతకణస" లేక "గోతమిపుతస సతకణస" అని పూర్తి చేయవచ్చును. నం. 7, 8. ల్గ గల నాణెములవీాది శాసనము పూర్తిశాసనమునకు హ్రస్వరూపము. వాసిష్ఠీ పుత్రపులుమావియొక్క నాణెములలో నం. 12, 13, ల్గ గల వానిపైగల శాసనపాఠమును "రఞ్ఞో వసిఠిపుతస సిరి పులుమావిస" అని పూర్తి చేయవచ్చును. "సిరి" ముందుండినచో "రఞ్ఞో సిరి వసిఠిపుతస" అను రూప మూహ్యమగును. నం, 9, 10, 11 ల్గ గల మూడు నాణెములపైనను "సమిస" అను బిరుదము గలదు. ఈ బిరుదముగల నాణెములలో ఓడ చిహ్నముగల నాణె మొక్కటి మాత్రి మింతవరకును ప్రకటింపబడినది.5 ఈ "సమి" లేక "స్వామి" యను బిరుదము పులుమావి శాసనములలో కొన్నిటి

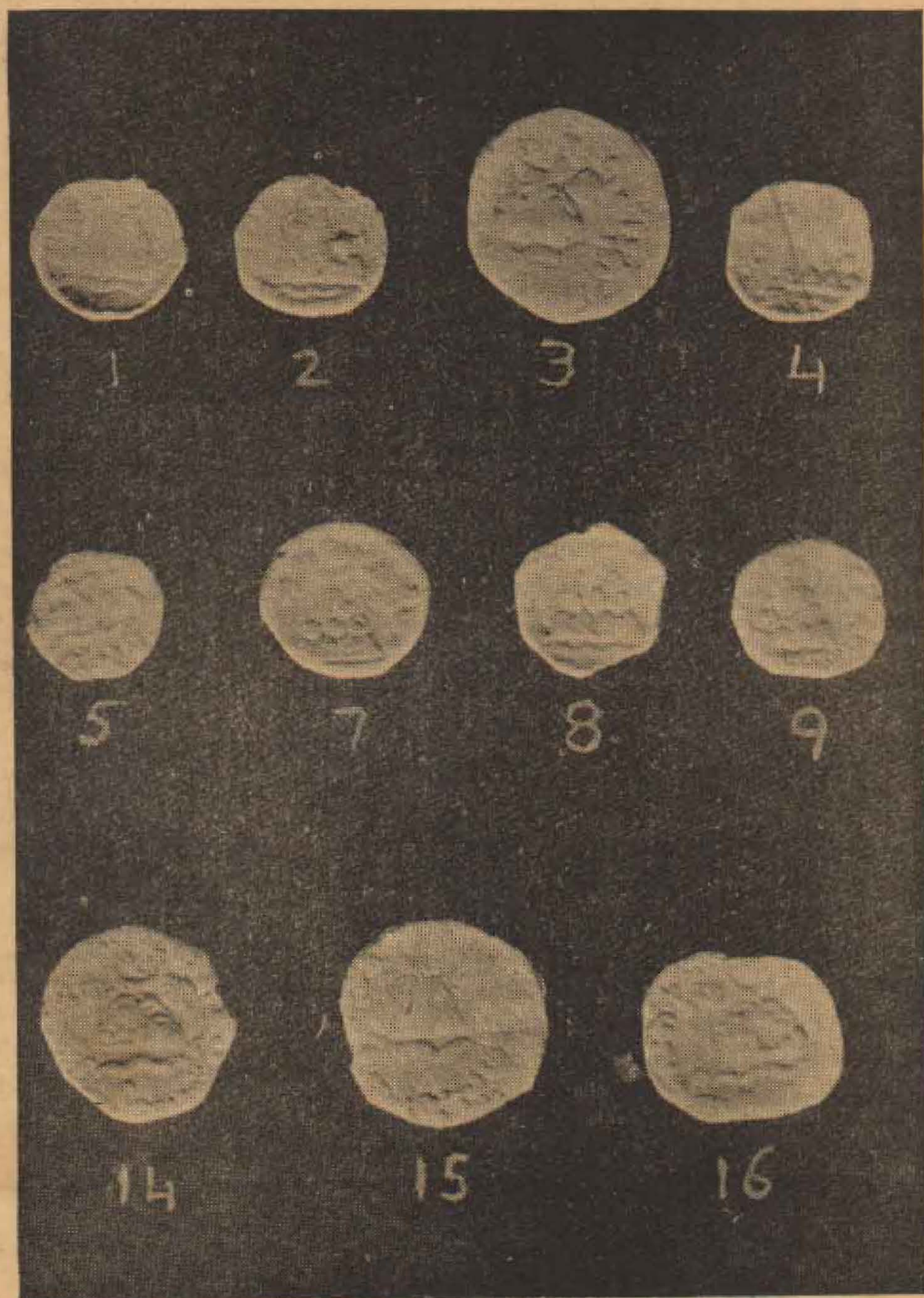
1. వీనిలో చాల భాగము *Journal of the Numismatic Society of India* లో ప్రకటింపబడినవి.

2. ఇవి మదరాసు, హైదరాబాదు, బొంబాయి మ్యూజియములలోనివి. ఈ నాణెముల పట్టికలు త్వరలో ప్రకటింపబడును.

3. ఈ వ్యాసమునం దీనాణెములను ప్రకటింప ననుమతించిన పై మిత్రులకు నా కృతజ్ఞత.

4. *Ep. Ind. vol VIII. Nasik ins. Nos. 4 & 5,*

5. *J. N. S. I. vol III. P. 43.*

1
2
3
4
5
7
8
9
14
15
16

యందు కనిపించుచున్నది.6 యజ్ఞశ్రీ నాణెములలో నం. 14, 15 ర్లు గలది శాసనముయొక్క పూర్తి పాఠములోని భాగములుగలవి. నం. 16 రు గల నాణెము పైగల శాసనము పైదానికి హ్రస్వరూపము.

ఈ నాణెములు శాతవాహన వంశచరిత్రమునకు మిక్కిలి ముఖ్యమైనవి. లండను బ్రిటిష్ మ్యూజియమునందు చైత్యముగల శాతవాహన నాణెములు కొన్ని గలవు. వీనిలో కొన్ని గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణివి, మరికొన్ని గౌతమీపుత్ర యజ్ఞశ్రీవి. అయినను ఈ నాణెముల పట్టికను ప్రకటించుచు రాప్సన్ అను పండితుడీ నాణెముల నన్నిటిని యజ్ఞశ్రీవిగనే పరిగణించెను.7 అందువలన నా పట్టికలో గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణివి అని నిస్సంశయముగ చెప్పదగిన నాణె మొక్కటియు లేదు. ఈ రాజు శాసన మొక్కటికూడ నాంధ్రదేశమున లభింపలేదు. ఈ కారణమునుబట్టి చాలమంది పండితులు గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి యాంధ్రదేశమును పరిపాలింపనే లేదని యొక విపరీతసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించి యున్నారు. ఈ రాజు నహపానుని క్షహరాటవంశపురాజు యొక్క వేలకొలది వెండినాణెములను తన నామ చిహ్నములతో పునర్ముద్రించెను. ఈ చిహ్నము చైత్యము. ఇందు మూడు, ఆరు, పది కమానుల చైత్యము లున్నవి.8 క్షహరాటుల నీరాజు తన 18 వ రాజ్యసంవత్సరమున జయించెను. అంతవరకు వీరు దక్షిణాపథ ప్రాచ్యభాగములను, అనగా ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించెనని శాసనములు తెలుపుచున్నవి.9 అటుచో నితడు పునర్ముద్రణమున ఉపయోగించిన చిహ్నము లంతవరకును తాను వేయించిన నాణెములమీదివి కావలెను కదా! దీనినిబట్టి మూడు, ఆరు, పదికమానుల చైత్యముగల గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి నాణెము లెన్నియో ఆంధ్రదేశమున వ్యాప్తియందుండి యుండవలెనుకదా! ఈ శాతకర్ణి యొక్క మూడు, ఆరు కమానుల చైత్యముల కొన్నిటినో నే నిటీవల పరిశీలించితిని. ఈ వ్యాసముయొక్క అనుబంధములోని పట్టికలో 8 పదికమానుల చైత్యము గల నాణెములు గలవు. ఇందువలన నీ శాతవాహన చక్రవర్తి యాంధ్రదేశమును పాలింపలేదను వాదము సత్య దూరమగుచున్నది.

డా॥ డి. సి. సర్కార్ అను పండితుడు శాతకర్ణి యాంధ్రదేశమును పాలింపలేదనుటతో నాగకనతిని కుమారుడును, వెనువెంటనే రాజ్యమునకు వచ్చినవాడునగు పులుమావి యాంధ్రదేశమును జయించెనను విస్మయజనకమగు సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించెను 10 ఈ వాదమున కతను చూపిన యాధారములివి—(1) శాతకర్ణి శాసనములు గాని, నాణెములు గాని యాంధ్రదేశమున లభింపకపోవుట (2) పులుమావి శాసనములు లభించుట (3) ఓడ చిహ్నముగల పులుమావి నాణెములు మదరాసు కడలూరులమధ్య సముద్రతీరమున దొరకుట. ప్రాగాంధ్రమునను, తెలంగాణాయందును లభించిన శాతకర్ణి యొక్క కొన్ని వేల నాణెములను నేను చూచితిని. ఆ నాణెములు దొరకిన స్థలములయందే, వానితో కూడియే పులుమావి నాణెములును లభించినవి. ఈ వ్యాసముయొక్క అనుబంధమున 1, 10, 4, 12, 2, 9, నంబర్లుగల నాణెము లిట్టివే. వీని మూలమున డా॥ సర్కారు వాదము ఖండింపబడుచున్నది.

ఇట్లు శాతకర్ణి యాంధ్రదేశము నేలలేదనియు, పులుమావి యాంధ్రదేశమును జయించెననియు ప్రతిపాదించు రెండు విపరీత సిద్ధాంతములు సరియైనవి కావనియు, గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణియు నతనితరువాత వచ్చిన రాజులందరు నాంధ్రదేశము నేలిరనియు ఈ నాణెములు నిరూపించుచున్నవి.

---

6. *Ep. Ind; vol VII. Karla ins. no. 14; Burgess—Buddhist stupas of Amaravati and Jaggayyapeta. ch. XII. p. 100.*

7. *Rapson - Cat. of Indian Coins pl. V & VI.*

8. *JBBRAS. vol. XXII p. 241.*

9. *Cf. Ep. Ind. vol. VIII. Nasik ins. no. 4 and no. 2.*

10. *New Imperial History of India vol. II. Ch. 34.*

శాతవాహనుల క్రొత్త నాణెములు - అనుబంధపట్టిక

నెం.	లోహము	ఆకారము	దొరకిన స్థలం	ఒక వైపు	రెండవ వైపు
1	సీసము	గుండ్రని	చేబ్రోలు	పైన చంద్రవంకగల పది కమానుల చైత్యము—సతికణస రజ్ఞో గొ.	ఉజ్జయిని చిహ్నము
2	,,	,,	అమరావతి	దళసరి కమానులుగల పైదిగను చైత్యము—పుతిసరజ్ఞో గొ.	,,
3	,,	,,	,,	దిమ్మవంటి పైవిధము చైత్యము—రజ్ఞో గోతమిపుతిస	,,
4	,,	,,	ధరణికోట	ముద్దలవంటి కమానులు గల పైవిధము చైత్యము—సిరిసతిక.	,,
5	,,	,,	,,	ముద్దలవంటి కమానులుగల చైత్యపు క్రింది భాగము.—తిసప.	,,
6	,,	,,	మాడుగుల	ఎడమవైపు కమలము, కుడివైపు శంఖము, పైన చంద్రవంక గల చైత్యము—రజ్ఞో సతికణస	,,
7	,,	,,	గుడివాడ	పైవిధము చైత్యము—రజ్ఞో సతికణస	,,
8	,,	,,	,,	చిహ్నములు లేని చంద్రవంక గల చైత్యము.—సతికణస	,,
9	,,	,,	అమరావతి	దళసరి కమానుల చైత్యము—పుతిస సమిస వసతి.	,,
10	,,	,,	చేబ్రోలు	పై విధము చైత్యము—తిస సమిస వసతి.	,,
11	,,	,,	మాడుగుల	పై విధము చైత్యము—(మిస) వసతి పు.	,,
12	,,	,,	ధరణికోట	సాధారణముగు చైత్యము—సిరిపుతిస సిరి	,,
13	,,	,,	అమరావతి	పై విధము చైత్యము—సిరిపుతిస సిరి.	,,
14	,,	,,	బుద్దాం	కమానులు గీయబడిన దిమ్మవంటి చైత్యము, ఎడమవైపు శంఖము, కుడివైపు కమలము—సతికణస రజ్ఞో గోతమిపుతస సిరి యజ్ఞ.	,,
15	,,	,,	అమరావతి	పైవిధము చైత్యము—తస సిరి యజ్ఞ స.	,,
16	,,	,,	అదుర్రు	పైవిధము చైత్యము—యజ్ఞ సతికణస రజ్ఞో	,,

—+—

పరిష్కారం

శ్రీ కె. వి. రమణ

సూర్యుడు చచ్చిపోయినట్లు లోకమంతా చీకట్లు క్రమ్మాయి. తిరుగుబడే కొంగల్లా పక్షులన్నీ గూళ్లను వెతుక్కుంటున్నాయి. ప్రాణం తప్పించ కండరాలను కూడబెట్టుకొని సముద్రంలో కూలబడ్డాడు రామం. ఆ చీకటే జుట్టు విరబోసుకొన్న రాక్షసిలా కనుపించింది. ఆమె వెనుక కృష్ణయ్యలు చప్పట్లు చరుస్తున్నట్లు భావించాడు. అసలు తనీరోజున కృష్ణయ్యదగ్గరికి పోకపోయినా బాగుండునని బాధ పడ్డాడు. దూరంగా క్షణమాత్రంలోనే ఎర్రటి మంటలు లేచాయి. ఏదో పల్లె తగలబడుతోంది. ఊళ్లో జనమంతా తండోపతండాలుగా వీధుల్లోకి వచ్చి ఆ దృశ్యం చూస్తున్నారు. కొంతమంది కర్రలు ముంతలు పుచ్చుకొని ఆ దెసకు పరుగులు తీస్తున్నారు. అన్నీ తాటాకు కొంపలు. ఏమీ చప్పుడు కాకుండా కాలిపోయాక ఆకాశం క్రమంగా ఎరుపుతగ్గి నల్లటి పొగతో నిండిపోయింది. కాలిన దూలాల అర్పులు మనుష్యుల రోదన, మంటల వార్పే యోధుల అట్టహాసాలు అన్నీ పొగలో కలసి ప్రయాణం చేస్తున్నాయి.

పదిరోజుల క్రితం మాణిక్యం చితిమీదినుంచి పొగ యిల్లాగే వచ్చింది. పొగలోనుంచి తనని 'ఒక్కసారి చూసిపొమ్మని' మాణిక్యం బ్రతిమాలుతున్నట్లనిపించింది. తనకీ ఆమెకీ మధ్య మంచుపొగ అడ్డం. ఆ తెర తొలగించి ముందుకుపోయే ధైర్యం, ఆమె బ్రతికిఉండగా తనకి కలుగలేదు. ఆమె ముందుకు వచ్చి ఈ పొగలో కలసిపోయింది. పోతూ, ఈలోకంలోని కొంపలమీదకు తన కూతుర్ని విడిచిపోయింది. ఉలిక్కిపడి వెనక్కి తిరిగి చూచాడు రామం. ప్రక్కయింటి సుబ్బయ్య మీసం మెలేస్తూ కళ్లు తిప్పుతూ అన్నాడు. "యింకా ఇక్కడే వున్నావేం. మాణిక్యం కూతురు ఒకత్తేగా ఆయింట్లో వుంట." రామానికి ఆమాటల్లో పోటు అర్థమవకపోలేదు. మాణిక్యం జబ్బులో వుండగా, సుబ్బయ్య ఆమెను చూడ్డానికని వంక పెట్టుకొని యింటికి వెళ్ళి ఆ అమ్మాయిచేయి పట్టుకొని, చీవాట్లు తిని బయటికి వచ్చిన సంగతి రామం మరచిపోలేదు. కాని సమాధానంచెప్పే ఓపిక లేదు. వెకిలిగా నవ్వుకొంటూ కండలు రుద్దుకుంటూ కొని మంటలు ఆరిన దెసకి నడిచాడు సుబ్బయ్య. ఈ సుబ్బయ్యలు కృష్ణయ్యలు, వాళ్ల మేడలుమాత్రం శాశ్వతంగా వుండిపోతాయి. ఎన్ని భూకంపాలు వచ్చినా, ఆకాశం మంటలు మండినా వాళ్లలో కాని కేమీ ప్రమాదం రాదు. కడుపులో ఆకలిమంటల వేడి హెచ్చుతోంది. హృదయంలో ద్వేషాగ్ని; పాలిపోయిన మొహంలో కళ్లు నిప్పుల్లా వున్నాయి. ఈ మంటలు మనిషిని బూడిద చెయ్యవు. చావకుండా, బ్రతకలేకుండా మాత్రం చేస్తాయనుకొన్నాడు. బడబాగ్ని యింతే. చుట్టూ నీరువున్నా అది వెలుగుతూనే వుంటుంది. తను ఈరోజున కృష్ణయ్యయింటికి వెళ్ళకపోయినా, కృష్ణయ్యే మరోరోజున తనదగ్గరకివచ్చి తనపని కాస్తా సెర వేర్చుకుపోయేవాడే!

మధ్యాహ్నం రోహిణీ కార్తె ఎండలో కృష్ణయ్యదగ్గరికి ప్రయాణం కట్టాడు. పాటిమన్ను, మెత్తగానే వుంటుంది. లోపలికి పాదాలు దించుకుపోగానే, కౌగలించుకొని పీక నులిమినట్లుగా, మాడ్చేస్తుంది. పాదాలు బొబ్బలు కడుతున్నాయి. దూరంగా, 'జగమంతా మాయే...' అని పాడుతూ ఆడుతూ పోయే పశువుల కుర్రాడిని చూచి, తనకా మాత్రం ఓపిక లేదా అని అభిమానపడి అడుగులవేగం హెచ్చించాడు. మొహంమీద లంకలు వేస్తూ ప్రవహించే స్వేదనదుల గతులగురించి ఆలోచించాడు. ఈ నదులు ఎవరికీ వుపయోగకారి కావు—తన బ్రతుకు అంతే. కాలంలో గుర్తులేకుండా కలిసిపోతాయి. ఈ ఆలోచన చాలాసార్లు వచ్చింది రామానికి. క్రిందటి వేసంకాలంలో తనతో నిత్యమూ కలిసి తిరిగే సుబ్బారావుగారు గుర్తుకువచ్చారు. 'విజ్ఞానఖని' అని అధికారులు అనేవారు. ఇంట్లో పెళ్ళికాని కూతురు, చదువు చెప్పించలేని కొడుకు మంచంపట్టిన భార్య, పుస్త

క్లాసులో మునిగిపోయేవ్వ అతనూ చాలామందికి తెలియదు. కాలేజీలు తెరచిన రోజు—10 గంటలకు అందరూ హాస్పిటలుకి పరుగెత్తుతున్నారు. క్రిందటి రాత్రి, సుందరాన్ని వచ్చి ఆయన హాస్పిటల్లో చేరిన సంగతి భార్యకి, గేటుదగ్గర గుమాస్తాకి, వార్డులో నర్సుకి మాత్రం తెలుసు ఉదయం అందరికీ తెలిసిపోయింది చచ్చిపోయాడని...దీనికోసమేనా ఆయన యింతకాలం కష్టపడ్డది. ఈ ప్రశ్న చాలా పొద్దు రామాన్ని తొలుచుకొంది. ఇప్పటికీ సమాధానం దొరకలేదు. క్రమంగా తను 'నిరాశా వాది'గా తయారవుతున్నాడేమో అని అనుమాన పడ్డాడు. నవ్వుకొన్నాడు...కృష్ణయ్య యీ ఎండలో ఎక్కడికీ పోడులే అనుకొన్నాడు. అతనితో స్నేహం ఒక విచిత్ర సంఘటన.

యూనివర్సిటీ పరీక్షలు. కృష్ణయ్య ఏమీ చదవలేదు. పూర్తిగా తలెత్తుకు తిరగలేనని తెలుసు పరీక్ష ప్యాసుగాకపోతే. ఇంట్లో మంచినీళ్ళు దొరకవని రామం ముందు నిలబెంచాడు. ఈ జ్ఞానం యింతకుముందే రా లేదని వాపోయాడు. రేపటి పేపరొక్కటి వ్రాయగలిగితే తక్కినవన్నీ తను చూసుకోగలనని ప్రాధేయపడ్డాడు. పుస్తకాల్లో విషయాలు నూరి అతని మెదడులో ఎక్కించగల సాధనం వుంటే బాగుండు ననిపించింది రామానికి. అయినా, అతని బుర్ర దేన్నీ జీర్ణంచేసికోలేదని గుర్తుకువచ్చి ఆ ఆలోచన వదిలిపెట్టాడు. కృష్ణయ్య ఏడుపు మొహం చూసి జాలివేసింది. తనకే యీ యిక్కట్టు వచ్చినట్లుగా బాధపడ్డాడు. 'సరే! వెళ్ళు' అన్నాడు. కృష్ణయ్య రాత్రంతా నిద్రపోయాడు. మర్నాడు తన పేపరుమీద కృష్ణయ్య నెంబరు వేసినట్లు, కృష్ణయ్యకి పరీక్ష అయినతర్వాత గాని తెలియదు. దొంగ నెంబరు వేసి, సిల్కు చీర కట్టుకొచ్చిన వాదరుకి పేపరు యివ్వలోతూ రామం అనుభవించిన బాధకి, యింక యమలోకానికి వెళ్ళనవసరం వుండదనిపించింది. ఫలితాలు ఊహించివుంటే తను ఆపని చెయ్యలేకపోయేవాడు. కృష్ణయ్య ఏడుపుమొహం గుర్తుకు రాకపోయినా తను పరీక్ష పూర్తిచేయగలిగే వాడు. వణకే తన చేతులుచూసి తను చేసినపని పోలుస్తుందేమోనని బిక్క మొహంతో ఆమెకేసి చూస్తూ నిలుచోవటం, ఆమె జారిపోయే తన సిల్కుచీరని పరీక్షిస్తున్నాడని భ్రమించి చీర సర్దుకొంటూ హడావడిగా పేపర్లు తీసికొని వెళ్ళిపోవటం—అంతా ఒక వింతగా తోచింది రామానికి. తన ఆవేదన, ఆమె కంగారు తలపుకువచ్చి నవ్వుకొన్నాడు. నెలరోజుల క్రితం కృష్ణయ్య పెళ్ళి శుభలేఖ పంపుతూ 'నీ సహాయం జీవితంలో ఎప్పుడూ మరువలేను ... అందువల్లనే యూకైవేలు కట్నం వస్తుంది ప్రస్తుతం నాకు' అని తగిలించాడు తాజాకలం. 'పోనీ తను ఆధారంగా ఒకడైనా బాగుపడ్డాడు' అని తృప్తిపొందాడు.

మాణిక్యం యింటి సమీపానికి వచ్చాడు. తలుపులు వేసివున్నాయి. కిటికీ తలుపు ఓరగా వేసివుంది. ఆ అమ్మాయి ఆ సందులోనుంచి చూసి పిలుస్తుందేమోనని అడుగులు వేగంగా వేస్తున్నాడు. ఆమె అంటే తన కెందుకో అంత భయం. చాలా కాలంవరకూ నాన్న మాణిక్యం యింటికి వెళుతూంటాడని తనకూ తెలియదు. సుబ్బయ్య 'మీ వదిన తల్లికి నిన్ను చూడాలని వుందట' అనేవాడు తనతో. అప్పుడు కూడా వాటిని తను పట్టించుకోలేదు. ఓ రోజున సిల్కు లాల్చీ జరీకండువాలతో ఓ పెద్దమనిషి, తన భుజంమీద చెయ్యివేసుకొని ఈ మార్గాన్నే తీసుకుని వచ్చాడు, పెళ్ళిసంబంధం వుందని...అమ్మాయికి చదువుకొన్నవాడు కావాలంటోందట.

ఆమె తల్లిదండ్రులు పరువు ఆస్తి ముఖ్యమంటున్నారుట. ఈ రెండూ వున్నాయని తెలసి తన ఇష్టం కనుక్కోటానికి వచ్చానని చెప్పాడు మెల్లిగా. రామం ఈ మాటలు విని లోలోపల సంతోషించాడు. అసలు పెళ్ళికూతురు దృష్టిలో తన చదువుకైనా విలువ వుందని. సమాధానం యివ్వటానికి ఏమీ తోచలేదు. దిక్కులు చూస్తున్నాడు మాటలకు తబ్బిబ్బు పడుతూ. ఒక్కసారి మొహం తెల్లబడింది—నెత్తురు అంతా ఆవిరి అయిపోయినట్లు. నాన్న మాణిక్యం యింటిలోకి వెళ్ళటం చూశాడు. ప్రాణాలు ఎవరో బలవంతంగా లాక్కుంటున్నట్లనిపించింది. తనీ విధంగానే ఈ పాటిమట్టిలో కప్పడిపోతే బాగుండుననుకున్నాడు. తనకి పరువు ఎక్కడిది. ఆస్తి అసలే లేదు. గుట్టుగా నాన్న సంసారం నెట్టుకొస్తున్నాడు. అమ్మ అనేది 'నాన్న చదువు చెప్పించి, నీ ఆస్తంతా వెచ్చించారు.' తను అందుకూ బాధపడలేదు. అమ్మకి ఎప్పుడూ బెంగే తను బ్రతకటం చాతకాని వాడని. చచ్చిపోయేముందు తనకి యిచ్చిపోయిన సందేశం యిదేను. రామం కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగేయి. కంఠం మూగపోయింది. ఈ పెద్దమనిషి తన్నింతవరకూ తీసికొస్తే ఈ దృశ్యం చూపించడానికేమో అని అనుమానపడ్డాడు. నరాలు కూడదీసుకొని ఆ పెద్ద మనిషితో అన్నాడు. "నాకు పరువూ లేదు, ఆస్తీ లేదు

మా నాన్న వ్యభిచారి. నా సంగతి నాకే తెలీదు... యిష్టమయితే నా అమ్మాయిని యివ్వండి." ముందు అతను ఉద్రేకంలో అంటున్నా డనుకొన్నా ఆ మాటలు ఆయనకి అసందర్భంగా తోచ లేదు. ఒక్క చదువు చూసి మాత్రం వాళ్లి యిష్టపడక పోవచ్చు" అని కండువా దులుపుకొని వెళ్ళిపోయాడు.

రామానికి అడుగు పడలేదు. ఇంటికి వెళ్లా లనిపించలేదు. మంచం పట్టిన అమ్మ, డాక్టరుకి మందులకి డబ్బులేక నిస్సహాయంగా యింటి చిల్లులు లెక్క పెట్టే నాన్న... అనాథ అయిన మాణిక్యం సంఘటన కళ్ళముందు తిరిగాయి. అమ్మ మూలుగుతోంది. చెల్లాయి భయంతో అమ్మకాళ్లదగ్గర పడుకొని వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది. తను అక్కడ ఉండలేక గదిలోకిపోయి ఏడుస్తున్నాడు, యింతలో మాణిక్యం మాటలుపూర్తి అయ్యాయి. నాన్న కసురుతున్నాడు అమ్మను. "ఆ డబ్బుతో కొన్న మందుమాత్రం నేను పుచ్చుకోనని" అమ్మ నీరసంగా అంటోంది ఆ మాటల్లో నిశ్చయం మాత్రం కనపడుతోంది. మాణిక్యానికి పెండిట్లో డబ్బున్న వాళ్ళంతా మొగుళ్ళను. అందరూ బికారులయి పోయారు, ఆమెవల్లనే—అనే వదంతి అప్పట్లో. "తిరస్కారంగా ఆమెని దంపెయ్యకండి బాబూ! మెల్లిగా వొప్పించి ఈ డబ్బుతో మందు తెప్పించండి." మాణిక్యం నాన్న కాళ్ళ వేళ్ళపడి ప్రాధేయపడుతోంది. అమ్మ అంటోంది: 'ఈ ఆఖరి క్షణంలోనైనా నన్ను శాంతంగా వెళ్ళిపోనీండి'. అమ్మగొంతుకలో దీనత్వం రామాన్ని కలచి వేసింది. ఆమె చివరికి మనశ్శాంతికూడా లేకుండా, చచ్చిపోతుందేమో నని భయం పుట్టింది. తను చివరి ఘడియల్లోకూడ ఏమీ చెయ్యలేనా అను కొన్నాడు. గదిలోనుంచి ఉద్రేకంగా వచ్చి మాణిక్యం చేతులోని నోట్లని వీధిలోకి గిరవాటు పెట్టి, ఆమెను బయటికి నెట్టి తలుపు వేశాడు. చెమరుకొన్న కళ్ళను చీరకొంగులో తుడుచుకొని మాణిక్యం వెళ్ళి పోయింది. శని విరగడయిందనుకొన్నాడు అప్పుడు... అమ్మపోయి నెల తిరగలేదు. తిరిగి ఆ శని జీవతి గృహంలో నాన్నని చూడగానే అవమానపు చేరుల్లో ములిగిపోతున్నట్లనిపించింది...

నాన్నపోయి ఏడాది అవలేదు. మాణిక్యం మంచానపట్టి, తనని చూడాలని వుందని, ఒక్కసారి వచ్చిపొమ్మని బ్రతిమాలుతూ కబురంపింది యీ అమ్మాయి చేత. అమాయకపు దీనత్వాన్ని తెలిపే ఆమె కళ్లు, చూసి రామం జాలిపడ్డాడు. "పోనీ ఒకసారి చూసివస్తే, ఏమవుతుంది" అనుకొని ఆమెతో 'సరే' అన్నాడు. ఆమె సంతోషం పట్టలేకపోయింది. అమ్మ చేయలేకపోయిన కార్యం తను సాధించుకొని వెళుతోంది. ఆమె వెళ్ళగానే సుబ్బయ్య ప్రత్యక్ష మయ్యాడు. 'వాళ్ళ యింటికి వెళుతున్నావా?' అన్నాడు. 'ఎవరింటికి?' రామం ఆలోచించ కుండానే. 'అదే—ఆ పిల్ల—అది మాణిక్యం కూతురు కాదులే...ఎవరిపిల్లనో పెంచుకొంది ... అందుకనే నీవు సరసాలాడినా ఫర్వాలేదు" సుబ్బయ్య నుక్క తిప్పుకోకుండా తన అక్కసు వెళ్ళబోసుకొని సమా ధానానికి ఎదురుచూడకుండా వెళ్ళిపోయాడు. చిత్ర వధ ఈ పరిహాసంకంటె బాగా వుండదేమో. ఈ సుబ్బయ్యలు పుట్టడం సంఘంలో ఎవరి బాధ్యతలు వాళ్ళకి జ్ఞాపకం చెయ్యడానికా. ఊళ్ళోవాళ్లెవరూ నాన్న పోయినప్పటినుంచీ తనతో మాట్లాడకపోవ టానికి కారణం ఈ అనుమానమే అయివుంటుంది దీని కంతకీ నాన్న కారణం. "మీఅమ్మ చచ్చిపోతే సగం ఈ చెంగలోనే" అని సుబ్బయ్యభార్య చెల్లాయితో అందిట. అవమానం అభిమానం ముంచెత్తాయి. మాణిక్యంగుమ్మం త్రొక్కకూడదని తీర్మానించు కొన్నాడు...మాణిక్యం చితిపొగని దూరంగా, ఎవరికీ కనపడకుండా, ఆ అమ్మాయిదృష్టినుంచి తప్పించుకొంటూ చూశాడు. చీకటిపడిందన్న సంగతి పక్కల అలజడితో గుర్తుకువచ్చి, యింటికి తిరిగివచ్చాడు. ఆ అమ్మాయికంట పడటానికి ధైర్యం లేదు. ఆమె తనని చూసి చీదరించుకొని తలుపు వేసు కొంటుందని ఊహించాడు...

అందుకనే రామం కంగారుగా వేగంగా అడు గులు వేసికొంటూ ఆ యింటిదారినుండి ఎంత త్వరగా తప్పుకొంటావా అనుకొంటూ కృష్ణయ్య యింటి సమీపానికి వచ్చాడు. అదటుగా గుండెలు యింకా కొట్టుకొంటూనే వున్నాయి. "ఈ ఎండలో యిల్లా పరుగెత్తుకొంటూ వచ్చా వేమిటి" అని సావకాశంగా కుర్చీలో భార్య అందించే తమలపాకులు నములుతున్న కృష్ణయ్య పలకరించే వరకూ తను పరుగెడుతున్నట్లు తెలియలేదు. మంచం దగ్గరకు లాగి కూర్చోమన్నాడు రామాన్ని. విసన కర్రయిస్తూ, రామం మొహంలోకి తేరిపార చూస్తున్న భార్యని 'మంచినీళ్లు తే' అని ఆజ్ఞాపించాడు. రామా నికి ఈ మొహం పరిచయంగా తోచింది. పెళ్ళికి రాలేదేం? "ఊరక రారు మహానుభావులు..." అని ఆపదం సాగతీస్తూ రామంకేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూచాడు.

రామానికి అన్నీ గుర్తుకొస్తూన్నాయ్. ఈమెనా, కృష్ణయ్య చేసికొన్నది. కాకినాడలో ఆమె ప్రక్క యింటిలోనే తను గది అద్దెకు తీసికొని వుండేవాడు. ఆమె నిత్యమూ కిటికీదగ్గర కూర్చుని సంగీతసాధకం చేసేది. మొదట్లో ఆడవాళ్లకి విర్రవీగటం ఎక్కువ, కాలేజీలో చదువుతున్నా నని టెక్కు అయుంటుంది అని సర్దుకొన్నాడు. కాని చదువుకి నిత్యం అంతరాయం కలగడం భరించలేక ఓరోజున కొంటెగా ఆమెకేసి చెయ్యి వూపాడు. ఆమె కిటికీ ధళ్లున వేసి చప్పుడు చేసుకొంటూ వెళ్లిపోయింది. రామానికి ప్రాణాలుపోయాయి. శరీరం చెమటతో తడిసిపోయింది. వాళ్ళ నాన్న పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు కూడాను. ఆమె తండ్రితో ఫిర్యాదు చేయవచ్చు అతను తుపాకీతో తన్ను కాల్చివేస్తే... అసలు తుపాకీవరకు ఎందుకు...లాఠీకర్రతో వీపు బద్దలుకొట్టి ప్రక్కనే వున్న ఉప్పుటేరులోకి త్రోసివేస్తే చాలు... మెల్లిగా కిటికీ ప్రక్కన నక్కి వాళ్లయింటిలో ఏదైనా గొడవ జరుగుతుందేమో నని వింటున్నాడు. వాళ్లఅమ్మ బొంగురు గొంతుక వినిపించింది. ఆమె చీపురుకట్ట పుచ్చుకొని వస్తుందేమో నని భయం. తనని వీధిలోకి జుట్టుపట్టుకులాగి రోడ్డుమీద పోయే అందరిముందూ 'ఈ జంతువుని చూడండి మీరంతా' అని అంటుంది. అందరూ విరగబడి నవ్వుతారు. తన స్నేహితులంతా మందలించటానికి ముందుకు వస్తారు. తను చదువుకి తిలోదకాలిచ్చి పారిపోవాలి. ఈ ఫలితాలన్నీ వూహించి, ఈ గండం గట్టెక్కితే, యింకెప్పుడూ యిల్లాంటి తెలివితక్కువ పని చెయ్యకూడదని నిశ్చయించుకొన్నాడు. వాళ్ళ యింటిలో గొడవ సర్దుమణిగింది. వీధితలుపులు వేసిన చప్పుడు. మెల్లిగా క్రమంగా తన గదిముందు పిల్లి అడుగుల అలికిడి అయింది. భయపడుతూ రామం వెనక్కి తిరిగిచూచాడు కిటికీలోంచి. ఎవరూ లేరు. తలుపు తెరచి చూచాడు. గుమ్మంముందు ఆమె... రామం నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. ఏదో అనబోయాడు. అవి గొంతుకలోనే వుండిపోయాయి. ఆమె గొడవ చెయ్యకన్నట్లు తన చేతిని తన నోటికడ్డంగా పెట్టి "అమ్మతో సినిమాకని చెప్పా"నంది మెల్లిగా. శరీరం మంచుగడ్డలా అయింది. ఏమి చెయ్యటానికీ ఆలోచించే శక్తి లేదు. అప్పుడే, తన గది ప్రక్కన యింటి ఆవిడ మాటలు వినిపించబట్టి రామానికి ఏంచెయ్యాలనే ప్రశ్నకి సమాధానం వెతికేకాలసిన అవుసరం కలుగలేదు. తన అదృష్టానికి అభినందించుకొని మర్నాడు ఉదయమే గది మార్చేశాడు.

'మంచినీళ్లు తీసికోవోయ్ ముందు' కృష్ణయ్య గొంతుకలోని ఆజ్ఞాపన వినిపించింది. మంచినీళ్ల గ్లాసు పట్టుకొని ఆమె నిలబడివుంది. తల ఎత్తకుండానే గ్లాసు అందుకొని నీళ్ళన్నీ, అనుకోకుండా ఒక గ్రుక్కలో త్రాగేశాడు. 'ఎండనపడ్డావు బాగా' అన్నాడు కృష్ణయ్య సానుభూతి చూపిస్తూ. ఈ యింటిదగ్గరనుండి ఎంత త్వరగా వెళ్ళిపోతానా అనిపించింది.

చెల్లాయిని పురుటికి తీసుకొనిరావాలి. చేతిలో కానీ లేదు. వుద్యోగం ఖాళీ. నాలుగు రోజులయి యింటిలో తిండి లేదు. మిగిలివున్న అటుకులు నానవేసుకొని తిని బ్రతుకుతున్నారు. అభిమానం చంపుకొని ఎవరినీ చేబదులు అడిగే ధైర్యం లేదు. ఈ రోజున ఆకలిబాధకి తాళుకోలేకపోయాడు. చచ్చిపోవటానికి ధైర్యం లేక బ్రతికటం చాతకాక సిగ్గు విడిచి నిర్మొహమాటంగా డబ్బుకై కృష్ణయ్య దర్శనం చేసికోటానికి వచ్చానని—ఉన్నదంతా ఒక్క గుక్కలో చెప్పేయాలి అని తాను బయలుదేరేముందు అనుకొన్నాడు.

కృష్ణయ్యప్రశ్నలు సగం ధైర్యాన్ని చంపాయి. అతని భార్య తన వుద్దేశ్యాన్ని నిలువు గోతిలో పూడ్చిపెట్టింది. "పెళ్ళికి రాలేదేం? ఊరక రారు..." ఈ ప్రశ్నల తర్వాత కృష్ణయ్యని తను డబ్బు అడుగుతే, 'వీడి స్నేహం అంతా డబ్బుతోనే వుంది' అనుకోవచ్చు. పధిలేఖలో కృష్ణయ్య తాను చేసిన సహాయాన్ని త్రవ్వి జ్ఞాపకంచేశాడు. అది ఆధారంగా తీసికొని డబ్బు అడుగుతున్నాననైనా అనుకోవచ్చు. తన స్నేహానికి డబ్బుతో విలువకట్టే అవకాశం కృష్ణయ్యకి ఎప్పుడూ యివ్వకూడదని నిశ్చయించాడు. పైగా ఆమె...అతని భార్యముందు అతన్ని యాచించడం.. రామం నిశ్చయం మంచులా కరగిపోయింది. ఉదయంనుంచీ పడ్డ ఆకలిబాధలకన్న అభిమానం పైచెయ్యి తీసికొంది.

"ఏమీ లేదు—చూసిపోదామని బయలుదేరా" నన్నాడు. తన సమాధానం తనకే నచ్చలేదు. కృష్ణయ్య కబుర్లధోరణిలో పడ్డాడు. కట్నం డబ్బుతో ఓ సినిమాహాలు కట్టించానని, అది ఈ జిల్లాలోకి మంచి అందమైనదని, ఈమధ్యనే ధాన్యం గిరాకిలో అమ్మి మిల్లు కట్టించానని, భార్య ఓ అదృష్ట దేవత అని, యింకా తన తెలివితేటలన్నీ ఉపయోగించి డబ్బు చేసుకోటానికి, కనిపెట్టి అమలులో పెడుతున్న నూతనమార్గాలన్నిటినీ రామం ముందు

వల్లె వేస్తున్నాడు. ఈ వాగ్దాటితో రామం, తన్నొక మురికి కాలవలోనుంచి లాగి పోతున్నట్లుగా బాధపడ్డాడు. ఇదంతా డబ్బు సంస్కృతి. దీనికి మరణం వుండదు. కృష్ణయ్య ఆగాడు. రామం తనమాటలేమీ అర్థం చేసుకొంటున్నట్లు లేదు. "ఏమాయ్ దానిలో ఏదైనా కరిచిందేమిటి" అన్నాడు. రామానికి ఆ ప్రశ్న అర్థం కాలేదు. 'ఏమిటి' అన్నాడు.

'ఆ...ఏమీ లేదు. ఆ మాణిక్యంమాతురుంది కదూ! అదేమైనా నిన్ను పలకరించిందేమిటి... ఈమధ్య ఏదో విన్నానులే' అని ఓ పాడినవ్వు దగ్గాడు. రామానికి సమాధానం యివ్వటానికి అసహ్యం వేసింది. కృష్ణయ్యమాటలు తన్నిప్పుడు సహారా ఎడారిలోకి తీసికెళ్లి అక్కడి మండేయిసుకలో పూడ్చివేశాయి. కుర్చీ పట్టుకొని కృష్ణయ్య అన్నాడు. "ఆ పతివ్రతకి మేం మెవ్వరం పనికిరామట. పోనీ నిన్నైనా ఎన్నుకుంది" వెకిలిగా నవ్వాడు. పీకనులిమి కృష్ణయ్యని అల్లాగునే కుర్చీలో పాతివేస్తే బాగుండుననిపించింది. ఈ లోకంలోకి పొరపాటున పడ్డ జంతువు తను. కాటుబాధ భరించలేడు. తిరిగి కాటు వెయ్యలేడు. ధనంతో కండబట్టిన కృష్ణయ్యకి మాణిక్యం కూడదు పతివ్రత అయినందుకు బాధ కలిగింది. ఆ అక్కసు, తనమీద పెట్టి తీర్చుకొన్నాడు. తను మొదటినుంచీ, మాణిక్యాన్ని, ఆమెను ద్వేషించి, చివరకు తనూ ద్వేషింపబడుతున్నాడు. ఆమెకి తనకీ యేదో అవినాభావసంబంధం వుండాలనుకొన్నాడు. లేకపోతే వీళ్ళందరూ బలిపశువుగా తనని ఎన్నుకోవటం ఎందుకు? కృష్ణయ్యలు ఆమెని ఎంతో కాలం అల్లా బ్రతకనివ్వరేమో. అతని హేళనలో ఈ క్రూరత్వం స్పష్టంగా కనిపించింది రామానికి. ఆమెమీద ఏదో అభిమానం మమకారం పుట్టుకొచ్చాయి. అసలు తనెందుకు ఆమెను ద్వేషించాలో తెలియదు. ఏదో మబ్బు తెర...మంచుపొగ యిద్దరిమధ్య అడ్డుగావుంది. తను ఎప్పుడూ ఈ తెర తొలిగించి చూడవలసిన అవసరం కలుగుతుందనుకోలేదు.

రామం కృష్ణయ్యదగ్గర సెలవు తీసికొన్నాడు. ఇంటిముఖం పట్టాడు. ఆకలి అసలు వెయ్యటంలేదు. ఇల్లాగేవుంటే డబ్బు అవసరం వుండదు...కార్చిచ్చుకొంటూ కాలే కడుపుకి రగిలే ఆలోచనలని మేత వేస్తూ యింటి గుమ్మంలో కూలబడ్డాడు. దూరంగా అర్పబడ్డ యిళ్ళలోని జనం ఆక్రందనాలు...కడుపులో రగిలిన చితులు...పగిలిన హృదయాల వేదన. కదలిన మానవత్వపు శ్వాసలు...తనెందుకు మాణిక్యాన్ని ఆఖరిసారైనా చూడానికి వెళ్ళలేదా అని వాపోయాడు. అసలు ఆ రోజున ఆమెను తన యింటినుండి వెళ్ళగొట్టకపోతే, నాన్న అమెదగ్గర డబ్బు తీసికొనేవాడేమో. అమ్మని డాక్టరుకి చూపించి జబ్బు నయం చేయించ గలిగేవాడు. నాన్న, మాణిక్యాలు చచ్చిపోయేవారు కాదేమో అనిపించింది. ఇంతమందిని హత్యచేసింది తనేనని నిందించుకొన్నాడు. తన దురభిమానం...యిదే మాణిక్యాన్ని చంపింది—అప్పుడు. ఇప్పుడు తిరిగి ఆ అమ్మాయిని బలి తీసుకోవచ్చు కృష్ణయ్యలు. ఎంతో కాలం ఆమె నిల్లా బ్రతకనివ్వకపోవచ్చు. ఈ ఆలోచన రాగానే రామం భయపడ్డాడు. తన దేనో, తన ఆత్మీయమైన వస్తువుని వాళ్ళందరూ దొంగిలించుకుపోతున్నట్లు బాధపడ్డాడు. అమాయకంగా జాలిగొలుపుతూ ఆమె తనని బ్రతిమాలుతున్నట్లు ఊహించాడు. నీరసించిన ఆమె ఆకారం, పొగలోనుండి తనని బ్రతిమాలుతున్న మాణిక్యంహస్తాలు చీకట్లో స్పష్టంగా కనిపించాయ్...

రామానికి ఒకే మార్గం...ఆమె యింటివైపు దారితీశాడు. ఇంటిముందు నిలుచుండి మాణిక్యం అని పిలిచాడు. మాటలు పెదవులు దాటలేదు. ఇంట్లో అలికిడి వినిపించలేదు. తలుపు తట్టుతూ 'మాణిక్యం' అని గట్టిగా అరిచాడు. నాలిక కొరుక్కున్నాడు, 'మాణిక్యం' అని పిలచినందుకు. మళ్లీ ఈమెకి చచ్చిపోయిన మాణిక్యాన్ని గుర్తుచేస్తున్నందుకు విచారించాడు. మాణిక్యాన్ని తనే చంపాడేమో నిజంగా. ఆఖరిసారి ఆమె కోర్కెను మన్నించలేకపోయాడు. కృష్ణయ్యలు తనవల్ల డబ్బు చేసుకోగలిగారు. మాణిక్యాలు కృశించి చచ్చిపోతారు. తనుమాత్రం కృష్ణయ్యల ఆటలు సాగనివ్వకూడదు అని నిశ్చయించుకొన్నాడు. కళ్లలో యేదో సంతృప్తి వెలిగింది. తలుపు తీయబడింది. ఆ సన్నని దీపపు కాంతి గదిలో సగం చీకటిని వదిలేస్తోంది. ఆ మసక కాంతిలో పాలిపోయిన ఆమె మొహం కొడిగట్టబోయే దీపంలా కనిపించింది. ఈమె జీవితాన్ని కొడికట్టనివ్వకూడదనిపించింది.

"నిన్ను కృష్ణయ్యలకి అప్పగించను..ఎప్పుడూ యింక నే నిక్కడే" ఏదో అనబోయాడు. ఆమె అస్పష్టపు మాటలు రామం పెదవుల్లో కలసిపోయాయ్.

హరవిలాస కిరాతార్జునీయము

వీరశైవ సంప్రదాయము

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

శ్రీనాథ మహాకవి హరవిలాసమున సప్తమాశ్వాసమున మొదటి నూటమూడు గద్యపద్యములలో నీ కిరాతార్జునీయ కథను రచియించియున్నాడు — దీనికి మూలము నన్నయభట్టారక రచిత భారతారణ్య పర్వమునగల కిరాతార్జునీయ కథ. అందేబడి గద్యపద్యములలో నున్న నీకథను, రచనావిధానము చేతను, వీరశైవ సంప్రదాయసంధానము చేతను ద్విగుణీకృతము గావించి, శ్రీనాథు డొక ప్రత్యేకవిశిష్టత దీని కాపాదించియున్నాడు. ఈ కథయే ధూర్జటి శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యమున, తిన్నని కథయందు గలదు. కొన్ని ప్రత్యేక కృతుల యందును నీ యితివృత్తము కలదు. కాని వేనియందున శ్రీనాథమహాకవి రచనయందలి విశిష్టత కానరాదు— ప్రస్తుతము నన్నయ శ్రీనాథుల రచనలను మాత్రమే గ్రహింతును.

శబ్దానుసరణము

నన్నయ రచనయే మూలము గావున నీ కథయందు రెండుచోట్ల నన్నయ రచనలే పొందుపడినవి.

ఆరణ్యపర్వ ద్వితీయాశ్వాసాది నున్న :

శ్రీ రమ్యధర్మ నిత్య
ప్రారంభ విభాసిరాజపరమేశ్వర ఘో
రారి మదకుంభికుంభవి
దారణ దారుణ కృపాణ దక్షిణహస్తా.

అను పద్యము చివరి రెండుపాదములును నిట్లు 18 వ పద్యమున హత్తుకొన్నవి.

వైరి మదకుంభి కుంభవి
దారణ దారుణ కృపాణ ధారలు పరిఘా
కారములు. కందమూలో
ద్ధారములకుఁ బాలుపడెగదా నీకరముల్.

ఆరణ్యపర్వము 1-315 వచనమునందుగల యీ క్రిందివాక్యములు హరవిలాసమున పద్యరూపమున వెలయుచున్నవి.

"అగ్నిదేవుండు నాకిచ్చిన యక్షయశరధు లివ్వాను యుగాంత్యకాలరిక్తంబులైన శరధులుంబోలె నున్నయవి."

శరధులు యుగాంత్య వేళా
శరధులునుం బోలెనయ్యె శరశూన్యంబుల్
సురపతి సూతికి పరమే
శ్వర మాయాశక్తినపుడు సమరాగ్రమునన్
[74 పద్యము.]

---

1. 'హరవిలాసము' అను పేర నొక సంస్కృత కావ్యమును శ్రీనాథునకు నైదు శతాబ్దులకు పూర్వమే రాజశేఖర మహాకవి రచియించియున్నాడు. ప్రసిద్ధ జైన సమయాచార్యుడు హేమచంద్రుఁడు తన కావ్యానుశాసనములో దానిని పేర్కొన్నాడు. రాజశేఖరుని రచనలను కొన్నింటిని గ్రహించిన శ్రీనాథునికీ గ్రంథము పరిచితమై యుండెనగును. 'హరవిలాసము' అను పేరు దాని ననుసరించియే తన గ్రంథమునకు పెట్టియుండవచ్చును. దీనిని గూర్చి 'రాజశేఖరుని హరవిలాసము' అను వ్యాసమును చూడుఁడు. (ఆంధ్ర పత్రిక ప్రమోదూత సంవత్సరాది సంచిక (1930). వ్యాసకర్త శ్రీ యీయుణ్ణి వెంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు. ఎమ్. ఏ. పుటలు 78-80.

కథానుసరణము — ప్రత్యేకత

వీరశైవమత వాఙ్మయములో శివుని లీలలో కిరాత రూపధారణ లీలయొకటి. పాల్కురికి సోమనాథుడు పండితారాధ్యచరిత్రమున వాదప్రకరణమున సాంఖ్య మతానుసారముగ శివుని పంచవింశతి లీలలను చెప్పుచు నీ లీలను:

రసికత వెలయఁ గిరాతావతార
మెనగ దాల్చుట పదియేనవలీల.

అని చెప్పియున్నాడు. నిశ్శంకకొమ్మన శివలీలావిలాసమున శైవమత తత్త్వానుసారముగఁ జెప్పిన 36 లీలలలోను నీ లీలను 34, 35 వ లీలలుగా చెప్పియున్నాడు.

నన్నయ మూలములో కిరాత వేషవర్ణనలో కేవలము 'కిరాత బలంబుల'తోడ యని యున్నది గాని ప్రత్యేకముగా కుక్కురము లున్నట్లు లేదు. వేటకు జాగిలము లుండవలయును గదా! దీనిని పురస్కరించుకొని శ్రీనాథుడు వీరశైవ సంప్రదాయానుసారముగ నీ కుక్కురబలమును, 4 పద్యములలో వర్ణించియున్నాడు. ఆ సంప్రదాయము ననుసరించి యివి వేదమయ మూర్తులు:

ప్రకటలీల నుదాత్తంపు ఫణితిఁ గొన్ని
క్రమముతో ననుదాత్తస్వరమున గొన్ని
స్వరితములఁ బ్రచయంబుల వరుసఁ గొన్ని
ఘోషణము సేయ దొడఁగె నా కుర్కురములు.

కనకపు శృంఖలలఁ ద్రయీ
శునకంబులఁ బట్టుకొనఁగ సూరెలఁ బ్రమ
తను నిరుచక్కియ లీలా [థుల్
వనచరులై గొలువఁ గపటఁ వైహారికుఁడై.

బసవపురాణములో సప్తమాశ్వాసమున కల్లిదేవయ్యగారి కథలో నాథకర్తుడు కుక్కలచే వేదములు చదివించినట్లు వర్ణితమై యున్నది. మఱియు పండితారాధ్య చరిత్రము వాదప్రకరణములో నిట్లు గలదు.

తప్పని వేదంబు దైవమే నియును
చెప్పమా కుక్కలై శివు వెన్కజనునె.

వేదములు శివునకు త్రిపురాసుర సంహారకాలమున రథమునకు గుఱ్ఱములు; తాండవ నృత్యకాలమున పాదమునకు నందియలు; కిరాతావతారమున శునకములు; ఈ విషయ మీ క్రిందిపద్యమున దెలుపబడినది.

పాదములకు నందియలై
మోదమున కిరాత వేషమున శునకములై
నాదట తేరికి హరులా
వేదములకు నెపుడొనర్తు వినతులు శర్వా!

[పందిరిమహాదేవుడు గారి శర్వశతకము - (1878)]

అర్జునుని తపస్సు - పాశుపతదీక్ష

భారతమున నర్జునుని తపశ్చర్య మునిజనసామాన్యము తపోదీక్షగా వర్ణితమైనది. శ్రీనాథుడు దీనిని పాశుపతదీక్షగా వర్ణించియున్నాడు.

భసితోద్ధూళిత నిర్మలావయవుడు
    న్పంచాక్షరీసంతతా
భ్యసనవ్యాప్తి పరాయణుండును శివ
    ధ్యానాను సంధాతయుఁ
మసృణస్నిగ్ధతరత్వ చర్మమయకం
    థాభద్రపీఠుండునై
యనమస్థేమఁ గిరీటి పాశుపత దీ
    క్షారంభముఁ గైకొనెన్.

ఈ పాశుపతదీక్షాసంప్రదాయ మాంధ్రదేశమున వెలసిన ఆరాధ్యశైవమునకు సంబంధించినది. ఆరాధ్యసంప్రదాయ ప్రవర్తకులగు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుల చరిత్రమును శ్రీనాథుఁడు పద్యకావ్యముగా ననువదించియుండుటచే నాతడు వీనినన్నిటిని చక్కగ గ్రహించియే యున్నాడు. కిరాతార్జునీయ కథయందు శ్రీనాథునికీ సంప్రదాయము నెలకొల్పుటకు చక్కని యవకాశ మేర్పడినది. అర్జునునకు కావలసినది పాశుపతాస్త్రము. ఆ యస్త్రసంపాదనకు కావలసినది పాశుపతవ్రతదీక్ష. శ్రీనాథుడు నెలకొల్పదలచినదియు పాశుపతదీక్షయే అనగా పశుపతి సంబంధమైన దీక్ష. ఇట్లే చతుర్థాశ్వాసమున కుమారసంభవకథలో మూలములో లేని పాశుపతదీక్ష నుదహరించియున్నాడు.

"పాశుపతమంత్రదీక్షా విధానమాన
దివ్యతేజోవిశేష సందీప్తమూర్తి"

ఈ పాశుపతసంప్రదాయమునకు మూలము అథర్వశిరోపనిషత్తునందు గలదు. మాధవ విద్యారణ్య కృత సర్వదర్శన సంగ్రహమున నీ సంప్రదాయమునకు సంబంధించిన సూత్రములు వివరింపబడి యున్నవి.

షట్కాల శివపూజావిధానము

అర్జునుడు "అరుణోదయ, తపనోదయ, సంగవ, మధ్యాహ్న, సాయాహ్న, అర్ధనిశా," సమయముల నాఱింటియందును శివపూజ సలిపిన ట్లాఱుపద్యములు రచించినాడు. ఈ కాలముల వివరణ మిది: ఇది శైవులకు నియతమైనది.

అరుణోదయము—సూర్యోదయమునకు నాలుగు ఘడియలముందు.

తపనోదయము	- 6 ఘడియలకు.			
సంగవకాలము	- 6 ఘ॥	మొ॥ 12 ఘ॥	వరకు;	
మధ్యాహ్నకాలము	- 12	,,	18	,,
అపరాహ్ణము	- 18	,,	24	,,
సాయాహ్నము	- 24	,,	30	,,
అర్ధనిశ	- మధ్యరాత్రమున 2 ఘడియలు.			

హరవిలాసమున నీ షట్కాల శివపూజా విధానమును విపులముగ వర్ణించుటచే శ్రీనాథుడు భీమఖండమున మూడు పద్యములలో దీని నిట్లు వివరించినాడు.

త్రిపురావాసులతోడఁ గూడి కడిమిన్
 దేవాహితుల్ లోకముల్
దపియింపంగఁ దపంబుచేసిరి దృఢ
 స్థైర్యంబు పాటించి పా
శుపతాచారనిరూఢి నందఱును నం
 శుద్ధాంతరంగంబులం
దుపమాతీతుని భీమనాయకుని నా
 ద్యుం శంభు సేవించుచున్.

అరుణోదయంబున నాకాశవాహినీ
 హేమాంబుజంబుల నిందుధరుని
మిహిరోదయంబున మహిసాక్షిగుగ్గుల
 ధూపధూమంబుల దురితహరుని
సంగవంబున గంధసార కుంకుమచంద్ర
 జంబాలమునఁ బుష్పచాప మథను
మధ్యాహ్నమున బక్వమధురాన్న పాయసా
 పూపాజ్యదధి ఫలంబులఁ ద్రినేత్రుఁ
బరమ సంధ్యాగమంబున బటహశంఖ
ఝల్లరీమడ్డుడమరు ఝర్ఝరుల మ్రోత
నర్ధరాత్రంబులందు వీణారవముల
హరునిఁ బూజింతురతి భక్తి నసురవరులు.

హరవిలాసమున మధ్యాహ్నకాలపూజను వర్ణించు నీ క్రిందిపద్యము గలదు:

పంచబ్రహ్మ షడంగ బీజముఖర
 ప్రాసాద పంచాక్షరీ
చంచన్మంత్ర పరంపరాపరమని
 ష్ఠాతత్పరత్వంబునన్
మంచుంగొండ యనుంగుఁ బెండ్లికొడుకు
 న్మధ్యాహ్నకాలంబు సే
వించున్ నిర్జరరాజ సూనుఁడు మనో
 వీధీ సదాధ్యాసితన్.

ఇది భీమఖండములో నీ క్రింది విధముగా రూపాంతరము నందినది.

పంచబ్రహ్మషడంగ మంత్రములనుం
 బ్రాసాద పంచాక్షరిం
బంచాస్యున్ బహు బిల్వపత్రముల న
 భ్యర్చింతు రవ్యగ్రత
న్మంచుంగొండయనుంగుఁ బెండ్లికొడుకు
 న్వర్ణింతు రేకాగ్రతం
జంచద్వేద పురాణమంత్రముల ని
 ష్ఠాయుక్తి నక్తంచరుల్.

పై పద్యములలోని విషయములకు వివరణః—పంచబ్రహ్మః అనగా పంచబ్రహ్మ సూక్తులు. ఇవి వైదిక మంత్రములు—ఈశాన, అఘోర, వామదేవ, తత్పురుష, సద్యోజాతములను శివుని పంచరూపములకు సంబంధించినవి.

ఈశాన=ఈశాన స్సర్వవిద్యానామ్-అని మొదలు
అఘోర=అఘోరేభ్యోఽథఘోరేభ్యః- ,,
వామదేవ=వామదేవాయ నమః - అని మొదలు
తత్పురుష=తత్పురుషాయ విద్మహే- ,,

'షడంగములు'1 హసిత, గీత, నృత్య వాద్య హుడుక్కార నమస్కారములు. 'నమశ్శివాయ' అనునది పంచాక్షరి. శక్తి బీజాక్షరముతో కూడిన పంచాక్షరికి ప్రాసాద పంచాక్షరి యని పేరు. ఓంకారముతో కూడిన పంచాక్షరికి ప్రణవ పంచాక్షరి యని పేరు. దీనికే షడక్షరి యని పేరు. ప్రణవ పంచాక్షరిని శ్రీనాథుడు పెక్కుతావుల స్మరించియే యున్నాడు. దీనిని శివుడు స్వయముగా నగసుతకు ఉపదేశించెనని: "ప్రణవ పంచాక్షరోపనిషత్ప్రపంచంబు లెవ్వాడు శివునిచే నెఱిఁగెఁ గిరికన్య" అని భీమఖండమున శ్రీనాథుడు చెప్పియున్నాడు.

పై హరవిలాస పద్యములోని ప్రథమపాదము.

"పంచ బ్రహ్మ షడంగ బీజముఖర ప్రాసాద పంచాక్షరీ" అనునది బిల్హణకవిరచితమైన బిల్హణ మను శివస్తుతియందలి యీ క్రింది శ్లోకమునుండి గ్రహింపబడినది.

పంచ బ్రహ్మ షడంగ బీజముఖర
ప్రాసాద పంచాక్షరీ
వ్యోమవ్యాపి పురస్సరేషు మనుషు
ప్రౌఢిః కుతో మాదృశాం.

—3 వ శ్లోకము.

దీనికి శివపంచస్తవి2—భక్తరంజనీ వ్యాఖ్యానమున నిట్లు వివరణకలదు "పంచాక్షరీమంత్రము కూడ శాఖాభేదములను బట్టి వేలు వేలు బీజాక్షరములను పొంది 'ప్రసాద పంచాక్షరి' మున్నగు విధమున వ్యవహరింపబడును. ఇది మంత్రశాస్త్ర నిపుణులకు మాత్రమే తెలియును. పుట 262. ఈ బిల్హణస్తుతిని పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనకపోయినను, శ్రీనాథుని కాలమున ప్రచారములో నున్నట్లు పై యుదాహృతి వలన తెలియుచున్నది.

---

1. షడంగయోగము శివతత్త్వసారము 270 వ పద్యములో నుదాహృతమైనది.

'ఏపక యష్టాంగంబై, షడంగమై యుండెడి బరగు శంకరయోగంబు'

ఇది పాశుపతులకు విశేషణము. చూ. శివతత్త్వసారము పుట 43 ప్రసిద్ధ శైవాచార్యులు.

2. పండిత చిదరెమఠము వీరభద్రశర్మగారి ప్రచురణము.

నా జీవిత గాథ

ఎర్నెస్ట్ యుంగర్

★★ ఆధునిక జర్మన్ సాహిత్యవాహిని లోకశాంతికీ లోకకళ్యాణానికీ దోహదకారి కావాలని వాంఛించి, రచయితగా తనకున్న ప్రతిభాసంపదనంతా ఆవిధంగా వినియోగించిన మహామహుడు ఎర్నెస్ట్ యుంగర్. జననం 1895. 'స్టారమ్ ఆఫ్ స్టీల్' అనే గ్రంథం ఆయన ప్రథమ రచన. 1922-33 సంవత్సరాలమధ్య నిరంకుశాధికారుల చేతుల్లో జర్మన్ ప్రజలనుభవించిన యమబాధలను వ్యక్తీకరించుతూ ఎన్నో నవలలను కథలనూ వ్రాశాడు.

1933 సం॥లో జర్మను దేశంమీద తుపానువీచింది. అగ్నివర్షించింది. ఈదారుణ వాతావరణం 1948 వరకూ దేశాన్ని హతమార్చివేసింది. హిట్లరు వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యాన్ని ఉక్కునాడాల బూట్లపాదాల క్రింద నలిబిలిగా త్రొక్కించివేశాడు. దీన్ని యుంగరు సహించలేక పోయాడు. హిట్లరుప్రభుత్వం ఆయన గ్రంథాలను బహిష్కరించింది. ఆయన్ను ఖైదు చేసింది. కాని యుంగర్ మాత్రం తన ధర్మాన్ని విడనాడలేదు. 1942 వరకూ ఆయన రచనలు జర్మనీలోనే రహస్యంగా ముద్రింపబడుతూ వుండేవి. తర్వాత లండన్, పారిస్, జ్యూరిచ్, ఓస్లో నగరాలలో ప్రచురింపబడుతూ వచ్చినై.

హిట్లరు శకం మారిపోయింది. 1948 నుంచీ జర్మన్ ప్రజల విషాదగాథలో మరో నూతనాధ్యాయం ప్రారంభమైంది. కాని యీదశలోకూడా జర్మన్ ప్రజల ఆత్మచైతన్యం నశించి పోకుండా కాపాడటానికి యుంగర్ తన రచనావైదగ్ధ్యాన్నంతా వినియోగించుతున్నాడు. అధునాతన జర్మన్ సాహిత్యంలో యుంగర్ స్థానం అగ్రగణ్యమైనది. ★★

ఆ కాలమే వేరు, ఆ సంగతే వేరు—వాటి నా స్థితిగతులను గురించి చెప్పదలచుకుంటే సవాలక్ష గ్రంథ మౌతుంది. ఇక నా పేరు మాత్రం ఎందుకు చెప్పుకోవాలి—నా పేరువింటే మీకు ఏవగింపుకూడా పుట్టవచ్చు; కుటుంబ గౌరవాన్ని మట్టిపాలుచేసిన భ్రష్టుడవని తిడతారేమో కూడా. గత కళ్మలాన్నంతా కప్పుకోవాలంటే అలాంటి విషయాల్లో మౌనమే శరణ్యం.

దురదృష్టమంటే నాదే—చింపిరమ్మ వారు నన్నే వరించి ఎటూ తప్పుకోకుండా ఆలింగనంలో అలుముకుని ఊపిరిసలపకుండా చేసివేసింది. దీన్లో నా తలిదండ్రుల తప్పేమీ లేదు. వాళ్లు విధ్యుక్త ధర్మాన్ని వాళ్లు చక్కగా నిర్వర్తించుకున్నారు. నా చదువుకు బోలెడు డబ్బు ఖర్చుచేశారు—ఇంత ఖర్చేమని మందలించనే లేదు. విశ్వవిద్యాలయంలో చదివాను; పరీక్షలన్నీ ప్యాసయ్యాను; కావలసినంత

అనువాదం: శ్రీ వి. యస్. శర్మ

డబ్బు కరారావుడిచేసి దేశదేశాలూ పర్యటించి వచ్చాను; ఆయా దేశాలలో గ్రహించదగిన విజ్ఞానాన్నంతా గ్రహించాను.

దాచిన వస్తువల్లా కొసేవాణ్ణి: ఉన్న రొక్క మంతా ఉఫ్‌న ఎగిరిపోయింది: అప్పులు చేయటం ప్రారంభించాను. తలకు మించిన అప్పులయిపోయాయి. అప్పులవాళ్ళ బాధ చుట్టుకుంది. ముఖం చాటేసి వాళ్లనుంచి తప్పుకు తిరగటానికి అష్టమైన అగచాట్లూ పడేవాణ్ణి. క్రమేణా యిల్లూ వాకిలీ పోయింది—వాటితో మిత్రులూ పోయారు. దాంతో నాకు మానవజాతిలో విశ్వాసం పోయింది. విశ్వాసం పోవటమే గాదు, ప్రతి ఒక్కడిమీదా ద్వేషం పుట్టుకొచ్చింది. ఎందు కుండాలి ఆ దిక్కుమాలిన వూళ్లో?

వెళ్ళాను కొత్తచోట్లకి; అవలంబించాను కొత్త దోవలు; చేరారు నాచుట్టూ కొత్త మనుషులు—అన్నివిధాలా నాలాటి రకమే. చేతిలో డబ్బు లేదు. పైసా లేకుండా పరాయిచోట బండి నడవట మెలా? నిర్భాగ్యుడి చేతిలోకి విలాఘాటమైన రాజమార్గాన డబ్బు చేరుతుందా? అడ్డదోవలు వెతికాను. అదిమాత్రం సులభమా? అయినా ప్రయత్నించాను. పేకాటలో డబ్బు రావచ్చు; దాల్లో వుండే మెలుకువలు నేర్చుకున్నాను. తిరిమార్క ఆటగాళ్ల మానసికతత్వాలను కూడా పూర్తిగా గ్రహించాను. పగలల్లా నిద్ర—ప్రొద్దు గర్భాన పడిగానే నిద్రలేవటం. తిన్నగా పోమరిపోతులూ తాగుబోతులు చేరే స్థలాలకు చేరటం. వారితో కాలక్షేపం; రాత్రంతా పేకాట. పేకాట సంగతి చెప్పాలంటే అదో పెద్దగ్రంథమౌతుంది. చేతినిండా డబ్బు—దాంతో అన్నిరకాల పానీయాలనూ చవిచూశాను. తెల్లవారేసరికి ఈ నాటకం పూర్తిఅవుతుంది. ఆటతోపాటు ఆటలో గెల్చిన డబ్బు కూడా హైపలైపోతుంది. అనంతరం తగూలూ, తిరవాత నెత్తిన గుడ్డ వేసుకుని కాళ్ళీడ్చుకుంటూ యింటిదోవా.

ఇలాగే గడిచిపోతోంది కాలం—ఇలాగే గడిస్తే జీవితమంతా వ్యర్థమే. పేకాట మంచిదే—కాని, దానిద్వారా డబ్బు సంపాదించాలంటే, అష్టమైన మోసకృత్యాలలో ఆరితేరిన ఘటమై వుండాలి. ఆటకు వచ్చే యితగాలు మాత్రం సామాన్యులా? తలలు దీసి తలలు మార్చేరకం? ఇదికూడా ఒక రకమైన గారడీ, ఇంద్రజాలం. అబద్ధాలు చెప్పాలి—అడ్డమైన అప్రమాణాలూ చేసి తోటి ఆటగాళ్లను డొంకదోవను పెడుతూ వుండాలి. ఆటగాడికి కావలసింది అది ఒక్కటే; ఇతర విషయా లాలోచించాల్సిన పని యావజ్జీవితమూ లేదు. నీతీ అవినీతీ, పుణ్యం పాపం, ఇలాంటివి పెట్టుకుంటే ఇట్టే పల్టీగొట్టి నాశనమౌతాడు.

ఈ ఆటలో మనకు కావలసింది గెలుపు—గెలుపు—అంతే. గెలవటానికి ఏ అబద్ధాలన్నా ఆడు—పుష్కలంగా డబ్బు గెలవాలి—అంతే మన ఆశయం. ఇతర విషయాలను తలపెడితే అంతా చేతిలోనుంచి చలిమిడిలా జారిపోతుంది. అవక తల గోక్కోవాలి. తిరవాత మనకు సాయపడేవాడు యే ఒక్కడూ వుండడు. పూర్వకాలంలో ఎందరో మనుషులు జూదాలాడారనీ కోటానుకోట్లు సంపాదించారనీ వింటున్నాం. వాళ్ళంతా మనుష్యులా రాక్షసులా? ఇవ్వాళ కోటీశ్వరులు రేపు బిచ్చాపకీరులు. డబ్బున్నంతకాలం లోకం వారిని శ్లాఘించింది. బికారులుగా తిరగటానికి మొదలు పెట్టేసరికి చెడామడా తిట్టిపోసింది. అందుకే చెప్పారు పెద్దలు—ఈ లోకం ఒక చక్రమనీ, అది ఎప్పుడూ తిరుగుతూ వుంటుందనీ దాన్ని తిప్పేవాడు రాక్షసుడనీ. మనం ఏమంటేనేమి, ప్రతివాడికీ వుంది ఆశ; డబ్బు సంపాదించాలనీ, మేడలు కట్టాలనీ, భార్యా బిడ్డలతో సౌకర్యంతో పటాటోపంగా బతికాలనీ ప్రతివాడూ కలలుగంటాడు. క్రొత్తవూళ్ళో వుండి డబ్బు పోగొట్టుకుంటున్నా యిట్టి ఆశే నన్నూ పేడించ సాగింది. డబ్బు చేతికివచ్చింది. అది నిలుస్తుందా? దాంతో తాగి తినమిన లాడాను.

అది ఒక హోటలు—నేను ప్రతిరాత్రీ కాలక్షేపంచేసే హోటలు — అక్కడికి అనేకమంది చేర్తారు. వాళ్లు ఉన్నంతసేపూ పెద్ద రణగుణధ్వని; తెల్లవారేసరికి ఎక్కడివా రక్కడ అదృశ్యమై పోతారు. ఎంత అద్భుతమైన నాటకరంగ మిది! సంతోషం, హాస్యం, విషాదం, బీభత్సం—నానా రసాలను అభినయిస్తారు. పరుషావేశాలనూ వెలి గ్రక్కుతారు. ఈ నాటకంలో అనేక పాత్రలు; ఈనాటకాన్ని చూస్తుంటే నా బుర్ర తిరిగిపోయేది ఒకోనాడు. మైమరచిపోయేవాణ్ణి; నే నెక్కడున్నాను? స్వర్గంలోనా? నరకంలోనా? బల్లమీద కట్టెదుట గ్లాసులో కనుపించుతున్న పానీయమే అమృతం. అమృతం, అనుభవించమని ఆహ్వానిస్తుంటే, అనవసరమైన యితరవిషయాలనుగురించి ఆలోచించవలసిన పనేముంది. అమృతాన్ని సేవించి, అలా

మైమరచిపోతే చాలదా? నేను ఎలాంటి మురికిగుడ్డలు కట్టుకుంటే నేం? ఏ పాత చెప్పులు తొడుక్కుంటే నేం ... హేళన చేస్తారా?—చేసుకోనీ—నాకు సిగ్గూ బిడియం లేనిదేమిటి? నాకు కావలసింది అమృతం— నేను లేనివాణ్ణి, అన్నం లేదు, నిద్ర లేదు, విశ్రాంతి లేదు—కాని నాకు కావలసిన అమృతం మాత్రం వుంది. నేను నేర్చిన విద్యద్వారా దాన్ని సంపాదిస్తాను. దారిద్ర్యబాధల అంధకూపంనుంచి, నన్ను స్వర్గధామానికి లేవదీస్తూ వుండేది ఈ అమృతమే.

2

'బ్లాక్ విస్కీ!—ఇది బలవేగాలనిస్తుంది'—నా ప్రక్కనున్న ఒకాయన అతి ఉదాత్తంగా అన్నాడు.

తలెత్తి చూశాను. ఎవరో కొత్తమనిషి—యింతకుముందెన్నడూ ఆయన్ను చూడలేదు. నాతోనే అంటున్నాడామాట. సోడారంగు దుస్తులు వేసుకున్నాడు. ఆ చేతులవంక చూడగానే గ్రహించాను, మామూలు నాటురకం మనిషి కాడని. నాతోటి లేకరిమణ్ణల కేసి యీ హోటలుకు యీయన వెంటుక వచ్చారు—ఆయన బహుశా యే మంత్రతో అయి వుండాలి, లేదా యే యంత్రానికిన్నీ ప్రావీణ్యంతో అయివుండాలి. కనీసం యే ఫ్యాక్టరీ యజమానో అయివుండాలి. వాళ్లు చిత్రమైన మనుషులు. తమ పేరూ ప్రఖ్యాతీ దాచుకుని అప్పుడప్పుడు ఇలాంటి స్థావరాలకు వస్తూవుంటారు. మావంటివాళ్ల వింత వేషాలనూ, వింతచేష్టలనూ పరిశీలన చేస్తూవుంటారు. మా ముఖాలవంక ఆసక్తిగా చూస్తూవుంటారు. మా భావాలను అవగతం చేసుకుంటూ వుంటారు. అలాగే యీయన నావంకకూడా తీక్ష్ణదృష్టిగా చూస్తున్నాడు — వైద్యుడు రోగిలక్షణాలను పరిశీలిస్తున్నట్టు. మళ్లీ అన్నాడు:

'ఆ బలమే మీకు కావలసింది — ఆ బలం కావాలి' — చేతిలో వున్న గ్లాసు అమాంతం పైకెత్తి గటగటా త్రాగేశాను. ఎంతో రుచిగా వుంది. నరనరాలలోకి విద్యుత్తులా కొత్తశక్తి ప్రవహించింది. ఈ లోకంలోనే ఇంకా వున్నానా! పాతరోజులు జ్ఞాపకమొచ్చాయి. వున్నారా యింకా ఈ లోకంలో కొందరు మంచివాళ్లు! నాలో విజృంభించిన ఈ నూత్న చైతన్యంలో నా యిప్పటి జీవితాన్నే మరచిపోయాను. మళ్లీ తలెత్తి చూశాను. ఆయన నావైపే చూస్తూ మందహాసం చేస్తున్నాడు:

"ఏమిటలా కళవళపడుతున్నారు—మీ మనస్సులో వున్న రహస్యాలను గ్రహించుకున్నాననా? నేను గ్రహించినా మీరు ఇందులో భయపడాలిసిందేమీ లేదు. ఇదికూడా ఒక గారడీవిద్య—ఒక కళ—గ్రహించగలను — అయినా మీరు భయపడవలసిందేమీ లేదు. నాకు మీ సంగతంతా తెలుసు.—మీలాంటివాళ్ళు గ్లాసు ముందుపెట్టుకొని ఏమేమి ఆలోచిస్తారో నాకు తెలుసు. పాపం మీ మనసులో ఎన్నో కోరికలున్నాయి. అవి ఫలించేదారి దొరక్క దిగులుపడుతూ వుంటారు. ఎందుకలా అణగద్రొక్కుకుంటారు—మీలో వుండే మహావేశాల నన్నిటినీ ఎందుకలా వమ్ముచేసుకుంటారు. తలుపు తెరవండి నిర్భయంగా. అప్పుడే ఈ రణక్షేత్రంలో మీరు విజయలక్ష్మిని చేపట్టగలుగుతారు."

జవాబు చెప్పలేదు. ఆయన చెబుతున్న విషయాలను మననం చేస్తూ మౌనం వహించి మథనపడుతున్నాను. ఆయన మళ్ళా అందుకున్నాడు.

'ఏమిటి అలా మౌనం వహించి వూరుకున్నారు. యంత్రానికి చైతన్యశక్తినిచ్చి సంచలనం పుట్టించండి. దాంతో మీలో సుప్తమై పడున్న మానవుడు సజీవుడై పైకిలేస్తాడు. ఆటలో వున్న తమాషా అంతా అక్కడే వుంది. వింటున్నారా!'

'నిజంగా గెలుస్తారా ఎన్నటికైనా?—నిజంగా మీరు గొప్పవారు—మానవుల ఆలోచనలను తెలుసుకోగలరు—నాక్కూడ సంతరణోపాయం చూపగలరు'—

'అహహ! ఎందుకలా పొగడుతారు—ఇందులో నేను చేయగల సహాయమేమి వుంది—సరే ఆమాట అలా వుండనీండి—ఇది ఇలా చూడండి' అంటూ పేకముక్కలు తీసి టకటకా కలుపుతున్నాడు.

'కోరుకోండి మీ యిష్టం వచ్చిన మూడు ముక్కలు!'—

'ఇస్పేటు ఏసు, ఆటీన్ రాజు, కళావరు అన్!'—

ఆశ్చర్యం! ఎంత అద్భుతం! నిజంగా గారడీ! ఆ మూడుముక్కలూ నా చేతికిచ్చాడు. నిజంగా ఎంత తెలివిగలవాడు. ఆయనమీద నాకు ఎక్కడలేని గౌరవం ముంచుకొచ్చింది.

'నిజంగా మీరు చాలా గొప్పవారు! నా మనసులో వున్న కోరికను ఎలా గ్రహించారు; ఏదో

కథల్లో విన్నాను ఇల్లాంటి సంగతులు. ఇప్పుడు ప్రత్యక్షంగా కళ్లతో చూస్తున్నాను!

ఈమాట అనేటప్పటికి ఆయనలో కూడా హుషారు పుట్టుకొచ్చింది. మళ్లా నవ్వుతూ అన్నాడు:

'ఇదో బ్రహ్మవిద్య అనుకుంటున్నారా?— కాదు కాదు—ఇంత సులభమైన కార్యం మరొకటి లేదు. మరొక తమాషా చేద్దామా?"

ఈసారి నేనే కలిపాను చీట్లను. వాటిని నా ముందే బల్లమీద పరుచుకున్నాను.

"మీరే ఆలోచించుకోండి మూడు ముక్కలనూ—నాకు చెప్పక్కరలేదు—మీరే గుర్తించండి—గ్రహించారా?"

ఆయన చెప్పినమాదిరే మూడు ముక్కలనూ గుర్తించి పైకి తీశాను.

'చూశారా! ఇప్పుడు చెప్పండి—మనసులో ఆలోచనలను గ్రహించింది మీరా నేనా?—ఈ ప్రశ్నకు మీరు జవాబు చెప్పక్కర్లేదు. — ఇదిగో ఇలా వినండి — ఆలోచనలుకూడా ఒక విధమైన రూపాలు; వాటికికూడా ఒకరకమైన కళాకాంతు లుంటాయి. ఈ కాంతులే మెదడులో వున్న రహస్యాలను బయటపెడుతూ వుంటాయి. చీట్లపేకలో వున్న కిటుకు యిదే. రౌలెట్ ఆటలో వున్న తంత్రమూ యింతే. రౌలెట్ ఆటలో గుండువంక తదేకదృష్టిగా చూస్తూవున్నా, చీట్లవంక తదేకదృష్టిగావున్నా, మన మనసులో వున్న తలపులు బయలుపడతాయి. ఈ రహస్యాన్ని గ్రహించాలనివుందా మీకు? చెప్పమంటే చెప్పేస్తాను'—

ఆయనమీద నాకెంతో భక్తి కుదిరింది—ఆయన ఈమాటలు హాస్యాని కనటంలేదు. నేనూ నా ఆమోదాన్ని ప్రకటించుతూ చిరునవ్వునవ్వాను. ఆయనతో అన్నాను:

'ఈ రహస్యమే మీకు తెలిసివుంటే—తెల్లవారేవరకూ ఎందుకిక్కడ పడుండాలి—వంటనే ఆట ముగించెయ్యలేరా?'

ఈమాట అనేసరికి ఆయనకు ఎక్కడలేని సంతోషం వచ్చింది. ముట్టదమ్ము గట్టిగా పీల్చాడు.

'నిజంగా మీరు అసాధ్యం మనుషులు—ఈ రహస్యాన్ని తెలుసుకున్నారు—ఇప్పుడు మీరు తలుచుకుంటే కోట్లకొలది ధనాన్ని సృష్టించెయ్యగలరు—వినండి?'—

ఆయన మాట్లాడలేదు. నవ్వుమొగం పెట్టాడు—క్షణం ఏదో ఆలోచించాడు. చిరునవ్వునవ్వుతూ:

'మొత్తానికి మీరు తెలివిగలవారే—కాని మీ ప్రతిభాసంపత్తులను చూపే శక్తిమాత్రం యింకా రాలేదు—అదంతా అలా వుండండి—అల్లాఉద్దీన్ లాంతరులో వున్న సుట్టంతా ఇల్లాంటిదే—ఆ రహస్యాన్ని గ్రహించాలని కోరికవుంటే చెబుతాను—మీ కోరికలను సాధించుకునే విధానాన్ని—... కాని... కాని... 'ఇక్కడ కాదు'—క్షణం ఆగాడు—మళ్ళా పరాల్న:

"మిమ్మల్ని ఏదో వ్యాపార లావాదేవీల్లోకి దింపటానికి ప్రయత్నించుతున్నా ననుకుంటున్నారా యేమిటి కొంపతీసి"—అని పక్కున నవ్వాడు.

ఎంత గడుసుమనిషి. నా హృదయంలో వున్న కలవరాన్నంతా ఇట్టే పసిగట్టేశాడు!

'నావంటి అల్పుడికోసం మీరీ శ్రమంతా ఎందుకు పడుతారు బాబూ!—మీదయ—మీకు నామీద అంతకరుణ గలిగిందంటే, రమ్మంటే వస్తాను'—

నౌకరును పిలిచి నాబిల్లూ ఆయనబిల్లూ కూడా చెల్లించేశాడు. ఇద్దరం లేచాం—

3

ఇంకా తెల్లారలేదు వీధులన్నీ చీకటిగానే వున్నయ్. బజార్లలో మానవసంచలనమే లేదు. ఆయనప్రక్కనే, తలవంచుకు మౌనంగా నడుస్తున్నాను. తనవెంట నన్ను ఎందుకు రమ్మంటున్నాడు? ఎక్కడికి తీసుకుపోతున్నాడు? ఏమీ అర్థంకాని అయోమయావస్థలో పడి తిన్నకుంటున్నాను. ఒక్కటిమాత్రం విస్పష్టంగా తెలుస్తోంది. ఏ మద్భవాన్నచల్లనీ, ఏమంత్రమున్నా వెయ్యనీ, నన్ను మాత్రం తనవలలో పట్టుకున్నాడు. సరే పట్టుకున్నాననుకోండి—పట్టుకుని ఏంచేయబోతున్నాడు. ఇలా ఆలోచించుకుంటుంటే నా చిన్ననాటిరోజులు జ్ఞాపకానికి వచ్చాయి. ఆనాడు నాకు యిలాంటి క్లిష్ట సమస్య లేవీ ఎదురయ్యేవే కాదు. నా బాధ్యతంతా తల్లిదండ్రులు మోస్తుంటే, రా జెవడికొడుకురా అని హాయిగా తిని తిరుగుతూవుండేవాణ్ణి. ఆ రోజులు మళ్లా ఎప్పటికేనా వస్తాయా? నా జన్మకు శాంతి అనేది ఎప్పటికైనా లభిస్తుందా? ఓటి రథంలా వున్న ఈ జీవితాన్ని ఇలా ఎంతకాలం, భయంకరమైన ఈ

మిట్టపల్లాల ఒడిదుడుకులాటను లాక్కుపోతూ వుండాలి?

కొంతసేపటికి గమ్యస్థానం చేరాం. ఒక యింటి ముందు ఆగాం. అది సామాన్యమైనలోగిలా? రాజప్రాసాదాలను మించివుంది. ఎన్నో అంతస్థుల మేడ. ప్రతిఅంతస్థులోనూ ఆఫీసులు. వాటిని సూచించే 'సైన్‌బోర్డు'లు అపురూపమైన ఆ మందునుగురించీ దాని ప్రభావాన్ని గురించీ తెలిపే ప్రకటనలు, భవంతి ముందూ, మెట్లపొడుగునా ఎక్కడపడితే అక్కడ అమర్చివున్నాయి. లోపలికి వెళ్ళాం. పై అంతస్థుకు తీసుకుపోయే 'లిఫ్ట్' తలుపు తెరిచాడాయన. దాన్లో ప్రవేశించాం. ఎంత పైకివెళ్ళిపోయామో తెలీదు — ఆయన ఆఫీసుగదికి చేరాం. తలుపుమీద ఒకబోర్డు దానిమీద ఇలా వ్రాసివుంది:

"డాక్టర్ ఫాన్సీ--నేత్ర వైద్యుడు"

తలుపుతీశాడు — పెద్దహాలు: దానికి వెనుక భాగంలో ఆయన వైద్యశాల. నన్ను వెంటబెట్టుకుని వైద్యశాలలోకి తీసుకెళ్ళాడు. బల్లలమీద డాక్టరు తాలూకు సాధనసామగ్రి యావత్తూ అమర్చబడివుంది. గోడలమీద కళ్ళపరీక్షకు సంబంధించిన చార్టులున్నాయ్. ఇవన్నీ చూసి చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాను. ఈయన ప్రఖ్యాతి వహించిన నేత్రవైద్యుడు. ఈయనగారు నన్నిందుకు తీసుకొచ్చినట్టు! నాకేం కంటిజబ్బుం దినుకోలేదుగదా, కొంపదీసి!

కుర్చీలో కూర్చొనున్నాడు—కోటు మార్చి డాక్టర్లు వేసుకునే లాంటి తెల్లకోటు తగిలించుకున్నాడు. నా కళ్ళను ఎంతో నిదానంగా పరీక్ష చేశాడు. నా కనుపాపలలోకి తదేక దృష్టిగా చూశాడు. ఏ గారడిచేశాడో! ఏమమ్మ చల్లాడో! యిట్టే నిద్రముంచుకొచ్చేసింది. ఆయన యేదో అంటున్నాడు. ఆమత్తులో ఆయన చెప్పేది నాకెలా అర్థమౌతుంది?...కొంతసేపటికి ఏదో అస్పష్టంగా వినిపిస్తోంది.

'అనవసరంగా మీ రిక్కడ ఎంతో సేపు పడి వుండక్కర్లేదు. మీ మనస్సులో కొన్ని వాంఛ లున్నాయ్—అవి నా కిప్పుడు తెలిసిపోయాయ్! సవ్యమైన మార్గానపోవాలనే వాంఛించుతున్నారు—కాని ఆ మార్గం ఫలానా అని మీకు అంతు చిక్కటం లేదు. ఈ లోకంలో రెండు రకాల మనుష్యులున్నారు: అజ్ఞానులూ, జ్ఞానులూ. మొదటిరకం ఇతరులు చెప్పినట్టు విని ఆ ప్రకారం నడుస్తారు. వారి కెప్పుడూ దాస్యం చేస్తూవుంటారు. రెండో రకం లోకాన్ని పాలించేవాళ్ళు. ఈ రెండు రకాల మనుష్యులకూ వుండే వ్యత్యాసం యిదే.

లోకచక్రం రెండు శక్తులను ఆధారం చేసుకుని పరిభ్రమిస్తూ వుంటుంది. దైవశక్తి మొదటిది. పరిస్థితుల ప్రభావం రెండవది. అజ్ఞానులు సర్వాన్నీ దైవేచ్ఛకు వదిలేసి కళ్ళు మూసుకు నడుస్తారు. తెలివితేటలు గలవాళ్ళు అలా చెయ్యరు. పరిస్థితులను అవగతం చేసుకుని అందుకు అనుగుణమైన పంథాలో నడుస్తూ వుంటారు. ఆ పంథా యేదో కనుక్కోవటానికీ, పట్టాలు తప్పకుండా ఆ మార్గాన్ని అనుసరించి ముందుకు సాగిపోవటానికీ తమకున్న శక్తిసామర్థ్యాలన్నిటినీ ఉపయోగించుకుంటూ వుంటారు. అలాంటి తెలివిగలవాళ్ళ సంఖ్య బహుపరిమితంగా వుంటుంది. మిగతా జనమంతా, వట్టి గొర్రెల గుంపు. గాఢాంధకారంలో నడుస్తూ వుంటారు. కోరికలూ తాపత్రయాలూ లేక కాదు—కాని వాటిని సాధించటానికి తగిన శక్తిగాని, సహనంగాని వుండవు. తమలో వున్న అతిశక్తిని అవగతం చేసుకోవడానికి వాళ్ళకు స్థిమితమేదీ?"—

డాక్టరు ఇదేధోరణిలో మాట్లాడుతున్నాడు—శస్త్రాల చప్పుడుకూడా మధ్యమధ్య వినిపిస్తోంది. ఈ అయోమయావస్థలో ఉండుండి కపాలంమీద యేదో ఒత్తినట్టు నొప్పి—మరోసారి కళ్ళమీద అపరిమితమైనబాధ. నన్ను ఈ అయోమయావస్థలోపడేసి ఏమి చేస్తున్నాడో! ఒకచెంప, యింతపనిలో వుండి కూడా తన ఉపన్యాసధోరణిమాత్రం ఆపలేదు. చెప్పుకుపోతూ వున్నాడు: 'రెండు గదులలో నివసించుతూవుంటాడు, మానవుడు. ఒకసారి లోపలిగదిలోకి నడుస్తాడు; మరోకసారి వెలుపలిగదిలోకి వస్తాడు. ఏగది మంచిది? ఏది సువిశాలమైంది? అందమైనదేది? ఏది చిన్నది, కుంచితమైనది?—మనిషి ఈ రెండుగదుల రహస్యాన్నీ బాగా తెలుసుకోవాలి. మాటవరసకి మీ సంగతే తీసుకుందాం!— మీరీ గదుల్లో వుంటున్నారు. చీట్లపేకాడతారు — కాలక్షేపం చేస్తారు; వ్యాపార విషయాలు చర్చించుతారు. అప్పుడప్పుడు మిమ్మల్ని చూడానికి మీ కెప్పుడూ ఎరగని కొత్తవా రెవరో వస్తూ వుంటారు. వారిలో ఎవరు మంచివాళ్ళు—ఎవరు చెడ్డవాళ్ళు—ఎవరు ఎలాంటి రకం—తెలుసుకోవాలి మీ తెలివితేటలన్నీ ఉపయోగించి—అలా తెలుసుకో

లేకపోతే బండి బోల్తాకొట్టి తలక్రిందు లౌతుంది; విరిగి ముక్కలౌతాయి చక్రాలు. ప్రతివానికీ దివ్య దృష్టివుంది. దాన్ని ఉపయోగించుకోటం నేర్చుకోవాలి—ప్రాచీనులైన యోగీశ్వరుల మాదిరి. ఈ శక్తిని బాహిరిల చేయటానికి సాధన అవసరం. అప్పుడే మనుష్యులు వీరు—దైవశక్తి వీరిలో అప్పుడే ప్రకాశించుతుంది. అది దేదీప్యమానంగా ప్రకాశించిందా వీరిక అనుకులే—జరామరణా లుండవు—జన్మ రాహిత్యం పొందుతారు'—

ఇలా అంటూ డాక్టర్ ఫాన్సీ నావంక తేరి చూచాడు. తలకు ఏదో యంత్రాన్ని అమర్చు కున్నాడు. దేదీప్యమానంగా ప్రకాశించుతోంది ఆ యంత్రం. అది అస్త్రాలా? లేక వజ్రాలకిరీటమా? కుర్చీ నాముందుకు యీడ్చుకుని కూర్చున్నాడు. చేతిలో ఏదో గాజు గొట్టం.

అబ్బా! ఎంతబాధ—

ఆ గొట్టంతో అలా నొక్కి ఎందుకలా బాధ పెడుతున్నాడు? తన శస్త్రచికిత్సా నైపుణ్యాన్నంతా నామీదనే చూపాలా?

'బ్రాందీ చక్కగా పనిచేసింది' అన్నాడు, చివరికి. తలవెంట్రుకలు ముఖంమీదికి ముసురుకుంటు న్నయ్. ఆయన ముఖం సరీగా కనుపించటంలేదు. ఏదో చెప్పాలని పెదవులు మెదిపాను. మాట పెగ ల్లేదు—నాలి కెండిపోయింది. మాట తడబడుతోంది. గాజుగొట్టంలోనుంచి రెండుమూడుబొట్లు నాకంట్లోకి జారినయ్. కళ్లు ధిగ్గున మండిపోయాయి. భరించరాని బాధ—ఏమీ కనుపించకుండా పోయింది. గాఢాంధ కారం!...మూర్ఛపోయానో యేమో!—

కొంతసేపటికి మెలకువ వచ్చింది. ఆయన యింకా నాముందే కూర్చున్నాడు. దూదితో కళ్లు తుడుస్తున్నాడు.

"పాపం!—చాలా బాధపడ్డారల్లే వుంది. ఇకేమీ బాధవుండదు—చికిత్స ముగిసిపోయినట్టే; ఇందుకు మీరు నాకేమీ ఫీజు యివ్వక్కర్లేదు. మీ మనస్సు సంతోషించితే అంతే చాలు—చికిత్స చాలా విజయవంతంగా జరిగింది.

కళ్లు తెరిచి చుట్టూ కలయ జూచాను. ఆయన చేసినం పనంతా అవగతం చేసుకుంటే నాలో నాకే ఆశ్చర్యం వేసింది. ఎన్ని పరికరాలు వాడాడు! చుట్టూవున్న బల్లమీద ఎన్నో రకాల పరికరాలు చెల్లాచెదురుగా పడివున్నయ్.

'మీరు చేసిన సహాయానికి చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి—నాకు సెలవిప్పించండి—నేనిక వెళ్ళాలి—వంట్లో చాలా నీరసంగా వుంది—అయినా వెంటనే వెళ్ళాలి సిన పనుంది...'

కొంతసేపు ఊరుకున్నాను...ధైర్యం తెచ్చు కుని అడిగాను—'కొంచెం పైకమేమైనా సర్దగలరా? చేతిలో ఏమీలేక అడుగుతున్నాను. లెంకి—'

ఓస్! యీమాత్రానికేనా యింత మొహమాటపడు తున్నాగా—వెయ్యిరూపాయల నోట్లుతప్ప, చిల్లర నోట్లు దగ్గిరబెట్టుకునే అలవాటులేదు నాకు— అంటూ బలదగ్గరకు వెళ్ళి డ్రాయరులాగి దాన్లో నుంచి ఒకనోట్లకట్ట తీసుకొచ్చి నాచేతి కిచ్చాడు:

'ఇందులో చిన్ననోట్లు మాత్రం యిప్పుడు వాడండి—లేకపోతే యెవరేనా అనుమానించి పట్టు కుంటారు—మీ వ్యాధి కుదిరిపోయింది—దాని విష యం ఇక మీరు విచారించక్కర్లేదు. మీ అవయవా లన్నీ యిప్పుడు చురుకుగా పనిచెయ్య గలవ్— వాటిని చక్కగా ఉపయోగించుకోండి; అవే మిమ్మల్ని రాజబాటను నడిపించుకు పోతాయి.

ఆయనకు తిరిగి మరోకసారి కృతజ్ఞత తెలియ జేసి బయటికి వచ్చేశాను.

4

ఇంకా బాగా తెల్లవారలేదు: కప్పుకుకప్పెను చీకటిగా వుంది. అలా వీధివెంటబడి కొంతదూరం నడిచాను. భీభత్స రసంలో నడచిన గతజీవితా న్నంతా మరచిపోవటానికి ప్రయత్నించుకున్నాను. డాక్టరు నన్ను హోటల్లో కలుసుకోవటం, నాతో ఆయన చర్చ, తన చికిత్సాలయానికి తీసుకుపోవటం, ఆయన చేసిన చికిత్స—ఇదంతా తలుచుకుంటే ఆశ్చర్యం వేసింది. నిజంగా యిది నాజీవిత నాటకంలో ఒక అద్భుత ఘట్టమే!

కొంతసేపటికి ఒక పార్కులోకి చేరుకున్నాను. ఈవిచిత్రాన్నంతా ఆలోచిస్తూ అక్కడ ఒక బల్ల మీద కూర్చున్నాను. జేబు తడిమిచూసు కున్నాను. డాక్టరిచ్చిన నోట్లకట్ట అలా నేవుంది. కట్ట బయటికితీసి నోట్లు లెక్కపెట్టాను. దొంగనోట్లు కావు. ప్రభుత్వ

చలమాణీలో వున్న నిజాయితీ నోట్లే. ఇంతసొమ్ము ఆయన జేబిదుర్కరికి నాకెందుకిచ్చారు? ఏమిటీ ఉదారత—నామీద ఎందుకింత దాక్షిణ్యం. ఎంత ఆలోచించినా అర్థంకాని సమస్య! అగాధమైన సముద్ర మధ్యంలో నావతో సహా మునిగిపోయిన మనిషిని ఇప్పుడు ఆయన దయవల్ల ఒక తీరానికి చేరాను. అంతకంటే మరేమనుకోవాలి.

అక్కడే ఎంతసేపు ఇలా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నానో నాకే తెలియదు. తెల్లవారింది. సూర్యోదయమైంది. చలితీరింది. డాక్టరు తన శస్త్రచికిత్సద్వారా నాకు నూతన తేజాన్ని ప్రసాదించాడు. ఈ తేజాన్ని చక్కగా వినియోగానికి తెచ్చుకుని ధన్యత పొందవలసిన బాధ్యత ఇక నామీదనే వుంది. ఆయన మేలు ఎలా మరిచిపోను. మరొకసారి నోట్లకట్ట తీశాను. మరొక పర్యాయం వాటిని లెక్క పెట్టాను.

ఇలా వ్యర్థంగా ఆలోచిస్తూ కూర్చుని లాభమేమిటి? తలదాచుకోవటానికి ఒక కొంప చూసుకోవాలి నూతన జీవితానికి నాందిగా—క్రొత్త జీవితానికి అనువైన దుస్తులు కొనాలి!

అమ్మో! వెంటనే క్రొత్తయిల్లా! ప్రమాదం. పూర్వంవున్న గదికే వెళ్ళటం మంచిది. అక్కడే దుస్తులుమార్చి క్రొత్తజీవితానికి ఉపక్రమించాలి. నిచ్చెన ఎక్కినట్టు ఒక్కొక్క మెట్టే పైకెక్కినట్టు నలుగురికీ తోచాలి. క్రమేణా పైకిపోయిన తరవాత అప్పుడు మేడలు కట్టవచ్చు, శిఖరాలు ఎత్తవచ్చు—ఆపైని అదృష్టదేవత సర్వాలంకారాలతో వచ్చి తనంతట ఆలింగనం చేసుకుంటుంది.

ఈ ఊహ వచ్చేసరికి నాలో ఎక్కడలేని ధైర్యమూ పుట్టుకొచ్చింది. ఆ ధైర్యంతోనే నా పాత బస చేరుకోవటానికి ట్రాం బండీయెక్కి, ధీమాగా బయలుదేరాను. ట్రాం కదిలింది; మామూలుగానే జనం కిటకిటలాడి పోతున్నారు. ట్రాం కండక్టరూ తోటి ప్రయాణీకులూ నావంకే చూస్తున్నారు. చూడకేం చేస్తారు నా చింకిగుడ్డలూ, జీరబోమ్మా నావాలకం ఎలావుంది మరి! నే నేరకం మనిషినో నా దుస్తులు చెప్పేస్తున్నాయి గదా! వాళ్ళు నన్ను చూడనట్టే నటించుతూ, ప్రాణాలు బిగబట్టుకుని ఎలాగో ఒకలా కొంచెంసేపు ట్రాంలోనే ప్రయాణం చేశాను. తరవాత, నా వాలకం నేనూ, ఆ బండిలో ప్రయాణం చేయటానికి నాకే భయమేసింది; బండిదిగి నడిచాను; జనం కంటబడకుండా వుండటానికి, సందుల వెంటా గొందుల వెంటాబడి చుట్టుతిరిగి పోతున్నాను. మళ్ళా కొంతసేపయ్యే సరికి తిరిగి రాజబాట దగ్గరికి చేరుకోవలసి వచ్చింది. అక్కడో పెద్దగుంపు మూగి వున్నారు. నేనింతాక ప్రయాణం చేసిన ట్రాంబండి పట్టాలుతప్పి తల్లక్రిందులై రోడ్డు మీద పడివుంది. ప్రయాణీకు లందరికీ గాయాలు! ఇందాక నావంక వికృతజంతువును చూసినట్టు చూసిన ట్రాంకండక్టరుకికూడా ప్రమాదకరమైన దెబ్బతగిలింది నెత్తిమీద. నెత్తురు వరదలై పోతోంది. స్పృహలేని స్థితిలో ఆసుపత్రికి తీసుకు పోతున్నారు. అదంతా చూసేసరికి నాకు కాళ్ళు వణికినై; ఇక అక్కడ నిల్చోలేక పోయాను. మానవుడు ఎన్నో చిత్రవిచిత్ర ఆశలు మూటకట్టుకుని బయలు దేరతాడు—కాని చివరికి అంతా ఇలా మన్నుపాలై పోతుంది. నేను కూడా ఆ బండిలో అలాగే కూర్చునుంటే ఈపాటికి నాగతికూడా ఇంతేగదా! ఈ భీభత్స ఘటనను తలపోసుకుంటూ మళ్ళా నా దారిన నేను బయలుదేరాను.

సాయంత్రమయ్యేసరికి నా గదికి చేరుకున్నాను. స్థిమితంగా కూర్చుని టీ తాగుతున్నాను. నిజంగా ఆనాడు జరిగిన సంఘటనల నన్నిటినీ మరిచిపోవాలంటే మంచి పానీయమేదైనా వుండాలి. కాని ఆ పేదవాడలో టీతప్ప మరోపానీయ మెలాలభిస్తుంది. ఇన్నాళ్ళనుంచీ క్షౌరంలేక చిక్కగా పెరిగివున్న గడ్డాన్ని శుభ్రంగా గీసివేశాను. హాయిగా స్నానం చేసి, త్రోవలో కొనుక్కు తెచ్చుకున్న సూటు వేసుకున్నాను. నా ప్రక్కనే ఆ వేళ కొన్న క్రొత్త పెట్టెలో ఎన్నో క్రొత్తబనియన్లూ, తువ్వాళ్ళూ, చేతిరుమాళ్ళూ, లాగులూ చొక్కాలూ పెట్టె పట్టకుండా కుప్పతెప్పలుగా వున్నయ్! నా తలలోకూడా దొంతర్లు దొంతర్లుగా ఎన్నెన్నో ఆలోచనలు! మధ్య మధ్య, పైకం జాగ్రత్తగా వుందా లేదా అని జేబు తడిమి చూసుకుంటున్నాను. దర్జాగా కూర్చుని పొగ పీలుస్తున్నాను.

నేను అద్దెకున్న యింటి యజమానురాలు సామాన్యం మనిషి కాదు. ఒకసారి నేను పాతబాకీ అంతా ఒక్కసారిగా చెల్లించే సరికి ఆవిడకు నామీద ఎక్కడలేని అనుమానం పుట్టుకొచ్చింది. న్యాయానికి ఆమెను చెడ్డమనిషని అంటానికి కూడా వీల్లేదు.

వెనక నాతోపాటు యీగదిలోనే మరొకడు అద్దెకుండేవాడు--నారకంమనిషే. వాడు ఉన్నట్టుండి

తను నౌకరీ చేస్తున్న యజమానిని మోసగించి కొంత డబ్బు కొట్టేశాడు. ఇష్టం వచ్చినట్టు ఆసొమ్మును జల్సాగా ఖర్చు పెట్టడం మొదలెట్టాడు. అదిపనిగట్టి పోలీసులు పట్టేసి జైల్లో పారేశారు. ఊరిని అప్పుడప్పుడూ కలుక్కిచ్చి వాణ్ణి చూసి వస్తూవుండేది. నా కొత్త అవతారాన్నీ, నా కొత్త సరంజామానూ చూసేసరికి ఆమెకు అనుమానం వేసింది. నాకుకూడా అకస్మాత్తుగా యింత సొమ్ము ఎలావచ్చిందా అని.

ఇలా ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాను. హఠాత్తుగా ఒక సంగతి జ్ఞాపకమొచ్చింది నా గదిలో వుండిపోయిన ఆ మిత్రుడి సంగతంతా నాకు బాగా తెలుసు. వాడు చాలా పెద్దమొత్తాన్నే సంగ్రహించాడు. ఆ డబ్బంతా ఖర్చు చెయ్యలేదు అనేసంగతి నాకు తెలుసు. అయితే ఆ సొమ్మంతా ఎక్కడ దాచిపెట్టివుంటాడు? ఇంటి యజమానురాలు కొంత సొమ్ము కాజేసింది. అలాంటి వ్యవహారాలను అంజించుకోవటంలో ఆరితేరి అందెవేసిన చెయ్యి. వాడుకూడా ఏమంత సామాన్యం మనిషి కాదు. అతనికంటే రెండాకులెక్కువ చదివినవాడే. డబ్బంతా దానికంటబెట్టనిచ్చాడా! అది యీ గదిలోనే ఎక్కడో వుండితీరాలి.

ఈరకం మనుషుల స్వభావం నాకు తెలుసు. వాళ్ళు డబ్బు దస్కం పెట్టెల్లోనూ బీరువాల్లోనూ దాచరు. వాటిని మించిన మరుగులుంటాయి వాళ్ళకి. పోలీసులు బడి యీ గదంతా గాలించి వదిలిపెట్టారు. కాని వాళ్ళకెక్కడగా అంతుచిక్కలేదు.

తలుపు మూసేసి గట్టిగా గడియ బిగించాను. గదిని బడి పరిశీలించటం మొదలుపెట్టాను. గదిలో పొయ్యికి సమీపంలో చలువరాయి పరచిన ఒక దిమ్మ వుంది. దానిమీద దీపమూ, గడియారమూ వుంచే అలవాటు. అమాంతం ఆ రాయి పెల్లగించాను. పెద్ద సొరంగం! నోట్లకట్టలూ, బంగారు నాణాలూ! ఇంకా ఏమేవేవో నగలూ నాణాలూ అనేకం! చిన్న మొత్తం అనుకున్నారా—లక్షకు పైబడిన సంపద. మళ్ళా వాటినన్నిటినీ అక్కడే వుంచి చలువరాయి మూసేశాను.

డాక్టరును కలుసుకున్న మరుక్షణంనుంచే ప్రారంభమైంది నా జీవితంలో ఈ ఉజ్జ్వల ఘట్టం. ఇప్పుడు ఈ రహస్యాన్ని గ్రహించగలిగానంటే డాక్టర్ చేసిన శస్త్రచికిత్సే కారణమనుకోవాలి. డాక్టర్ ప్రసాదించిన ఈశక్తి—ఈ నూత్న దృష్టి— కాని జాగ్రత్తగా నడపాలి. ఇప్పుడు నాలో పొటమరించిన ఈ 'తెలివితేటల'న్నిటినీ ప్రపంచం మీద ప్రయోగించి విజయపరంపరను చేపట్టాలి!

5

నూతనపంథాలో జీవితయాత్రకు తిరిగి ఉపక్రమించాను. చేతిలో ఎంత డబ్బువున్నా, చలువరాతి పలకక్రింద ధనలక్ష్మి మూలుగుతున్నా, కొంత కాలం వరకూ బీదవాడి నాటకాన్నే ఆడదలచాను. కాని నా మనోవీధిలో ఆలోచనలు మితిమీరి ప్రవహించుతున్నాయి. నేనిప్పుడు చాలా భాగ్యవంతుణ్ణే; కాని దీంతో తృప్తికలగటంలేదు. ఇంకా గుట్టలు గుట్టలుగా ధనం పోగుచెయ్యాలి. నాకున్న సాధన సంపత్తినంతా ఉపయోగించి, నిర్విరామంగా ధనసంపాదన చెయ్యాలి. పాతవ్యసనం మీదికే తిరిగి నా దృష్టి మరలింది. రాత్రిళ్ళు వెళ్ళి మళ్ళీ పేకాట ప్రారంభించాను. ఈ నేత్రచికిత్సకారణంగా ఆటలోవున్న మర్మాన్నంతా చక్కగా తెలుసుకోగలుగుతున్నాను. పూర్వం ఆటలో ఓడిపోతే, ఎక్కడలేని ఉక్రోషం దుఃఖం ముంచుకొచ్చేది. నా మనస్సును అల్లకల్లోలం చేసి పారేసేది ఇప్పుడు, అలా అలజడి పడి లాభం లేదని చక్కగా గ్రహించగలిగాను. ఒకటి రెండు సార్లు ఆటలో ఓడినా ఫరవాలేదనుకున్నాను. ఓడిపోవాలి, ఓటమిలో గాని అనుభవం చిక్కదు. ఆ ఓటమివల్లనే సహనమూ, ఓర్పూ మనలో ప్రభవించుతుంది. ఆ శక్తి కలిగిందా, ఇక ఫరవాలేదు. విజయమన్నది అప్పుడే లభించుతుంది. అలాంటి శక్తిగలవాడి అడుగుజాడలననుసరించి విజయలక్ష్మి నిరంతరం నడుస్తూవుంటుంది. ఈ రహస్యాన్ని తెలుసుకునేసరికి నాలో ఎక్కడలేని ఉత్సాహమూ పుట్టుకొచ్చింది. సాహసోపేతుణ్ణై ముందుకు సాగాను. పరాజయంలో విజయం, విజయంలో విజయం—ఇక నాకు పతనమంటూ లేదు!

ఇన్ని ప్రతిభా సంపదలుగల మహామహుణ్ణి వ్యర్థంగా ఈ పూరిగుడిసెలమధ్య కాలక్షేపం చెయ్యటం మంచిది గాదనుకున్నాను. భాగ్యవంతులుండే పేటకు మకాం మార్చేశాను. ఒక పెద్ద లోగిలి అద్దెకు తీసుకున్నాను. గృహనిర్వహణబాధ్యతను వహించటానికి యింటినిండా నౌకర్లను ఏర్పాటు చేశాను.

కొంతకాలానికి నా తల్లిదండ్రుల ఆస్తి యావత్తూ కూడా తిరిగి నాకు సంక్రమించింది. దాంతో వ్యాపార సాహసాల నుపక్రమించాను. ఎన్నో నావలు కొన్నాను. వర్తకులకు

వ్యాపారం చక్కగా నిర్వహింపబడుతూ వుండటానికి అనేకచోట్ల ఆఫీసులు స్థాపించాను. వాటిని నిర్వహించటానికి తగిన పనివాళ్ళను ఈ ఉద్యోగాలలో నియమించాను. ఈ కాలంలో వ్యాపారం వంటిది మరొకటి లేదు. బ్యాంకుల్లో సొమ్ము దాచుకోవటం మంచిదే. కాని లాభమేమిటి? వడ్డీతప్ప మరేమీ గిట్టుబాటు కాదు. బ్యాంకులుమాత్రం ఏం చేస్తున్నాయ్? మూలధనాన్ని తిప్పుతున్నాయి. అచిరకాలంలో బ్యాంకుల సంపద ద్విగుణీకృతి అవుతుంది. నేనూ నా మూలధనాన్నంతా ఇలాగే ఉపయోగించాను — నా స్వంత వ్యాపారాన్ని పెంపొందింపజేయటానికి. పెద్ద వ్యాపారిగా పేరులోకొచ్చాను. దీంతో తృప్తిపడి వూరుకుంటే నేను మనిషినా?

దూరదేశంలో ఒకచోట పెట్రోలియం దొరికే ప్రదేశం వుందని విన్నాను. తగినంత మూలధనం లేక ఆ పరిశ్రమ పైకి రాలేకపోయిందని కూడా వ్యాపార స్నేహితుల ద్వారా విన్నాను. ఎకాయెకి అక్కడికి వెళ్ళి ఆ కంపెనీ యాజమానిని కలుసుకున్నాను. ఆయన తన గోడంతా చెప్పాడు. ఆయనతో కలిసి వ్యాపారం చెయ్యటానికి ఒక ఒడంబడిక కుదుర్చుకున్నాను.

కొత్త ఫ్యాక్టరీలు కట్టాం. పనివాళ్ళను, అనేకచోట్లనుంచి, యంత్రాలను దిగుమతి చేసుకున్నట్టు, దిగుమతి చేసుకున్నాం. అనతికాలంలో పరిశ్రమ ఎంతో వృద్ధిలోకి వచ్చింది. లక్షలాదిగా ఆదాయం వస్తోంది. నా కిప్పుడు ఒక పసందైన ఊహ తట్టింది.

పరిశ్రమను నేనే పూర్తిగా కొనేసి స్వాధీనం చేసుకున్నాను. నూనె అమ్మకానికి నా స్వంత మనుషులనే అన్నిచోట్లా నియమించి వ్యాపారం మరింత జోరుగా సాగించాను. ఇతర నూనె కంపెనీలను కూడా చాలావరకు కొనేశాను. నూనె వ్యాపారంలో నాదే యిప్పుడు పెద్దచెయ్యి. నేను నిర్ణయించిన ధరకే నూనెను అందరూ కొనాలి. పోటీదారంటూ ఒకణ్ణి నేను బ్రతకనిస్తేగా, నాకు ధర తగ్గించుకోవలసిన అవసరం పట్టడానికి.

ఈ వ్యాపారాలు ఇలా దిగ్విజయంగా కొనసాగుతూ వున్నా నా మనస్సు మరో క్రొత్త పంథాకు ఉపక్రమించింది. స్టాక్ ఎక్స్ఛేంజ్ లోకి చేతులు చాచాను. ఈ వ్యాపారంతో సమానమైన చక్కటి వ్యాపారం జగత్తులో మరొకటేదీ లేదు. ఇది కూడా ఒక విచిత్రమైన నాటకరంగమే. అనేక రకాల పాత్రలు రంగంమీదికి వస్తాయి. రాజులూ కోటీశ్వరులూ ఒకప్రక్క, పన్నరకం వ్యాపారాలు చేసే చిన్నచిన్న వ్యాపారస్తులు మరొకప్రక్క ఈ రంగంలో ప్రవేశిస్తూ వుంటారు. ఇదొక పెద్ద కోలాట — జూదం. ఇవ్వాళ పేరూ ఊరూ లేని బోగి రేపటికి కోటీశ్వరుడు; ఈ వేళ కోటీశ్వరుడుగా చెలామణి అవుతున్నవాడు, రేపు ఉదయానికి బిచ్చపు ఫకీరు. ఇందులో విజయం సాధించాలంటే ఎంతో చాకచక్యముండాలి. కొంచెం ఏమారారా అంతా తారుమారై తలక్రిందులైపోతాం. ఇదికూడా ఒక కళ; ఈ వ్యాపారానికి కొన్ని సూత్రాలుంటై. వాటిని ఉల్లంఘించకూడదు. ఆ సూత్రాలను ఆధారంగా చేసుకుని కత్తి అంచుమీద నడుస్తున్నట్టు అతి జాగ్రత్తగా నడవాలి.

ధరలు పెరుగుతూన్న వాటాలను అమ్మేస్తూ వుండాలి. తగ్గేవాటిని కొంటూవుండాలి. ఇది ముఖ్య సూత్రం. వ్యాపారం చెయ్యటమంటే కొంతమందికి చికాకు. కొంతమందికి అదే జీవం. ఉదాహరణకు: నీగ్రో వున్నాడు. తన ఇంటిప్రక్కనే వజ్రాల గని వుందని అతనికి తెలుసు; కాని లాభమేమిటి? దాని ప్రయోజనాన్ని పొందటానికి యుక్తులు కావలసిందే. ఇతర పరిశ్రమల సంగతి కూడా ఇంతే. 'ఆశ' వుండాలి; దాన్ని సాధించుకోగల తాహతువుండాలి. ఈ రహస్యాలన్నీ తెలుసుకుని ఇలాంటి పరిశ్రమలలో కూడా ఎన్నిటిలోనో పెట్టుబడి పెట్టాను. సర్వత్రా జయపతాక ఎత్తాను.

నేను భాగ్యవంతుణ్ణయిన తరవాత ఎంతో దుబారాగా ఖర్చు కరాములు చేస్తూవుండేవాణ్ణి. ఒక వేళ స్వంత ఖర్చులు తగ్గించుకున్నా, వ్యాపారం విస్తరించటానికి ఏజంట్లకు డబ్బు పారెయ్యాలి. నా పక్షాన వాటాపత్రాలు కొనటానికీ, అమ్మటానికీ బ్యాంకులకు కమిషన్ ఇస్తూవుండాలి. ఇంకా ఎన్నో రకాల ఖర్చులుంటై. నా స్వంతఖర్చులను తగ్గించుకుంటున్నానని ఎవరేనా పసిగడితే లేనిపోని నీలివార్తలను, కట్టుకథలనూ ప్రచారం చేస్తారు. నేను ముందే చెప్పాను గా, వ్యాపారము నేది జూదమనీ. ఎంతో మెలకువగా వుండాలి. దురదృష్టవశాత్తూ ఏ వ్యాపార శాఖలోనైనా ఏదైనా నష్టం వచ్చినా అలాంటిదేదీ జరగనట్టు, మేకపోతుగాంభీర్యం వహించాలి. దాని స్థానే మరో వ్యాపారసంస్థను నెలకొల్పి ఆ లోటు భర్తీచేసుకుని బండి పారించుకుపోతూ వుండాలిగాని బెంబేలు పడకూడదు. ఇది ఎలాంటి విచిత్రమైన నాటకం! మన జీవితమే ఒక పెద్ద నాటకం!

ప్రతి నగరంలో, ప్రతి వ్యాపారకేంద్రంలో అతిథి గృహాలను కట్టించాను. నా కొత్తదార్ల మకాం చెయ్యటానికి తగిన సౌకర్యాలన్నీ ఏర్పాటు చేశాను. వారి భోజన మజ్జవాదులను చక్కగా ఏర్పాటు చేయగల సమర్థులైన మనుష్యులను నియోగించాను. ఎక్కడ ఏ మంచిశిల్పం అగుపడినా, ఏ మంచి చిత్రం దొరికినా వాటిని కొని తెప్పించటానికి కలసినంత సొమ్ము ఖర్చుచేశాను. ఏ అందమైన వస్తువు కళ్ళబడ్డా దాన్ని కొనేశాను. ఖరీదైన దుస్తులు వేసుకునే వాళ్ళి; ఇక మోటారుకార్ల సంగతీ, గుర్రపు బగ్గీల సంగతీ చెప్పక్కర్లేదు. నా అట్టహాసానికి యివన్నీ అవసరం. తప్పనిసరి అవసరాలు!

ఒక నగరంలో రాజాగారి అతిథిని. గుర్రపు పందాల్లో నాచుట్టూ, ఆ ప్రాంతంలో ప్రసిద్ధులైన వారంతా ఉండితీరాలిసిందే. నా పటాటోపమంతా చూస్తూ అంతకంతలు మాత్రం పూనుకుంటారా? వాళ్ళ వలల్లోనుంచి తప్పించుకోవటం చావుతెంపులపనిగా వుండేది. ఎంతో సొమ్ము మన్నుపాలు చేసుకోవలసి వచ్చేది. అన్నిటినీ రుచిచూస్తూనే వుండాలి. కాని ఎప్పటికప్పుడు మన స్వాతంత్ర్యాన్ని మనం కాపాడుకుంటూ వీటన్నిటికి సుదూరంగా పోతూవుండాలి. ఈ రంగంలో వున్న జీవన సంగ్రామం మరెక్కడా వుండదు. వీటినన్నిటినీ పైనుంచే చూస్తూవుండాలి. ఒక్కసారి ఏ గాలానికో చిక్కుకున్నామా—హాతే మారిపోతాం.

6

ఒకనాటి ప్రాతఃకాలం కాఫీ తాగుతూండగా కౌట్సన్ స్టైయిన్ అనే పెద్దమనిషి నన్ను చూడ్డానికి వచ్చాడు. పెట్టుబడిదారుల్లో ఆయనకూడా ఒక పెద్దచెయ్యి. ఆ కబురూ ఈ కబురూ చెప్పి నెమ్మదిగా తన గోడు ప్రారంభించాడు.

ఇంతవరకూ ఆయన నా సలహాప్రకారమే తన వ్యాపారాన్నంతా నడుపుతూ వస్తున్నాడు. నా ప్రోకర్లందరూ ఆయనకు తెలుసు. వారిలో ఒకడు ఒక వ్యాపారవిషయంలో ఇయ్యవలసినంత ప్రోగట్టా యివ్వలేదట. ఏవో కొన్ని ప్రధానవిషయాలను దాచిపెట్టాడుట. కొత్తదారులకు ఉన్న వ్యాపార మర్మాన్నంతా మరుగులేకుండా తెలియజేయటం నా వ్యాపార సంప్రదాయం. ఈ నా ప్రోకరు మాత్రం అందుకు భిన్నంగా ప్రవర్తించాడట. ఇతరులద్వారా ఆ సంస్థ యొక్క గుట్టంతా తెలుసుకున్నాక కౌట్సనుకు ఎక్కడలేని కోపం వచ్చింది. నన్ను కలుసుకుని, నాకుకూడా ఈ వ్యవహారంలో కొంత బాధ్యత వుందని మొహాన చెప్పేసి పోవటానికి వచ్చాడు. నాకు చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది.

కాని నిజానికి తప్పంతా నాదే నేమో. ఈమధ్య నాలో కొంత మందకొడితనం బలిసింది. ఆ యీ వ్యాపారాలను శ్రద్ధగా ఆజమాయిషీ చెయ్యటంలేదు. అందుచేతనే ఇలాంటిది జరిగింది. కమ్మని పదార్థాన్ని అందించి ఆయన కోపాన్ని కొంత ఉపశమింప జేశాను. రాజ్యాంగ విషయాలను గురించి కబుర్లు చెప్పాను. మంత్రుల అశ్రద్ధవల్ల, వారు పరిశ్రమలలో అనవసరంగా జోక్యం చేసుకోవటంవల్ల మార్కెట్ ధరలకే మోసం వస్తున్నదని చెప్పాను. మన మందిరం కలిసికట్టుగా యీ సమస్యలను ఎదుర్కోవాలని పురెక్కించాను. వ్యాపారసంస్థలన్నిటినీ ఒకే సంస్థగా నడిచేలా కేంద్రీకరించెయ్యాలి. మనం వీటిలో ఎంత సొమ్ము ఖర్చుచేస్తున్నామో ఎవరికీ తెలియనీకూడదు. ఇలాంటి పద్ధతి ఏదో అవలంబించితేనే గాని మనం నిభాయించలేమని చెప్పాను. నీళ్లలో రాయివేస్తే అలలు పుడతాయి—మళ్ళీ యిట్టే సమసిపోతాయి. వాటితోపాటు మనం ధైర్యాన్ని పోగొట్టుకోకూడదు. ఎవరెన్ని రాళ్ళు విసురుతున్నా మన పని మనం యథారీతిని చక్కబెట్టుకు పోతూ వుండాలి, అన్నాను.

నేను చెప్పిందంతా సావధానంగా విన్నాడు. ఆయన కోపమంతా పోయింది. మనస్సు వారిపోయింది.

'మీరు చెప్పిందంతా నిజమే. ఆర్థికసమస్యలను పూర్తిగా పరిష్కరించాలంటే పునాదుల సంగతి మరిచిపోకూడదు. మనం పెంచే నిర్మాణమంతా, వాటి బలం చూసుకునే జాగ్రత్తగా కట్టుకురావాలి. పునాదులు సరీగా లేకపోతే ఏ గాలివానో వచ్చి అంతా తల్లక్రిందులైపోతుంది. ఒక సంగతి చూడండి! మన పడవలు నడవాలంటే యంత్రాలు చక్కగా పనిచెయ్యాలి. రేవులకు చేరే నౌకామార్గాలు జాగ్రత్తగా గుర్తించుకోవాలి. అప్పుడే మనం నౌకలో క్షేమంగా ప్రయాణం చేయగలుగుతాం', అంటూ అభినయ సహితంగా తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించాడు, సహర్షంగా.

'బాగుంది వినుకోండి!—ఇంతకీ మీ అభిప్రాయమేమిటో తేలలేదు' అన్నాను.

ఒక అపురూపమైన చిత్రాన్ని చూసి ఆనందిం చుతున్నవాడులా జవాబు చెప్పాడు.

'ఎన్నో మరేమీ లేదనుకోండి!—ఆర్థిక శాస్త్రాన్ని గురించిన భోగట్టా ఎంత తెలిసినా అది మనకు అన్నం పెడుతుందా? అని నా అనుమానం. వున్న డబ్బు దాచుకోకుండా ఏ పరిశ్రమలోనో పెట్టుబడి పెడితే లాభం వుంటుందనే ఒక ముక్క ఆర్థికశాస్త్రం చెప్పేడిసేది. ఆ పెట్టుబడి మొత్తాన్ని ఎలా ఖర్చుపెట్టాలో, లాభాలు ఎలా తీయాలో, మొదలైన కార్యకలాపాలన్నిటినీ మనం చూసుకోవలసిందేగదా—ఇదంతా ఒక పెద్దజూదం. ఇందులో గెలవడ మెలాగ నేదే మనం యోజించాల్సిన సంగతి—ఇది నేను చెప్పదలచుకుంది' అన్నాను.

ఆయన ధోరణంతా అర్థమైపోయింది. నా మెదడులో ఒక ఊహ మెరుపులా మెరిసింది.

ఇందులో మీరు భయపడాల్సిన పనేమీ లేదని హామీ యిచ్చాను కావలిసే ఆయన వ్యాపారంలో నేనుకూడా వాటా కలుస్తానన్నాను. ఇద్దరం కలిసి కొత్త కంపెనీ నొకదాన్ని స్థాపించటానికి నిశ్చయించాం ఎక్కువ వాటాలు నా పేరనే వుండే లాగూ, వ్యవహారమంతా నా అజమాయిషీ క్రిందనే నడిచేలాగూ కాయితం కరారులు వ్రాసుకున్నాం. ఆయనకున్న ఆస్తిపాస్తులన్నిటినీ యిందులో తన వాటాల క్రింద వుంచేటే యేర్పాటు.

కొత్త కంపెనీ యిలా కొన్నాళ్లు నడిచింది. ఇంతలో యుద్ధంవచ్చింది. వాటాల విలువ క్రమేణా తగ్గిపోసాగింది. ఇందులో ఎక్కువ దెబ్బతిన్నవాడు ఆయన. నాకు నష్టం రాలేదని కాదు. వున్న తేడా అల్లా ఏమిటంటే నేను మేకపోతుగాంభీర్యం వహించాను. ఆయన బెంబేలు పడ్డాడు. యుద్ధం ముగిసి సంధి జరిగినా ఆయన మనస్సుకు మాత్రం శాంతి లభించలేదు.

ఒకనాడు నౌకరు గది వాకిట్లో వుండి ఆయన్ని పిలిచాడు—జవాబు రాలేదు. తలుపు తెరిచి చూచాడు. గుండె ఆగిపోయి మంచంమీద చచ్చి పడున్నాడు. ఆయన చావటం కారణంగా ఆ కంపెనీకి నేనే సర్వాధికారి నయ్యాను. యుద్ధం ముగిసిన మరుక్షణంనుంచీ కంపెనీకి ఎంతో లాభం రావటం మొదలుపెట్టింది. సంపాదించిన ఈ సొమ్మంతా బ్యాంకుల్లో మురిగిపోకుండా ప్రభుత్వాలకు అప్పులిచ్చాను. రాజులకూ రాణీలకూ చేబదుళ్లిచ్చాను.

నన్ను కొనియాడనివారే లేరు. ప్రభుత్వం నేనుచేసిన సహాయాన్ని శ్లాఘించుతూ బిరుదులిచ్చి సన్మానించింది. రాజులకార్లు నా యింటిముందు పడిగాపులు పడివుండేవి.

7

ఇలా సాగిపోతోంది నా జీవయాత్ర. కోట్లకొలది గడించాను. ఇంకా ఎంత కావలస్తే అంత గడించటానికి నా చేతిలో అనేక సాధకాలున్నయ్. దేశంలో నా అంత ధనవంతుడూ, వాణిజ్య శిఖామణీ మరొకడెవ్వడూ లేడు. ఇదంతా పైకి బాగానే వుంది. కాని లోపల వట్టి డొల్ల. పైకి ఎంత నాటకమాడుతున్నా మనస్సులో మాత్రం శాంతి లేదు. ఈ యంత్రాన్ని ఇలా త్రిప్పటానికి, ప్రారంభంలో వున్న ఉత్సాహం క్రమేపీ సన్నగిలిపోయింది. నిజమే!—జూదగాడికి శాంతి ఎలా లభిస్తుంది? దినదినం వాళ్ళను కొట్టి వీళ్ళను కొట్టి, వాడి కొంప గూల్చి, వీడికొంపగూల్చి, ప్రాణాలకు ప్రాణాలనే దిగమింగుతూ వుండేవాడికి మనశ్శాంతి వుంటుందా? నేను చేస్తున్నపనులు తలుచుకుంటే ఒకొక్కప్పుడు నాకు నాకే గుండె ఝల్లుమనేది. చుట్టూ వున్నవాళ్లంతా నన్ను తెగపొగుడుతున్నా, నాకుమాత్రం లోలోపల ఒక విధమైన ఆరాటం, అశాంతీ నిరుత్సాహం బయలుదేరి నన్ను కంపెలు కంపెలుగా చీలుస్తూ వుండేవి. ఈ బ్రహ్మరథం వ్యర్థం. నా మనస్సే నన్ను అంధకారంలో ముంచుతుంటే ఈ నాటకం ఇలా ఎంతకాలం ఆడగలను. ఈ సర్కసు ఫీట్లన్నీ ఇలా ఎంతకాలం చేస్తూ వుండగలను?

నాలో చెలరేగుతున్న ఈ మనోవేదనను కొంతమంది పసిగట్టారు,—ముఖ్యంగా స్త్రీలు. నన్ను ఆకర్షించటానికి భగీరథ ప్రయత్నాలు మొదలుపెట్టారు. నా అంతటి సరసుడూ, అందగాడూ, యోగ్యుడూ, జగత్తులో మరొకడెవ్వడూ లేడని పొగడ్తలు సాగించారు. నన్ను ప్రేమించటం వల్లనే తమ జీవితం పవిత్రమౌతుందని అంటున్నారు.

వాళ్ళు నన్నెందుకు ఇలా ఆశ్రయించుతున్నారో నాకు తెలుసు. వారికి కావలసింది డబ్బు, సొమ్ములు, విలువైన దుస్తులు. వాటికోసం కాకపోతే అహోరాత్రులూ నాముందు ఈ భరతనాట్యాలు పట్టడమెందుకు? పాపం—పిచ్చివాళ్లు—వాళ్ళకు తెలిసిందిగాదు నే నేరకం మనిషినో? నేను షైలాక్ ను—నాకు కావలసింది రక్తం, మాంసం—వీళ్లు నాకు ఏమిచ్చి తృప్తిపరచ గలుగుతారు? ఈ ఆట వస్తువులలో కొన్నిటిని కొన్నాను, నా పని తీరి

పోయినతరవాత మాయాలు వ్యాపార వరళిలో వీధిలోకి గిరాటు వేశాను—ఇది మరొకరకమైన జూదం, అనతికాలంలో ఈ ఆటమీదకూడా విసుగేసి పోయింది.

నా మనస్సులోని అంశాంతి మాత్రం అలానే వుండిపోయింది.

8

శాంతిజ్యోతిని అన్వేషించుకూ పిచ్చివాడిలా దిశ దిశలా తిరుగుతున్నాను. ఒకనాటి సాయంకాలం రైలుస్టేషన్‌కు చేరుకున్నాను. స్టేషన్‌లో దీపాలు దివ్యజ్యోతుల్లా వెలుగుతున్నయ్. లోపల్నుంచి ప్రయాణీకులు తమ సామాన్లా జట్లూ పుచ్చుకుని తండోపతండాలుగా వచ్చి బళ్లల్లోకి ఎక్కుతున్నారు. ఆ గందరగోళమంతా చూసి నాకు ఆశ్చర్యమేసింది. బయట ఎలాంటి నాటకమో, ఇక్కడకూడా అలాటి నాటకమే. ఈ నాటకరంగంలో ఎన్నిరకాల మనుషులున్నారు. ఎన్నిరకాల దుస్తులు. ఎంతెంత ఆవేశం—తమ గమ్యస్థానాలకు చేరటానికి ఎంత ఆదుర్దా! ఎవరి ముఖంవంక చూసినా సరే—తమ స్వగృహానికే అగ్నిజ్వాలలంటుకుని భస్మమైపోతున్నట్టు ఏదో అంతులేని ఆందోళన. ఏ ముఖంవంక చూచినా సంతోషరేఖ అనేది ఏ కోశానా కనుపించదు. రైలు మోతను మించిపోయింది వీరి రణగుణధ్వని. ఎవరు పట్టుకో వస్తున్నారనీ వీరికింత తొందరా, భయం? నిజంగా అది ఒక అరణ్యమే—మానవారణ్యం. ఎందుకలా అరుస్తారు. ఎందుకలా వెతికెంగుతారు. ఈ గుంపులోనే చూచాను హెలీనాను. సామానులన్నీ సర్దివున్న బుట్టమీద కూర్చునుంది హెలీనా. ఎవరికోసమో ఎదురుచూస్తోంది. మాసిన దుస్తులూ, చినిగిన చొక్కా, కన్నీటి ధారలు!—ఎందుకలా ఏడుస్తోంది? ఏకాకి, అనాథ, చేతిలో పైసా లేదు—పొరుగూరి మనిషిలా వుంది—నగరం కొత్త—ఎరిగినవా రెవరూ లేరు. ఎవడో మోసగించి తీసుకొచ్చి వుంటాడు. తాను వాంఛించిన అవినీతికి ఆమె అంగీకరించక పోవటంచేత ఇక్కడ స్టేషన్‌లోనే దిగవిడిచి వెళ్ళిపోయి వుంటాడు. ఆ విషాదమూర్తిని దూరంనుంచి చూసే సరికే నాకీ అభిప్రాయం కల్గింది.

ఆవిడ దగ్గిరగా వెళ్లాను. 'ఎందుకలా కన్నీరు విడుస్తున్నారూ?—పాపం ఒంటరిగా వున్నారేం' అని అడిగాను. మొదట్లో మాటాడలేదు గాని, తరచి తరచి అడిగేసరికి మంచి ఉద్దేశంతోనే మాట్లాడుతున్నానని గ్రహించి తన కథంతా చెప్పింది. నేననుకున్నట్టే జరిగింది.

నా యింటికివచ్చి వుండమని ఆహ్వానించాను. 'నేను సద్భావంతోనే వున్నా'నని గ్రహించి అందుకు అంగీకరించింది. నా కారులోనే హెలీనాను యింటికి తీసుకువచ్చాను.

మారుపేరుతో నేనా యింట్లో వుంటున్నాను. అందుచేత నేనెవరో ఆ చుట్టుపట్ల వాళ్లెవళ్లకీ తెలీదు. నా యింటి ఆవరణలోనే ఒక మూలగా వున్న చిన్న పెరటియింట్లో ఆమెను వుంచేమన్నాను.

ఆరాత్రి ఆమె నాతోనే భోజనం చేసింది. టీ పుచ్చుకుని కొంచెంసేపు అకటుకూ ఈకటుకూ చెప్పుకున్న అనంతరం ఆవిణ్ణి ఆవిడకిచ్చిన ఆ యింట్లో దిగవిడిచివచ్చాను.

తోటలో అటూ యిటూ పచారుచేస్తున్నాను. నాతలపులు ఆమెమీదికేపోసాగినై. పాపం ఆమెకూడా నామాదిరే దేశదిమ్మరి—తల దాచుకోటానికి కొంపైనాలేని అభాగ్యురాలు. పాపం ఎన్నికష్టాలను భరించిందో ఇన్నినాళ్లూ! ఈ ఏకాకి జీవితాన్ని ఎలా యీదుకొస్తోందో! చూట్టానికి, పాపం, చాలా సుకుమారిలానే వుంది. చివరికి ఈ దేశదిమ్మరిచేతుల్లో పడ్డ జీవితి! ఏంత తెలివితేటలు గల స్త్రీ; నేను చేసేదురంతాలు వింటే......ఎలా హడలిపోతుందో!

ఏమైనాసరే నాగుట్టుమాత్రం ఈ అమ్మాయికి తెలియనివ్వకూడదు. కాని యేమి చెయ్యాల్లిప్పుడూ? ఆమె మాటలనుబట్టీ రూపాన్నిబట్టీ చూస్తే మర్యాదగల కుటుంబంలో పుట్టి పెరిగిన దానిలా వుంది. ఈమె ముందుకూడా ఒక నాటకమాడాలి; లేకపోతే ఏమవుతుంది నామర్యాద?......మరి ఆమె సంగతో?

9

ఇంటి పెత్తనమంతా ఆమెకే వదిలేశాను. ఎంతో నిపుణతతో చక్కదిద్దుకొస్తోంది. స్త్రీ చెయ్యి తాకక కళావిహీనమైవున్న నా యిలు ఆమె వచ్చిందగ్గరనుంచీ కొత్తరూపం తాల్చుతోంది. నాకేది కావాలని ఆమె ఎప్పుడూ అడక్కపోయినా, ఆమెకు కావలసినవన్నీ నేనే గ్రహించి సర్వసౌకర్యాలనూ కలిగించుతున్నాను.

ఇలా ఉండగా ఒక పెద్దగండం వచ్చి పడ్డది. నా జీవితాన్ని పునాదులలో కదలించివేసింది ఈ సంఘటన. నా ఆరోగ్యం చెడిపోయింది. మంచ మెక్కాను. దివాలా తీసినవాడు కూడా ఇలా తల క్రిందులైపోడు!

వ్యాపారంమీద శ్రద్ధ సన్నగిల్లిపోయింది. ఏదో పెనుభూతం నన్ను ఆవేశించింది. చీకటి— చుట్టూ మహాంధకారం. జీవితంమీదనే రోతపుట్టింది. ఏ డాక్టరు కుదురుస్తాడు దీన్ని. ఇంతకన్నా ఆత్మహత్య చేసుకోవటం మేలనిపించింది.

హెలీనా గుర్తించింది నా బాధను. ఏ డాక్టరూ కుదర్చలేని ఈ మనోవ్యాధిని కుదర్చటానికి తన తెలివితేటలన్నిటినీ ప్రయోగించి ప్రయత్నించింది. జయపతాక నెత్తింది కూడా!

ఎంత ధనాన్ని ఖర్చుపెడితేమాత్రం ఏ నౌకరు చేస్తాడు ఈ పరిచర్య?

హెలీనాను ప్రేమించాను గాఢంగా... కాని లాభమేమిటి? ఎంత ప్రేమించినా నా విషయాలను మనసువిప్పి చెప్పుకోగలిగితే గదా? నా పేరేమిటి? ఏం వ్యాపారం చేస్తున్నాను? ఎలా దాన్ని నిర్వహిస్తున్నాను. పాపం హెలీనాకు ఇవన్నీ ఏం తెలుసు? నా విషయం పాపం ఆవిడ ఏ భోగట్టా చెయ్యనేలేదు. పురుషుని ఎంత ప్రేమించినా ఆయన వ్యవహారాలలో తానెందుకు జోక్యం కల్పించుకోవాలి అనుకుందో ఏమో.

10

దినమంతా ఆ మారువేషంలో, ఈ మారువేషంలో రకరకాల వ్యాపార సంస్థల్లోనూ తిరుగుతూ వుండేవాణ్ణి; ఇప్పుడేనా నా పాతపద్ధతులు వదిలానా ఏ జూదరంగంలోనైనా మీరు నన్ను చూడవచ్చు. వ్యాపారంలో గడించిన సొమ్మంతా ఈ రంగంలోనే మంచినీళ్ళప్రాయంగా ఖర్చయిపోతోంది. నష్టం, నష్టం, నష్టం, అంతా సున్నచుట్టుకుపోతోంది.

ఈ చర్యంతా హెలీనాకు రవ్వంతేనా తెలీదు. ఎంత రాత్రివేళ యింటికి చేరినా ఎక్కడి కెళ్లావని ప్రశ్నించేది గాదు.

ఒకనాటి రాత్రి ఇలాంటి చోటనే ఒకచోట కాలక్షేపం చేస్తున్నాను. ఎక్కడనుంచి వచ్చాడో డాక్టర్ ఫాన్నీ హఠాత్తుగా అక్కడ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. నన్ను చూసి పూర్వంమాదిరే మందహాసం చేశాడు. కాని అయన్ను చూడనట్టు నటించాను. మళ్లా నన్ను చూసి చిరునవ్వు నవ్వుతూ:

'ఓహో! మరిచిపోయారల్లే వుంది; ఆనాటి చికిత్సవల్ల ప్రయోజనమేమైనా కలిగిందా? ఏం చేస్తున్నారిప్పుడు?' అన్నాడు.

నేనేం జవాబిచ్చానో......ఒక్కటి మాత్రం గుర్తుంది. నా కంఠంలోనుంచి ఈ వాక్యం మాత్రం దానంతటికది బయటికి వచ్చింది:

'మీరే చెప్పాలి, నాకేం తెలుసు—ఇకనయినా బాగుపడటానికి ప్రయత్నించుతాను'—

'మీరేమీ చెప్పక్కర్లేదు—మీ మాటల్లోనే తెలుసుకున్నాను మీ కథంతా? ఎందుకు మీకింత అసంతృప్తి?'—అంటూ నా చేతిలో వున్న గ్లాసు లాక్కుని వాసన చూశాడు. ఆయనకు కోపమొచ్చేసింది:

“ఇంకా ఈ త్రోవలోనే నడుస్తున్నారన్నమాట!—నా చికిత్సవల్ల మీ కేమీ ప్రయోజనం కలగలేదన్నమాటే” అంటూ ఆ ఆసవాన్ని క్రింద ఒలకబోసేశాడు.

నాకు ఏ సమాధానం చెప్పటానికీ తోచలేదు.

'ఇంకోసారి పరీక్షచేసి ఏ చికిత్సన్నా చేసి నన్ను ఒడ్డున వెయ్యండి; మీరు ఏమి ఇచ్చుకోమంటే అది ఇచ్చుకుంటాను — వైద్యానికి ఖర్చుపెట్టటానికి యిప్పుడు ఎంత డబ్బు కావలిసినా నాదగ్గిరుంది— మీకు తెలుసుననుకుంటాను' అన్నాను.

ఇద్దరం ఆయన చికిత్సాలయానికి బయలుదేరాం. పాతదినాలు జ్ఞాపకమొచ్చాయి. గదిలోకి అడుగుపెట్టగానే గౌను వేసుకున్నాడు. శస్త్ర పరికరాలన్నిటినీ క్షణంలో సన్నద్ధం చేశాడు. నన్ను ఒక కుర్చీలో కూర్చోబెట్టి తన పని తాను సాగించాడు. మైకం వచ్చినట్టుంది. ఆయన చెప్పేది అస్పష్టంగా వినిపిస్తోంది.

'కన్ను యథారీతిగా బాగానేవుందే—రంగు మారలేదేమి చెప్పమా?—అద్దంలో కంటిపాప కనిపిస్తూనేవుందే—ఎందుకు వచ్చాయి ఈ మసకలూ ఈ నీడలూ? వీటివల్లే బాధపడతారు రోగులు — ఇవి దృష్టిని చెడగొడతాయి — మనిషి అందం పోతుంది; తెలివితేటలు నశించుతాయి. ఎందుకు వచ్చాయి ఈ నీడలు ఈ కనుపాపలో! ఇలా తిరిగేవారందరికీ

ఆరోగ్యమే వస్తుంది. పరిపక్వం కావాలి...అంత వరకూ రోగి ఇలా చెప్పరాని బాధలన్నీ అనుభవిస్తూ వుండాలిసిందే'--కొంతసేపు మెదలకుండా వూరుకొని చివరికి అన్నాడు:

'మీ కంటికి మందు వేశాను; కొన్నాళ్లపాటు ఓపిక పట్టాలి. తరువాత మరో మందు వేస్తాను. కాని వ్యాపార విషయాల్లో మాత్రం అశ్రద్ధగా వుండకండి. ఇది మీకు నా సలహా—ఇక పోయి మీ పనులు మీరు చూసుకోండి—కాని కష్టానికీ నష్టానికీ సంసిద్ధులు కండి!'—అంటూ మళ్లా మరో ద్రావకమేదో తెచ్చి నా కళ్ళల్లో వేశాడు. ఎంతో బాధ వేసింది. కళ్ళు తెరిచిచూసేసరికి ఆయన నావంక తీక్ష్ణంగా చూస్తూ 'ఇక మీరు వెళ్లివచ్చు'—అన్నాడు.

'మీరేదో సలహా యిస్తారని అనుకొన్నాను'—

'ఆఁ! మీవంటి ధనాఢ్యులకు సలహా లెందుకండీ—ఇలా అంటున్నందుకు నామీద కోపగించకండి'—

తలుపు తెరచాడు; నన్ను వెలుపలికి పంపాడు. నా చూపులో ఏమిటీ మార్పు! మసకలు క్రమ్మినవా?—ముందున్న వస్తువే కనుపించదేం?—నే నిప్పు డెక్కడవున్నాను—త్రోవే కనుపించదేం? ఏం చేశాడు డాక్టర్—ఎందుకిలా చేశాడు. ఏమిటి నా అపరాధం. కాని ఏం చెయ్యగలను, ఈ విషాద పరిస్థితిలో. నడిచిపోతున్నాను. త్రోవలో మోటారు కారు దెబ్బ కొట్టేసింది— పెద్ద గాయం—చూచే దిక్కెవరు?...ఎలాగో కొంత సేపటికి తడుముకుంటూ ఇంటికి చేరాను.

హేలీనా ఇంటి ముంగిలిలో నుంచుని నా కోసం ఎదురుచూస్తోంది. నా గాయాలవంక చూసి గుండె కరిగిపోయి అమాంతం నన్ను పసిబిడ్డనులా కౌగిటిలోకి పొదువుకుంది.

'అమ్మయ్యా! వచ్చారా—ఇంతసేపా...మీ కోసం ఇక్కడే నుంచుని ఎదురుచూస్తున్నాను'

* * *

నా ఆరోగ్యమంతా చెడ్డది, కళ్ళు అపరిమితమైన బాధ; దృష్టి మాంద్యం; ఎన్నాళ్లో పడాలో ఈ బాధ; హేలీనా పరిచర్య చేస్తోంది. లోపల చీఁకటి! బయట చీఁకటి! గాఢాంధకారంలో తడుముకుంటూ వున్నాను. వ్యాపారమంతా సర్వనాశనమైపోయింది. ఎక్కడి ఏజంటక్కడ అఖాతాలలో ముంచేశారు. నా సంపదంతా ఎలా అక్రమంగా గడించానో అలానే హరించిపోయింది. జానిగాడికి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఈ అనుభవం తప్పదు. ధనార్జనలో క్రమమైన మార్గం లేకపోతే ఎవరికైనా ఈ దురవస్థ తప్పదు. జీవిత నిర్వహణలో రాక్షసమార్గం అవలంబిస్తే దాని పరిణామం యిదే. రాక్షస ప్రవృత్తిని అవలంబించి వాణ్ణి అరిచీ, వీణ్ణి నాశనం చేసి మహేంద్రజాలం పన్ని మారుపేర్లతో, మాయవేషాలతో నానా నాటకాలూ ఆడి పదిదెబ్బులు పోటుబడి గానే గెలిచాం, గెలిచాం అని విర్రవీగి చంకలు ఎగరవేస్తాం— చూస్తూ చూస్తూ వుండగానే ఏదో మహా ప్రభంజనం చెలరేగి సర్వాన్నీ నేలమట్టం చేసేస్తుంది.

కలగూరగంప

ద్వితీయ

శ్రీ వఝ్ఝమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

"నువర్ణంబు ద్వితీయ" అని సూత్రము రచియించిన చిన్నయసూరి ఆ నువర్ణము ద్రుతాంతమో కాదో తన వ్యాకరణమున చెప్పుటను స్పష్టపఱుపలేదు సరిగదా! తద్గ్రంథ పరిశీలకులైన నా విషయమును గ్రహించు పరిస్థితినైనను గల్పింపలేదు. "ద్రుతాంతములయిన పదములు ద్రుతప్రకృతికములు" (సం. ప. 12) అని ద్రుతము చివరనున్న పదములు ద్రుతప్రకృతికములని తన భావమును సూత్రమున వెల్లడించి ఆ సూత్రము క్రింద "ప్రథమాకయి పట్టి యొక్క తరములయిన విభక్తులు...............వలె ప్రత్యయములును ద్రుతప్రకృతికంబులు" అని వ్రాసెను. ద్రుతాంతములయిన పదములు ద్రుతప్రకృతికములని వచియించిన చిన్నయ "ప్రథమాకయి పట్టి యొక్క తరములయిన విభక్తి ప్రత్యయము లంతమునందుఁగల పదములు ద్రుతప్రకృతికములని వచియింపక విభక్తులు ద్రుతప్రకృతికములు" అనుట సమంజసమగునా? యను సందియమును కొల్పుచున్నది—ప్రథమాకయి పట్టి యొక్క తరములయిన విభక్తులు ద్రుతప్రకృతికము లనుటలో నున్న "విభక్తి" శబ్దము చేత విభక్త్యంతములయిన పదములె గ్రాహ్యములని రా లుంగవలెనని కొందఱు పెద్దలు వచియించురీతిగా విభక్తిశబ్దము విభక్త్యంతములగు పదముల నిర్దేశించునది గనే యంగీకరింతము. ఎట్లయినను ద్వితీయా విభక్తి ప్రత్యయమగు "ను"వర్ణమునకుఁ జివర ద్రుతమున్నదా? లేదా? యన్నదే యిక్కడ గడ్డుసమస్యగ నున్నది. ద్వితీయా విభక్తి ప్రత్యయమగు "ను"వర్ణము తనంతట తానే ద్రుతము గావున నా "ను"వర్ణమంత ముందుఁగల పదము ద్రుతప్రకృతిక మగుటలోఁ బ్రతిబంధక ముండదనియు నా "ను"వర్ణముపై ద్రుత ముండదనియుఁ గొందఱు వచియింతురు. "తృతీయాదులకు నుగాగమంబగు" (త. ప. 8) అను సూత్రము నందు తృతీయాదులకే నుగాగమము విధియించెను గావున "ద్వితీయ"యగు "ను"వర్ణంబుపై ద్రుతము నిల్వ నేరదనియును వచియింతురు. "ద్రుతాంతము లయిన పదంబులు ద్రుతప్రకృతికములు" అను సూత్రము చేతనే ప్రతి పదమును ద్రుతప్రకృతిక మగుచున్నదనియు, "తృతీయాదులకు నుగాగమంబగు" అను సూత్రము స్పష్టార్థమె సృష్టింపఁబడినదనియు నిత్యాది గ్రాహ్యము గాఁది ఖండబిందువునకుఁ బూర్ణబిందువు వైకల్పికముగ నగును." (సం. ప. 14) అను సూత్రమువంటిదే యనియు గావున "ను" వర్ణంబు (ద్వితీయ) పైతము ద్రుతాంతమే యనియు మఱి కొందరు వచియింతురు. ఎన్ని విధములఁ బర్యాలోచించినను నీ ద్వితీయా "ను" వర్ణము ద్రుతాంతమో కాదో నిర్ణయించుటకు వీలు గాకున్నది. ద్రుతాంతమైనచో ఆ ను వర్ణముపై మఱియొక "ను" చేరవలెను. అప్పుడు "గురువు చేతను" వలె "గురువునును" అని యుండవలె. ఆ ద్వితీయా "ను" వర్ణము ద్రుతాంతము కానిచో "గురువును" అనియే యుండవలెను—ఈ ను వర్ణము ద్రుతాంతమున్నచో కొన్నిచోట్ల బాధ—ద్రుతాంతము కానిచో కొన్నిచోట్ల బాధ—అదియును గాక యిదియును గాక "ముందునుయ్యి వెనుక గొయ్యి" అనునట్లుగా నేదియును స్పష్టము కాకున్నది.

చిన్నయ "డుమంతంబునకు ద్వితీయా ద్యేకవచనంబు పరంబగునపుడు నిగాగమంబు సర్వత్ర విభాషనగు" (త. ప. 28) అని సూత్రమును సృష్టించి ద్వితీయా ద్యేకవచనము పరంబగునపుడు నిగాగమము విధియించెను. "రామునిని"—ఇందు మొదటి "ని"కార మాగమము. రెండవ "ని" ద్వితీయా "ను" స్వరభిన్నత్వముతో చేర్పడిన "ని" కారము—ఈ ద్వితీయ

"ని" వర్ణము ద్రుతాంతమేయన్నచో మీఁద మఱియొక నకారముండవలె—రామునినిన్ — ఈ చివరనున్న నకారము చిన్నయమతమున సత్వముననంగీకరించినచో "ని" స్వరూపమునందును—అగుచో "రామునినిని" అని మొత్తము ("ఆగమ "ని" కారము, ద్వితీయ "ని" కారము, ద్వితీయపైనున్న ద్రుతరూపమైన "ని" కారము.) మూఁడు "ని" కారము లుండవలయును. నిగాగమము పాక్షికము గావునఁ దదభావపక్షమున "రామునిని" అని రెండు నికారము లుండవలయును. కాని చిన్నయ స్పష్టముగ నిగాగమభావపక్షమున "రామునిని" అనియు నిగాగమాభావపక్షమున "రాముని" అనియు (త. ప. 28) నుదాహరించి యున్నాఁడు. "రామునినిని" అని త్రినికార రూపములుండుట సవ్యమైనది కాదు. కాని ద్వితీయా "ను" వర్ణము ద్రుతాంతమే యగుచో "రామునినిని" అని అనిష్టరూపములు సిద్ధింపక తప్పదు. ఈ రూపములను చిన్నయ యంగీకరింపఁడు.

ఇంక "ను" వర్ణము ద్రుతాంతము కాదని యన్నచో మరికొన్ని దోషముల నష్టము—"గురువును + అడిగెను—అను నీయెడ "ప్రథమేతర విభక్తి శత్రర్థక చు వర్ణములందున్న యుకారమునకు సంధి వైకల్పికముగా నగును" (సం ప. 2) అను నీ సూత్రముచే "గురువును" అనుదానిలోని ద్వితీయా "ను" వర్ణస్థమగు "ఉ"కారమునకు సంధి వైకల్పికముగ రావలయును. సంధి యగుచో "గురువు నడిగెను" అను రూపమగును. సంధ్యభావపక్షమున వేరొక రూపము ఉండవలెను. అగుచో "గురువును నడిగెను" అను రూపముండవలెను. ద్వితీయ నుకారముపై ద్రుతమున్నఁగాని యిట్టి రూపములు సిద్ధింప నేరవు. ఇట ద్వితీయ "ను" వర్ణము ద్రుతాంతమే యని తేలుచున్నది. గురువును + అడిగెను అనుచో ప్రథమేతర విభక్తిశత్ర్యాది సూత్రముచే సంధి వికల్పము గావున సంధి రానిపక్షమున "సంధి లేనిచోట స్వరంబు కంటెం బరంబయిన స్వరంబునకు యడాగమంబగు" (సం. ప. 8) అను సూత్రముచే యడాగమమువచ్చి "గురువును యడిగెను" అనురూపమగుటను చిన్నయగాని వైయాకరణులుగాని యంగీకరింపరు గదా! అగుచో "గురువును నడిగెను" అనురూపమే వ్యాకరణ వైయాకరణ సమ్మతము. ఇట్టి రూపమును సాధింపవలెనన్న ద్వితీయ యగు "ను" వర్ణము ద్రుతాంతమని యంగీకరింపవలె—ద్రుతాంతమని యంగీకరించినచో కల్గు నష్టము మున్నే వివరించితిని గదా! ద్వితీయ యగు "ను" వర్ణము ద్రుతాంతమగుటకును వీలుగాక ద్రుతాంతము కాదనుటకును వీలుగాక నిర్ణయరహితమగుస్థితిని చేర్పఁబడినవాఁడు చిన్నయ—ఇట్టి దుస్థితి తొలంగవలెనన్న నొక్కటియే మార్గము—ను వర్ణము ద్రుతాంతముగ నంగీకరించి నిగాగమము ద్వితీయకు రాకుండఁజేసి తృతీయాదులకు మాత్రమె వర్తించునట్లు చేసినచో నా దుస్థితిని తొలగింపవచ్చును. కాని "గురువునును" అని యిట్టి ద్వినుకార రూపముల నైత మంగీకరింపక తప్పని పరిస్థితి కలుగగలదు.

ద్వితీయా "ను" వర్ణమునకు ద్రుతాంతత్వ మంగీకరింపక "గురువును + అడిగెను" ఇత్యాదులందు ప్రథమేతర విభక్తిశత్ర్యాదిచేత ప్రాప్తించు సంధి వైకల్పికముగాన సంధి రానిపక్షమున "కొన్నియెడల ద్రుతంబుమీఁద నకారంబు గానంబడియెడి" (సం. ప. 21) అను సూత్రముచేత మరియొక నకారమును తెచ్చిపెట్టి "గురువును నడిగెను" ఇత్యాది రూపములు సాధింపవగునని యెవ్వరైన ననవచ్చును. కాని యది సమంజసము కానోపదు. ప్రథమేతర విభక్తిశత్ర్యాది సంధిసూత్రము సామాన్య సూత్రము. "కొన్నియెడల ద్రుతంబుమీఁద నకారంబు గానంబడియెడి" అను సూత్రము విశేష సూత్రమని యా సూత్రమందలి "కొన్నియెడల—కానంబడియెడి" అను పదములె చెప్పుచున్నవి. సామాన్య సూత్రప్రవృత్తి కలుగు రూపములకు విశేషసూత్రమును సామాన్య సూత్రముగ వర్తింపజేయుట యంగీకరింపఁదగిన విషయము గాదు—ప్రథమేతర విభక్తిశత్ర్యాది సూత్రముచే కల్గు సంధ్యభావపక్షమునఁ గొల్లయెడలను నీ ద్రుతంబుమీఁద నకారంబును వర్తింపజేసి రూపసిద్ధి యొనర్చుట క్వాచిత్కముగ వర్తించునట్లు చిన్నయ సూత్రించిన సూత్రమునకు సామాన్య ప్రవృత్తిని కల్పించుటయే యగును. అట్టి పని చేయుట చిన్నయ కెంతవఱకు సమ్మతమగునో విద్వల్లోక మెఱుంగకపోదు.

రామునిని + అడిగెను. ఇట మొదటి "ని"కార మాగమము. రెండవది ప్రత్యయము. ఈ ప్రత్యయ "ని"కారమందలి యికారము ఉకార స్థానికమగుటచే ప్రథమేతర విభక్తిశత్ర్యాది సూత్రము ప్రవర్తించుట

కత కాలము కల్పించవలయును. సంధియగుచో "రాముని వడిగెను" అను రూపమగును. కాని సంధ్యభావపక్షమున మఱియొక వకారము తెచ్చి పెట్టిగాని "రామునిని వడిగెను" అను రూపము సాధింపవలెను. కాని యిట్టి రూపము శ్రవణపేయము కాదేమో! - నిగాగమ అభావపక్షమున "రాముని + అడిగెను = రామువడిగెను అని సంధిభావరూపమును, సంధ్యభావపక్షమున మఱియొక వకారము తెచ్చి పెటిగాని "రాముని వడిగెను" అను రూపమును సాధించుకొనవలసి యున్నది. ఇక్కడ విశేషమొకటి యున్నది. నిగాగమము వచ్చినపుడు ద్వితీయా "ని" వర్ణమునకు సంధి యొనర్చినను, నిగాగమాభావపక్షమున ద్వితీయా "ని" వర్ణమునకు సంధి చేయని పక్షమునను "రాముని వడిగెను" అను నొక్కవిధమగు రూపమే సిద్ధించుచున్నది. ఇదియే విశేషము. "రాముని వడిగెను" అనువెసె "ని" ఆగమమున్నచో నది సంధిభావరూపమున కుదాహరణమగును. ఆగమము కాదు ప్రత్యయమున్నచో సంధ్యభావ రూపమున కుదాహరణమగును.

ఇంక నీ విషయమును గుఱించి ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి యేమి చెప్పుచున్నదో యించుక పరిశీలింతము.

"కూర్చి లను నయోర్థి వేద్వితీయాతు" అని చింతామణి "ని, ను" రెండింటిని ద్వితీయావిభక్తి ప్రత్యయములుగఁ జేర్కొన్నది. ఈ ని, ను లు రెండును "తిజ్వస్య శేషషష్ఠీ" త్యాదిసూత్రమున జేరలేదు కావున "అన్యే ద్రుతప్రకృతికాః యేస్యుర్హ్రస్వాను జీవితద్రుతా నిత్యమ్" అనుదాని చొప్పున ద్రుతాంతము లగును. కాఁగా "రామునిఁ — వనమునున్" మున్నగు రూపములు సిద్ధించునవి. కావున నే చింతామణిలో ద్వితీయైకవచనమున న్యాగమము విధియింపలేదు. "మహత్తో నిశాంధిక్తా టాదౌ వచనద్వయే క్రమేణ స్తః" అని తృతీయాదులలో న్యాగమము చెప్పంబడినది.

"నిరవా మహత్తామ్" అని మహత్తులకు నివర్ణకము విధించిన కారణాన నమహత్తులకు "ను" వర్ణకము వచ్చునను నర్థము ప్రసక్తమగును. ఆ నువర్ణకము ద్రుతాంతమగుటను "వనమునున్" మున్నగు రూపములగును. దీని కచ్చుపరమగుచో "అనాదిషు విభక్తిష్వా త్వోవా" అను సూత్రముచే సంధి వికల్పముగ వచ్చి "వనము నడిగెను", "వనమును నడిగెను" ఇత్యాది రూపము లగును. బాలవ్యాకరణమున "ను" వర్ణము నందలి యకారమున ఇకారము ప్రవచించి "ని" వర్ణము సాధింపఁబడినది గావున నా ప్రత్యయమందలి యకార స్థానికమగు ఇకారమునకును ప్రథమేతర విభక్తీత్యాది సూత్రము పట్టుట కవకాశమున్నది. కాని చింతామణిలో "ని, ను" వర్ణములు ప్రత్యేకముగఁ బరిగ్రహింపబడినవి కావున "అనాదిషు విభక్తిష్వా త్వోవా" అను సూత్రము "ని" వర్ణమునకు వర్తింపదు. కాఁగా "రామునిన్ + అడిగెను" అనుచో అనాదిష్విత్యాది సూత్రము వర్తింపదని తేలినది. "కిమాదిక స్యేతః" అను సూత్రము చొప్పున "కి" షష్ఠికి సంధి చేయుచున్నట్లే "ఆది" శబ్దముచేత "ని" ద్వితీయను గూడ పరిగ్రహించి సంధి చేసి రామువడిగె- రాముని వడిగె అను రూపద్వయము సాధింపవలసి యున్నది. ఇట్లే బాలవ్యాకరణమందు సైతము "ని" ద్వితీయకు "ప్రథమేతర విభక్తి" ఇత్యాది సూత్రము చేతనో కాక "ఏమ్యాదులయిత్తునకు సంధి వైకల్పికముగా నగు" అను సూత్రముచేత "కి" షష్ఠికి సంధి

సంపాదించుచున్నట్లే యీ "వి" ద్వితీయకును సంపాదింపవచ్చును. ఇట్లు విసర్గాదిసూత్రము వర్తించుటయే సమంజసమగును. చింతామణిలో "నిరమో మహాతక్స్" అని "వి" విధింపఁబడినను వెంటనే "లుక్ప్రాప్త్" అని ఆ "వి" వర్ణమునకు లోపము సైతము పాక్షికముగా చెప్పఁబడినది. అట్లే "మ" వర్ణకము సైతము వచ్చి (అనుమానులకు) పాక్షికముగ లోపించును — "వనము వడిగెను" అను నిట్టి రూపములు "అనాదిషు విధి క్రిషూతోవా" అను సూత్రము చొప్పున వనమునన్ + అడిగెను అను వెంటి సంధిరైన రూపములా లేక "లుక్ప్రాప్త్" అను సూత్రము చొప్పున "మ" వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన వనమున్ + అడిగెను అనునవి చేసినను కాఁగా చేర్పడిన రూపమో చెప్పుట కష్టతరము—ఏదియైన గావచ్చును. కాఁగా "అనాదిషు విధి క్రిషూతోవా" అను సూత్రమున ద్వితీయా విభక్తి ప్రత్యయగ్రహణము గాని "లుక్ప్రాప్త్" అను సూత్రము గాని యొద్దియేనొక్కటి వ్యర్థము కాక తప్పదు. చింతామణిలో శ్రుతిలోపసూత్రమే గాని శ్రుతిస్వరలోపసూత్రము లేదు గాన రాముఁడు—వనమున్ మున్నగు రూపములు సిద్ధింపవలెనన్న "లుక్ప్రాప్త్" అను సూత్రము లుంచవలసిన యవసరమున్నది. కాఁగా "అనాదిషు విధి క్రిషూతోవా" అను దానిలో ద్వితీయను గ్రహించుట వ్యర్థమే యగును. వనమునడిగె—గురువునడిగె నిత్యాదులలో వనమునున్, గురువునున్ అను రూపములు పరిగ్రహించి సంధిరైన రూపములనియే చెప్పవలసి యుండెను. మ వర్ణము లోపించిన రూపములని వచియింపవచ్చును కాఁగా "లుక్ప్రాప్త్" అనుసూత్రి దా వశ్యకమునుటకు అనాదిష్వితోర్యాదిసూత్రమున ద్వితీయా గ్రహణము వ్యర్థమే యగును.

గ్రంథ విమర్శనము

శతపత్రసుందరి

గేయసంపుటి: రచయిత: శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావు; ప్రకాశకులు: వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్, 490 తిరువొత్తియూర్ హైరోడ్డు, చాకలిపేట, మద్రాసు - 21; వెల మూడు రూపాయలు.

'పేరునకు శతపత్రసుందరియైనా దీనిలోని పాటల రేకులు రెండువందలకు మించాయి. దాదాపు 17 ఏళ్లనుంచి రచించి పాడుకొంటూవచ్చిన ముక్తకములవంటి ఏకగేయాత్మక ఖండకావ్యములు, కొన్ని నాటకములలోని ఆయా రసవత్సన్నివేశములలోని గేయములు అన్నీ కలిపి 200 వరకూ సంపుటముగా ఏర్చి కూర్చాము. లోపలి రసభావ విన్యాసముల ననుసరించి ఈ గేయపు రేకులను స్థూలముగా చాల మట్టుకు వసంతపత్రావళీత్యాదిగా ఆరు ఋతువులనూ సూచించే ఆరుగుత్తులలోనికిని, కొన్ని జాతీయ గీతములనూ మరికొన్ని నూతనగీతములను నవవసంత పత్రావళి అను ఏడవగుత్తిలోనికిని చేర్చాము. వీనిలో 20 మాత్రము రవీంద్రుని గీతములకును, ఇతర సంస్కృతాంగ్లాది కవుల రచనలకు పరిమళమాత్రానువాదములు. మిగిలినవన్నీ స్వతంత్రములే'—

గ్రంథాదిని పొందుపరుపబడివున్న ప్రకాశకుల పై వాక్యాలవల్ల ఈ సంపుటిలో చేర్చబడిన గేయాల విషయం, గ్రంథనిర్మాణ విషయం స్థూలంగా మనకు కొంత బోధపడుతోంది.

ఈ సంపుటిలోని గేయాలలో చాలా వరకు, ఆలిండియా రేడియోలో ప్రసారం చేయబడిన నాటికలలో చేర్చుటకు వ్రాసినవి. మిగతా రచనలుకూడా ఇంచుమించు ఆ కోవలోవే. ఈ దృష్ట్యా నిజానికి, 'ఈ గేయాలలో కావ్యగుణం ఎంతవరకు కలదు?' అనే విషయాన్ని పరిశీలించవలసిన పనేమీ లేదు. కాని (మద్రాసు ప్రభుత్వ) తెలుగుభాషాసమితి వారు, ఈ గ్రంథాన్ని ఉత్తమ ఖండకావ్య సంపుటిగా నిర్ణయించి (1952—53) బహుమతిని ప్రసాదించివున్న కారణంగా అట్టి పరిశీలన అవసరమౌతున్నది.

రచయిత ఈ గ్రంథానికి 'శతపత్రసుందరి' అనే నామకరణం ఎందుకు చేశారో మనకు బోధపడకుండా వున్నా, ఇందులో అదే శీర్షికను ధరించిన గేయం ఒకటి వుంది.

'శతపత్రసుందరీ! ఓహో శతపత్రసుందరీ!
సురభిళ భ్రాంతిలో
సుందర
నయనదళ కాంతిలో
ఈ ఉదయ సంధ్యవేళ, మెరసెలే
ఈ ఉదయ సంధ్యవేళ
నా హృదయభావ వేల విరిసెలే
నా హృదయ భావవేల
ఓ శతపత్ర సుందరీ! ఓహో శతపత్రసుందరీ
అరుణ దరహాసమో
చందన
మరు న్నిశ్వాసమో
నీ మృదుల దళశతమ్ము తెరచెలే
నీ మృదులదళశతమ్ము!
నీ హృదిని మధురసమ్ము పరచెలే
నీ హృదిని మధురసమ్ము
శతపత్రసుందరీ ఓహో శతపత్ర సుందరీ!
అనంగ వాద్యములో
యౌవన
తరంగ లాస్యములో
నీ మధువు మధుకరాళి మరగెలే
నీ మధువు మధుకరాళి!

నీ వలపు లివకరాళి కరగజే
నీ వలపు లివ కరాళి!
ఓ శతపత్రసుందరీ! ఓహో శతపత్ర సుందరీ'

ఈపాట యెందుకు రచింపబడినట్టు? దాని ప్రయోజన మేమిటి; రచయిత దీనిద్వారా ప్రతిపాదింపదలచిన దేమిటి? ఈ వాక్యాలలో ధ్వనింపబడుతూన్న మహార్థ మేమిటి? దీనిలో నిప్పన్నమవుతూన్న రస మేమిటి? 'నీ మృదులదర శతిమ్ము తెరతెలే' వగైరా ప్రయోగాల ఔచిత్య మెలాటిది? 'అవంగవాద్య'మంటే అసలు అర్థ మేమిటి—ఇదంతా ఒక అయోమయంగావుంది. 'నా హృదయ భావ వేల విరిసెలే' అంటున్నారు. నిజానికి రచయితలో ఏదైనా విరిస్తే విరిసేవుండవచ్చు; కాని దాన్ని తిరిగి మనలో విరియజేయటానికి తగిన కవితానిర్మాణ సామగ్రి రచయిత కున్నట్టు కన్పించదు. నిజానికి వీరి మనస్సులో ఏదో ఆవేశం వుందనే మనం అనుమానించటానికి తగిన ఉపపత్తులు కొన్ని పొడసూపుతున్నయ్. ఉదాహరణకు:

'ఓరకే మాధురులు
ఓరిపోతున్నాయి!
అవైపు ఈవైపు
అనికాదు, అలముకొను
అందమే వెలుగైన
అన్ని వేపులగూడ
అంధకారప్రథలు
ముందువైపులగూడ!
ఓరకేమాధురులు!!
వలపుటామనిలోన
తలలెత్తుపూల లే
నెల క్రొలిపోలు
ఆ రొమల దేటిపాటలలో
అలవల్లకొట్ల, ద
య్యాల చెరలాటలలో!
ఓరకే మాధురులు!!
ఒక్కసారిగ సురగ
కక్కుతూ పొంగేసి
ఉరుముతూ విరిగేటి
కెరటమ్ము రేకలలో
ఆ వెన్క సే మరో
అలరాక తెలుపుతూ
ఏవైపు మాచినా
ఎందుకో మాధురులు!!
వాడిపోయిన పూల
వాసనలు కాబోవు
క్రొత్తవాసంతికల
కొమరు లనలేకావు
మనసు మనస్సులె కాల
ముందు కల్పించితే
ఓరకేమాధురులు
ఓరిపడుతున్నాయి'—

ఇత్యాదయః ఇంకా కొంత వుందనుకోండి! నిజానికి రచయితకు మాధురు లూరించాలనే తాపత్రయం వుంది. కాని, మాధురులు! మాధురులు! అవంగానే ఒట్టినె ఊరి ఊరుకుంటాయా! కావ్యంలో మాధురిని ప్రథింపజేయటం అంత తేలికపని కాదేమో.

రచయితలో మెచ్చదగిన ఒక చాకచక్యం మాత్రం వుంది. అనంతవాఙ్మయంలోని ఏమాట దొరకినా దాన్ని పుచ్చుకుని ఇట్టే ఒక గేయాన్ని అల్లేసి అక్కడ పెట్టేయగలరు—దానికి ఒకభావం, ఒక ప్రయోజనం ఉండినక్కరలేదు. మచ్చుకు 'మహాల్' అనే మాట వుందనుకోండి.

'మా మహాల్!
మా మనస్సులో మహాల్!
ప్రేమ నిర్మితము విశాలమా మహాల్
చిన్ననాడె మా చిట్టిచేతులు నిల్పిన మహాల్!
మా మధురాశయముల యుద్యానవనమ్మున లేచిన
మా మహాల్!
జన్మజన్మలకు మా సుస్నేహామె జ్యోతులై వెల్గు
మా మహాల్!!
చంద్రవంక సౌందర్యము మబ్బుకన్నె మాధుర్యము
సంజవెల్గు సౌభాగ్యము సద్యకుసుమ సౌరభ్యము
కలిపి తోరిపి నిర్మించిన మా మహాల్

మా మనస్సులో మహల్!
ప్రేమనిర్మితము విశాలమా మహల్!'

ఇలా ఎన్ని పాటలేనా వ్రాసెయ్యగలరు.

ఈ గేయాలు చాలావరకు అనుకరణలుగా కను పిస్తాయి. "ఎవరో హాలో" అని వీరుకూడా ఒక పాట వ్రాయటం నిజానికి హాస్యాస్పదం.

'సాగునదే! సాగునదే!
ధర్మచక్రము! ధర్మచక్రము!
ఏగునదే! ఏగునదే!
జగతి నలుదెసల అచంద్రార్కము!!
సాగునదే!!
పిలుచునదే! వినబడెదో!
శిలలు ద్రవించు కరుణతో
పిలుచునదే! యెదయెద
హత్తించు ప్రేమగళమ్ముతో!!
సాగునదే!!
రాజు, రౌతు, ప్రభువు, బంటు
యతి, గృహస్థు చనుమార్గము
సర్వసమము, శాంతికాంతి
పథ మవక్రము! ధర్మచక్రము!!
సాగునదే! సాగునదే!
ధర్మచక్రము! ధర్మచక్రము!
ఏగునదే! ఏగునదే!
జగతి నలుదెసల వాచంద్రార్కము!'

ఈ 'ధర్మచక్రం' 'జగన్నాథ రథచక్రాలకు చుట్టు'కున్న మంటిచక్రం బాపతుగా వుంది!

జయదేవాదుల ధోరణి కొంత, ఉమ్మర్ ఖయ్యామ్‌ధోరణి కొంతా, రవీంద్రుని ధోరణి కొంతా, భావకవుల ధోరణి కొంత, అభ్యుదయకవుల ధోరణి కొంత—ఈ పాటలలో వైవిధ్యం మాత్రం పుష్కలంగావుంది. రచయిత వ్యక్తీకరించిన స్వతంత్రభావాలు మాత్రం బహు పరిమితం. తప్పని సరి అవసరం యేర్పడి అలాటిది యేదైనా రచించ వలసి వచ్చినా అది మరింత విచిత్రమైన రచనగా తయారై, చివరకు యేదోవిధంగా ఏ పాతిగేయం దారికో తిరుగుతుంది.

ఈ స్వాతంత్ర్య ఘంటారావం వినండి:

'స్వాతంత్ర్యశుభోదయ ఘంటా
నాదం బదె మ్రోగెను మింట!
టంతం టకం టతటం!
టంతం టకం తం!
వీతెంచెను నవాశామారుత
హోతల్లీ! మా నవభారతి!
టంతం టతం టతటం!
టంతం టతంతం!—'

కంచెంబు మెట్లమీదినుంచి క్రిందికి దొర్లు తున్నట్టు

'టంటట టంటటంటటట టంటట
టంటట టంట టంటటా'

అనే ధోరణిలో ఈ ధ్వన్యనుకరణ పాటచివరి దాకా నడుస్తుంది. కాని యీ గంటలుమాత్రం మన హృదయంలో ప్రతిధ్వనించవు. కారణం, ఈ ఘంటారావం మానవహృదయాన్ని ఆవేశపెట్ట గల విభావానికీ సంకేతం కాలేకపోవటం. 'గంటలు గంటలు' అని ఒకకవి వ్రాశాడంటే వాటితోపాటు ఆకవి పొందుపరచిన భావాల ఉధృతం ఎలాంటిదో కూడా మనం అవగతం చేసుకోవలసి వుంటుంది.

వాణీవిలాస వనమాల

లేకుమళ్ల రంగశాయికవి ప్రణీతము; ప్రచు రణ: ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము, మద్రాసు. వెల 9.6.0.

ఇది ఒక మహత్తరమైన ఉద్గ్రంథం; పద్యాలలో రచింపబడివున్నా, ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వంగా పరి గణింపదగి వుంది. సంస్కృతవాఙ్మయంలో కూడా విజ్ఞానసర్వస్వరూపంలో ఇలాంటి గ్రంథమేదీ వున్నట్టు వినికిడిలేదు. రంగశాయికవి ఇలాంటి గ్రంథ మొకటి వుండటం అవసరమని అనాడే ఎలా ఊహించ గలిగాడో చిత్రమైన విషయం.

రంగశాయి కాలాన్ని నిర్ణయించటానికి ఆయన రచించిన ద్విపద భాగవతంమాత్రమే ఆధా రంగా వుంది. దాల్లో పుష్పగిరి తిమ్మన తనకు సహో ధ్యాయి అయినట్టు పేర్కొన్నాడు. ఈ పుష్పగిరి

తిమ్మన 18 వ శతాబ్ది ఉత్తరార్ధంలో జీవించివున్నట్టు వీరేశలింగం పంతులు గారు నిర్ణయించారు. అ కారణంగా రంగశాయి కవికూడా అప్పటివాడే నని ఊహించవలసి వుంది.

ఇది నాలుగు అధ్యాయాల గ్రంథం. ఈ నాలుగు అధ్యాయాలలోనూ భారతీయ ప్రాచీన విజ్ఞానమంతా సంగ్రహరూపంలో నిక్షేపింపబడి వుంది. ప్రథమాధ్యాయంలో సృష్టిక్రమమంతా వివరింపబడి వుంది. ద్వితీయాధ్యాయంలో భారత దేశంలో గల సమస్త నదీనదాల్నూ పుణ్యక్షేత్రాలూ వివరింపబడి వున్నయ్. తృతీయాధ్యాయంలో ధర్మాచరణపద్ధతులు నిరూపింపబడినై. నాల్గవ అధ్యాయంలో ఆయుర్వేదం మొదలుకొని శిల్పశాస్త్రం వరకూ భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్రముల సారాంశమంతా పొందుపరుపబడివుంది. ఈ కవికి గల విజ్ఞానవిస్తృతిని అవగతం చేసుకుంటే నిజంగా విభ్రాంతి కలుగుతుంది.

భారతీయవిజ్ఞానాన్నంతా ఇలా వనమాలగా నుదికూర్చి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామికి అర్పించుకున్న మహాపురుషుడు రంగశాయి నిజంగా కృతికృత్యుడు. ఇది ప్రతిగ్రంథాలయంలోనూ తప్పక వుండి తీరవలసిన మహాగ్రంథం.

శబ్ద ప్రపంచం

రచయిత: శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తి; ప్రచురణ: విజ్ఞానసాహితీ ప్రచురణలు — మద్రాసు - 5. మూల్యం ఒక రూపాయి.

'విజ్ఞానం వికసిస్తున్నకొలదీ, దాని ప్రభావం మన నిత్యజీవితంలో అడుగడుగునా ప్రత్యక్షమౌతున్నకొలదీ విజ్ఞాన విశేషాల నన్నిటినీ అందరి అందుబాటులోకి తీసుకురావలసిన అవసరం నానాటికి హెచ్చుతున్నది' అని రచయిత తొలిపలుకులలో తెలుపుతున్న వాక్యాలు అక్షరాలా నిజం. కాని విజ్ఞానశాస్త్రరహస్యాలు నేడు విద్యాధికులకు మాత్రమే అందుబాటులో వున్నయ్; కారణం అలాంటివన్నీ ఆంగ్లభాషలో మాత్రమే రచింపబడి వుండటం.

విజ్ఞానికీ, శాస్త్ర విజ్ఞానవిషయాలను తేట తెలుగులో చెప్పబూనటం భగీరథ ప్రయత్నమే. అయినా శ్రీ భానుమూర్తిగారు ఈ రంగంలో తీవ్రంగా కృషి చేస్తూ కొంత విజయాన్ని చేపట్టగలిగారు. లోగడ వీరు రచించిన సైన్సు కథ, రైలుకథ, పరమాణు కథ ప్రజల మన్నన లందుకున్నయ్.

ప్రస్తుతం రచించిన 'శబ్దప్రపంచం' శబ్దవిజ్ఞానాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నది. శబ్దము, పుట్టుక, లక్షణము, పరిణామం, ప్రయోజనం వీటిని రచయిత అనేక ప్రముఖాంగ్లగ్రంథముల ఆధారంతో రచించారు. చదువరికి విసుగు జనించకుండా కథ గా చెబుతారు. తెలుగులో శబ్దశాస్త్రానికి సంబంధించిన విపులమైన రచన ఇంతవరకు ఇది ఒక్కటే.

శ్రీ వేంకటేశ సుప్రభాతము

"శేషాద్రిశేఖరవిభో తవ సుప్రభాతమ్" అన్న మకుటంతో ప్రచారంలో వున్న శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారి ప్రభాత సేవా శ్లోకములకు ఆంధ్రానువాదం. అనువాదకులు శ్రీ కె. నారాయణరావుగారు, తహసీల్దార్ కావలి. అనువాదకులు భక్తిరసపూరితములైన ఈ శ్లోకములను, పాడుకోవటానికికూడా అనువుగా ద్విపదలలోకి అనువదించారు. శైలియింకా కొంచెం దేశీయంగావుంటే బాగుండేది. వెల తెలియదు.

Printed & published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press No. 7. Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad.